

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVIII. SZÁZAD
XIX.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XVIII. SZÁZAD

XIX.

Sorozatszerkesztők
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN
DEBRECZENI ATTILA
SZILÁGYI MÁRTON

FALUDI FERENC VERSEI

Sajtó alá rendezte
BORIÁN ELRÉD

Reciti Kiadó
Budapest, 2025

Készült az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Irodalomtudományi Kutatóintézetében

ELTE | HTK
IRODALOMTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET

A kötet munkálatait támogatta

Irodalmi nyilvánosság a polgárosuló Nyugat-Magyarországon 1770–1820
MTA Lendület Kutatócsoport (2017–2022)

A kötet a Neolatin Költők Tára projekt támogatásával jelent meg.

A *Faludi Ferenc verseinek dallamai* című fejezet szerzői

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN
HOVÁNSZKI MÁRIA

A kötet lektora
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

Nyelvi lektorok
SÁNDOR B. GYÖRGY
TAKÁCS MELINDA

© Borián Elréd

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország*
Licenc (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

A kötetekink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

www.reciti.hu

Felelős kiadó az ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézet igazgatója

ISBN 978-963-672-042-1

978-963-672-043-8 (pdf)

HU ISSN 1416-6682

A kötet szerkesztője: Csörsz Rumen István
Tördelés: Szilágyi N. Zsuzsa

TARTALOM

	lapszám	jegyzet
I. BEVEZETÉS	9	
I. 1. Faludi Ferenc életútja	9	
I. 2. A Faludi-kötet kompozíciója	13	
I. 3. A kritikai kiadás alapelvei	17	
I. 3. 1. Az alapszöveg	17	
I. 3. 2. A felhasznált kéziratok és kiadások jellemzői	26	
I. 3. 3. Faludi életében névtelenül megjelent versei	36	
I. 3. 4. Faludi és a közköltészet	37	
II. SZÖVEGEK	41	
1. A <i>Szombathelyi kézirat</i> versei	41	133
[0] Provocans Oda	41	133
1. Oda Respondens Felelő Enek	42	133
2. Frantzia Versek	43	136
3. Tavasz	43	137
4. Nádasdi	44	140
5. Chlorinda	46	142
6. A' Dio!	48	145
7. Szerentse	48	146
8. Tündér Kert	50	148
9. Utra való	53	153
10. Tarka Madár	54	155
11. Erdő	55	157
12. Cupido	58	164
13. Szakáts Enek	59	165
14. Frantzia Versek	61	168
15. Páras Enek	61	169
16. Remete	62	170
17. Frantzia Versek	63	172
18. A' Tartsaj Savanyó Vizrul	63	173
19. Phyllis	64	175
20. Nintsen Neve	66	179

	lapszám	jegyzet
21. Forgandó Szerentse	68	181
22. Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz	69	184
23. Méltóságos Gróff Battányi Lajosnak Mikor Palatinussá Lett. 1751. Esztendőben	71	187
24. Azon Méltóságnak Neve Napjára Az Ország Gyűlésekor. 17 Esztendőben	72	189
25. Méltóságos Vitéz Gróff Nádasdi Ferentz Horváth-Országi Bánnak. irtam ezen Koporsós Verseket még élteben és meg küldöttem 1777-dikben	73	192
26. Méltóságos Gróff Niczki Gyorgy, és Batthyáni Xaveria Kis-Asszony Házassága alkalmatosságával, mely történt a Rohonczi Várban 1774 ^{dik} Esztendőben 13 November	75	194
27. Méltóságos Szili János Urnak, Szombathelyi Első érdemes Püspöknek mikor azon Püspökségébe bé állot, 1777 Esztendőben	76	196
28. Méltóságos Gróff Fekete Györgynek Mikor Országunk Birája lett. Pasztori Versek. Eccloga 1 ^{ma}	77	198
29. Eccloga 2da Pasztori Versek.	79	202
30. Frantzia Versek	81	207
31. Eccloga 3tia Pasztori Versek	81	208
32. Eccloga 4ta Pásztori Versek	83	213
33. Eccloga 5ta Pásztori Versek	86	218
34. Eccloga 6 ^{ta} Pasztori Versek	89	223
35. Olasz Sonetto Formára A' Pipárul	92	228
36. Az Ur Jesushoz	92	229
37. A' Feszülethez	93	231
38. A' Szüz Mariához	94	233
39. Szent Emidhez.	95	235
2. A <i>Szombathelyi kézirat</i> ban nem található magyar versek	97	238
40. Oda Provocans	97	238
41. Sz[ent]. Istvan Királyrul Posonyi Enek	99	240
42. Sz[ent]. Imre Hertzeghez Posonyi Enek	100	242
43. Affectus ad Jesum	103	244
44. A'Hajnal.	104	245
45. Nem mind vígaság a' vígaság	106	247
46. Bútsúzó Ének	107	248
47. Arietta Concerto Alto con Alto	109	250
48. Arietta 3 ^{tia} Maganoss Enek Discanto Solo	110	251
49. A' megfordult szerentsén való epekedés	111	253

	lapszám	jegyzet
3. Latin versek	113	255
I. Az <i>Omniarium</i> versei	113	255
1. [Aelia si tewis calvae redimicula fronti]	113	256
2. [Tot Regina tibi solido sint aere colossi]	113	256
3. [Pellite ab arctoo qui venerat orbe gygantem]	114	256
4. In scutum Ge[or]gii Klimo rosas et lilia referentis	114	257
5. in Bibliothecam ejusdem	115	257
6. In effigiem ejusdem	115	258
7. Eidem cum in Villam Nádasiam animi causa secederet	116	258
8. [Discite Mortales, opera haec Victoribus arcus]	116	258
9. [Absit famae omen nuperis hos hostibus arcus]	116	259
10. De Carolo	116	259
11. [Septena clades superat victoria: Prussus]	117	259
12. Rogerio Boschovich ě S. J. Qui suas vestes singulas ex singulis Provincijs, collegerat et ostentârat.	117	260
13. In Te Deum, facta pace cum Prusso et promulgata in Dominica Passionis reboantibus Tormentis	117	260
14. [Haec est Barkoczi facies reverere tabellam]	118	261
15. Epithaphium Comiti Danieli Esterhazy Anno 1769. 6. Jullij mortuo anno aetatis 9	118	261
16. In ejus scutum	119	262
16/2. Quis mihi nectareum Zephyrus devexit odorem	119	262
17. fama tulit Caesarem Josephum II ^{dum} deposuisse capillos perucam assumpsisse Epigramma	120	263
18. scuto desumptum Thema in sponsos Esterhazium et Pálffyánam Anno 1771. in Adventu	120	263
19. Philomela cum 1 ^a die Martii repente tonitru audiret inceptit canere	121	264
20. In Comitem Forgacs Prodigum ea die qua omnibus exutus sequestrum accepit	121	264
21. [Sellula dic nobis cujatis filia sylvae es?]	121	264
22. Carmen Nuptiale In scutum Sponsorum Xaveriae a Batthyán et Comitis Niczky	122	265
23. De Societate Jesu	122	265
24. Carmen Saeculare Super fonte[m] acidularum Tartsae	123	266
II. Csak Révai Miklós első kiadásában meglévő latin versek	124	267
25. Ad Celsissimum S. R. I. Principem Franciscum Barkóczi Archiepiscopum Strigoniensem cum Summus Studiorum Protector Renunciaretur	124	267
26. In Scutum Gentilitium Ioannis Szili Primi Episcopi Sabariensis.	126	267

III. Az esztergomi Prímási Levéltár Faludi-verse	127	268
27. Ad Celsissimum S. R. I. Principem Josephum e Comitibus de Battyán, et Strattmann Archiepiscopum Strigeniensem Primate[m] Regni Hungariae cum S. R. E. Cardinalis renunciaretur	127	268
III. JEGYZETEK	129	
Módszertani bevezetés	129	
A kéziratok jelölése és könyvtári jelzetei	131	
1. A <i>Szombathelyi kézirat</i> versei	133	
2. A <i>Szombathelyi kézirat</i> ban nem található magyar versek	238	
3. Latin versek	255	
I. Az <i>Omniarium</i> (OF5) versei	255	
II. Csak Révai Miklós első kiadásában meglévő két latin vers	267	
III. Az esztergomi Prímási Levéltár Faludi-verse	268	
4. A) Az <i>Omniarium</i> latin verseinek prózafordításai	269	
B) A csak Révai Miklós első kiadásában meglévő két latin vers prózafordítása	276	
C) Az esztergomi Prímási Levéltár Faludi-versének prózafordítása	279	
D) Az <i>Omniarium</i> francia nyelvű verse és prózafordítása	280	
E) Az MF1 olasz nyelvű verse és prózafordítása	281	
IV. FÜGGELÉK	285	
1. Faludi Ferenc élete jezsuita források tükrében	285	
2. Faludi Ferenc verseinek dallamai (<i>Csörész Rumen István</i> – <i>Hovánszkei Mária</i>)	305	
V. MUTATÓK	325	
1. Bibliográfia	325	
1. 1. Faludi-művek kiadásai	325	
1. 2. Szakirodalom	326	
2. Címmutató	334	
2. 1. Magyar versek címmutatója	334	
2. 2. Latin nyelvű versek címmutatója	335	
3. 1. Magyar versek kezdősormutatója	336	
3. 2. Latin nyelvű versek kezdősormutatója	338	
4. Névmutató	339	
VI. KÉPMELLÉKLET	345	

I. BEVEZETÉS

I. 1. Faludi Ferenc életútja

Faludi Ferenc pontos születési dátumát többen rosszul tudják. E félreértések forrása főképpen Révai Miklós 1786-ban megjelent első Faludi-kiadása I. kötetének (R1) elején olvasható életrajz, amely szerint a költő 1704. április 1-jén született. Gyárfás Tihamér felhívta rá a figyelmet, hogy „Hollósy Béla már 1899-ben közzétette Faludi Ferenc megkeresztelésére vonatkozó anyakönyvi bejegyzést, amely szerint bizonyos, hogy költőnket 1704. március 26-án keresztelték meg”.¹ Születésének helyes időpontja: 1704. március 25. Keresztapja (III.) Batthyány Ferenc volt.²

A Faludi-életrajz alapjául szolgáló szöveg Révai Miklós első kiadásában található, és ebből a szakirodalom arra következtetett, hogy maga Révai írta e szöveget. Ez azonban tévedés; nincs feltüntetve az életrajz szerzője. Révai csak a bevezetés második részét állította össze, ahol Faludi munkáiról, népiességéről beszél. Az életrajz valódi szerzője az (ex)jezsuita Paintner Mihály.

Paintner a Horányi Eleknek küldött latin nyelvű önéletrajzában világosan fogalmaz:³

[Paintner] Egyebek mellett összeállította Faludi Ferencnek, a páratlan magyar költőnek és írónak életét, melyet a piarista Révai Miklós, e kiváló férfiú a költemények saját kiadása, mégpedig a *Költeményes gyűjtemény* első részének élére helyezett. Paintner a gyűjtőmunkában segédkezett és buzdította őt. Mások számára az irodalom bármilyen szolgálatát illetően mindig rendelkezésre állt.⁴

Faludi Ferenc első, több forráson alapuló életrajzát Gyárfás Tihamér írta meg.⁵ Megállapította, hogy a költő családi nevét háromféleképpen is használta: *Faludi*,

1 GYÁRFÁS 1911, 18, vö. HOLLÓSY 1898/1899, 10.

2 Vogel Zsuzsa monográfiájában részletes, a források összevetésén alapuló életrajz olvasható. VOGEL 2020, 17–56.

3 „Vitam Poetae, et Scriptoris Hungariae Incomparabilis, *Francisci Faludi*, inter alia concinnavit, quam Nicolaus *Revai*, e Scholis Piis, editioni suae poematum viri hujus, ac Collectionis poetarum hungaricarum parti primae praefixit, ab ipso etiam in colligendis adjutus, animatusque. Sic aliis pariter ad quaevis literaria obsequia praesto semper fuit.” HORÁNYI 2016, 104.

4 Rédey-Keresztény Júlia fordítását közlöm kis változtatással. – Az életrajzot Paintner írta (7–10), a Faludi könyveiről szóló rész viszont már Révai munkája (11–18).

5 GYÁRFÁS 1911.

Faludy és *Faludj* alakban. A feltárt dokumentumok megerősítették, hogy kisnemesi származású volt. A család a nemességet valószínűleg a Batthyányoknak tett szolgálatai miatt kapta. Apjának, Faludi János tiszttartónak ismerjük címerét és pecsétjét. Édesanyja, Radostics Jusztna szintén Vas vármegyei nemesi családból származott. Az ő felmenői közül is sokan álltak a Batthyány család szolgálatában.

Sárközy Péter 2005-ben megjelentetett Faludiról egy összegző monográfiát.⁶ Ebből idézem, néhol rövidítve, Faludi életútját:

Tanulmányait előbb Kőszegen, majd a soproni jezsuita gimnáziumban folytatta. 1720-ban kérte felvételét a jezsuita rendbe, és Bécsben a Szent Anna Kollégiumban töltötte a noviciátust. 1723–25 között a Gráci Akadémián tanul, ahol 1725-ben [...] a majdani neves költővel, báró Amade Lászlóval egy esztendőben szerzi meg a filozófiai doktorátust. Ezt követően négyéves tanári gyakorlatra (magistratus) küldik. Előbb Pozsonyban, a Pázmány Péter alapította Salvator Kollégiumban, majd Pécsen a jezsuiták iskolájában tanít. 1729-ben a rend ismét Bécsbe rendelte, ahol egy évig matematikát, négy éven keresztül pedig teológiát hallgatott. A harmadév elvégzését követően 1733-ban szentelik pappá, 1734-ben egy évig Budán a vízivárosi Szent Anna-templomban volt segédlelkész – erre ma emléktábla emlékeztet a Batthyány téri egykori rendház, a mai Angelika cukrászda falán.

A jezsuita rendi szabályok a felszentelés és a teológia elvégzése után egy évig tartó próbaévet írnak elő, ezt a »tertia probatio«-t Faludi a Besztercebányán levő rendházban végezte el. 1736–1737-ben a Bécsi Egyetemen erkölcsöt tanít, ezzel egy időben a magyar papnevelő intézet, a Pázmáneum spirituális (lelki igazgatója) egykori kőszegi iskolaigazgatója, a történész Kazy Ferenc rektor mellett. 1738 februárjában tette le végső fogadalmát, mely előírja a kötelező szegénységet és a világi életben való kitűnés kerülését. 1737 és 1739 között a Gráci Akadémián, majd az 1739–1740-es tanévben a rend linzi akadémiáján tanít matematikát. Ezt követően az osztrák–magyar jezsuita rendtartomány főnöke Rómába küldi, a Szent Péter-bazilika mellett létesített Penitenciárius Kollégiumban a magyarországi zárandokok gyóntatója lesz. [...]

1745–46-ban a Nagyszombati (Trnava) Egyetem Teológiai Karán szentírástudományt tanít, 1746–47-ben Bécsben, a Mária Terézia által a magyar nemesifjak nevelése céljából alapított nemesi konviktus, a Theresianum igazgatója és tanára. 1747 őszén bízzák meg a Nagyszombati Egyetemi Nyomda vezetésével, ekkor adja ki első prózai munkáit [...]. 1750-ben volt iskolájának, a kőszegi gimnáziumnak vezetésével bízza meg a rend, ahol tanítványai között találjuk a későbbi neves »deákos« költőt, Rájnys Józsefet, aki a pozsonyi gimnáziumban tanártársa lesz. [...]

1753-ban Pozsonyba rendelik. Egy rövidebb pécsi tanári megbízatás kivételével (1757–1759) húsz éven keresztül él és dolgozik Pozsonyban, a Magyar Királyság akkori fővárosában, hol, mint a gimnázium, hol, mint a rendi könyvtár igazgatója. Ez időre esik megbízatása, hogy a magyar katolikus egyház képviselőjeként részt vegyen a Helytartótanács Vallásügyi Bizottságának könyvvizsgáló

6 SÁRKÖZY 2005, 11–14.

kollégiumában, mint az egyházi kiadványok és a külföldről behozott könyvek cenzora (revisor librorum). [...]

1773. július 21-én XIV. Kelemen pápa a nemzetközi nyomásnak eleget téve feloszlatta a jezsuita rendet. Az akkor már idős Faludi, akit a felosztatás híre a pozsonyi gimnázium igazgatójaként ért, nem kérte átvételét valamelyik egyházmegyébe, hanem a gimnázium javainak átadását követően a királynő által biztosított háromszáz forintos nyugdíjával visszavonult szülőhelyére, Vas megyébe. Batthyány József kalocsai érsek segítségével a Keleti-Alpok lejtőjén lévő, a mai Burgenlandhoz tartozó Rohoncon (Rechnitz) alapított nemesi szegényházban kap elhelyezést, mint a ház lelkésze és igazgatója.⁷ Itt a szegényházban él, és 1779. december 18-án bekövetkezett haláláig dolgozik verseinek kötetbe szerkesztésén, az 1778-ban megjelent *Bölcs ember* szentenciáin, valamint a *Téli éjszakák* elbeszélésein. [...]

Faludi Ferencet a rohonci templom kriptájában temették el, névtelen sírba.

Faludi kiváló grazi tanári munkáját két, vitatott szerzőségű könyv is mutatja. Knapp Éva szerint „Faludi nevéhez a két matematikai, illetve geometriai témájú liber gradualison kívül két további latin nyelvű verses liber gradualis is kötődik, melyekkel a kutatás eddig nem foglalkozott részletesen”.⁸ Jegyzetében megadja a két verses epikai munka címét: *Zelosus amor Sancti Joannis Francisci Regis* [...], Graecii, 1738. [Regis Szent Ferenc-János (1597–1640) szentté avatott francia jezsuita pap.] A másik pedig utazásra érdemes vidékekről szól: *De itinere in provincias exteras libri duo* [...], Graecii, 1739.

Jezsuita forrásokban nem található meg ez a két opus Faludi nevénel. Az Országos Széchényi Könyvtár, a Budapesti Egyetemi Könyvtár, illetve a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár katalógusában viszont igen. Pannonhalmán a könyvtári katalógus cédulán azonban a *De itinere...* cím alatt ezt olvassuk: „Lásd: Liechtl”. A katalógusban Liechtl Jacobus nevénel ezt találjuk: „Paintner szerint szerzője is.” A Főapátság könyvtárában levő példányban az (ex)jezsuita Paintner kézírása erősíti meg Liechtl szerzőségét.

A probléma lényege, hogy a doktori tézisként kiadott könyvek címlapján sokszor csak a doktorandusz vezetőtanárának nevét írták ki. A *Zelosus amor* disztichonokban írt doktori tézis, a *De itinere...* pedig hexameterekben. Címlapjukon ez olvasható: *Promotore R. P. Francisco Faludi.*⁹ Faludi Ferenc tehát promotora, vagyis vezetőtanára volt két új doktornak: Rechtenberger Wolfgangnak, a *Zelosus amor* szerzőjének,¹⁰ illetve Liechtl Jacobusnak. A *De itinere...* előszavában az új doktorokat köszöntik a „Rhetores Graecenses”, vagyis a grazi tanárok.

Szörényi László így írt Faludi promotori tevékenységéről:

7 Géfin Gyula szerint Faludi nem volt igazgató Rohoncon; vö. GÉFIN 1970, 352.

8 KNAPP 2010, 497.

9 PFK 82 I. 62* – Liechtl Jacobus katalógus céduláján ez is olvasható: *vide: Stoeger „Scriptores Prvnc. Austr. Soc. Jesu” pag. 207.*

10 Rédey-Keresztény János hívta fel a figyelmet, hogy az interneten hozzáférhető a grazi császári és királyi főgimnázium 1869. évi értesítője, amelyben összegyűjtötték a jezsuita szerzők és tanítványaik munkáját: *Verzeichniss der Schriften von Jesuiten und deren Schülern 1573–1773.* Az admonti bencés kolostor dedikált példány alapján azonosították a szerzőt. https://www.google.hu/books/edition/Programm_des_k_k_

1737-től 1740-ig ismét Grazban találjuk: filozófiát tanít. Több matematikai és hadmérnöki kézikönyv összeállítása fűződik ekkor nevéhez. A promotorsága alatt megtartott vizsgákra két libellus promotionist nyomnak ki: az egyik egy latin költemény a külföldi tanulmányutak hasznosságáról; a másik egy szintén latin kis-eposz Regis Szent Ferenc életéről.¹¹

Faludi legkülönlegesebb hivatala a *librorum Revisor*, vagyis a külföldről behozott könyvek cenzori véleményezése volt (1760–1766). A protestánsok ellen soha nem érvelő költő világába nehezen illett ez a feladat. A legtöbb megvizsgálandó könyv tulajdonosa ugyanis hazatérő fiatal protestáns lelkész volt, akik magukkal hozták a tanulmányaik során nem könnyen beszerezett, legkedvesebb könyveiket. A határon elvették tőlük, hogy a cenzorok megvizsgálják őket. Barkóczy Ferenc esztergomi érsek halála után Klimó György pécsi püspök lett a cenzorok felügyelője, akihez Faludi négy latin költeményt írt. Szörényi László tanulmányában megállapította, hogy Klimó püspök nem volt megelégedve Faludival, főként azért, mert nem jelölte meg, hogy kitől való az elkobzásra ítélt könyv:

Klimó sűrű figyelmeztetéseiből látszik, hogy Faludi nemigen törődött a tulajdonosok kilétével. Szándékosan tette? A sokszor megújított figyelmeztetés erre utalhat. Elképzelhető, hogy senkinek sem akart kellemetlenséget okozni, kitenni esetleges későbbi zaklatásoknak.¹²

Faludit az emberek meg nem bántásának mélyen evangéliumi vezérelve még egy művelt püspökkel is szembeállította.

Kőszegen, ahol Faludi diák és rektor is volt, az egykori jezsuita iskola falára egy emléktáblát helyeztek, amelyen ezekkel a sorokkal emlékeznek meg róla: „Nemes erkölcsű, derék férfiú, aki békében él mindenkivel, az emberekkel, önmagával és Istennel.”¹³

academischen_Gymnasiums/Ubf8YF09au4C?hl=hu&gbpv=1&dq=Zelosus+amor+S.+Joannis+Francisci+regis&pg=PA96&printsec=frontcover (Hozzáférés: 2025. február 10.)

11 SZÖRÉNYI 1999, 63. A jegyzetében a következő tanulmányra utal: ANDRITSCH, Johann. „Ferenc Faludi und die Grazer Universität.” *Burgenländische Heimatblätter* 41, 4. sz. (1979): 181–190.

12 SZÖRÉNYI 1979, 1–23.

13 Az idézet alatt Sz. Gy. monogram olvasható. Ha helyes a monogram, akkor Szerdahely Györgytől származhat ez az idézet, aki Kőszegen volt diák, amikor Faludi rektor volt, és Pozsonyban együtt tanítottak. Az idézetnek, amely latin nyelvű lehetett, eredeti helyét nem találtuk meg. Viszont Császár Elemér nagyon szigorú, a romantika esztétikáját Faluditól számon kérő tanulmányában ezt az idézetet egy öszszegző mondata lezárásaként olvashatjuk: „Mindenben a mérséklet embere, aki mérész, elhatározó tette nem képes, nem aktív szellem, de a maga világában igazi példakép, nemes erkölcsű, derék férfiú, aki békében él mindenkivel, az emberekkel, magával és Istennel.” CSÁSZÁR 1903, 20. – Császár szerint Faludi tanítványának, Rájnis Józsefnek Mária Terézia-verse sokkal jobb, mint Faludié. Szerintünk elég gyenge színvonalú alkotás.

I. 2. A Faludi-kötet kompozíciója¹⁴

Faludi Ferenc mindig mély tisztelettel gondolt a Batthyány családra, könyvtárakban találhatta meg Zrínyi Miklós 1651-ben kiadott kötetét. A költő Zrínyi Miklós (1620–1664) édesanyja korai halála miatt a Batthyány-udvarban nevelkedett. Mindketten az antik és az olasz kultúra ismerői és kreatív imitátorai, de míg Zrínyi a barokk korszak, Faludi a rokokó világának költője, írója volt. Faludi több, eredetien hangzó Zrínyi-kifejezést feljegyzett, és jól ismerte költészetét.¹⁵

A mai Zrínyi-kutatók hangsúlyozzák, hogy a lírai költeményeket és az általuk körülvevő eposzt együtt kell értelmezni, mert a szerző kötetkompozícióban gondolkodott. A Zrínyi-kutatás jeles képviselői, Bene Sándor és Laczházi Gyula a Zrínyi-kötet központi témáját a szerelmi szenvedély átélésében és az attól való megtisztulás küzdelmében látják.¹⁶ Az istenszeretet, a költői alkotás és a hazáért való önatadás győzi le a szenvedélyeket.

Mi lehet a saját kezűleg lejegyzett *Szombathegyi kézirat* (a továbbiakban: SZK), vagyis a Faludi-kötet olvasót vezető íve? Metaforával tudom kifejezni: egy *ötstációs* hegy. Az östációs felosztás és az eddigi kiadások „könyvekre” osztott szerkezete között szemléletbeli a különbség: a *Szombathegyi kézirat*ot megszerkesztett kötetnek fogja fel.

Faludi Ferenc rohonci magányában újraserkesztette verseit. A költő Zrínyi és az olasz poéták mintájára tudatosan verskompozícióban gondolkodott. A szövegek sorát egy hegyre fölkapaszkodó úthoz hasonlítjuk. Ehhez irodalmi minta lehet Vergilius *Aeneis*ének VI. éneke vagy Dante *Isteni színjátéka*. Faludi prózai műveiben is megtaláljuk a hegyre menő út metaforáját. Itt elsősorban a Nagyszombatban 1771-ben megjelent *Nemes úrfi* című értekezésére gondolunk. A *Hetedik közbeszéd*-ben Neander álomjelentében az *Ismeretlen* ezt tanácsolja a két szereplőnek:

Indúllatok, sérénkedgyetek, ne kéméllyetek a' fáratságot! Meleg a' hegy, izzasztó, és nehéz az út, meg vallom: meredekekre, mélységekre akattok: meg ne ijedgyetek, győzzétek férfiú módon, erőlködgyetek a' tetejére.¹⁷

Eusebius pedig így szólítja meg az őket félrevezető *Öreg Embert*:

Mi egy Jóságos Királynénak az udvarát keressük: Virtus a' neve. Olly hírét hallottuk; hogy ennek a' hegynek, mely az egeket éri, tetején lakozik.¹⁸

14 Vö. BORIÁN 2016a, 85–93.

15 KOVÁCS S. I. 2000, 801–815; KOVÁCS S. I. 1985, 207–208.

16 BENE 2021, 199–210; LACZHÁZI 2014, 52–54; LACZHÁZI 2015, 127–139.

17 *Istenes jósdgra, és szerentsés boldog életre oktatott NEMES ÚRFI*. Irta Anglus nyelven DORELL JOSEF. Fordította Olaszból FALUDI FERENTZ SOC. JESU., Nagyszombat, 1771, in RMPE 8/1, 278.

18 FALUDI Ferenc, *Nemes Úrfi*, in Uo., 279.

Induljunk el a SZK olvasása közben a hegyre. Az *első stációnál* még a hegy alján állunk. Egy lány énekét halljuk, aki dicséri kedvesét, de mivel őt „hamisnak” mondja, visszautasítja a deli férfit (*Oda Respondens*). A francia nyelvű vers erkölcsi tanulságot fogalmaz meg. Révai prózai fordításában: „A’ mostani barátoknak dinynye tulajdonságok vagyon; ötvenet kell benne meg szelni, míg egy jóra akadunk.”

A kézirat idilli képpel folytatódik: az erdő csodálni való szépségében a benne sétáló ember lelke is megváltozik (*Tavaszi*). Megjelennek a pásztorok, a bukolikák szereplői. A harmadik szöveg egy hős, a horvát báni méltóságra jutott, sok csatát megnyerő és hírnevére méltó Nádasdi Ferenc dicsőítése.

A versekben az emberi világ témái jönnek elő változatos sorrendben: szerelem, idill, hősiesség, szabadság, szórakozás, játék, gúnyolódás, illetve a sors, a „szerentse” szeszélye. Sárközy Péter így fogalmaz: „Lírai verseinek legtöbbje igen dallamos, rokokó megformálású ének, melyben a költő a hétköznapi élet, az úgynevezett »kis boldogság« örömeit énekelte meg, amelyek között helye van a szerelemnek, sőt a csúfolkodásnak is (*Nincsen neve*).”¹⁹

A *Remete* című költeményben (16.) megjelenik a világ színpadának megvetése:

A’ büszke Szin Világ sétállyon fris bársonyban,
Egy kevés rongyal-is bé érem én azonban.

Az utána következő, francia nyelvű strófa reflektál erre az elvonulásra (17.). Csak azt fogadja el igazán nemes embernek, aki az Erkölcst (Virtust) tartja anyjának. A Szentírás és a görög bölcsek által hirdetett sarkalatos erények: a mértékletesség, az okosság, az igazságosság és a bátorság a világ színpadán is követendő értékek.

Az ismertté vált *Forgandó Szerentse* című vers zárja az első egységet, a világ színpadát kifejező első stációt. A *Forgandó Szerentse* utolsó refrénje a sors kétarcúságára mutat rá:

Hol édes jó Anyád hol Mostohád,
Hol édes jó Anyád hol Mostohád.

Ha közvetlenül utána olvassuk Mária Terézia királynőhöz szóló költeményt, akkor felvetődhet bennünk a kérdés: csak nem édes jó anya és mostoha egyszerre a királynő? Vagy a politika maga? Faludi vajon nem ezt tapasztalta meg, amikor a királynő végrehajtatta a jezsuiták felosztatását? Amikor a rendőrség és a bizottság szállta meg a rendházakat?²⁰ Ebben a verssorrendben nem olvashatjuk ezt a két Faludi-éneket egyetlen kiadásban sem.

19 SÁRKÖZY 2007, 594.

20 Pór Péter így ír: „[...] emlékeztet költeménnyé azonban mélyebb ihlete, az öregedő Faludi életét megrendítő csalódás tette: a *Forgandó szerentse*-ben tulajdonképpen az élete vázát és tartalmát adó jezsuita rend felosztatását panaszolja el.” PÓR 1969, 255. A probléma ezzel az értelmezéssel az, hogy nem tudjuk, Faludi mikor írta ezt a költeményt.

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található, igényesen lejegyzett, korábbi autográf Faludi-kéziratban (OF1) a *Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz* című költemény egy *Ecloga* (V) után következik.²¹ Ez a legkeserűbb Faludi-vers reflexió a jezsuita rend feloszlására, öregkori otthontalanságára:

Fejér már a' holló, fekete a' Hattyu
Másnak örökébe száll a' hitván fattyu.

A *második stáció* erkölcsi példaképeket állít elénk: a hazaszeretet és az igazi szerelem példáit. Mária Terézia után Batthyány Lajost, a közjót szolgáló gróftól Faludi két verssel is köszönti. Ezután egy Nádasdi Ferencnek szóló költemény következik, amelyet Faludi 1777-ben küldött el a hősi emlékezetű grófnak, aki még életében epitáfiumnak kérte azt majdani sírjára. A stációt Batthyány Xavéria házasságának, illetve Szily János, Szombathely első püspökének dicsőítése, elógiuma fejezi be. Az erkölcsök, a gondolkodásmód, az életvitel jobbítását oly fontosnak tartó szerző a helyes hazaszeretetre és emberi kapcsolatokra mutat példákat.

A felfelé tartó úton a hat ekloga színtere a *harmadik megálló, stáció*. A pásztorok a magasabb hegyi legelőkön, az éghez közelebb élnek, mint a hős grófok vagy a városból kirándulók, akik az erdőkben, növényekben gyönyörködnek. Keretes szerkezetű, témái és szereplői Vergilius *Eclogák* című könyvével hozhatók kapcsolatba. Szerelem, költői vetélkedés és (egyház)politika bontakozik ki előttünk. Tájszavak, illetve Ovidius *Átváltozások* című művében olvasható mitológiai alakok, történetek szövik át a narrációt. Faludi részben olasz hatásra, részben érdeklődésének megfelelően a falusi emberek egyszerű és titokzatos nyelvén előadott dialógusokban lelte örömét. A hat eklogája az ő rokoko „eposza”, a népies műköltészet egyik legszebb korai alkotása.

Az I. és a VI. *Ecloga* dicsőítő költemények. Faludi az I. *Eclogában* Meliboeus néven az új országbíró, gróf Fekete Györgyöt köszönti, aki elhozza az igazság világát:

Pásztorok Bíróját Nyájunk reménységét,
Oltalmát, Örömét, fényes ditsőségét,
Nem mondhatom mind ki, még töb' van eszemben
Azonban tisztelem igyenes szivemben.

A VI. *Eclogában* a pásztoroknak reménysége támad, mert az örök városban, Rómában új Pánt választottak. Allegorikus értelmezésben a Pán az új pápát jelenti, aki a remény jeleként tűnik fel. Faludi számára a jezsuita rend feltámasztásának reménye lehetett: „A' kegyes és jó Pán Élte Életemnek.”²²

A *negyedik stáció*hoz egyetlen verset sorolok: A' *Pipáru* címűt. A költemény jól illeszkedik a pásztortéma komorabb világához. A pipa füstje a halandóság allegóriájává válik. A halállal szembe nézve válunk érett felnőtté. A SZK-ban²³ a vers

21 A SZK adja neki később a számmal jelölt címet: V. *Ecloga*.

22 Vö. SÁRKÓZY 2005, 232–234.

23 A SZK hasonmás kiadásából ezen a helyen három levél, vagyis hat üres oldal kimaradt.

után tizenegy üres oldal található, így joggal feltételezhetjük, hogy Faludi szeretett volna még ehhez hasonló témájú, ütemhangsúlyos verselésű szonetteket alkotni.

Az *ötödik stáció* a keresztény hit világába vezet, amely megtisztít szenvedélyeinktől. A hegy tetején az égre nézünk. Az első költemény *Az Úr Jézus*hoz szól, s arra tanít, hogy az Isten iránti ingyenes, vagyis csak a szeretetét kérő hit üdvözít. Erre tanít Jézus feszülete is, amely érzelmeinknek helyes irányt ad.

A SZK-ban mindössze négy istenes költemény található: *Az Úr Jézus*hoz, *A' Feszület*hez, *A' Szűz Mariához*, *Szent Emid*hez. Az eddigi kiadók nem tartották méltónak a Szent Emidhez szóló verset arra, hogy a kötet befejező költeménye legyen. A történelmi háttére egy földrengés, amely 1763. június 28-án megrémisztette Győr, Komárom és Buda lakóit. A Szent Emid-vers névtelenül megjelent egy 1764-es rézmetszetes imalapon. Az aprónyomtatványhoz tartozik egy nagy valószínűséggel Faludi által írt imádság is, a metszeten pedig Győr városa látszik.²⁴ Ha átvitt értelemben vesszük ezeket a sorait: „Olasz Ország a' Tanú, / Sok más Város es Falu”, akkor újra a jezsuiták pápai feloszlatására gondolhatunk, amit Faludi metaforikusan földinduláshoz hasonlít. A Paintner Mihály által írt, Révai első kiadásában olvasható életrajz is természeti jelenséghez, szélvészhez hasonlítja a jezsuiták feloszlatását, és ebbe a mondatba foglalja a költő halálát is: „Ama' szélvész után, melyly a' Szerzetet szélylyel oszlatta, Rohontzra költözködött, hol ott tisztessen, és tsendesen elődött egész holtáig, a' melyly is történt 1779 esztendőbenn.”²⁵

A SZK utolsó két verse „szószóló”, közbenjáró imádság azért, hogy Szűz Mária és Szent Emid Isten haragját „távoztassa”. Ha feltesszük, hogy a csak az R1-ben található költemény (*A' megfordult szerentsén való epekedés*) egyes szám első személye tükrözi a költő belső vívódásait, akkor Isten haragjától való félelem még érthetőbb lesz:

Nintsen ember ki megszánjon,
Vigasztalást ki kívánjon.
Nem segínek.
Nem enyhítnek,
Meg utáltak az egek.

Mindegyik Faludi-kiadás kiegészíti a SZK istenes verseit a *Szent István király*hoz és *Szent Imre Herceg*hez című, más kéziratokban megtalálható, kétségtelenül Faludi által írt versekkel. Nem valószínű, hogy Faludi nem ért volna rá lejegyezni ezeket a verseket. Lassan írva körülbelül kétszer harminc percre lett volna szüksége a rohonci öregotthonban újra irodalommal foglalkozó jezsuitának. A hiátus oka pszichológiai lehet. Ezeknek a költeményeknek történelmi háttérük van: Mária Terézia királynő Raguzából hazahozatta Budára Szent István jobbát és Szent Imre ereklyéjét. Faludi templomi énekeknek szánta ezeket a költeményeket, amelyeket 1771-ben írt. A *Szent István Király*hoz című versét így fejezte be:

24 Soós 2013, 148–155.

25 Vö. *Függelék II. Faludi Ferenc élete jezsuita források tükrében*, IV. és V. forrás.

István mellett itt lesz Fia,
Meg testesült Angyalunk,
Még szerzi ezt két Maria,
Égi 's földi Asszonyunk.

Szűz Máriát és Mária Terézia királynőt egymás mellé állította, ami ebben a korban az ünnepi beszédek és költemények jellemző toposza volt.²⁶ Faludi a *Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz* című költeményében még ezt a dicsőítést is leírta: „Az Élők között másad nints.”

Ahogy már említettük, az OF1-ben a *Maria Teresa Királyné Asszonyhoz* című vers előtt egy *Edloga* (V.) található, amely a legkétségbeesettebb hangulatú a bukolikus énekek között. A Mária Teréziáról szóló vers után az említett kéziratban a Szent Istvánról és Imréről szólót találjuk, ahogy a Jankovich-gyűjteményben (OF3) és Révai mindkét kiadásban. Faludi tudatosan változtathatta meg a verssorrendet a SZK-ban.

Mindezek alapján azt feltételezhetjük, hogy Faludi azért nem jegyezte le – a még be nem fejezett utolsó kéziratába – a másik négy vallásos költeménnyel együtt a Szent István- és Imre-verset, mert a jezsuiták feloszlatásakor (1773) megtapasztalhatta, hogy Mária Terézia nem állítható Szűz Mária mellé. A kihagyást lélektanilag igazolják a Szűz Máriához szóló himnuszban leírtak:

O Istennek kedvese
Szent Léleknek Jegyese
Szűz Maria ritka Kints
Isten után Másad nints

I. 3. A kritikai kiadás alapelvei

I. 3. 1. Az alapszöveg

Miben tér el ez a kritikai kiadás az eddigi kiadások szempontjaitól? Szedjük sorba a kiadás textológiai alapelveit.

Révai Miklós első kiadásától (1786) kezdve az összes kiadó *műfajok* szerint rendezte Faludi verseit, és így önkényesen átcsoportosította őket. Ha Faludi kiadta volna verseskötetét, akkor is lehetséges, hogy a klasszicista szemléletű kiadók más sorrend szerint csoportosították volna műveit; ez történt Zrínyi Miklós 1651-ben kiadott kötetével is.

26 A toposz kiindulópontja Padányi Bíró Márton (akkor még csak veszprémi nagyprépost) beszéde lehetett, melyet Mária Terézia királynő megkoronázásakor, 1741-ben mondott Pozsonyban.

A jelen kritikai kiadás Faludi Ferenc utolsó kéziratát, az autográf *Szombathelyi kéziratot* (SZK) tekinti alapszövegnek.²⁷ Megtartjuk az utolsó kéz verssorrendjét. Nem változtatunk rajta semmilyen „magasabb” szempont alapján. Elkülönítve adjuk ki azokat a költeményeket, amelyek nem szerepelnek az alapszövegben. Összesen 49 magyar nyelvű Faludi-verset közlünk.

A versek döntő többségének keletkezéséről nem tudunk tényszerű adatokat. Vegyük számba a kivételeket.

Faludi gróf Batthyány Lajoshoz két verset is írt, akihez szorosan kötődött családi hagyománya révén. Az első címéből tudjuk, hogy 1751-ben keletkezett „Mikor Palatinussá Lett”. A második a SZK címe szerint névnapijára íródott, néhány kézirat szerint a születésnapjára. A SZK címében a dátum hiányos: „17.. Esztendőben.” Faludi talán elfelejtette az évszámot, és később akarta pótolni? A korábban saját maga által írt NK kéziratban azonban a cím végén megtaláljuk a dátumot: 1764.

Az alkalmi vers időhöz kötött jellegéből következtethető, hogy Faludi a *Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz* szóló versét 1771-ben írta, mert a költemény fő témája Szent István épen maradt jobb kezének Magyarországra hozatala. A királynő 1771-ben vitette Raguzából – Bécsben, Győrben, Pannonhalmán tartott ünnepek után – Budára.

Faludi minden bizonnyal Rohoncon írta a *Méltóságos Gróff Niczky György, és Batthyáni Xavéria Kis-Asszony Házasága alkalmatosságával, mely történt a Rohonczy Várban 1774^{dik} Esztendőben 13 Novemb[ris]* című költeményét, amely a családok címerének leírását, azok egyesítésének jelentését írja le röviden öt strófában. Ezért hordoz ma is fontos információkat, sok korabeli dicsőítő verssel ellentétben. A latin versek között megtaláljuk a dicsőítő költeménynek korábbi változatát.

A tarcsai gyógyvíz kútja fennállásának századi évfordulójára szerzett költemény végén ezt a paratextust olvashatjuk: „Irtam ott a Kutnál azon 1775^{dik} Esztendőben sz. István király napján. Faludy”. Faludi latinul is megírta ezt a témát, mind a kéziratos *Omniumban* (OF5), mind az R1-ben láthatjuk datálását: 1775. Géfin Gyula ezt közölte a költemény keletkezésével kapcsolatban: „1775-ben valószínűleg hosszabb időt töltött a Batthyányak tulajdonában levő Tarcsafürdőn, s megénekelte a kút felállításának századik évfordulóját.”²⁸

Az első ekloga a végső szerkesztéskor lett az első a pásztori költemények közül. Három kézirata (EF1, OF1, OF3) megadja a történelmi dátumot: gróf Fekete György 1773-ban lett az ország bírója.²⁹ A jezsuiták felosztatásának évében keletkezett.

Nádasdi Ferenc horvát bán kérésére írt koporsós verse, vagyis a temetésére előre megrendelt költeményének ez a paratextusa: „irtam ezen Koporsós Verseket még éltében és megküldöttem 1777-dikben.” A PF5 kéziratának címe alatt egy magyarázó szöveg olvasható latinul, amelyből megtudhatjuk, hogy ez a vers

27 Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár, Kézirattár, jelzet nélkül.

28 GÉFIN 1942, 13.

29 Gróf Fekete György 1773–1783-ig volt országbíró. 1738-ban feleségül vette Niczky Annát, Niczky Krisztof országbíró testvérét. Mária Teréziától 1758-ban kapott grófi rangot.

Pozsonyban egy kisnyomtatványban jelent meg 1783-ban, vagyis még Révai első kiadása előtt.³⁰

Szily János, az első szombathelyi püspök beiktatására írt laudáció időpontja a címben olvasható: „1777 Esztendőben”. Közvetlenül utána pedig a vers keletkezésének helyét és pontos időpontját is megtudjuk: „Irtam Apáthiban 26 August:”. Az R1-ben levő latin nyelvű, disztichonban írt rövidebb szövegben nem találhatunk dátumot.

Báthory Orsolya az esztergomi prímási levéltárban egy dicsőítő költeményt talált, amelyet Faludi Ferenc Batthyány József esztergomi hercegérsek bíborossá kinevezésére írt 1778-ban. Ez az eddig ismert lekésebbi költeménye, amely mutatja hűségét a Batthyány családhoz. Valószínűleg az érseknek köszönhette, hogy Rohoncon tölthette utolsó éveit. Disztichonban írta, a latin nyelvű versei időmértékesek. A bíboros apja Batthyány Lajos nádor volt.

Azt valószínűsíthetjük közvetett módon, hogy a be nem fejezett SZK kézirat 1778-ban keletkezett.

A SZK-ban nem található magyar nyelvű versekről is kevés adatot tudunk. Biztosnak vehető, hogy a Szent István és Imre ereklyéinek visszatértét ünneplő költemények 1771-ben keletkeztek.

A *Búcsúzó Ének* Verseghy Ferenc kéziratában (OF2), illetve Révai kiadásában (R1–2) maradt meg. Révai mindkét munkájában olvasható egy jegyzet: „Egy valakinek nagy kérésére ismételten Személyekről írtam ezen Búcsúzó Verseket 1775 esztendőben S és Z betűk alatt.”

Az *Arietta Concerto Alto con Alto* kontextuális helye eredetileg a *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában* című színdarab, amelyet Faludi egy olasz jezsuita színművéből fordított. Ez volt a második felvonás utáni betétdal. Az ének az autográf *Nagyszombati kézirat* 10. oldalán található (versszámítás nélkül), alatta pedig egy paratextus: *Producta Tyrnaviae et alibi*, vagyis „Előadták Nagyszombatban és mástutt”. Ez az ének a többi általunk felhasznált kéziratban nem lelhető fel. Révai kiadásában sem olvasható ez a költemény. Az első betétdal a SZK-ban is szerepel: *Páras Ének*. (15.)

Révai első kiadásában olvasható a színdarab ötödik felvonása utáni dal (XIII.). Jegyzetében ezt olvashatjuk: „Ez az Ének, és a’ következő, Játékra készült, melylybenn egy dagályos kevélynek meg fordult állapotja adatott elő. Köszögön.”

A három ének együtt csak az OSZK Kt. Quart. Hung. 1073. jelzetű kézirat végén olvasható. Nem Faludi kézírása. Gálos Rezső a kézirat alapján adta ki ezeket az énekeket a színdarab végén.³¹

A SZK-ban üres lapok is találhatók, ezt mindig az előttük álló vers jegyzetében jelöltük. Miért maradtak üres lapok a kódexben? Talán az a legjobb válasz,

30 A latin szöveg magyar fordítása: „Ezt Pater Faludi Ferenc, híres magyar költő írta méltóságos Nádasdi Ferenc horvátországi bánnak és tábornoknak, néhány évvel az ő [a bán] halála előtt. Végül most – sorsa beteljesedése után – 1783-ban egy pozsonyi kisnyomtatvány 45. oldalán jelent meg.”

31 FALUDI 1931, 45. A cím alatt a következő paratextus olvasható, amely egy kastélyt is megjelöl az előadás színhelyéről: „Ment Játékban Fejér-Egyházi kastelyban az őszi mulatónapok alkalmatosságával T. P. Kunits Ferenc Rectorsága alatt 1749-dik Esztendőben.”

hogy Faludi számára fontosabb volt a prózai műveinek kiadása, befejezése, mint verseskötete. Faludi rohonci magányában fejezte be a *Bölcs ember* című értekezését, amely halála előtt egy évvel, 1778-ban Pozsonyban jelent meg. Rohoncon írta a *Téli éjszakák* című elbeszéléskötetét. Ez már nem jelent meg Faludi életében, csak a Révai-féle, kissé átdolgozott kiadásban (1787).

A másik ok az lehetett, hogy Faludinak volt egy – sajnos elveszett – teljes verskézírata, amelyet az irodalommal aktívan foglalkozó idős költő a meglévő SZK-ban még javított. Négyesy László szerint Révai az első kiadásában a már nem fellelhető kéziratot használta, majd „a második kiadást egyenesen ehhez alkalmaztatta”.³² Tőle függetlenül Verseghy Ferenc (ex)pálos költő is felhasznált ma már nem található Faludi-kéziratokat.

Bitnitz Lajos premontrei nyelvész-tanár Szombathelyen élt a 19. század elején. A Linzben élő Batsányi neki írta meg kérését: Faludi autográf kéziratára volt szüksége, hogy újra kiadhassa verseit. Bitnitznek ezt nem sikerült elérnie, de a kéziratot összevetette Révai második (pozsonyi) kiadásával, és a különbségekről készített gondos feljegyzését³³ elküldte Trattner János Tamásnak, a pesti nyomdásznak, aki továbbította ezt Batsányinak (1822. március 22-én).³⁴ A különbségek jól mutatják Révai által használt és a meglévő SZK eltérését. Bitnitz nem fűzött hozzájuk magyarázatot, valószínűleg nem értette az okát.

A SZK-ból kimaradt összes hiteles Faludi-verset elkülönítve közöljük A Szombathelyi kéziratban nem található magyar nyelvű Faludi-versek címmel. Így az eddigi kiadások első verse (*Oda Provocans*) a szövegközlés II. részének elejére kerül, de mivel egyértelműen a kezdő szöveg volt eredetileg, egy olvasószöveget [0] jellel a ciklus elején is közreadunk.

Kötetben először olvasható Faludi egyik vallásos verse (*Affectus ad Jesum*), amely egyedül a Szelestei Nagy László által nem olyan régen megtalált, autográf-nak tartható *Nagyszombati kéziratban* (NK) van meg.³⁵ Faludi valószínűleg nem tartotta érdemesnek arra, hogy később is lemásolja.

Faludi *Frantzia Verse*k című alkotásait csak Révai Miklós első kiadásában olvashatjuk, ott is csak függelékként. Ezeket a verseket a Faludi-kötet szerves részének tartjuk, és a SZK vesszorendjében adjuk közre.³⁶ A szövegkörnyezetben található magyar nyelvű versek reflexiójának értelmezzük őket, nem pedig üres

32 FALUDI 1900, 103.

33 BITNITZ Lajos, *Jegyzetek Faludy Ferecznek a' Szombathelyi Papnevelő háznak Könyvtárában gondosan őrzött Kéziratjából*, MTAK KIK Kt. M. I. r. Lev. 4r. 152. – Doncsicz Etelkának köszönöm, hogy felhívta a figyelmemet a Bitnitz-feljegyzésekre, és rendelkezésemre bocsátotta annak fotóját.

34 BATSÁNYI 1961, 569.

35 SZELESTEI N. 1999, 287–303.

36 Faludi Rohoncon tudatosan foglalkozott a francia irodalommal, ez a *Téli éjszakák* forrásaiból is kiderül. Vö. PENKE 2013, 142–154. – Már Gyárfás Tihámér kételkedett benne, hogy ezek a versek „töltelékek”, vö. GYÁRFÁS 1911, 49. – Batsányi János szerint ezek nem Faludi versei, látta őket Párizsban, de nem hoz forrásokat, a szerzőt sem nevezi meg. Koltay-Kastner Jenő kritikus reflexióját egyik tanulmányában olvashatjuk: „Épp a helyesírási és grammatikai hibák, miket Batsányi az általa használt másolati példányon pirossal aláhúzott és kijavított, bizonykodnak arról, hogy a Révai által közölt négy francia vers is Faludi munkája, illetve olyan Párizsban elterjedt satirikus versikék adaptálása, milyen római viszonylatban például az Aretino-sírvers volt.” KOLTAY-KASTNER 1959, 142.

helyek kitöltésére való soroknak. A színműfordító Faludi betétdalaihoz tudnánk hasonlítani a francia nyelvű verseinek szerepét. Koltay-Kastner Jenő véleményével értünk egyet: Faludi Ferenc költeményei ezek a francia nyelvű, rövid versek. Kizártuk tartjuk, hogy más műveit illesztette volna be sajátjai közé.

Minden címet és a címek vagy a vers után következő paratextusokat, kiegészítő szövegeket úgy közlünk, ahogy az utolsó kéziratban olvasható. Nem változtattunk helyesíráson sem. Nem akarunk egy kitalált, „tökéletesnek” látszó szöveget megalkotni, szakítunk ezzel a hagyománnyal. Néhány címben betűhibát találunk, ezeket javítottuk.

A SZK tollhibáit kurziváltuk, megadva az emendálás okát. Néhol könnyű a hibát felfedezni, például a *Forgandó Szerentse* első strófája ugyanazon szavaiban az ingadozó ékezethasználataánál. Tollhibák esetén a többi kézirat, főként az autográfok írásmódja segíthet megoldást találni. Ha minden más kéziratban (majdnem) egyhangúan eltérő a helyesírás, akkor ez is erős érv az emendálás mellett. Faludi utolsó kéziratában a legismertebb vallásos versének ez a címe: *A' Feszélethez*. Ezt a szóalakot semelyik kéziratban nem láthatjuk, ezért elvetettük azt a gondolatot, hogy a szerző itt tájszót használ.

A III. *Ecloga* 19–20. sora így olvasható a SZK-ban:

A kies szellőtskek gyengén lengédeznak
A Tiszta Patakok nyersen tsergedeznek.

Minden kéziratban a „szellőtskek” szó utolsó magánhangzója hosszú, és ez az alak értelemzavaró, ezért az alapszövegben dőlt betűvel jelölve javítottuk, a jegyzetben viszont kiírtuk az eredeti alakot. Meg kellett állapítanunk, hogy a „lengédeznak” szó minden másolatban és Révai kiadásaiban is a köznapi használatban levő „lengedeznek” szóalakban fordul elő. Ugyanakkor hangtanilag szebb a „gyengén lengédeznek”, ezért meghagytuk, tudatos változtatásnak vesszük, amelyre oly sok példát találtunk az eklogákban. A „mézédes” tavaszi ének esetében jogosnak találtuk az esztétikai megfontolát. (*A lectio difficilior*, a nehezebb olvasat elve alapján, esetleg a nyelvjárási *ē* fonéma alkalmi érzékeltetése miatt is.) Nehezebbé tette a döntést, hogy a 20. sorban az utolsó hat szótagban csupa *e* betű található: „nyersen tsergedeznek”.

Érdemes felidézni összehasonlításként Négyesy László kiadásában ezt a két sort:

A kies szellőcskék gyengén lengedeznek,
A tiszta patakok nyersen csergedeznek.

Az utolsó kézirat jellegzetessége, hogy itt Faludi sok olyan szót nagybetűvel kezdett, amelyeket a korábbi kéziratokban még nem. Miként lehet megállapítani, hogy egy betű a szó elején nagybetű vagy csak a szó elején szokásos, a többinél valamivel nagyobb karakter? Ezt a SZK-ban különösen a *K* betű esetében volt nehéz eldönteni. Elsősorban az adott verssor szövegkörnyezetében kerestünk ugyanolyan betűket a szavak elején, hozzájuk hasonlítottuk a problémás olvasatot. Ha ez nem volt eléggé meggyőző, akkor a SZK-ról készített két másolatot (MF2, MF3)

néztük meg, melyek közül a korábban készült viszonylag pontosan adja vissza a nagybetűvel írt szavakat. Az eddigi kiadások nem vették figyelembe, hogy Faludi mely szavakat kezdte nagybetűvel. Miért fontos ez a szempont? Véleményünk szerint Faludi azért írt sok szót nagybetűvel, hogy hangsúlyt adjon nekik. Ezt a költői vonást a hűség elvéhez ragaszkodva meg kell tartani a kritikai szövegközlésben.³⁷ (Az MF1-ben szintén sok, nagybetűvel kezdődő szót találunk.)

Révai öt eklogának mesterséges címet adott, amelyeket a kiadók átvettek. Nem tartjuk valószínűnek, de elvileg elképzelhető, hogy a Révai által még látott *SZK ezeket a paratextusokat tartalmazta. Valószínűbbnek gondoljuk, hogy mivel Faludi az utolsó kézírataiban elsőként álló eklogához magyarázó alcímet írt, ezért Révai a többinek is adott alcímet (például az ötödiknek: *Ismét pásztor versengés*).

A SZK-ban számos szövegrész tudatos módosítás eredménye. Ilyen például a II. *Ecloga* 7. sora: „Legelőre hajtván tsordánkat Nyájunkat”. Ez a többi kéziratban és Révai kiadásaiban így olvasható: „Legelő helyére botsátván nyájunkat”. Ugyancsak ebben az eklogában Faludi a két versengő pásztor, a juhász (Tytirus) és a kanász (Corydon) hangszereit felcserélte a 27–28., illetve a 35–36. sorban. A költő maga is kissé belezavarodott a változtatásba, mert Corydon neve helyett is Tytirusét írta a 33. sor elejére. Az utolsó előtti sorban (51.) egy olyan határozószót használ (*bátran*), amelyet nem találunk a korábbi kéziratokban, illetve Révai kiadásaiban. Az utolsó sor első fele szintén csak a SZK-ból ismert:

Magokat nem féltém, *bátran* viaskodnak,
Nem tagadom, *gyakran* Farkas-bőrt-is adnak.

A II. *Ecloga* után Faludinak a kéziratban utolsó francia versét találjuk, amely a szerelemről szól; ez reflektál a pásztorénekek állandó témájára: a fájdalmas szerelemre.

A III. *Ecloga* 7. sora minden másolatban jelen időben olvasható: „Meg szolityta”; a SZK-ban azonban múlt időben kerül: „Meg szollita Thyrsis”. A következő sor a többi másolatban: „*gyenge* szép szavadat”; Faludi itt is változtatott az utolsó kéziratában: „*kedves* szép szavadat”. A következő sorokban több olyan variáció van, amelyek a SZK-n kívül csak Révai valamelyik kiadásában olvashatók. Erre legjobb példa az, hogy a III. *Ecloga* 33–34. sora csak az R2-ben található. Ugyanebben az eklogában Faludi a szöveg vége felé kihagyott két sort. Az összes kéziratban és Révai mindkét kiadásában olvashatjuk, hogy Menalcas békességre inti a pásztorokat. Négyesy szerint ez a kihagyott rész „konvencionális és üres”. Véleményünk szerint nem illik a narrációba, hogy a még „gyermek” Menalcas figyelmeztesse az idősebb pásztorokat.

Faludi a rohoni magányában az eklogák szövegét formálta át leginkább. A IV. *Ecloga* 28. sora is jó példa erre. Minden kéziratban és Révai kiadásaiban a sor befejezése: „mint rejtették”. A SZK-ban: „mint mentették”. Miért változtatott a szerző? Hangtani okra gondolunk: az *m* és az *n* betű alliterációs ismétlése költőibbnek

37 A kortárs Dayka Gábor műveinek kiadói is találkoztak ezzel a problémával: „Dayka kézírataiban problematikus a kis és nagy kezdőbetűk elkülöníthetősége, maga sem mindig következetes ebben a kérdésben. Az esetleges következetlenségek árán is próbáltuk a kéziratot követni.” RMKT XVIII/10, 67

tűnt számára. Révai kiadásában a 28. sor után még két sor található, amely nem szerepel az utolsó kéziratban, sőt az általunk használt kéziratok közül csak egyben olvasható. Az R1-ben nincs jegyzet, de az R2-ben ezt olvashatjuk: „Ez a' két Vers nints meg Faludinak Keze írásában.” Ez is azt mutatja, hogy Révai több másolatot tartott maga előtt. Mivel ez a két sor tetszett neki, beillesztette őket, annak ellenére, hogy nem szerepelnek Faludi autográf kéziratában. A költő azért hagyhatta ki őket, mert az eddigi képek mellett a Narcissus-mítosz ábrázolása már túl sok lenne egy „tök-kobakon”. Ezek után a filológiai érdekességek csúcspontja, hogy a *IV. Ecloga* 29–32. sora nem olvasható semelyik korábbi kéziratban, sem az R1-ben, csak az R2-ben! Ugyanezt tapasztalhatjuk az *V. Ecloga* 59–60. és 65–66. soránál.

Az *V. Ecloga* elején a szerző a következő szereplőket sorolja fel az utolsó kéziratban: Micon, Thyrsis, Menalcas. A pásztorok azonban a következők: Micon, Thyrsis, Paloemon. Menalcas egyszer van csak megemlítve az ekloga szövegében. Faludi emlékeztetett a korábbi szereposztásra, amire több kézirat is tanú, és emiatt eltévesztette az egyik pásztor nevét a cím alatti felsorolásban. (Megjegyzésre érdemes, hogy Vergilius *V. eclogájában* is Menelcas szerepel.) Az 58. és a 61. sorban is váratlanul Alcon nevét olvashatjuk, noha Micon a másik pásztor. Sokszor nehéz ebben az eklogában a helyes olvasat eldöntése, segítségül hívtuk a számítógépet, és segítségével összevetettük a más versekben levő szóalakokkal.

A *VI. Ecloga* 47. és 48. sorában ismétlődik a „tőlünk” névmás. A meglévő két kéziratban és az R1-ben a „végső” jelzőt találjuk az ismétlődés helyett. Az R2-ben már viszont ugyanaz az olvasat, mint a SZK-ban. Arra következtethetünk, hogy Faludi az *SZK-ban javította a szöveget. Batsányi, Toldy visszaállította a „végső” jelzőt, Négyesy viszont a SZK-t követte. A *VI. Ecloga* 59. sora az MF1 és a PF4 kéziratban, illetve Révai kiadásában kis eltérésekkel így olvasható: „Az égből adott minnyájan azt vallyák.” A SZK-ban viszont: „Hogy onnan adatot minnyájan azt vallják.” Itt is megvizsgáljuk, hogy Faludi az utolsó kéziratában is javított.

Az eklogákra jellemző a népnyelv, az élő nyelv megjelenítése írott formában. Ezt jelzik például a Dunántúlra jellemző rövid magánhangzók használata, illetve olyan szóváltozatok, amelyek a korábbi kéziratokban nem fordultak elő. Az *I. Eclogában*: „Iregység”, a többi kéziratban: „irigység”. Tudatos archaizálásnak gondoljuk a *IV. Ecloga* 63. sorában: „látad”, illetve a 65. és 66. sorok rímzavában: „ágan, világan”. Az összes többi kéziratban és Révai két kiadásában: „látod”, illetve „ágon, világon” köznyelvi variáció olvasható. A SZK-ra általánosan is jellemző, hogy a szavakban a többi kézirat *o* betűje helyett *a* betűt használ. Az *és* kötőszót pedig *es*-nek írja. Ugyanennek az eklogának 57. sorában: „Emett”, minden más kéziratban: „Emit(t)”. A szóbeliség utánzása jellemző az utolsó kéziraatra.

A SZK-ban öt helyen találunk szótagszámhibát. Faludi a *Nádasdi*. 4. sorában véletlenül jelen időt használ (a többi másolatban múlt időben áll az ige), ezért egy szótaggal rövidebb a sor. A gróf Batthyáni Lajos neve napjára írt költemény 9. sora elején kihagy egy „e” magánhangzót: „Figylem”. Az *V. Ecloga* 22. sorában elhagyja a „ki” igekötőt, nagy valószínűséggel azért, mert az ige után a „ki” mint vonatkozó névmás következik. A 36. sorában egy „ge” szótagot felejt el leírni, ennek oka az lehet, hogy egy ilyen szótag már szerepel a szóban: „Feretgegek”. A 63. sorban újra egy „ki” szótagot hagy el, amely itt névmási szerepű: *ki* *kei*, vagyis „valaki”.

Az írásmódban a következtetlenségek elfogadására törekedtünk, kivéve, ha a többi kéziratban szinte egyhangúan másképpen szerepel. Faludi, ahogy kortársa, Amade László, egy versen belül is különféleképpen írhatta ugyanazt a szót. Például a *Szakáts Enek* 17. sorában: *mas*, de a 18. és 19. sorban hosszú magánhangzóval: *más* olvasható. A *II. Ecloga* 10. sorában: *kőver*; a 19-ben: *kővér* az állat jelzőjének írásmódja. Az *V. Ecloga* 51. sorában rövid mássalhangzóval: *nem kel*, az 52. sorban hosszú mássalhangzóval: *Nem kell* az íráskép. Ezek a példák jól tükrözik a költő nagyfokú következtetlenségét. Komoly meggondolást igényeltek a következtetlenségek: vajon tollhiba vagy nem.

Néhány helyen nehéz volt eldönteni, hogy mikor olvassunk *i* és mikor *j* betűt. Vogel Zsuzsa felsorolta, hogy Révai és Batsányi miként igyekezett a „magasabb esztétikai eszmény” szerint egységet vinni a szövegek helyesírásába.³⁸ Nem követjük ebben a jeles elődöket, kivéve, ha tollhibának tartjuk más kéziratokkal összevetve. Négyesy László is az egységesítés híve volt; a fentebb említett következtetlenségeket ő is megszüntette korának helyesírási szabályait követve.

A kettős mássalhangzót jelölő melléjeleket (a betű fölött egy vonás) az eddigi kiadásokhoz hasonlóan feloldottuk. A rövid és hosszú magánhangzó megkülönböztetése is sokszor emberpróbáló feladat volt, a döntésben a szövegkörnyezetben található ugyanazon betűkhöz való hasonlítás segíthetett. A szerző a magánhangzókra kiteendő jeleket a sor leírása után tette ki, ahogy ebben a korban szokás volt, ezért is maradhatott el sok helyen a mellékjel, illetve nem pontosan a magánhangzó fölé került. Vitatható írásmódnál megnéztük, hogy másik versében is előkerül-e az ékezet nélküli variáció. Ha igen, akkor meghagytuk az írásmódot (például: *En*). Ha viszont rímhelyzetben áll, akkor változtattunk a rím miatt.

A versek központoszásában az SZK-t követtük. Meghagytuk a pontok, vesszők hiányát, még ha az olvasatot nehezebbé is teszi a hiátus. De néhány helyen változtattunk, amikor nagyon indokoltnak tartottuk, ezeket jelöltük a szövegeket követő, emendációkra utaló jegyzeteknél.

Mi alapján jelöltük ki az alapszöveget a SZK-ban nem található magyar nyelvű Faludi-versek esetében? Két versnél közöljük az autográf *Nagyszombati kézirat* (NK), valamint egy későbbi értékes kézirat szövegét is (*Oda Provocans, Szent Imre Hertzeghez*).³⁹ Így látni lehet a szövegváltozatok különbségeit. A NK-t vettük alapul a *Szent István Királyról* című versnél is, de néhol változtattunk rajta a *Szent István királyhoz* című OF1-másolat alapján. Így egy szövegen belül lehet látni a Faludi-féle javításokat, amelyeket dőlt betűvel jeleztünk. Nem készítettünk egy tökéletesnek vélt szöveget, hanem két kéziratot „egymásra tettük”.

Három verset (*A' Hajnal, Nem mind vígasság a vígasság, Bútsúzó ének*) a Verseghy Ferenc által lejegyzett OF2 alapján közlünk (1806), ugyanis más kéziratban nem található. Révai kiadásainak variációit a jegyzetekben tüntettük fel, sőt a *Bútsúzó ének* mellé legyeztük R1–2 szövegét, mert ez tükrözheti a Révai által még látott, ma már nem elérhető Faludi-kéziratok szövegét. Verseghy számára is rendelkezés-

38 VOGEL 2014, 36–42.

39 A NK címe: *Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek*, az OF1 címe: *Szent Imre Hertzegről* – A Szent István-ének címében a ragok fordítva: a NK-ban olvashatunk tájnyelvi, az OF1-ben köznyelvi ragot.

re álltak ilyen elveszett Faludi-kéziratok, Négyesy bizonyította, hogy nem Révai kiadásait másolta.

A *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában* című színműben Faludinak három betét-dala szerepel, az egyik megtalálható a SZK-ban is. A másik kettőnél az ismert kézirat(ka)t jegyeztük le, illetve az egyiknél az R1 variációját is. Egy Faludi-vers csak Révai első kiadásában maradt fenn (*A' megfordult szerentsén való epekedés*). Noha Négyesy kiadása és őt követve mások is tévesen annak vélik, ez nem a színmű betétverse.

Nem tartjuk Faludi költeményének, ezért mellőzzük *Az újdön új politzia* című verset. A jelen sorozat *Közköltészet 3/B* kötetében a kiadók tisztázták, hogy aligha lehet bizonyítottan Faludi-versnek tekinteni, kiterjedt anonim variánsköre volt évtizedeken keresztül.⁴⁰ Már Révai Miklós is kételyének adott hangot a második kiadásában: „Ezt az Éneket is Faludinak tulajdonítják. Hogy övének higylem még nem találtam elegendő próbákat. Függelékül tsak ugyan még is ide tészem, mért hogy elég szép, és mulatságos.”⁴¹

A Jankovich-gyűjtemény (OF3) másolata végén található még három Faludinak tulajdonított vers, amelyeket Négyesy egyértelműen más szerző műveinek tart. A többi kéziratban nem is szerepelnek. Faludit utánzó, ismeretlen költő alkotásai lehetnek.

Faludi latin nyelvű verseinek döntő többsége az *Omniariumban* és Révai első kiadásában található. Néhány ugyanazt a témát dolgozza fel, amelyet magyarul is megírt. Előfordulhat, hogy a latin vers korábbi, mint a magyar nyelvű. A jegyzetek elején jelezzük a két alkotás kapcsolatát; néhol a latin szöveg segített értelmezni a magyart. Faludi 1778-ban írta a legutolsó ismert latin versét, amelyet Báthory Orsolya az esztergomi Prímási Levéltárban talált meg.⁴² Az *Omniariumban* található egy francia nyelvű költemény is, amely Uray Piroska szerint „valószínűleg Faludi műve”, de mivel nem ismert a címzett, nincsenek konkrét történelmi utalások, ezért nem biztos a szerzősége. Több helyen emendálni kellett az eddigi kiadásokat. Paintner latin nyelven írt Faludi-életrajzának végén a latin nyelvű versei mellett megemlíti a német nyelvűeket is.⁴³ Ez utóbbiak eddig még nem kerültek elő.

A SZK kétszer is megjelent reprint kiadásban.⁴⁴ Néhány, az eredetitől való eltérést azonban meg kell állapítanunk. A reprint kiadás mérete nem egyezik meg teljesen az eredeti méreteivel: az eredeti kódex lapjainak hossza: 210⁴⁵×140 mm; a reprint kiadásé: 209×136 mm. A díszes belső keret az eredetiben: 175×100 mm; a reprintben: 173×97 mm. Csak az eredeti kéziratban láthatóak a ceruzával megvonalazott sorok, Faludi néhol még függőlegesen is meghúzta a belső margót. Az eredeti kódexben két fólió van egybekötve, bifóliánsokból épül fel a kötet.

A reprint kiadásból öt üres levél, vagyis tíz üres lap hiányzik. A SZK végéhez hozzá van még illesztve Batsányi János két levele Bitnitz Lajoshoz. Géfin Gyula

40 RMKT XVIII/15, 72–76, 362–368.

41 Faludi 1787 (R2), 91.

42 Prímási Levéltár, Batthyány József hercegprímás iratai. Acta publica-ecclesiastica 1776–1785, Nr. 19. – BATHORY 2013, 201–205.

43 Vö. *Függelék*, a jezsuita szerzők V. forrása.

44 FALUDI 1992, változatlan utánnyomás: 2004.

45 Négyesynél: 212.

szombathelyi teológiai tanár, egyháztörténész, Faludi-kutató másoltatta le a pre-montrei gimnázium kéziratgyűjteményéből, ahogy ezt a levelek végén pontosan jelzi (Szombathely, 1929. V. 2.). Ezekben a levelekben Batsányi több helyen részlete-sen leírja, hogy Faludi eredeti szövegét, főként népies szavait javítani „kényszerült”.

Szabadjon Faludi Ferenc kiadásának textológiai alapelveihez nagyvonalú ha-solnóságot keresni Bach *János passió*jának kiadási alapelveivel:

A János-passiót több ízben előadták Bach életében, aki a különböző alkalmakra sok módosítást eszközölt a művön. Egy negyedik (esetleg ötödik) változatban, amely Bach utolsó éveiben keletkezett (1746 és 1749 között), lényegében helyreállt a tételek eredeti sorrendje, de kibővült az előadóapparátus. Ma – még mindig előadásoként változó kihagyásokkal – ezt a változatot szokták előadni, hiszen ezt hagyta jóvá Bach életében utoljára.⁴⁶

I. 3. 2. A felhasznált kéziratok és kiadások jellemzői

A Faludi-másolatokat az őket gyűjteményükben kezelő könyvtárak szerint cso-portosítjuk.

A Nagyszombati kézirat: Faludi második autográf kézírata (NK)

A kézírra Szelestei N. László talált rá Nagyszombatban, a Szent Adalbert Tár-saság levéltárában, és 1999-ben publikálta jellemzőit.⁴⁷ A betűk írásmódja, össze-kötése, ligatúrája hasonlít a SZK-éra, így számunkra is egyértelmű, hogy Faludi írása. A kézirat szerkezete azonban még nagyon eltér a SZK-étől. Az első verse egy imádság: *Affectus S. Xaverj*, utána következnek a világi témájú művek. Szeles-tei N. László 1771-re teszi a kézirat keletkezését. Megtalálható azonban benne a Nádasdi Ferenc horvát bán halálára készült epitáfium, amelyet Faludi bizonynyal a bán felkérésére írt. A SZK közli, hogy a költő 1777-ben küldte el Nádasdinak. Vajon eltelhetett hat év a felkérés és elküldés között? Nem tartjuk valószínűnek.⁴⁸ Faludi éneklésre szánta műveit. A kézirat címe: *Magyar Enekek. Mindenikének meg-vagyon az elő Nótája*.

46 <https://www.filharmonikusok.hu/muvek/janos-passio-bwv-245/> (hozzáférés: 2025. február 4.)

47 Hálásan köszönjük Szelestei N. Lászlónak, hogy elküldte nekünk a nála levő kézirat másolatát. A *[Forgan-dó] Szerentse* hiányzó másolatát Pozsonyból kaptuk meg.

48 Faludi korábban halt meg: 1779-ben, a híres tábornok pedig 1783-ban.

2016-ban megjelent tanulmányunkban⁴⁹ azt írtuk, hogy Négyesy László tévedett, amikor azt állította, hogy az OF1 (M.) kézirat Faludi autográf munkája. Javítanunk kell magunkat: elismerjük Négyesy igazát. Tanulmányunkban egy észrevételünk értelmezésében tévedtünk.⁵⁰ Az OF1-másolatban minden cím alatt ott találhatjuk a B. J. monogramot, amely nem lehet másé, mint Batsányi Jánosé. Négyesy ezt sehol nem jelezte a kiadása jegyzeteiben. Úgy véltük, hogy Batsányi János Linzben megkapta ezt a másolatot, és ő írta oda monogramját, a kötet kiadásának dátumát, majd a hónapot és a napot: pl. *Szerentse*. B. J. 1824. I. 7. Nem tudtuk megmagyarázni a verscímek alatti dátumok különleges sorrendjét. A jegyzetelés közben jöttünk rá, hogy nem a hónapok és a napok számáról van szó! Valaki minden cím alá odaírta az adott költeménynek Batsányi János Faludi-kötetében⁵¹ szereplő pontos helyét. Batsányi négy könyvre osztotta Faludi kiadását, a római számmal a könyv számát adja meg, majd a költemények abban való sorrendjét. Vagyis a *Szerentse* című vers a Batsányi által kiadott Faludi-kötetben az I. könyv 7. sorszámú darabja. Minden költemény esetében pontos a meghatározás.

Ki írhatta a címek alá ezeket a Batsányi-kötetre utaló számokat? A Batsányi-kutató Doncsecz Etelka kérdéseinkre adott válaszában elsőként azt állapította meg, hogy az írásképek és a tinta színe eltér a kézirattól. A szerzővel kapcsolatban ezt írta:

Úgy képzelem, hogy olyasvalaki írhatta rá, aki tervezte, vagy akár meg is valósíthatta a szövegek kiadását. Szerintem előtte volt mind a kézirat, mind a Batsányi-féle szövegkiadás, és magának segítségül egyszerűen ráírta a kézira, hogy az egyes versek hol találhatók Batsányi kötetén belül. Akár Négyesy is írhatta, de ha mégsem ő, akkor azért mulaszthatta el ennek a bejegyzésnek a közlését, mert biztos volt abban, hogy nem tartozik az eredetinek/autográfnek tartott kézirathoz: hiszen Faludi (1704–1779) már nem láthatta Batsányi szövegkiadását, nem is hivatkozhatott rá.

A legvalószínűbb megoldás: maga Négyesy László írta a címek alá az OF1-ben Batsányi János monogramját, a kötet évszámát és a Faludi-versnek a Batsányi-kötetben levő helyét. Négyesy nagy tisztelettel emlegette Batsányit a Faludi-kiadásának tanulmányaiban, ha nem is értett vele egyet mindenben. Így könnyen érthető lenne, hogy a pontosságáról ismert Négyesy miért nem említi a B. J. monogramot.

Négyesy az OF1 és a *SZK* eltéréseit, főként a magánhangzók nyíltabbá válását részletesen számba vette, következetesnek tartja. Doncsecz Etelka szerint is valószínűleg autográf a kézirat. A *SZK*-ban *V. Eclogának* nevezett ekloga eltérő írásmódját azzal magyarázza, hogy azt Faludi később írhatta be az üres helyre.

49 BORIÁN 2016c.

50 Uo., 520–521. – Földesi Ferenc arra is felhívta a figyelmemet, hogy Batsányi nem ilyen módon dátumozott.

51 FALUDI 1824.

E kérdésben kikértük Földesi Ferenc, az OSZK Kézirattára vezetőjének véleményét, aki felhívta a figyelmet arra, hogy a SZK és az OF1 belső díszkerete majdnem megegyezik, csak az OF1 díszkeretére még egy téglalap alapú keretet nyomtattak. A vizuális megformálás elsőrendűen fontos volt a leírónak. A törzsszöveg (ff. 6–48, 52–71) verseinek laponkénti elegáns elhelyezése, a záródísz alkalmazása minden egyes vers végén kétségtelenné teszi, hogy a leíró kéz eredeti szándéka reprezentatív kötet összeállítása volt. Szerinte négy egységből áll (ff. 2–48, 49–51, 52–71, 72–79), vagyis négy különböző fázisban készült a kézirat, s egyetlen kéz írta.

A kézirat második része külön értelmezést kíván (ff. 49–51). Földesi szerint ezt is Faludi írta, de a törzsszöveghez képest más körülmények között. Nincs vonalazás, ezért kuszább az írás, ami az esztétikus, tipografikus megformálás igényének hiányára utal. Az (V.) *Ecloga* leírásánál halványabb a tinta, és vastagabb a toll. Faludi a másolás során véletlenül kettőt lapozott. Az üres oldalak arra mutatnak, hogy a költő kevésbé előkészített körülmények között, kevésbé figyelmesen írta be ezt a részt. Földesi példákat hozott rá, hogy a betűk (*k*, *l*, *b*, *r* stb.) írásmódja azonos az OF1 törzsszövegében és a SZK-ban.

Számunkra azért volt kérdéses az OF1 autográf volta, mert egy adott verset a SZK írásmódjával összehasonlítva azt láttuk, hogy sok helyen a betűk írásmódja és ligatúrája meglehetősen eltér a biztosan autográf, utolsó kéziratétól. Ebben a 18. századi kéziratok egyik szakértője is megerősített.

Földesi Ferenc azonban akkurátus elemzéssel kimutatta, hogy a SZK-ban sok betű (pl. K, M, N, b, gy, ss, sz.) írásmódjának legalább két fajtája van, és ez a két-féleség megtalálható az OF1-ben is. Mindezen bizonyítékok alapján elfogadjuk Négyesy véleményét: *az OF1 Faludi autográf írása.*

Kinek készíthette Faludi ezt a díszes másolatot? Géfin Gyula a nagy pártfogó Batthyány család legmagasabb rangra (esztergomi érsek, bíboros) jutott tagjára gondolt: Batthyány Józsefre.⁵²

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kézíratai

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattárában levő másolatokat Négyesy nem ismerte. Gyárfás Tihamér Faludi-életrajzában két pannonhalmi kéziratot írt le;⁵³ mi öt, nagyon különböző terjedelmű forrást sorolunk fel.

52 „Rohonc Batthyany Lajos nádor halála után fiának, Józsefnek tulajdona lett, aki akkor Kalocsa érseke volt, és 1776-ban hercegprímás lett. A szegényház felügyelete hozzá tartozott. Tőle kért s kapott engedélyt Faludi a beköltözéshez. Batthyány József gyakrabban időzött Rohoncon. Lehetséges, hogy Faludi őt ajánlódta meg költeményeinek a Nemzeti Múzeumban [OSZK] őrzött díszes kéziratával.” GÉFIN 1970, 353.

53 „I. *Paintner-féle kézirat*, 12 oldalra terjedő negyedréti füzet, címe: »Faludi F. magyar versei.« Paintner kézírása. [...] Tekintve azon viszonyt, melyben Paintner Faludival és Révaival volt, e kézirat fontossága és bece elsőrangú.” [Jegyzetben ezt olvashatjuk: „A kézirat leírását a katalógus után adom, miután a kéziratot nem láthattam, valaki kivette a könyvtárból, s a mint értesültem, most sem került még vissza.”] „II. *A Kis János -féle kézirat*. Faludinak négy eklogáját foglalja magában 7 oldal.” GYÁRFÁS 1911, 47–48.

A PF1 a *Dőri énekeskönyv*ben található.⁵⁴ Még Faludi Ferenc életében lemásolták híres versét, *A' Feszülethez* címűt. A kántor, Kováts István a lap alján datálta, így biztosan 1768-ban készült.

A PF2 másolatot nem használjuk fel, mert meglehetősen romlott a szövege.⁵⁵ Gálos Rezső az énekeskönyv borítóján levő hiányos évszámot: »17[.]6« kiegészítette 1796-ra, mert szerinté biztosan a Révai-féle Faludi-kiadás után készült, vagy abból másolt kéziratból. A Révai-kiadások és a kézirat között található meglehetősen sok eltérés azonban számunkra ezt a feltevést megkérdőjelezi. Szerintünk inkább tíz évvel korábban, 1786-ban készült.

Egy vers, a *Szakáts Enek* esetében kivételt tettünk, ennél a versnél a PF2 másolatának a SZK-tól való eltéréseit is jelezzük. Azért ezt választottuk, mert a *Szakáts Enek* csak egy másolatban maradt fenn az alapszövegen kívül. Az énekgyűjtemény bizonyítja, hogy Faludinak ezt a versét is énekelték, nem véletlen a SZK címében az *Enek* szó. (Egy jóval későbbi másolat is éneklésre utal, vö. Farkas Pál tamási nótárius kéziratát 1810 körül.)⁵⁶

A PF3 másolatot Kis János, a Kazinczy által igen nagyra becsült költő, evangélikus lelkész, később püspök készíthette.⁵⁷ Négy eklogát tartalmaz, régebbi másolatokat vehetett alapul, több helyen romlott a szövege. Formai szempontból is elég távol van a SZK-tól. Az eklogákhoz hozzá van fűzve egy német nyelvű vers: *Phillis*. Szabó Flóris, bencés főkönyvtáros leírásából megtudhatjuk, hogy Paintner Mihály másolata.⁵⁸ Talán azért fűzte a gyűjteményhez, mert Faludinak is van egy *Phillis* című költeménye?

A PF4 a Pannonhalmi Főkönyvtár legértékesebb Faludi-kézirata.⁵⁹ A gyűjtemény legtöbb verse régebbi másolatokkal tart kapcsolatot. Meglepetés, hogy a *VI. Ecloga* olvasható a kéziratban, a többi viszont nem. Paintner Mihály jegyezte le a verseket, aki maga is feloszlott jezsuita volt. Az ekloga címe fölé ezt írta latinul: 'Az eltörölt jezsuita rendről szól.' A *VI. Ecloga* reményt sugalló szövege volt számára a legfontosabb, ezért kerülhetett a kézirat végére.

Ezt a kéziratot valószínűleg a 19. század vége felé a vízivárosi Szent Anna-templom plébánosa elkérte a főkönyvtárból. Azért érdekelhette, mert Faludi Ferenc fiatalon egy évig segédlelkész (1734–1735) volt az akkor jezsuiták által vezetett plébánián. Ahogy sok más kézirat, ez sem került vissza a kölcsönadóhoz. A 21. század elején, 2004-ben egy kiváló levéltáros, történész, Koltai András átnézte a plébánia levéltárát, és felismerve Paintner Mihály kézírását, visszaküldte a Pannonhalmi Főkönyvtárnak.⁶⁰ Nagy szerencsénkre, amikor remény nélkül rá-

54 PFKK 10a E 29/1. Kováts István kántor autográf kézirata. Megköszönjük Horváth Józsefnek, hogy felhívta a figyelmünket a *Dőri énekeskönyv*re.

55 PFKK 10a E 8/1. Nem használtuk az OSZK-ban található énekeskönyv Faludi-másolatait sem. Az OF4 esetében is csupán egy versnél (*A' Hajnal*) teszünk kivételt. Vö. SZELESTEI N. 1995/2, 204–213.

56 A forrásról: DOMOKOS P. P. 1981. Lásd kottával a IV.2. fejezetben.

57 PFKK 10a. E. 7/11. Vö. BORIÁN 2016b, 73–74.

58 SZABÓ F. 1981, 109.

59 PFKK 118. G. 20/1–19.

60 „Még augusztusban rendezkedtem egy kicsit saját plébániám, a budapest-felsővízvárosi plébánia (Batthyány tér, Szent Anna templom) levéltári szekrényében. Eközben találtam egy kéziratot, amelyről már kinyitás-

kérdeztünk a kéziratra, a főkönyvtár igazgatónőjének, Ásványi Ilonának eszébe jutott ez a több évvel korábbi esemény.

A PF5 másolat egy nagyobb rendtörténeti műben található egyetlen Faludi-vers.⁶¹ A Faludi-kéziratokról megjelent tanulmányunkban tévesen állítottuk, hogy ez is Paintner Mihály kézírása. Valójában Roznák Márton ágostonos szerzetesé. Címe: *Epitaphium*. A cím után hosszú paratextus magyarázza, hogy Faludi ezt még Nádasdi Ferenc horvát bán életében írta, ezért csak 1783-ban jelent meg nyomtatásban. A többi kézirattól eltérő cím is arra mutat, hogy a másoló talán a legrégebbi kéziratot használta fel.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kézíratai

Az MF1 (Négyesy jelzete: Akm) elnevezésű kézirat szinte teljesen azokat a költeményeket tartalmazza, mint a SZK, csak az utolsó két vers hiányzik. Szerkezete nagyon hasonlít a SZK-hoz, az alapszövegen kívül ez az egyetlen létező másolat, amelyben már látszik, hogy Faludi kötet szerkezetben gondolkodik. Ezt csak úgy tudjuk értelmezni, ha elfogadjuk Toldy Ferenc bizonyítás nélküli megjegyzését, hogy a másolat korábban a Batthyány család rohonci könyvtáráé volt. Valaki – a saját helyesírásai gyakorlata alapján – lemásolt egy ma már nem található Faludi-kéziratot a Batthyány család számára. A másolat legjellemzőbb vonása, hogy a hat ekloga a SZK sorrendjében található. A VI. *Ekloga* után váratlanul egy olasz nyelvű költemény következik. Erre már Négyesy felhívta a figyelmet. Nem tartjuk Faludi versének, mert ilyen személyes, a szerelem elmúlását sirató művét nem ismerünk. A szerelem témáját Faludi párbeszédese formában jeleníti meg.

Az MF1 helyesírására jellemző, hogy megtaláljuk benne mind a *ts*, mind a *cs* betűkapcsolatot. Nagyon sokszor hosszú magánhangzókat ír ott, ahol a SZK-ban rövid található, de ennek ellenkezőjére is találunk bőven példát.

Faludi egy évben több – egymástól eltérő verssorrendű – kéziratot is készíthetett, hiszen egy hónap alatt kényelmesen lemásolhatta verseit, még ha a prózai művei írását fontosabbnak tartotta is. Négyesy 1777 utánra, de még a SZK előtti időre tette az MF1 keletkezését. Kérdésünk: ha a SZK előtt keletkezett, hogyan lehet benne annyi nagybetűvel kezdődő szó a mondatokon belül?

Az MF2 és MF3 a SZK másolatai. Az első *Bitnütz-féle másolat*nak neveztük el, mert a premontrei nyelvész professzor készítette Batsányi János számára. Erről nem tudva Toldy Ferenc is készíttetett egy másolatot, ezt az MF3-at *Toldy-féle másolat*nak neveztük. A SZK nehéz olvasatainál sokszor elővettük ezt a két másolatot, azonban ritkán voltak segítségünkre. Mindkettőt, de különösen a Toldy-féle másolat szerzőjét a saját korának helyesírása befolyásolta.

Nézzünk néhány példát a másolatok egymástól való eltérésére. A *Remete* című vers 3. sorában: MF2: erdők, MF3: erdők; 5. sor: MF2: szín Világ, MF3: Szin vi-

kor észrevettem, hogy Paintner Mihályé volt és rögtön utána azt is, hogy belül a pannonthalmi kézírattár Jesuitica-gyűjteményének jelzetét viseli.” 2004. szeptember 8.

61 PFKK 119. D. 35.

lág; 15. sor: MF2: *vidittyák szívemet*, MF3: *vídittyák szívemet*. III. *Ecloga* 40. sora: MF2: *Víg ketske*, MF3: *víg ketske*, 43. sora: MF2: *Vize*, MF3: *vize*.⁶²

Egy versnél, A' *Tartsaj Savanyó Vizről* című jegyzeteiben kivételesen végig jelöltem az MF2 és az MF3 eltéréseit a SZK-étől. A húsz soros költemény szövegében az MF2 esetében nyolc eltérést találtam, az MF3-ban tizenhármat. A vers előtti és utáni paratextusokban az MF2 kettő, az MF3 három eltérést mutat az általuk másolt alapszövegtől. Elsősorban a magánhangzók hosszúságában térnek el, másodsorban a szókezdő betűket írják kisbetűvel (főként az MF3), és a központosítást is „javították” a korabeli helyesírás szerint.

A Budapesti Egyetemi Könyvtár kézírata

Az ELTE Egyetemi Könyvtárában találhatjuk a Kaprinai István által lemásolt Faludi-versgyűjteményt. EF1-nek nevezzük, Négyesy *Km.* betűkapcsolattal jelölte (Kaprinai-másolat). Négyesy szerint még Faludi életében készült ez a 141 lapnyi, gyönyörűen írt másolat. Nem tartotta értékesnek, mert szerinte Kaprinai az OF1-ről másolta. A verssorrend és a versek száma valóban megegyezik, de azt már cáfoltuk korábbi tanulmányunkban, hogy a lapszámozás is végig megegyezne.⁶³

A jegyzetelés közben sok hasonló eltérést találtunk, de még feltűnőbb volt az EF1 és OF1 írásmódja közötti eltérések sokasága. Arra a következtetésre jutottunk, hogy Kaprinai nem az OF1-et másolta. Annál jobban tisztelte és szerette Faludit, mint hogy kéziratától ennyi eltérést engedjen meg magának a rendkívül gondos formátumú, írásképzű másolatában. (Ezért a jegyzetelés sorrendjében EF1 megelőzi OF1-t.)

Alább négy költeménynél található helyesírási és egyéb eltéréseket sorolunk fel, elsőként a *Tündér Kert* című versből. Az eltéréseket dőlt betűvel jelezzük:

11. sor: EF1: *gyümöls ágok*, OF1: *gyümöls Agok*,

12. sor: EF1: *Pomonának rajzati*, OF1: Pomonának Rajzati.

OF1-ben ezek a nevek is alá vannak húzva: Luna, Flora, Pomonának, Menta (7, 10, 12, 60, 81. sor), EF1-ben pedig nincsenek aláhúzva.

Az aláhúzás különbségét látjuk a 76. sorban is:

EF1: *Hippet hopppot emleget*, OF1: Hippet hopppot emleget.

A *Tarka Madár* címűből vesszük a következő példákat.

9. sor: EF1: *rőpűlnék*, OF1: *röpűlnék*.

A 12. sornál a szöveg értelmét alapvetően befolyásoló eltérés van:

EF1: *Meg* bántották, szépen *apolgatták*, OF1: *Nem* bántottak, szépen *ápolgatták*.

⁶² A jegyzetekben – a nehéz olvasatoknál – szögletes zárójelben jeleztük a két másolat írásmódját.

⁶³ BORIÁN 2016c, 522.

A 62. sorban a kisbetű-nagybetű ellentétén kívül mellékjellel nem jelölt és jelölt *e* betűk közötti eltérést figyelhetünk meg:

EF1: az erdei nép, OF1: az Erdő Nép.

A kiválasztott harmadik költeményben, a *III. Ecloga* 32. sorában EF1 és OF1 között meglehetősen nagy értelmi különbség látható:

EF1: Közöttök *forogván* napját vigan éli, OF1: Közöttök *faragván* (!) Napját vigan éli.
– Nem mindegy, hogy a pásztor a nyáj között *forog* vagy *farag*. A *SZK*-étől mindkét variáció értelme távol áll, mert ott már a *nyáj* lesz a mondat alanya.

A *Szent István Királyhoz* című versben is találunk olyan eltérést, amely megkérdőjelezi a két kézirat egymástól függését:

23. sor: EF1: Meg-*lág*yittyta, OF1: Meg *tág*yittyta.

Az összehasonlításokból azt állapítottuk meg, hogy az OF1 másolata összességében közelebb áll a *SZK* szövegéhez.

OF2: Verseghy Ferenc másolata

Az OF2 néven említett kéziratot Verseghy Ferenc (ex)pálos szerzetes másolta le 1806-ban (Négyesy jelölése: Vm.). Húsz Faludi-vers található benne, mind „világi” ének. Az eddig említett kéziratok közül itt található meg egyedül *A’ Hajnal* című. Verseghy elvileg másolhatta volna Révai két kiadása közül bármelyiket, de nem tette. *A’ Hajnal* jegyzetében hatvan helyesírási, szövegközlési eltérést állapítottunk meg az OF2 és Révai kiadásai között. Négyesyvel teljesen egyetértünk abban, hogy Verseghy más versek esetében sem Révai kiadását másolta. „Fontossága az, hogy az R1-gyel együtt visszamutat egy jelenleg nem ismert gyűjteményre...”⁶⁴

A megegyező forrásokra utal az, hogy az OF2 és az R1–2 a *SZK*-tól nagyon sok esetben egyformán tér el. Az eltérések nagyfokú hasonlósága miatt néha a jegyzetek sorrendjében egymás mellé tettük a Verseghy-másolatot és Révai kiadásait. Lássunk két példát, amelyek megegyezően térnek el az alapszövegtől:

Az *Utra való* 6. sora: OF2: *éjfel után*, R1–2: *Éj fél után* – Csak Verseghyre és Révaira jellemző az utolsó mássalhangzó kettőzése az *n*-re végződő névutókban és ragokban.

Nádasdi 4. sora: *vitézkedtetek* – Múlt időben hozzák a sort, ritmikailag így a helyes! A *SZK*-ban jelen időben olvasható, a ritmushiba rámutat a másoló Faludi tévesztésére.

64 FALUDI 1900.

OF3: *A Jankovich-hagyaték másolata*

OF3 jelöli a Jankovich Miklós hagyatékában levő Faludi-másolatot (Négyesy jelölése: Jm.). 34 vers található benne, közülük 31 verssorrendben is megegyezik az EF1-gyel és az OF1-gyel. Sok jegyzetben ugyanazt az eltérést állapítjuk meg a SZK és az OF1, illetve az OF3 között. Mégsem gondoljuk, hogy a Jankovich-féle másolat közvetlen forrása az OF1 lehet. Négyesy nagyon pontatlannak tartja, ebben igaza is van, de szerintünk ennek fő oka az, hogy a másoló a saját nyelvjárását érvényesítette a szöveg lejegyzésekor. Van azonban néhány sor, amelyeknél csak ez a másolat egyezik meg a SZK szövegével. A kézirat utolsó három versét, akár csak Négyesy, nem tartjuk Faludi költeményének, hanem egyik követője írhatta.

OF4 – *Oct. Hung. 1986. jelzetű énekeskönyv*

Szelestei N. László által az OSZK-ban feltalált énekgyűjteményt OF4-nek nevezzük.⁶⁵ Ebben a kéziratban énekeskönyvben, amely 1800 körül keletkezett, Faludinak Szelestei szerint hét verse található. Mi csak hatot tartunk annak, mert *Az új Politzjáról* címűt a közköltészethez soroljuk, s mellőzzük kiadásunkból. A költemények szövegének rendszeres eltérése az autográf kéziratoktól arra indít, hogy ezt az énekgyűjteményt ne használjuk fel a kritikai kiadás forrásául. Kivételt teszünk A' *Hajnal* című versnél, amely a felhasznált kéziratok közül csak az OF2-ben maradt ránk.

A szövegek régebbi variációkra mennek vissza, nem Révai kiadásai az alapjuk. Szelestei N. László a Négyesy-kiadást vette alapszövegnek, és ahhoz képest közölte az eltérő szövegvariációkat. Egyetértünk megállapításával: „Énekeskönyvünk Faludi Ferenc verseinek korai változataival mutat gyakori egyezéseket.”⁶⁶

A gyűjteményt Stoll Béla bibliográfiája nyomán *Páter Vitus-énekeskönyv* (1800 k.–1831) névvel említi a szakirodalom.⁶⁷ A feljegyző személyét Páter Vitus ferences szerzetesben azonosítja, aki 1827 és 1831 között írt a kéziratba.

OF5 – *Quart. Lat. 699.*

Sárközy Péter így foglalta össze a tudnivalókat erről az autográf jegyzetfüzetről:⁶⁸

[Faludi] Rómában kezdte el egy füzetbe beírni az írói alkotómunka során felhasználható feljegyzéseit, melyek szinte egy önálló kis könyvet alkotnak. Az *Omnium*nak elnevezett jegyzőfüzetet ma az Országos Széchényi Könyvtár kézirat-

65 OSZK Kt. Oct. Hung. 1986. Vö. SZELESTEI N. 1995, 204–213.

66 SZELESTEI N. 1995, 212.

67 Vö. STOLL 2002, 1153. sz.

68 SÁRKÖZY 2005, 50.

tárában őrzik.⁶⁹ A negyedrért nagyságú füzetbe Faludi antik és korabeli költők, illetve saját latin verseit jegyezte fel, valamint természettudományi, történelmi és irodalmi megfigyeléseit, olasz ételek receptjeit, betegségek gyógyításának módjait rögzítette elsősorban latinul, de a több évtizeden keresztül vezetett füzetben találhatunk német, olasz, francia és elvéve magyar sorokat is. A kis könyvecske vegyes tartalmai miatt kapta – Illyefalvi Vitéz Aladártól – az *Omniárium*, „minde- nes gyűjtemény” elnevezést.⁷⁰

Kritikai kiadásunkba felvettük Faludi latin verseit, amelyek főként az OF5-ben és R1-ben találhatók. Az *Omniárium*ban olvasható latin nyelvű versek közül csak az általunk biztosan Faludinak tulajdonítható költeményeket közöljük. A korabeli eseményekre, személyekre való utalás az egyik fő ok arra, hogy a R1-ben nem szereplő verseket Faludinak tulajdonítsuk. Több helyen javítottuk az Uray Piroska által közzétett latin szövegek olvasatát. Elhagytuk a latin eredetiben nem található központosítást. A fordító egy francia nyelvű, dicsőítő költeményt „valószínűleg” Faludi művének tart. Nem tudjuk, kihez szól, teljesen általános tartalmú, nincsenek történelmi utalások, a címet sem említi. Ezért nem tartjuk valószínűnek, hogy Faludi verse lenne, inkább egy francia szerző alkotását másolta le.

A jegyzetekben az OF5-ben található francia és az MF1-ben olvasható olasz nyelvű verset is közöljük.

Révai Miklós két Faludi-kiadása (R1, R2)

A jegyzetekben Révai első kiadásának jele: R1 (Négyesy-nél: R1.). Révai a műfajok szerint csoportosított, meghatározó első kiadásának két kötetét Győrött adta ki 1786–1787-ben. Az ezeket ért bírálatok hatására újra kiadta a műveket 1787-ben Pozsonyban, egy kötetben. A második kiadás csak a magyar nyelvű Faludi-verseket tartalmazza, illetve Révai hozzájuk csatolta az első kiadás második kötetében megjelentetett *Konstantinus Porfirogenitus* című színművet és *A' Jegyző Könyvet*, amely a Faludi által gyűjtött népies mondásokat, szövszerkezeteket őrizte meg számunkra.⁷¹

A Révai-kiadások egyik jellemzője az, hogy a Faludi-féle dunántúli népies, falusi ragokat, írásmódot nagyon sokszor tiszántúli kiejtés szerint írta át az előkelőbb klasszicista ízlés nevében. Például a *IV. Eclogá*ban Faludi *tsuda* írásmódját kijavítja *tsodára*, vagy a *-bul* rag helyett *-ból* olvasható. A kettős mássalhangzókban nem egyszerűsített: *lyly*, *szsz*. A magánhangzók hosszúságát nagyon gyakran

69 A latinul írt jegyzetek magyar fordítással ellátva megjelentek az 1991. évi Faludi-kiadásában. *Faludi Ferenc prózai munkái*. – Sárközy Péter jegyzete. Régi magyar prózai emlékek 8/2. [RMPE 8/2] A latin nyelvű szövegeket gondozta, fordításukat és a hozzájuk tartozó jegyzeteket, magyarázatokat készítette URAY Piroska.

70 ILLYEFALVI VITÉZ 1894. – Sárközy Péter jegyzete

71 Tudunk arról, hogy ezeket a közmondásokat felhasználták aprónyomtatványokban. „A szerzői jog hiányával magyarázható, hogy Faludi Ferenc közmondásai, Mátyási József verses levele, Amadé, Csokonai, Pálóczi és a többiek alkotásai miért jöhetnek ki tucatszor is névtelenül ponyvák ívein a prés alól.” POGÁNY 1978, 184, 186, 307.

megváltoztatta, nagybetűs közsavak pedig a mondaton belül nem találhatók a kiadásokban.

R1 és R2 szövege között is találhatunk helyesírási vagy szótani eltéréseket. Például az *Utra való* 12. sora: R1: *foljon* ki; R2: *foljón* ki; – *Erdő* 35. sora: R1: Gubás; R2: Gubbás; – 74. sora: R1: *forгатják* inokat; R2: *rángatják* inokat.

Ahol Révai szavakat cserélt ki, ott az elveszett *SZK alapján javíthatott. Ilyen a *II. Ecloga* 13. sora: R1: *széles* e’ világon; R2: *bíres* e’ világon; a 14. sorban: R1: *termett* ágon; R2: *terjedt* ágon. A *IV. Eclogának* 40. sora: R1: markolatját gyöngy házzal *kei* rakták; R2: markolatját gyöngy házzal *futtatták*. Talán egyik legszemléletesebb a *III. Ecloga* 31. sora: R1: *Harap, játszik a’ nyáj, napját vigan éli*; R2: *Játszik, bever a’ nyáj, és egymást nézéli*.

Az R2-ben az első szombathelyi püspök, Szily János beiktatására írt dicsőítő költemény utolsó sorainál olvashatunk egy jegyzetet, amely szerint Révai tudja, hogy Faludi javította ezeket a sorokat, de szerinte „bizony nem olyly igen szerenstésen”. Azt állítja, hogy az olvasóra bízza az ítéletet, de csak a jegyzetben közli Faludi két jobbított sorát, a főszövegben a régi változatot hozza.

Mindkét kiadásban találhatunk nyomdahibát. Az első kiadás hibáit Révai a másodikban több helyen javította, például az *V. Eclogának* 25. sorában: R1: fordúlt a’ világ, el *rörött* tengelye; R2: fordúlt a’ világ, el *törött* tengelye. Javítatlan hibának tűnik, valójában csak tájrszó az *V. Ecloga* 38. sorában: „*dombol* [’tombol’], a gonosz ravaszság.”

Csak az R2-ben olvasható nyomdahibákat is találunk, köztük az egyik az *Erdő* című vers 37. sorában olvasható: „*Statirusok*” a Satirusok helyett; a *II. Ecloga* 8. sorában betűkihagyást találunk: „*Pászori*” a Pásztori jelző helyett. A *IV. Ecloga* 64. sorában is a nyomda ördöge teremtett zavart: „*véle/vesztettem*” a „*véle elvesztettem*” helyett. A legjelentősebb nyomdahiba az R2-ben valószínűleg az, hogy az *I. Eclogából* kimaradt a 32. sor, amely az R1-ben így hangzik: „*Száz víg kürtölések legelő hegyekben.*”

Figula János a két Révai-kiadás eltéréseinek összevetése után így összegzi észrevételeit:

A versek szövegeinek összehasonlítása alapján kijelenthetjük, hogy a második kiadás a *Szombathelyi kézirat*hoz mindenképpen közelebb álló szöveget tartalmaz, de a változások nem mutatnak egy általunk ismert kézirat irányába sem. 41 esetben változik a *Szombathelyi Kézirat* irányába a második kiadás szövege, míg 11 esetben nem változik a hibás alak. Viszont azt is ki kell emelni, hogy a második kiadás is tartalmaz hibákat és a következetesség hiányzik belőle, főleg a jegyzetek szintjén. Meglepő, hogy míg az első kiadásban 17, addig a másodikban 24 nyomdahibával találkozunk. [...] A kiadások során saját nyelvhazsnálatát helyezi előtérbe, ami ugyan megfelel a kor felfogásának, de saját elveinek ellentmond.⁷²

Révai Miklós a második kiadásában ezt írta a *III. Ecloga* utolsó két strófájáról: „Ez az egész darab, melylyet itt Tírzis mond, fel nem találtatik Faludi Kéz írásábann.

Hihető, hogy későbbre, magát meg gondolván, nem akarta ezzel meg sérteni a rossz Költőket.” A SZK-ban azonban megtalálható ez a két versszak. Négyesy eből a jegyzetből is logikusan arra következtet, hogy Révai egy ma már nem ismert autográf kéziratot használt. Megállapíthatjuk, hogy az első kiadásában is megtalálható Tirzis befejező beszéde, és itt nincs jegyzet. Mindebből arra következtetünk, hogy Révai több másolatot is felhasznált kiadásaihoz.

A Révai által az eklogákhoz adott, kitalált címeket (II. – VI.) a legtöbb kiadás átvette. Nem tarjuk valószínűnek, hogy a Révai által még látott *SZK tartalmazta volna ezeket a paratextusokat. Valószínűbbnek véljük, hogy mivel Faludi az első eklogához magyarázó alcímeket írt, Révai ezt követve, a következetes észszerűség alapján, a többinek is értelmező alcímet adott.

Az újabb kiadók Négyesyt követve hűebbek a *Szombathelyi kézirat*hoz, mint a korábbiak, de ők is a szöveg-és szóvariációkból sokszor az „ideálisat” választották ki. Néhol valóban emendálni, javítani kell Faludi Ferenc utolsó kéziratának tollhibáit; a készülő kritikai kiadásnak azonban alapelve, hogy teljes egészében vállalja a dunántúli tájnyelvet előszeretettel használó jezsuita költő végső testamentumát.⁷³

I. 3. 3. Faludi életében névtelenül megjelent versei

Soós Sándor egyik 2013-ban írt tanulmányában egy rézmetszettel, könyörgő verssel és imával ellátott, publikálatlan imalapot mutatott be, amelyet 1764-ben, Nagyszombatban adtak ki:

A metszeten felhőkben Szent Emid lebeg, lábánál püspöksüveg, fölötte a Szentháromság, mellette kerubfejek. Alul késő barokk keretben magyar nemesi viseletben térdeplő férfiak és Győr 18. századi látképe. Az összehajtott lapon olvasható versnek és imának a szerzőjét nem nevezi meg a kiadvány.⁷⁴

Soós Sándor Faludi Ferenc versének tartja az imalapon levő költeményt és az imádságot is. Ezt a feltételezést csak megerősíteni tudjuk. A szerző Faludi *Szent Emidhez* (39.), a SZK utolsó versének egy bővebb, illetve a földrengésre könyörgő imával reagáló korai változatát találta meg. A költeményhez fűzött jegyzetekben közöljük az imalap szövegét.

Knapp Éva 2022-ben egy eddig ismeretlen egyleveles *Ajtatos Ének* című nyomtatványt ismertetett, amelyet 1767-ben adtak ki Nagyszombatban. „Tartalma – a szerző nevének elhallgatásával – Faludi Ferenc *A' Feszülethez* egyezményes címen ismert, bizonytalan keletkezésű idejű verse...”⁷⁵ Jól mutatja Faludi legismertebb szövegének variálódását, hogy a valószínűleg korábbi *Brassai-kódex*ben (18. század

73 BORIÁN 2023, 451.

74 SOÓS 2013, 148.

75 KNAPP 2022, 233.

első fele)⁷⁶ *Ájtatos ének*, a kéziratos *Szakolczai István-énekeskönyv*-ben (1762) pedig még *Bünös Léleknek Megváltónkhoz térése* az énekelt költemény címe.

Az előkerült nyomtatott szövegvariáns első sora: „Keresztények sirjatok!” Az ének így kezdődik a kéziratos *Bocskor-kódex*-ben (1716–1739), a *Brassai-kódex*-ben, a *Bozói Mihály-kézirat*-ban (1775), illetve a Bozói általa kiadott, kottás énekeskönyvben (1797), valamint a Hodor Károly által összeírt kéziratos gyűjteményben (1815) is.⁷⁷ A hívek manapság szintén ezzel az incipittel éneklék a katolikus egyházban. Ez a szövegvariáns szintén Faluditól származhat.

A Pannonhalmi Főapátság Könyvtárának Paintner-hagyatékában található egy aprónyomtatvány-gyűjtemény.⁷⁸ A huszonegy összekötött nyomtatvány híreségekhöz írott alkalmi dicsőítő verseket tartalmaz. A sorrendben az első Faludi Ferenc *Maria Theresia koronás apostoli királyné asszonyunkhoz írt Háláadó Posonyi ének*. alcímű költeménye. A szerzők neveit az elől levő üres oldalakon található, Paintner által írt tartalomjegyzékből ismerhetjük. Az összeállítás sorrendje mutatja, hogy Paintner mennyire becsülte Faludit. Paintner tartalomjegyzékéből tudjuk, hogy 1771-ben adták ki: „1. *Faludi Ferentz*. S. J. P. Háláadó Posonyi ének, 1771. mikor Sz. István királyunk’ jobb keze hazánkba vissza - vezetett.” Az első aprónyomtatvány előlapjának díszjele fölé Paintner még ezt írta fel: „Auctore P. Franc. Faludi, e S. J.” („A jezsuita Faludi Ferenc műve.”). Az alkalmi költeményeket az adott esemény, ünnepség évében illet kiadni. A Szent Jobbot 1771-ben sikerült a királynőnek Raguzából megvásárolnia és Bécsbe, Győrbe, Pannonhalmára,⁷⁹ majd Budára vitetnie nagy ünnepségek közepette. A címében található „Posony” miatt véleményünk szerint a dicsőítő költemény Pozsonyban jelent meg, de ez nem bizonyítható.⁸⁰ A nyomtatványok eltéréseit a – később keletkezett – SZK-tól a versek jegyzetében jelezzük.

I. 3. 4. Faludi és a közköltészet⁸¹

A jelen kritikai kiadás nem tűzheti ki céljául a Faludi-szöveg hagyomány és a versek variálódásának feltárását. A 18–19. századi magyar közköltészetben kéziratos források, majd a Révai-kiadások és egyéb nyomtatványok alapján Faludi énekei

76 STOLL 2002, a *Brassai-kódex*: 222. sz.; *Bocskor-kódex*: 180. sz.

77 KNAPP 2022, 239.

78 PFKK 10a G. 16/1–21. – Az *Irodalomtörténeti Közlemények*-ben megjelent tanulmányunkban erre a kolligátumra felhívtuk a figyelmet, vö. BORIÁN 2017, 374. Egy kevésbé szerencsés mondatunkban nem választottuk szét a biztos megjelenési dátumot és a bizonytalan kiadási helyet. Ezért gondolhatta Knapp Éva, hogy ezt az aprónyomtatványt nem kell komolyan venni. Ki tudhatná jobban Paintnernél, aki a Faludi-életrajzot írta, és Révai legfőbb támogatója volt, a kiadás dátumát? A Szent Jobb hazatérésének dátuma pedig mindenki számára ismert volt.

79 Vö. 41. vers jegyzete.

80 Az aprónyomtatványok sokféle helyen készültek, például: Pozsonyban, Kassán, Bécsben, Pesten, Kolozsváron, Pécsen, Szombathelyen, Veszprémben.

81 Ezzel a témával Csörsz Rumen István részletesen foglalkozott. Vö. CSÖRSZ 2016, 96–114.

sokféle alakban terjedtek. A legkorábban készült másolatokról azonban érdemes rövid összefoglalást adnunk.

A possessorori bejegyzés alapján legkésőbb 1762-re tehető *Szakolczai István-énekeskönyv*-ben két Faludi-költeményt találunk: az egyiket a 78. számon, címe: *Bűnös Léleknek Megváltónkhoz térése*, kezdősora: „Szüzek, Iffiak sírjatok”. A másikat a 81. számon: *Diadalmas ének* címmel, incipitje: „Rettentő Marsnak fajzati”.⁸² (A SZK-ban az első *A' Feszülethez*, a másik *Nádasdi* címen szerepel.) Faludi versei tehát már életében bekerültek az énekelt közköltészetbe.

Az OF4-nek nevezett énekgyűjtemény Szelestei Nagy szerint rendkívül értékes, mert rámutat a Révai által még látott, azóta eltűnt *SZK-ra. Összegzőként ezt írja:

Énekeskönyvünk Faludi Ferenc verseinek korai változataival mutat gyakori egyezéseket. Ezért külön figyelemre érdemes, hogy ugyanakkor az R2 mintájául szolgáló, lappangó *Szombatbelyi kézíráttal* akad benne sok közös, néha csak e két változatban megőrzött szövegrész. Az *Erdő* és a *Tavas* című versek R2-ben közölt többletei ebből a Révai által még kézbe vett autográfából származnak.

Fel kell tennünk azonban a kérdést: az R2 jegyzetében olvasható strófák valóban benne voltak az elveszett Faludi-kéziratban? Faludi korai szövegváltozatait hogyan olvashatnánk a költő egyik legkésőbbi (utolsó előtti) kéziratában?⁸³

A *Világi énekek és versek B. P. 1800*⁸⁴ című énekgyűjteményben négy Faludi-vers található, mindegyik értékes a szöveghagyomány szempontjából. Az *Erdő* című versben fölleljük az R2 jegyzeteiből ismert tíz többletstrófát, mégpedig pontosan abban a sorrendben, ahogy Révai látta. Első kiadása után sokan tették szóvá a versszakok hiányát, ezért Révai *jegyzet*-ben lehozta őket a második kiadásban, de önmagát védve hozzáfűzte:

Végző akarátját követtem itt Faludinak később Kéz írásából. Ha ő maga ki hagyta, inkább szó szaporító, hogy sem velős némelyly Verseit, én olyly vak merő nem lehettem, hogy akarátja ellen is közbe foltozgattam volna.⁸⁵

Ha Révai Faludi „végző akarátját” az elveszett *SZK-ban látta, akkor nem lehettek benne a kihagyott strófák.

Révai kiadásai hatottak a váci *Énekes Gyűjteményre* (1799, 1801, 1803, 1823).⁸⁶ Ebben tizenegy Faludi-vers olvasható, melyek között néhol eltéréseket vehetünk észre Révai szövegközlésétől. Két versnek más a címe, mint Révainál: *Vén Menyetske* (*Nintsen neve*), illetve *Fortúna* (*A' forgandó szerentse*), ezek a címváltozatok arra

82 ALSZEGHY 1943, 308.

83 FALUDI 1900, 103.

84 OSZK Kt. Quart. Hung. 2910. Forráskiadása: KÜLLÖS 2018.

85 FALUDI 1787 (R2), 32.

86 Az *Énekes Gyűjtemény*ről: CSÖRSZ 2016, 353–380.

utalhatnak, hogy az énekeskönyv szerkesztője Révai kiadása mellett más kéziratokat is felhasználhatott.

A katolikus liturgiában gyorsan népszerűvé vált A' *Feszülethez* szövege megtalálható Bozóki Mihály *Katolikus kar-béli kótás énekes könyvében* (1797), amelynek kezdő sora megegyezik a ma is énekelt változattal: „Keresztények sirjatok! Mélyen szomorkodjatok...”⁸⁷ Ez a kiadás döntő hatással lett a Faludi-ének népszerűvé válásában.

Verseinek a közköltészetben való elterjedése erősíti az irodalmi népiességben való meghatározó szerepét. Horváth János értékelése ma is tanulságos:

Első nagy művésze a formahagyomány irodalmi értékesítésének, épúgy, mint Kazinczy a modern európai formakincs honosításának. Egy népies Kazinczy ő a mi szemünkben...⁸⁸

Vogel Zsuzsa monográfiájában külön fejezetet szentelt Faludi Ferenc versei recepciójának a 18–19. századi kéziratos énekeskönyvekben.⁸⁹ Megállapította azt is, hogy „Faludi »énekei« már születésükkor szoros kapcsolatban álltak a zenével, éppen követett dallamaik által honosítanak meg új formákat a magyar irodalomban, s ez a zenei kötődés későbbi létmódjukat is meghatározza”.⁹⁰ Vogel Zsuzsa szerint az énekeskönyvek mellett a kollégiumok, „esetleg a papi-szerzetesi kisközösségek versírási gyakorlatában *poétikai-retorikai mintaként* működtek”.⁹¹ Erre példa lehet a monográfiájában⁹² is szereplő, a Pannonhalmi Főkönyvtárban található *S. F. versei 1804* kézirata.⁹³ Szeder Fábiánnak, a fiatal bencésnek sok témája megegyezik Faludi verseivel, ihletet merített belőlük. Köztük van egy pipáról szóló ének is, amelyben a pipázás örömeiről ír.

Szeder Fábián versei után másolta le a *Toldalékok...* című versgyűjteményt,⁹⁴ amelyet szintén 1804-re datált. A váci *Énekes Gyűjtemény*ből másolta ki az énekeket, amelynek az első két kiadása összekötve jelent meg, egy példánya a Pannonhalmi Főkönyvtárban is megvolt. Négy Faludi-verset tartalmaz: A' *Pipáról*, *Klorinda*, *Útravaló*, A' *Tavas*. A legérdekesebb A' *Pipáról* című, mert a Szeder-féle *Toldalékok*ban csak három versszakos a költemény! Vogel Zsuzsa már figyelte erre az átírást:

87 KNAPP 2022, 239–240.

88 HORVÁTH 1978, 34.

89 VOGEL 2020, 181–210.

90 Uo., 219.

91 Uo., 212. Erre legjobb példának a piarista Benyák Bernát kéziratos, Faludit utánzó verseit tartja. Megemlíti a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban kéziratban található *S. F. verseit* is, 1804 (STOLL 2002, 1168. sz.; BK. 80/II. 8.). Szerzője a fiatal bencés, Szeder Fábián. A témák közül több utalhat Faludi verseire, például a pipaversre (*Pipa*), de csak az örömet láttatja, nincs allegorikus vonása. Szeder Fábián a szerzőket meg nem nevező *Toldalékban* (*Toldalékok A' melyek Egy Bizonyos Szerzőnek Versei közül össze íratattak*) több Faludi-verset is lemásolt, A' *Pipáról* című vers utolsó strofájában saját változata olvasható.

92 VOGEL 2020, 210.

93 Vö. SÓLYMOS 1997, 151–156.

94 PFKK BK. 80/II. 8. A 13 vers közül a 2, 4. és 5–6. a Faludi-versek sorrendje.

A stilizálás példája az S. F.-verseskönyv receptuális részének pipa-verse. A „sonetto” két tercínáját egy négysoros szakasszá fogalmazza át.⁹⁵

Szeder nem értette a szokatlan ritmikát, ezért átírta, a maga számára „javította”. A fiatal bencés a másik három Faludi-versben csak egy-egy szót írt át ízlésének megfelelően, A’ *Tavasx* című vers azonban nála csak öt versszakos: egyet kihagyott a váci *Énekes Gyűjtemény* másolásakor.

Köszönetmondás

Köszönetet mondok elsőként egyetemi mentoromnak, Kovács Sándor Ivánnak, aki bevezetett Zrínyi Miklós és a barokk világába, aki később is biztatott filológiai munkára. Jól emlékszem egyik előadására, amelyben Faludi *Szakáts Enek* és *Tündér Kert* című versén mutatta be a rokokó jellemzőit. Megköszönöm Szelestei N. Lászlónak, hogy Faludi Ferenc iránt való érdeklődésemet észrevételeivel kísérte; neki köszönhetem a *Nagyszombati kézirat* másolatát.

Az ebből a másolatból hiányzó *[Forgandó] Szerentse* oldalait Pozsonyból kaptam meg Koczka Dávid segítségével. Szabó Márton a Faludi által megénekelt flóra neveinek értelmezésében, magyar és tudományos neveinek megadásában volt segítségemre. A Pannonhalmi Főapátság Könyvtárának munkatársai nélkülözhetetlen segítséget nyújtottak munkám során. Köszönöm Várszegi Asztrik és Hortobágyi Cirill főapát urak és Juhász-Laczik Albin igazgató úr készséges támogatását.

Hálás vagyok Csörsz Rumen Istvánnak, amiért 2017-ben felkért Faludi Ferenc verseinek kritikai kiadására, és vállalta a kézirat lektorálását. Köszönöm a Faludi-kéziratok fotóinak megküldését, ezekre nagy szükségem volt a kéziratok összehasonlításának szemet és lelket próbáló, kitartást igénylő, szürke óráiban. Hálásan gondolok Földesi Ferencre, aki két kézirat gondos összehasonlításával meggyőzött arról, hogy meg kell változtatnom korábbi véleményemet az OF1 kézirattal kapcsolatban. Figula Jánosnak is köszönöm, hogy megosztotta velem még meg nem jelent tanulmányait és az általa összegyűjtött szakirodalom listáját. Sándor B. Györgynek hálás vagyok, hogy kéziratomat fáradhatatlanul javította stilisztikai és helyesírási szempontból.

Négyesy László 1900-ban bőséges jegyzetanyaggal megjelentetett Faludi-kiadása, minden eltérő szempontom ellenére, nélkülözhetetlen alapja volt munkámnak. Mesteremnek tartom. Több mint százhusz évvel később egyrészt legyen fejhajtás ez a kritikai kiadás a Faludi-filológia mestere előtt, másrészt új kutatások, értelmezések ösztönzője.

95 VOGEL 2012, 124.

II. SZÖVEGEK

1.

A SZOMBATHELYI KÉZIRAT FALUDI-VERSEI

[0]

[Provocans Oda

1. *Uri nemzet eredete,
Deli jeles ép termete,
Gyöngyös köves szép ruhája
Ruhájánál szebb artszája
De mit használ ha hamis.*
2. *Szeme kökény tsillag fénye,
Amor tsuda építménye,
Tűzet lobbant pillantása,
Mint az egek villámlása,
De mit használ ha hamis.*
3. *Alabastrum fejér nyaka,
Piros rósát nyit ajaka,
Sima márvány pitziny álla,
Tiszta bonál tisztább válla.
De mit használ ha hamis.*
4. *Szép mikor var, szép mikor ir,
Szép ha nevet szép mikor sir.
Szép mikor ül, szép mikor ál,
Jól hajt térdet tziifrán sétál,
De mit használ ha hamis?*
5. *Tréfás, nyájos, bizelkedő,
Bátor, vidám, kedveskedő,
Sokkal biztat mosolgása,
Teljes tárház ajánlása,
De mit használ ha hamis?]*

1.

Oda Respondens Felelő Enek.

1. Hires Fő-Rend Nemzetében,
Nintsen hiba Termetében,
Jól hordozták jól nevelték
Vólt-is okok hogy kedvelték,
5 De nem tetszik tudom mêt.
2. Tiszta szeme 's ábrázattya,
Téjbe mártott artzallattya,
Hol Rósák-is el-mulatnak,
'S egybe kevert szint mutatnak,
10 De nem tetszik tudom mêt
3. Magossan költt nagy homloka,
Sugár Cedrus ép dereka,
Vállát veri szög hajával,
Hajnal hasad ajakával,
15 De nem tetszik tudom mêt.
4. Lovát Márs ugy nem ugrattya,
Jobban mint eö nem forgattya,
Mint az Evet fel-ültében
Meg sem mozdul lágy nyergében
20 De nem tetszik tudom mêt.
5. Tántzos, elmés, emberséges,
Törvény-tudó, Mesterséges
Jámbor, józan, mértékletes,
Takarékos, Kellemetes,
25 De nem tetszik tudom mêt
6. Kedv-legelő nyájassága,
Szív-ébresztő vidámsága,
Tellyes öröm barátsága,
Paraditsom Társasága,
30 De nem tetszik, tudom mêt;
Mert hamisnak mond azért.

21 Tántzos [tollhiba]

24 Mesterséges [tollhiba]

25 tészik [tollhiba]

2.

Frantzia Versek

Les Amis de L'Heure present
Ont le natural du melon;
Il en faut éprouver cinquante
Avant qve trover un bon.

3.

Tavas

1. Királyi mulatság erdőkben sétálni,
Árnyékos Utszáin fel's alá járkálni,
Fülemile éneklésén,
Gyöngé szellők legyezésén,
5 Örömet nevelni,
Kedve szerint élni.
2. Az ótsó Nyulakat bokorbul ki verni,
Fiatl madárlákák fészket fel keverni,
Hegyet völgyet meg kerülni,
10 Friss források mellett ülni,
Ebédre meg térti,
Jó lakáshoz férni.
3. A' sötét gondokat magos szegre tenni,
Fel adott étkekbül jó ízűen enni,
15 Enni meg nem tsömörteni,
Közbe vígan beszélleni,
Fris borokat inni,
A' vízet ditsírni.

2 Árnyékos [tollhiba]

4 legyezésén [tollhiba, rím]

14 étkekbül [tollhiba]

17 frís [tollhiba]

- 20 4. Dianna Udvarát megint látogatni,
Ernyős sátoriban mint reggel mulatni,
A' Kakukkal szerentséjét,
Meg próbálni jövődjét,
Hegyek ellen álni,
Ecchóval tréfálni.
- 25 5. Pintyöke sirását, galambnak nyögését,
A' játékos Rigók hangos fűtyülését,
Gerlitzeknek busulásit,
Társak után bujdosásit,
Szemre fülre venni,
30 Más gondal nem lenni.
- 35 6. Erdőkből ki menni mezők térségére
A' le nyugvó Napnak nézni szekerére
Pasztor után sétálgatni,
Musicáját meg halgatni,
Corydon Dudáját,
Mopsus Furugláját.

4.

Nádasdi.

1. Rettentő Mársnak Fajzati,
Ti bátor seregek,
Bellona igaz Magzati,
Jól vitézked~~etek~~!
5 Meg győztük Burgus kölykeit
Fejünkre eskütt Ölveit
Már ditsekedjetek,
Már ditsekedjetek!

Ad 3.

24 trefálni [tollhiba]

26 fűtyülését [tollhiba]

Ad 4.

4 Jól vitézked~~tek~~! [szótaghiány]

- 10 2. Meg vertük kevély Táborát,
 Vágtuk mint Barmokat.
 Le téptük sűrű Sátorát,
 Raktuk Test-halmokat.
 Gázoltuk bűdös Véreket
 Es ki kergettük Lelkeket
 15 Kin Őrvendezzetek
 Kin Őrvendezzetek.
3. El nyertük Schweidniz Várait,
 Villám Pattantyuit,
 Boroszló Tornynos falait,
 20 Menydörgő Algyuit.
 Rab szíra fűztük Emberét,
 Prédára attuk mindenét,
 Istent ditsirjetek,
 Istent ditsirjetek.
- 25 4. Mondjon az egész Táborunk
 Hál'adó Eneket
 Puskánk Algyunk Puskaporunk
 Hasitson Egeket,
 Forgassunk nagy Poharakat,
 30 Igyunk Te Deum borokat
 Nékem-is töltsetek,
 Nékem-is töltsetek!
5. Uy lármát hallok Fiaim,
 Uy erő ütt reánk,
 35 Mennyünk elejbe Bajnakim,
 Rivadjon Trombitánk.
 Ujitsunk rajtok sebeket,
 Rágjuk apróra sziveket,
 Megyek, kövessetek,
 40 Megyek, kövessetek!

21 Rab szíra [a *j* betűt itt *i*-nek kell ejteni, vö.: a többi kézirat annak is írja, illetve *V. Ecloga* 23. sora: *hjitál*]

30 [a sort beljebb kezdi, a következő kettőt még beljebb]

32 Nékem-is [tollhiba, vö. 31]

39 Megjek [vö. 40, de a 22. és 24. vers 6. sorában: nagj]

5.

Chlorinda

1. Gyenge Chlorinda
Hüs Kikeletben,
Egy szép Ligetben,
Fel 's alá jár.
5 Siess Dorindo,
Szívét epesztve,
Kezét terjesztve,
Tsak reád vár.
2. Meg jöt Dorindo:
10 Egy kiss Bokorban,
Hajnali korban
Le ültek már.
Nyugszik Dorindo,
Igen sietet,
15 Sokat ígetet,
Halgat a' Pár.
3. Kezdi Chlorinda:
Pásztor hol jártál?
Kivel tréfáltál?
20 Engem el-hadsz!
Hamis Dorindo!
Mintha nem tudnám,
Es tapasztalnám,
Mással mulatsz.
4. Ne hidd Chlorinda,
25 Mezei Nymfám,
Edes Báránykám,
Mert ez a' sziv;
Esküszem Pánra,
30 A' Nagy Istenre,
Egre Tengerre,
Te hozzád hiv!

5. Lator Dorindo,
Ott a' fenyősben,
35 Vagy a' füzesben,
Nem tudod már?
Idegen társal
Eperjet szettél,
40 Vigan neveltél,
Tsak tagadd bár.
6. Nem ugy Chlorinda:
Kivel sétáltam,
A' kit imáttam
Nem földi kép.
45 Hanem Istenség,
Nagyob' náladnál,
Szenteb' náladnál,
De nem olly szép!
7. A' Szüz Dianna,
50 Vadat kergetvén,
Sokat meg ejtvén,
Egy kanhoz lött;
Aztot nyomozván
Az erdőt járta,
55 Fel nem találta,
En hozzám jött.
8. Ha ugy van Pásztor
Igen követlek,
Megint szeretlek,
60 Mint hü Nymfád,
Kellyünk Dorindo;
A Nyájt el hattam,
Sokat mulattam,
Isten hozzád.

35 füzesben [tollhiba]

36 ; [értelem]

40 tagad [tollhiba]

47 náladnál [rím]

62 Nyájt [tollhiba]

6.

A' Dio!

1. Köszönöm hogy hamis vóltal,
Mert lántzamrul le öldöttal.
Eddig gondban Kínban éltem
Hogy hívem vagy míg azt véltem,
5 Fáratt szivem pihenny már
Veszteséged semmi Kár.

2. De hitetlen, álhatatlan,
Továb ne légy alkalmatlan
Tudva vagyon álnokságad
10 Azért nem kell barátságad!
Ne a' Kosár vidd veled,
Benne Abpsid Leveled.

7.

Szerentse

1. A' szerentse Változásin
Tanultt elme nem indul,
Ide 's oda Rándulásin
Nem sértődik nem mozdul.
5 Tsak ugy nézi tsuf játékát
Mint a' forgó karikát
Tsak ugy nézi tsuf játékát
Mint a' forgó karikát

2. Ma hiteget, hizelkedik,
10 Szárnyán visel fenn hordoz
Hólnap megint mérgeskedik
Bosszuságot, gondot hoz.
Râd szegezi kész táborát
'S meg fel szedi sátorát.
15 Râd szegezi kész táborát
'S meg fel szedi sátorát

Ad 6.

6 semmi [szokatlan *e* betűforma; vö. VI. *ecloga* 21. sor]

3. Ma fel billent első fokra,
 Ápolgat, és mosolog.
 Kebelébe ragad tsókra
 20 Már meg bánta tēbolog
 Nálad tölti ebéd korát,
 Másut eszik vatsorát.
 Nálad tölti ebéd korát,
 Másut eszik vatsorát.
- 25 4. Tsak árulás biztatása
 Tárházokkal ha imád
 Öröm Üröm ajánlása
 Vissza rántya a' mit ad
 Szerentsére tsak ugy tekints,
 30 Ajándékja álom kints.
 Szerentsére tsak ugy tekints,
 Ajándékja álom kints.
5. Kopasz, bénna és vak jószág,
 Agyarkodo fondorló
 35 Fel kendőzött, agg~~ó~~tt Óság
 Nyughatatlan kóborló
 A' szerentsét jól meg ismérđ,
 'S a' mint szolgált ugy ditsird.
 A' szerentsét jól meg ismird,
 40 'S a' mint szolgált ugy ditsird.

20 tēbolog [tollhiba]

23 ebéd [tollhiba, vö. 21]

35 agg~~ó~~tt [tollhiba]

37 ismérđ [A többi másolatban is így. Verstanilag nem egyezik az eddigi bokorrímes refrénekekkel, de más autográf kéziratban is a 39. sorban: ismird]

39 jól [tollhiba]

8.

Tündér Kert.

1. Mély álmbambul fel serkentem,
A' Hajnal már fel-pirult.
Egy virágas kertnek mentem,
A' harmattal meg ujjult

- 5 2. Láttam miként bontogattya
Az Éj setét sátorát.
Luna Asszony mint oszlattya
A' Tsillagok táborát.

- 10 3. Tsudát mondok, a' Virágok,
Flora színes Magzati,
Vetemények, gyümölcs Ágok,
Pomonának Rajzati

- 15 4. Nyájaskottak, és tréfáltak,
Minden falat meg örült.
Ugrándoztak, Lejtőt jártak;
Mig a' Zephyr-szél füttyűlt

- 20 5. A Narcissus Hyacintal
Ruta, Kapor, Pipats, Mák
Majorán a' Rosmarinnal
Bársony Virág Violák

6. Egy más derekába kapnak,
Meg forgattyák társakat.
A' többinek példát adnak;
Kik kéméllik talpokat.

6 Éj [tollhiba]

8 táborát [tollhiba]

10–11 [a központosítást megváltoztattuk]

11 Ágok [rím]

13 tréfáltak [tollhiba]

22 társakat [tollhiba]

- 25 7. A' Gyöngy Virág alig kezdi;
 Már-is a' tüskébe hág.
 Sebbe esvén el-is végzi,
 Szánnya sok virágos ág.
8. A' Nap Virág jön utánna
 30 Fejet hajtván elő lép
 Hogy páratlan igen bánnya
 Tiszteli az egész Nép
9. Liliom-is nagy tsendessen
 Hozza mosdott fiait,
 35 Merevenen de rendessen
 Rakogattya Inait.
10. A' Rosa még most öltözik
 Fitogattya Kebelét
 Festő füvel még kendőzik
 40 Tsinosgattya Levelét
11. Fut a' szegfű, mert érkezik,
 Félti tarka homlokát;
 Most-is arrul emlékezik
 Hogy meg szurta oldalát.
- 45 12. Nyomában a' bokros Puszpán,
 Ingattya zöld ágait,
 Sok színben jön a' Tulipán;
 Nézik gyöngé tagjait.
13. Egy szép Virág a' kökörtsén *
 50 Néha híres gyermek volt
 El-ájulván el-is esvén
 A' lejtő közt majd meg holt
14. Eztet Venus el ragatta,
 Tsak eő tudja hová lett.
 55 Talán orvosának atta,
 Egyszer már fel éledet.

* Adonis Ranunckl. revixisse fingitur. V. [Vide] Fabulam [autográf jegyzet]

15. Tsengö Virág van nyomában
Késéri a' Százszor-szép.
Rendes egy pár eö magában
60 Flora előtt kedves kép
16. Ezek térdet fejet hajtván,
Meg tisztelik párjakat.
Mosologva kezét adván,
Tzifrán rakják lábakat.
17. Tüske-bokor az Egressel
65 Nagy nehezen tántzra kél
Távul jártak két lépéssel
Egyik a' másiktul félt
18. Egyszer kétszer őlbe kapván
70 Meg vérezték magokat,
Az úti-fü tapogattván
Meg gyógyította azokat.
19. A' Kalapos Gomba magán
75 Vezet sok Por sereget,
Forgolódik virgontz talpán,
Hippet Hoppot emleget.
20. Répa Retek tsingolódnak
Tök és dinnye hasan jár
80 Az Ugorkák forgolódnak
Ki ki mohón Lejtőt vár
21. Menta Pluto szolgálója **
Nyughatatlan rossz leány
Minden Kinek Udvarlója
A' Borsókra fittyet hán

** Menta Plutonis Ancilla, a' Proserpina Rivali pulsa in Mentam Herbulam conversa. Vide Fabulam [autográf jegyzet]

60 előtt [tollhiba]

71 *úti-fü* [első betűjén vízszintes vonal; MF2-ben rövid *u*-val, MF3-ban hosszú *ú*-val másolták, Négyesy: *úti-fü*]

84 *hán* [rím; MF2: A' Borsókra fittyet hán; MF3: A' Borsókra fittyet hán]

- 85 22. Nem türhetik Poznájakkal
 Ide oda kergetik,
 Lövöldözik zöld magokkal
 Ezt a' Babok nevetik
23. A' Kápaszták otthon hatták
 90 Redős nagy szoknyájakat
 Es fejenként el-osztották
 Jó friss tántzra magokat
24. De keveset mulathattak
 Rut forgó-szél indula
 95 A többivel el-szalattak
 Tsak álom volt el-mula.

9.

Utra való.

1. Ne marasszuk el-mehet,
 A' mint tetszik ugy vehet;
 A' Fa-képtül vég butsut,
 Előtte az Ország Ut!
- 5 2. Hajdi el-ment jó korán,
 Éj-fél után szaporán.
 A' Kakas-is meg örült;
 Vigan szóllot hogy fel-ült.
3. Minden Lova rugjon fel,
 10 A Rud-szege hullyon el,
 Repedjen a' Gyeplő szij,
 Pintze tokja folyon ki.
4. A' forgó-szél kergesse,
 Zápor eső vezesse,
 15 Igen finom ember volt
 Jó hogy tőlünk el-patkólt!

Ad 8.

89 Kápaszták [tollhiba]

94 szél [tollhiba]

10.

Tarka Madár

1. Egy kis Tarka Madár vig kedv¹ben,
Egy gyümölt²ses kertnek ment rept³ben
Ha én tarka Madár vólnék,
En-is veled el-repülnék
5 Tarka Madár!
2. A' kis tarka Madár ott akado⁴t,
Mert két lép-veszötske közt⁵t ragado⁶t,
Ha én tarka Madár vólnék,
Soha veled nem repülnék
10 Tarka Madár!
3. A' kis tarka-Madárt kézre kapták,
Nem bántották szépen ápolgatták,
Ha én tarka-Madár vólnék
Még-is veled el-repülnék
15 Tarka Madár!
4. A kis Tarka-Madárt jaj fogságba,
Szorossan be zárták kalitkába,
Ha én tarka-Madár vólnék
Soha veled nem repülnék
20 Tarka-Madár.
5. A kis tarka-Madárt jól tartották,
Tzukur falatokkal meg hizlalták.
Ha én tarka-Madár vólnék,
Még-is veled el-repülnék,
25 Tarka Madár.
6. A' kis tarka-Madárt ki fosztották
Tarka tollaibul, nyársra vonták.
Ha én tarka-Madár vólnék,
Soha veled nem repülnék,
30 Tarka Madár!

1 kedvben [tollhiba]

2 reptben [tollhiba]

13 tarka-Madár [a többi kéziratban nincs kötőjel]

26 fosztottak [rím], [a sorvégi vesszőt elhagytuk, vö. a többi kézirat és a R1–2]

11.

Erdő

1. Magos Hegyek, Szelíd Erdők,
Pán Istennek Sátora,
Hantos Halmok hives Ernyők
Diánnának Udvara.
- 5 2. Szüz Nymfáknak vig Utszái
Ugy teszik hogy ujjulok
Dryadesek Palotái
Ha hozzátok járulok
- 10 3. Itt a' Hajnal gyengén festi,
Az Erdőknek tetejét.
Jón a' Flora és élleszti,
A' Virágok mezejét.
- 15 4. Jón a' Harmat alig várja,
Sylvanusnak Völgyeit
Gyenge lábbal hogy meg járja,
Es el-hintse gyöngyeit.
- 20 5. Pan meg fujja trombitáját
Eccho néki válaszol
Viszik szelek illy Postáját
Kelly-fel a' ki aluszol
6. Erre ki ki meleg ágyát
El-felejtí talpra kél;
Oda rugja Nyoszoláját,
Es az egész Erdő él.
- 25 7. Támad a' Nap uy sugárral,
Hegyet völgyet vidámit.
Kőzli magát fél Világgal,
Szárnyas Nébben kedvet nyitt

10 tetejét [tollhiba]

13 Jón [tollhiba]

21 ágyát [rím, értelem]

26 völgyet [tollhiba]

- 30 8. A' Madárcák meg ōrűlnek,
El-lepik az Ágakat.
Him és Nőstény őszve űlnek;
Énekelik Álmakat.
- 35 9. Ásit Faunus és nyujtózik,
Rut torháját ki-veti,
Gubás testén vakaródzik
Tsufos álmát neveti.
- 40 10. Satyrosok Napaeáknak,
Szép jó Regvelt mondanak.
Hizelkednek a' Nymfáknak,
Mosdó vizet hordanak.
11. Feji Phillis tejes nyájját,
Es a Völgynek vezeti.
Tityrus-is és eő Tsordáját
Gondos kézzel kergeti.
- 45 12. Együtt járják a' Berkeket
El-beszillik kárákat
Emlegetik szerelmeket
Es tegnapi Tántzakat.
- 50 13. Siet Phoebus és szekerét
Másra bizza, ide tér;
Egen hagyja fényes székét
Az erdőktől szállást kér.
- 55 14. Itt van Huga személlýében,
Sétállya az Utakat.
Arany Puzdra van kezében,
Nyilazza a' Vadakat.
- 60 15. Fut a' szarvas, Vad-Kan íget
Rókák féltik farkokat
Sok a' Hajtó, zeng a' Líget,
Hull sok drága Dám-falat.

31 őszve [tollhiba]

32 Enekelik Álmakat [tollhiba]

33 Ásit [tollhiba]

34 torháját [tollhiba]

45 járják [tollhiba]

58 Rókák [tollhiba]

16. Meg pihenven ebéd után,
Sereggel a' Vadasz Nép
Egy szép Gyöngy Virágos Utszán,
Uy játékra öszve lép
- 65 17. Itt van Daphnis itt van Faunus,
Sok bozontos Satyrus,
Sok sipossal jön Sylvanus,
Pásztorokkal Tityrus.
- 70 18. Látszanak sok fris Napaeák
Pásztorokat nézgetik.
Utánnak más gyenge Nymfák
Kik magokat kelletik
- 75 19. El keverve öszve kapnak,
Jól rángattyák inakat.
Hol egy mástul el szaladnak,
'S magán ropják tántzakat.
- 80 20. A' Vig Nymfák el bujkálnak,
Satyrosok keresik.
A' kit benne fel találnek,
Tenyerekkel meg szedik.
21. Dryadesek Pásztorokkal
Himbáltattyak magokat,
Szép virágos bokrétákkal
Ki *fűzetven* azokat.
- 85 22. Satyrosok meg verdődnek,
Tépik egymás szakállát,
Kis szarvokkal öklelődnek
Hogy el nyerjék a' Pállyát.

62 *Vadasz*' [tollhiba]

68 *Pasztorokkal* [tollhiba]

69 *Napaeák* [tollhiba, rím]

71 *Nymfa* [tollhiba, rím]

83 *Szep* [tollhiba]

84 *fűzetven* [tollhiba]

86 *tépik* [tollhiba]

90 23. Igy járják az erdő dolgát,
Ide semmi gond nem fér.
Itt talállya nyugodalmát,
A' kit bú és bánat vér.

95 24. Isten hozzád Váras azért,
Bóldog a' ki ide tér,
Mulatságért vig óráért
Senki vámat itt nem kér.

12.

Cupido.

Rusticus Poëta.

1. **R:** Ki légyen Cupido eddig nem tudhattam,
Noha eö *felőle* már sokat hallottam,
Kárhozzák, dűtsirik, ki nagy Ember lehet,
Széles e' Világon, mert nagy tsudákat tett.
- 5 2. **P** Ne mond Nagy Embernek, Gyermekek, pitzin falat,
Nints nálánál latrab' a' kerék *Eg* alatt,
Szárnyas, Ives, Fáklás, mind a' két szemén vak,
Ruhátlan, bujdosó, káras tüzeket rak!
- 10 3. **R** Ha illy', rosz Annya vólt, mostohán nevelte,
A' Tűzet kezéből hogy el nem emelte,
Nem Gyermekeknek való, a' fegyver, és a' tűz,
'S Minthogy ruhátlan jár, ritka dolog, ha szüz.
- 15 4. **P** A' míg a' Fizkónak szárnyát *ki* nem tépik,
Sok felé el repdez, mindenüt bé lépik,
Fetske fészkeket rak, aprósodik a' Ház
A' Patvar írta ki, egy szó annyi mint száz.

2 *felőle* [bizonytalan olvasat; MF2, MF3: *felőle*]

3 *Karhozzák* [tollhiba]; *dűtsirik* [tollhiba]

6 *Eg* [tollhiba]

13 *kí* [tollhiba]

14 bé lépik [tollhiba, rím; NK, OF1: lépik]

13.

Szakáts Enek.

1. A' Szakátsnak jól van dolga.
 Télen nyáran könnyen él.
 Ur a' Szakáts es nem szolgál,
 Mikor tetszik akkor kél.
 5 Mindjárt vannak Udvarlói,
 Szép jó regvelt mondanak,
 Hízelkednek szolgálói,
 Mosdo vizet hordanak.

2. Tiszta kötént vesz magára,
 Hármas kés van oldalán.
 Bétsi atzél pantlikára
 Szépen függ a' Potrohán.
 Háló süveg van a' fején,
 Uri módon teszi fel.
 15 Kis rojtotska a' tetején,
 A' Szakátsnak töb' nem kell.

3. A tüzet más rakogattya
 Es ha töb' kell más hord fát
 A nyársát is más forgattya
 Eö tsak fő gondjához lát
 20 Tehén husa Káposztája
 Jó korán a' tüznél áll,
 Az Inassa néz hozzája,
 Eö még ásit és sétál.

11 pantlikára [tollhiba, rím]

13 Háló [tollhiba]

14 fel/ [tollhiba]

17 mas [tollhiba]

19 nyársát [tollhiba]

21 Kápostája [tollhiba]

24 sétál [tollhiba, rím]

- 25 4. Elő vészi majorságát,
 Ől *vág* benne bontogat.
Turja gyurja szín-tésztáját
 Belé valót válogat.
El készíti főzeményét
30 Egynehany tál étkeit
Nyársra való süteményét
 Számazza Vendégeit.
5. A' Vadaknak Külömbsege
 Fenyös Tsászár Madárkák
35 Az ebédnek ékessége:
 Fogol, Vad-kan, Fátzánkák.
Tornyos Lapos Tortátája,
 Pástétom, és martzipán,
Mesterséges Pogátsája,
40 Meg van Nemes Asztalán.
6. Meg ditsirik szép ebédjét,
 Urak laknak Inas fall
El nem hagyja hiv tselédjét,
 Maga *éhel* meg nem hall.
45 Jó izüen eszik iszik,
 Mennyit gyomra torka kér.
Naprul napra jobban hizik,
 Böribe-is alig fér.
7. Ebéd után szunnyadozik,
50 Pipáz kártyáz el tréfál,
Hivalkodik, mulatozik,
 Ide 's oda el sétál.
A szakátsnak így van dolga,
 Job' Hivatal nem talál.
55 Ur a' szakáts és nem Szolga,
 Konyhájában kis Király!

26 *vág* [tollhiba]

29 *készíti* [tollhiba]; *főzeményét* [tollhiba; vö. MF2: *főzeményét*, MF3: *főzeményét*]

31 *süteményét* [tollhiba]

36 *Fátzánkák* [tollhiba]

42 *fall* [a két / összeolvad, így egynek is olvasható, vö. MF2: *fall*, de MF3, OF2: *fa*; III. Ecloga 21. sora: *fall*]

44 *éhel* [tollhiba, vö. MF2, MF3: *éhel*]

14.

Frantzia Versek.

Arcas

Pour acheter un bien, qui se vend par decret,
Il me faut Mill' Ecus, prêt le moy Cleandre

Cleandre

Arcas a' te prêter je n' aurois pas regret;
Mais n'est ce point emprunt pour ne jamais rendre

Arcas.

Qui Diable t' a dit mon secret.

15.

Páras Enek.

1. Nehéz jó Barátat
Szíves igaz Társat
Találni
De töle nehezzeb'
Es keservesseb'
El-válni

5

2. Mert a' két szív
Ollyan Kints,
Ha egymáshoz Hiv,
Mellynél drágáb' nints

10

Ad 15.

1 Barátat [tollhiba]

2 Szíves [tollhiba], Társat [tollhiba]

5 [A sor végére kitettük az aposztrófot; tollhiba]

16.

Remete.

1. A' kemény kösziklák kietlen kebelében,
Járatlan Barlangok el-rejtett mély öblében,
A' vadon erdők közt találtam kedvemet,
Es lelkem ki-hültig itt töltöm éltemet.

- 5 2. A' büszke Szin Világ sétállyon fris bársonyban,
Egy kevés rongyal-is bé érem én azonban.
Ma hólnap a' Kígyók fel bontyák testemet
Az apró férgetskék el-osztyák béletem.

- 10 3. Tobzódó Torkosok fel készültt jó lakási,
A' borral töltözö Iszákak tombolási,
Nem kisztik torkomat; én nálom édes iz,
Egy marok fü gyökér, egy ital forrás viz.

- 15 4. Ha buba merülek, ha szivem kezd lankadni,
Ébreszt a' forgó Ég, vigasztalást tud adni,
Ejjel a' Tsillagok vidittyák szivemet,
A' Hajnal fel derül, meg hozza kedvemet.

- 20 5. Ha Test vér meg indul, háborgat rut ostrommal,
Böjtel sanyargatom, meg töröm ostorommal,
Tüskébe keverem áruló testemet,
Igy óltván tüzeit, meg mentem lelkemet!

6. El telvén Napjaim, nem félek a' Haláltul,
El-válok örömet ez árnyék ros világtul,
Ohajtva járulok te hozzád Istenem!
Jutalmam, örököm, kintsem és mindenem.

- 25 7. A' Lelkem öltözik reméllem fényességbe,
A' tsontom itt hever, míg társul megyen Égbe
Egy buzgó gondolat engem itt temete,
Ha kérde ki valék? Egy szegény Remete.

3 kedvemet [tollhiba]

8 férgetskék [tollhiba]

14 Eg [tollhiba]

15 vidittyák szivemet [bizonytalan ékezet; vö. MF2: Ejjel, vidittyák szivemet; MF3: Ejjel, vidittyák szivemet]

26 Egbe [tollhiba, rím; vö. MF2, MF3: Égbe]

17.

Frantzia Versek.

Quand le Roy et le souverains,
Seroient te Peres, te Pareins;
Si la Vertu ne pas ta Mere,
Narque de toi noblesse fierè.

18.

A' Tartsaj Savanyó Vizrul

Mikor azon kutnak fel-állítása után
a' századik esztendőjét emlegettük. 1775-ben.

1. Ennek a' Forrásnak nevelő Nymfája,
Minden-féle Rendeik itató Dajkája.
Hozzád szól jó Vendég: értsed szavaimat
A' mint fel-számaztam folyó Napjaimat
- 5 2. Be köszönt úgy látam századik esztendőm
Saeculum fejező tellyes nyomos időm,
Keresd: fel találád kutamnak a' torkán,
Márvány kerítőmnek látszatos homlokán.
- 10 3. Virágokkal azért hintsd meg Udvaromat,
Fürtes bokrétaikkal rakd meg oldalomat.
Szivárvány hajtások fügjenek fölöttem,
Rosa koszorukkal füzve körülöttem.
- 15 4. Dob és Trombita szó harsogjon Egekben
Felellyen az Eccho a' szomszéd hegyekben
Öregek és Aprók gyüllyenek számassan
A' Nyers Iffjak tánczat járjanak párassan

3 értséd [tollhiba, értelem]

11 hajtások [tollhiba]

12 körülöttem [rím, tollhiba]

16 járjanak [tollhiba]

- 20 5. Engem emlegetve vigan mulassanak
 'S Ha meg érdemlettem, Innepet tartsanak
 Meg fizetem százszor akár bennem igyál
 Akár vizeimmel feredve mosodjál.

Irtam ott a' Kutnál azon 1775^{dik} Esztendőben
 sz. István király Napján. Faludy

19.

Phyllis

1. Phillis nyugszik, mély álomban
 A' szép Phillis el-merült.
 Ime Amor jött azomban;
 Loppal oldalához ült.
- 5 2. Félre teszi Tegzét Ivét,
 Egy nyilával utat nyit,
 Es ki lopja Phyllis szívét
 Kit sebessen el-is vitt.
- 10 3. Serken Phillis, észre vészi,
 Kárát 's Amor nyilait,
 Minden dolgát félre teszi,
 Siettetí Inait.
- 15 4. Fel talállya Udvarában,
 Amor szivek között jár.
 Szinte kettő van markában,
 Ime ugymond: itt a' kár!

Ad 18.

19 százszor akár [értelem]

20 mosodjál [rím]

21 [rövidítve]

Ad 19.

1 álomban [tollhiba]

9 vesi [tollhiba, vö. a 26, 28]

16 itt kár! [tollhiba, szótagszám]

- 20 5. Lator Amor! ha el vetted,
 Ha meg loptál engemet,
 Mond meg Dévai hová tetted,
 Es add vissza szivemet.
6. Sirva fakad jajjal közli,
 Nagy tseppekkel könyve hull,
 Amor gyengén mind le törli
 Mondván Philli ne busull?
- 25 7. Itt van szived, el-rejtettem,
 Jó helyen van, el-nem vész,
 Töb' szivekkel el kevertem,
 Mutass reá tied lész.
- 30 8. Im elődbe rakogatom,
 Philli vigyázással légy,
 Ki mitsodás meg mutatom,
 Szived helet mást ne végy.
- 35 9. Ez a' nagy sziv alázatos
 Ez pedig pompára vág
 Ez együgyü, akaratos,
 Es ez minden kihez lág.
- 40 10. Ez a' Pitzin válagató,
 Ez Udvari, ez Paraszt.
 Ez Tudatlan halogató;
 Sok sziveket el szalaszt.
11. Ez mosolgó hizelkedő
 Ez versengő béketlen,
 Ez szemérmes, ez kérkedő
 Ez Pityergő izetlen.
- 45 12. Ez Tárházat, Kastélyt vadász
 Tetzik néki â kintses Nép
 Emez bötsületet horgász
 Ennek a' kell a' ki szép.

24 Phlli [tollhiba]

39 Tudatlan [*t* átírva *T*-re, de MF2, MF3: tudatlan]

45 Kastélyt [tollhiba]

46 néki â [szótagszám; az *a* hang feletti jel a két egymás melletti magánhangzó összevonását jelzi;
 NK: ugyanígy]

- 50 13. Ez kendőzik, fűrtet visszaľ,
 Százszor tľkerľhez fut,
 Ez más erkľtsľben piszkál,
 Emez büszke noha rut.
- 55 14. Válagasd ki, ha úgy kéred,
 Ezek kľzött van szived.
 Philli látam nem isméréd,
 Mellyik légyen a' tied.
- 60 15. Még egy van itt ez a' furtsa
 Hamis titkos Dévai sziv,
 Ehez nem fér senki kultsa,
 Se nem igaz se nem hiv.
16. Ha nem tudod im meg mondom,
 A' Te szived emeld-ell,
 Tartsd magadnak semmi gondom,
 Mert ez senkinek sem kell.

20.

Nintsen Neve.

- 5 1. Egy agg lant van Gyöngyös táján,
 Rut szömľtsék űll pofáján,
 Töpörödött rántzas bőre,
 Őszel tarkás minden szőre,
 Utálatos otsmán kép.
- 10 2. Három foga tart Istrását,
 'S alig rágja a' hig kását,
 Gyomort kever bűdös szája,
 Tűdejével rodhatt mája
 Semmi tagja már nem ép.

Ad 19.

49 visszaľ [tollhiba, rím]

50 tľkerľhez [tollhiba]

51 erkľtsľben [tollhiba]

3. Rosdás torka höbög hörög,
De a' nyelve frissen pörög
Nyughatatlan derekával,
Tsipás szeme forgásával,
15 Keze úgy jár mint a' tsép
4. Előb kezdte Venus fattyát,
Meg ismérni mintsem Attyát,
Him után sírt bőlsőjében
Gyulladozot szerelmében
20 'S még előtte vólt a' Pép
5. Fel serdülvén többre lépet,
Nyalogatot sok fris képet,
A' ki tetszet szájj-izének,
Es meg felelt vig kedvének;
25 Ahoz ragadt mint a' lép.
6. Sok kezek között vásot nyaka,
Tsókkal kopot két ajaka,
Üszög már ki perselt szive,
De még ben van Amor nyive,
30 Forton – forr az ó tserép.
7. Természetit erőlteti,
Apatt mellét ki feszíti,
Tarát farát ékesíti,
Vitorlyáit ki teríti,
35 Arra nyerít a' ki szép.
8. Parrás tűzét lobbantattya,
Már meg szokta, nem hagyhattya,
Várj tejetlen gubás ketske,
Nösztön nöszö Vén Menyetske
40 Meg jön Urad jól meg tép.

15 mind a' tsép [tollhiba, értelem, rím]

16 Előb [tollhiba]

18 bőlsőjében [tollhiba, rím]

22 képet [tollhiba, rím]

23 szájj [tollhiba]

32 [A rímszerkezet változik, több kézirat: feszíti; Révait és Négyesyt követve meghagyjuk]

36 Parrás tűzet [tollhiba]

21.

Forgandó Szerentse

1. Fortuna szekerén okossan üllý,
 Ugy forgasd Tengelét, hogy ki ne düllý
 Ha szépen vezetet,
 Ha miben kedvezet,
 5 Ha miben kedvezet meg ne örüllý
 Fortuna szekerén okossan illý
 Fortuna szekerén okossan üllý

2. Jó kedve 's Kereke, egy-aránt jár,
 Forgandó, váltazó, ma kintsel vár.
 10 Holnap le nyomorit,
 Es megint bóldogit,
 Es megint bóldogit el hidjed bár
 Jó kedve 's kereke, egy aránt jár.
 Jó kedve 's kereke, egy aránt jár.

- 15 3. Erdemre nem tekint, szemtelen, vak.
 Kire ma vontt-aranyt, Holnap szürt rak.
 Tudják kik Táborát,
 Lakták és Udvarát,
 Lakták és Udvarát sok Nagy Urak
 20 Erdemre nem tekint szemtelen, Vak
 Erdemre nem tekint szemtelen, Vak.

4. Hol édes jó Anyád, hol Mostohád
 Dolgáruul senkinek számot nem ád.
 25 Meg bötsüll meg aláz
 Magasztal le gyaláz
 Magasztal le gyaláz, bút hoz reád
 Hol édes jó Anyád hol Mostohád,
 Hol édes jó Anyád hol Mostohád.

5 örüllý [tollhiba]

6–7 illý [tollhiba]

16 vontt-aranyt [Négyesý: melléknévi ígeneves szerkezet]

18 és- Udvarát [tollhiba]

26 bút hoz reád [rím]

28 edes [tollhiba]

22.

Maria Theresia Királyné Asszonyunkéhoz

1. Koronáknak Koronája,
Asszonyunk Felséged nagy!
Nagy Tsászárnak Unokája,
Vére, Társa, Anya vagy.

- 5 2. Felségek között Te vagy Felső,
Kintsek között leg nagjob kints,
Te Nemedén Te vagy első,
Az Élők között mássad nints.

- 10 3. Nagy a' hired, nagy Hirednél
Igaz a' szó el hihed,
Külső belső Nemzeteknél,
Töb' és nagyob' érdemed.

- 15 4. Ki merné azt meg számlálni,
Minden számot fellül mull,
Alig győzhettyűk tsudálni,
Szaporodik és ujjul.

- 20 5. A' többbit most mélységében
Tisztelnem kell (érzem jól)
Erdemidnek tengerében,
Gyenge pennám egyrül szöll.

6. Meg szerzetted Országunknak,
Leg jelesseb' Tetemét,
Es meg attad Oltárunknak,
Az eő tsudás erejét.

- 25 7. Nagy Leopold, olvashattad,
Fáradozot Ezekért.
Nagy Teresa Te alattad,
Rejtett Kintsünk haza tért.

cím Asszonyunkéhoz [tollhiba]

6 [a SZK sajátos írásmódja, vö. 24. vers 6. sora: nagj]

8 Élők [tollhiba]; massad [tollhiba]

15 győzhettyűk [tollhiba]; tsudálni [rím]

19 Erdemidnek [az OF1 és EF1 így; a 12. sorban: érdemed]

- 30 8. Meg mutattad Kis Nyájadhoz
 A Te igaz szivedet,
 Meg mutattad Országadhoz
 Anyájj szeretettedet.
9. A' mit szivünk Lelkünk kívánt,
 Nagy óhajtvá kereset,
 35 Örökébe hoztad Istvánt,
 Ki Lajossal el-veszet.
10. Ezer Hálá legyen azért
 Néked és mély köszönet
 Az illy jeles Ajándékért
 40 Es örök emlékezet.
11. Márványt Aranyt fejtegetünk,
 Ezer oszlop képeket
 Asszonyu~~n~~knak eregetünk,
 Véssük környül ezeket.
- 45 12. A' Tsillagok írják Égben
 Nagy Teresa Nevedet
 A mig tart a' Magyar vérben
 El-nem felejt tégedet

32 [a kéziratban egy mellékjel a két betű fölött; Négyesy: „Ismét érdekes példája Faludi diphtongizálásának.”]

41, 43 [a sorok végére vesszőt tettünk]

43 Asszonyu~~n~~knak [tollhiba]

45 Égben [rím]

23.

Méltóságos Gróff Batthyáni Lajosnak Mikor Palatinussá Lett. 1751. Esztendőben

Meg holt Pálffy János Bajnakja Hazánknak
Es már Egek közt jár Nagy Lelke Atyánknak
Hire földet futtya szép emlékezettel,
'S ditsőségét közli sok külső Nemzettel.

- 5 2. Pálffy János után Árván hagyattunk,
De kis árvaságra utánna marattunk,
Mert Batthyáni Lajos jön Vigasztalással
Nador Ispányságra fényes méltósággal
- 10 3. Nem szörnyü Uraság eö szeme forgása,
Hatalom erőszak nem kedve járása,
Oltalom Irgalom látszik tzimerében
Hajlandó Nyájához igyenes szivében
- 15 4. Egy vitéz Oroszlányt metzet Petsettyére,
Irgalmas Pelicánt annak Tetejére.
A' Vadak Királlya kardot tart *körmével*,
Pelicán fiait táplállya vérével,
- 20 5. Ebbül Magyar Ország reménységet vehetsz,
Benne bizakodván bátorságban lehetsz,
Tudja, akarja-is hasznát Hazájának
Elömenetelét tartya sajáttyának.
6. Gyászbúl frisseb színbe már azért öltözzünk
Öröm szózatokkal vigan örvendezzünk.
Békélyünk kezéhez alázatos tsókkal,
Hogy reánk áradjon *tárház*as sok jókkal

- 1 Pálffy [tollhiba]
3 emlékezettel [tollhiba]
5 Árván [tollhiba]
12 igyenes [tollhiba]
15 A' Vadak Királlya kardot tart [tollhiba, szótagszám]; [a sor végére vesszőt tettünk]
17 reménységet [első betűje nagybetűnek is olvasható]
23 alázatos [tollhiba]
24 tarházas [tollhiba]; jókkal [tollhiba]

- 25 7. Mondjuk: a Nagy Isten tartsa egységben,
 Erdeméhez képest fényes ditsőségben,
 Méltóságos Háza magasztalására,
 Egész Magyar Ország vigasztalására!

24.

Azon Méltóságnak Neve Napjára Az Ország Gyűlésekor. 17 Esztendőben.

1. Magyar Ország Egén ki tetsző fényesség,
 Nador Ispánysági fenn-járó ékesség.
 Felséges, Értékes, Erdemes Méltóság
 A' kinél Udvart tart tündeclő sok Jóság.
- 5 2. Uri szeléd erkölts, mély titku böltseség,
 Asszonyunk 's Hazánkhoz mértéklett nagj Hivség,
 Semmit sem mulató helyes el-rendelés
 Igyenes Rend-tartás, bátar el-tekéllés
- 10 3. Figyelem, szorgalom, vigyázó okosság,
 Fel tett dolgaiddban gyémánt állandóság,
 Es sereges töb' jó: kívül ország ismér,
 Betsül, tisztel, szeret, magasztalva ditsér.
- 15 4. Tanu e' Jeles Nap ime gyülekeznek,
 Himes, köves, Gyöngyös Gálában érkeznek,
 Fő Uri Vendégek az ország színével,
 Szoros a' Palota Inneplő Népével.

Ad 23.

- 25 Mondjuk [tollhiba, kettőspontot tettünk utána több kézirat és az R1–2 alapján]
 26 fényes [tollhiba]
 27 Méltóságos [tollhiba]
 28 Egész [tollhiba], Ország [tollhiba]

Ad 24.

- 3 Értékes, Erdemes [tollhiba a többi kézirat alapján]
 6 Hivség [értelem, rím]
 9 Figy/em [tollhiba]

5. Ellyen minthogy Illyen! azt mondják egy szóval
Szeresse meg Isten Lelki Testi jóval
Nagy Lajos Urunkat nyomos sok időkkal
20 Mennyei áldással meg töltt Esztendőkkal
6. Üllye békességgel Nador Ispány székét,
Ötöd izig lássa számos Maradékot,
Hertzei és Gróffi édes Unokáit,
Vigadozva töltse közöttök óráit!
- 25 7. Ez az egész ország elméje járása,
Te hozzád hajlandó szívének forgása,
Mellybül a' Köz-Jó-is vigasztalást vészen
Hajlik a' Kegyes Ég, biztat hogy meg lészen.

25.

Méltóságos Vitéz Gróff Nádasdi Ferentz
Horváth-Országi Bánnak.
irtam ezen Koporsós Verseket
még éltemben és meg küldöttem 1777-dikben.

1. A' mig engette,
Ki számba vette,
Embernek esetét,
Halálát életét,
5 A Nagy Isten;
- Forgattam Karomat,
Baj-vívó Kardomat,
Ki szántam életemet,
Hogy ontsam véretem,
10 Asszonyomért.

Ad 24.

- 22 Maradékot [rímhiba? Némelyik kézirat az előző rímet, némelyik ezt írja másképpen. Négyesyt
követve meghagyjuk. Vö. *Szerentse*: ismérd – ditsird, ismird – ditsird]
- 23 Unokáit [tollhiba, rím]
- 27 vészen [rím]
- 28 Eg [tollhiba]

2. Mársnak Kotzkáját,
Kétes Probáját,
Sebes Pattantyuit,
Füstelgő Algyuit,
15 Bátran néztem!
- Rontottam fegyverét,
Kontzoltam Emberét,
Döntöttem falait,
Meg vettem Várait,
20 Ellenségnek.
3. Nyitottam erét,
Gázaltam vérét,
Be sántzaltt Táborát,
Sok festett sátorát,
25 Le tapottam.
- Fel kapták Nevemet
Terjesztvén Hiremet
Világ négy Részein
Bellona Mezein
30 Sok Nemzetek.
4. Most immár nyugszom,
Békén aluszom
Halláde Bujdosó,
Te jámbor Utazó,
35 All-meg Ki vagy?
- Nem szerzek Háborut,
Hoz Laurus Koszorut,
Betsüld-meg Tetemit,
Nádasdi fekszik itt,
40 El-ballaghatsz.

22 Gázaltam [tollhiba]

32 Békén [tollhiba]

35 [tollhiba, a kéziratok döntő többsége és az R1–2 is kérdőjelet tesz a sor végére]

26.

Méltóságos Gróff Niczki György,
és Batthyáni Xaveria Kis-Asszony Házassága
alkalmatosságával, melly történt
a Rohonczi Várban 1774^{dik} Esztendőben 13 Novembris.

1. Fegyvert rántva látok töb vitéz Oroszlányt
Nilus Partyán termett irgalmas Pelicánt,
Koronás Sasokat, fénylő Tsillagokkal,
Tzimert támogató Körmös Griff Vadakkal.
- 5 2. Ezek már Jegyesek! Ti köz Petsétetek;
Batthyáni Niczki Vér, Vö 's Meny Tzimeretek.
Vallyon mit jelentnek? igen szorgos gondom
Aedipe ad kultsát: jövőndőlve mondom:
- 10 3. A' Pelicán meg győz mindent szerelmével,
Fiaít táplállya tulajdon vérével.
Az Oroszlány és Griff meg halnak Társakért
Hüség állandóság nagy benne Párjakért.
- 15 4. Jövőndőlve mondom: Tzimeres jeleket,
Meg győzik, úgy nézzed, ezen Jegyeseket.
Nagyob' lészen benne az eskütt egység
A' tartós szeretet, hótig-való hüség.
- 20 5. Példájak ragyogni fog a' tsillagokkal,
Nyomos esztendőkig élnek a' Sasokkal.
Ellyetek állandó tenyésző hüségben,
Egymást vigasztaló igaz szivességben.

Cím György [tollhiba]; Novemb [rövidítve]

4 Tzimert [az *m* felett mellékljel, amely kettős mássalhangzót jelent; mellékljel van az MF2 és MF3 másolatban, de két sorral lejjebb, a 6. és a 13. sorban nincs mellékljel, amint a következő versben sincs.]

6 [A sor végén pontot tettünk.]

8 ad [az MF2 és az MF3 is így másolta, felszólító értelmű, mint az előző versben a „hoz” alak];
jövőndölve [tollhiba, vö. 13. sor]

10 Fiaít [tollhiba]

12 állandóság [vö. 19. sor, illetve 24. vers 10. sora, 27. vers 8. sora]; Párjakért [vö. MF2, MF3 másolata]

14 [vesszőket tettünk]

19 Ellyetek [így a 24. vers 17. sora, de É-vel a 27. vers 19. sora]

27.

Méltóságos Szili János Urnak,
Szombathelyi Első érdemes Püspöknek
mikor azon Püspökségébe bé állot,
1777 Esztendőben

Irtam Apáthiban 26 August:

1. Két sugár Borostyánt Tavaszi Zöldében
Látok Szily Urnak Nemes Tzimerében
Mit jelent? Urának zöldellő épségét,
Kellő és állandó tellyes egységét.
- 5 2. Bátor oroszlányt-is irot Petsettyére
Mit példáz? ennek-is mennyünk már végére:
Oroszlány bátorság van Szily szívében
Igaz állandóság el-tekéllésében
- 10 3. Medve Vadat látok! Medve tsillagzattya
Az Ég felső sarkán magát ragyogtattya
Tengerbe nem merül, el-nem alkonyodik
Tsillagok közt első, fennyen uralkodik
- 15 4. Első Püspök Szily Ezen Megyéjében
Fenn van hire ragyog tündeklő fényében
Tengeri veszélyben Medve Tsillag utat
A' bus Révésznek igazitva mutat
- 20 5. Utat mutat Szily kétséges nyájának,
Melly-is viszont tartya biztos Kormányának
Éllyen vezérrellyen követvén Eleit,
Töltse bé példássan Tzimeres Jeleit.
6. A' drága Szily név irva légyen égben
A' föld színén pedig légyen ditsőségben
Ez az egész Megye buzgó ohajtása
Te hozzád hajlandó szívének járása.

2 Látok [tollhiba]

3 zöldello [tollhiba]

6 mar [tollhiba]

9 latok [tollhiba]

10 Eg [tollhiba, vö. 21.]

17 nyájának [tollhiba]

19 vezérrellyen [tollhiba]

22 szinen [tollhiba]

28.

Méltóságos Gróff Fekete Györgynek Mikor Országunk Birája lett. Pasztori Versek.

Meliboeus neve alatt értsed a' mondott Méltóságot.

Eccloga 1ma

Tityrus, Meliboeus, Mirtillus, Menalcas

Tityrus.

Ide, felénk Pásztor avval a' Dudával
Menalcas-is itt lesz jó sipos Társával
Uy Tsákom van látod, uy Kankó vállamon
Uy varrott Ing rajtam, uy Botskor lábamon

5 Tejünk Túrónk sajtunk, van öreg Gesztenyénk
Ómánk, szivánk, körténk, szép puha Berkenyénk
Répánk borsónk lentsénk tsörgés szalánnával
Szeretem a' lentsét tsörgés szalánnával.
Getzi faragj nyársat, süsd meg a' kis ketskét.

10 Myrt: Mi dolog ez Pásztor? kis Királlyá lettél?
Még eddig nem láttuk hogy vendégeskettél
Most látom, tsudálom fel duzzatt kedvedet.
Kinek' sütöd főzöd Pajtás Ebédedet.

15 Tit: Türed-el majd meg mondom, puffaszd fel Dudádat,
Mond-el a' minapi víg lengyel nótádat.
Ugy tetszik Menalcas jön másad magával
Jó sipos jó lantos furuglyás társával.
Getzi faragj nyársat süsd meg a' kis ketskét

20 Nyájos a' tűz, üllý-le, lágy gyepe alattad,
Okát örömömnék ha még nem hallottad,
Egý nagy híres Pásztor. Myrt: Nyilván Meliboeus.
Tít: Az! ha tudsz Deákul: servet illum Deus!

Cím Bérája [tollhiba]

11 láttuk [tollhiba]

22 [hiányzik Tityrus neve]

25 Pásztorok Bíróját Nyájunk reménységét,
Oltalmát, Örömet, fényes ditsőségét,
Nem mondhatom mind ki, még töb' van eszemben
Azonban tisztelem igyenes szivemben.

30 Menal: Már nem titok Thyrsi, tudja minden Helység
Nyilván emlegeti az egész Vidékség,
Lejtött jár a' Pásztor, láttam merre jöttem
Versentt ugrándoztak utánnam előttem

35 Száz ostor pattanás hallik a' Völgyekben,
Száz vig kürtölések legelő Hegyekben,
A' felelő Eccho fel kapja, duplázza,
Tsak az egy Iregység Kaján fejét rázza!
Tyt: Getzi faragj nyársat, süsd-meg a' Bárányt-is.

40 Men: Többet mondok Juhász, ég már az erdőség,
Öröm tűz rakással lángol a' mezőség,
Meliboeus Nevét számtalan sok Dudás
Égig magasztallya számtalan Furuglyás

Illy szókat-is hallék: Meliboeus éllyen
Bárány a' Farkastul már többé ne féllyen
Igazság szerető, Törvényes, értelmes
Vigyázó, szorgalmas, Kegyes, és Kegyelmes.

45 Tyt: El-készült az Ebéd, jertek falatozzunk,
Ketskével Báránnyal vigan vagdalkozzunk,
Kinek kell a' Lentse, ki tart a' Borsóval,
Itt a' lány Tzipó-is a' Boros Korsóval

50 Igyunk közbe közbe, tudjuk miért Kiért
A' Nagy Meliboeus jó egészségéért
Ellyen Veszprém, Pápa, Meliboeus éllyen
Pásztorok hajtsatok néki térdet méllyen.

24 fenyves [tollhiba]

27 a „Thyssi” megszólítás Tityrusra értenő

29 Lejtött [az élőbeszéd utánzása, vö. „Versentt”]

32 Szaz [tollhiba]

35 Baranyt [tollhiba, vö. 41.]

37 Öröm [tollhiba]

39 Egig [tollhiba]

40 szókat [valószínűleg tollhiba]

47 á [tollhiba]

50 Ellyen [tollhiba]

29.

Eccloga 2da. Pasztori Versek. Corydon Tytirus

Minap egy Kis Kanász, más Juhász Gyermekekkel,
Őszve kezde veszni Pásztori Versekkel.

Corydon fel tette fél-másás Ártánnát
Tytirus Ketskéjét 's leg jobbik báránnyát

5 Cor. Tytire ha tetszik, e' Hegyek allyában,
A' ki terjett бүк-fák ernyős sátorában,
Legelőre hajtván tsordánkat Nyájunkat,
Pásztori Versekkel mulassuk magunkat.

10 Mese azért Juhász, ha meg tudsz felelni,
Ez a' kővér ártány nálad fog telelni,
Jó makkon hizlaltam Bakony erdejében,
Most vagyon kellemös leg job' idejében.

15 Mese mese mi az? Hires e' Világon
Neve írva vagyon gazdag terjett ágon,
Redős és bokrétás bubos és kalapos,
Néha alól, néha pedig fellől lapos.

20 Tyt. Mese mese mi az? ha kultsát találád
Ígért báránnyommal záros lészen tálad
Piros, Poskos, kővér, még tsak pitzin falat
Nints hozzá hasonló a' kerék ég alatt.

Coryd. Mese mese mi az? Nintsen az erdőben
Fel nem találtatik a' tágas mezőben
Nem fér a' Pajtába nem fér a' Pintzébe
De szép könnyen be fér egy haj-szál végébe

3 fél-másás [tollhiba]; Ártánnát [tollhiba]

4 Ketskéjét [tollhiba]

10 kővér [tollhiba]

16 néha, néha [tollhiba]

20 ég [tollhiba]

- 25 Tyt. Mese mellyik madár repdez szárnya nélkül
 Es mellyik eszi meg aztat szája nélkül
 Ha elő találád, vidd-el furuglyámat
 Es *ha* jobban tetszik ezt az uy dudámat
- 30 A' Dudát Pan atta nékem vig kedvében,
 Nints hozzá hasonló kilentz Vármegyében,
 A' furuglyát pedig adá, mi a' Neve,
 A' ki egy nagy Turót ebédre meg eve.
- 35 Coryd: Mese mese mi az? jár kél lába nélkül,
 Mese mese mi az? meg áll talpa nélkül,
 Ha elő találád, tied lesz Kobakom,
 Vagy ha jobban tetszik, Légrádi Bitsakom.
- 40 A' Bitsakrul szólván: Mopsus a' Bettának
 Adá mondván: tartsad szivem zálogának,
 A' Bolond meg bánta, Betta észre vette
 Panaszos Bitsakját elejbe vetette.
- 45 Egyiknek sem kellet, azért fel emeltem,
 'S minthogy mind a' kettőt öszve békéltettem,
 Reménkedve kértek, hogy tartsam magamnak
 Tartom attul fogva kedves Bitsakomnak.
- 50 Tyt: Halláde te Pásztor az Ebek ugatnak,
 Nyilván a' farkasok Juhokat szagatnak,
 Minap-is a' Fari egy nagyot kergetet,
 Szegény a' Farkassal egy verembe eset.
- 50 Coryd. Kellyünk, a' kanok-is már kerékbe vették
 Az Aprokat; minap tsak alig menthették,
 Magokat nem féltem, bátran viaskodnak,
 Nem tagadom, gyakran Farkas-bört-is adnak.

28 *ja* [tollhiba]

33 Tyt: [Coryd: helyett; Faludi Rohoncon átszerkeszthette a verset, ebből adódhat a szereplőtévesztés]

49 [a sor végén eredetileg vessző]

30.

Frantzia Versek

Que on ne me parle plus d' amour ni de plaisir
 Disoit un jour la triste Tourturelle
 Consacrez vous mon ame a' d'eternels soupirs
 Je ay perdu mon amant fidelle
 5 Arbres ruisseaux gazon deliceux
 Vous n' avez plu de charme pour nos yeux
 Mon amant a cessé de vivre
 Qu'attendon nous mon coeur, hâton de le svivre

31.

Eccloga 3tia

Pasztori Versek

Thyrsis. Menalcas. Mopsus.

Egy mohos kösziklán két ketskés le üle,
 Bellyeb a' sűrűben más Pasztor füttyüle,
 Hallyák, és nézgelik, végre meg isméri,
 Jöne ki 's közellyeb', mind a' ketten kéri.
 5 Ki jött, Menalcas vólt igen-hires sipos,
 Tiszta Pasztor gyermek, kondor haju fitos,
 Meg szollita Thyrsis: Ne vond meg magadat
 Hadd hallyuk Jó Pásztor, kedves szép szavadat
 10 Minap a' Vár allyán legelvén vájkáltam,
 Reménységem kívül, egy kupát találtam.
 A' Moerisnek szántam, de már ugy fogadom
 Mond el énekedet tsak Te néked adom.
Men: Kezdem: szép a' Tavasz, a' Tavaszt szeretem,
 A hol kedvem tartya, Ágyamat vethetem,
 15 Ki bujik a' Földbül Vesta kis tselédje,
 Utánnak az Eperj a' Nymfák ebédje.

Ad 31.

4 közellyebb [tollhiba]

7 [a pontosvesszőt kettőspontra cseréltük]

9 legelvén [tollhiba, a többi kézirat: legelvén]

20 Őltözik az erdő, Virágokon járok,
 A zöld Mezőségnek bársonnyán sétálok,
 A kies szellőtskék gyengén lengédeznek
 A Tiszta Patakok nyersen tsergedeznek.

 Gyöngyöt fall a' Nyájam, hizik szaporodik,
 Vigan vagyok magam, szivem nem aggódik,
 Merre járok kelek, madárcák repdeznak
 Fölöttem, elöttem, énekkel kedveznek.

25 Thyr: Mint az eresztett-méz, olly édes éneked
 Azért a' szép kupát méltán el-veheted
 Nem rossz az ajándék, ha jól meg vizsgálod
 A szép Tavaszt, itt-is ime fel találod.

30 Bokrosodik az Ág, Hant Liget változik
 Sok nemes virággal Hegy völgy illatozik
 Játszik Hever a' Nyáj, és egymást nézgéli
 Pásztor és Ebek közt napját bátran éli.

35 A ketskés gyermekek Karikát futtatnak,
 Sok féle játékkal magok közt mulatnak.
 Meg töb szép van rajta fel találad Vendég
 Kedves énekedért, ime az ajándék.

40 Mops: Hadd nyissam már én-is torkomat és számat,
 Nem kérek érette se kupát se vámat,
 Szépen bőg a' Tehény mikor borját hija,
 Mekeg a' vig ketske mikor Annyát szija.

Thyr. Fald bellyeb sipodat, ha nem tudsz szebbeket,
 Paraszt Corydontul tanultad ezeket,
 Tiszta Heliconnak Hypocrene Vize,
 Isméretlen nálad vagy nem tetszik ize.

45 Mop Mikor ezt hallották a Nymfák nevettek
 Koszorut, bokrétát utánnam vetettek
 A' fába metszették szép emlékezetre
 Valamit, nem tom mit montak végezetre

- 19 szellőtskék [tollhiba]
 25 mez [tollhiba], éneked [tollhiba]
 26 Azert [tollhiba], méltán [tollhiba]
 29 Bokrosodig [tollhiba], Ág [tollhiba]
 30 völgy [tollhiba]
 46 utannam [tollhiba]

50 Thyr: Azt hogy motskos versed disztelen magába
 Nem illik a' Musák kényes udvarába
Mop: Illyen Leány Várba Mopsus még nem lakot
 A kinek nem tetszik, feje meg a' Bakot.

 55 Thyr: Töbnek szóll a' levél, töb füsza Verseket,
 Látunk imitt amott ki tüzné ezeket,
 Rövid beszédemnek e' légyen sommája,
 Le törött alattok Pindus Lajtorjája.

 A' többbit ugy tetszik már hozzá tudhatod,
 Ha reájak találasz, fülökbe sughatod.
 60 Hasad a' Dél menny~~z~~nk, ki ki eö dolgára
 Mopse békéllyünk meg szépen utollyára.

32.

Eccloga 4ta Pásztori Versek.

Alcon. Moeris.

Tátra Hegye allyán Moeris Pajtására
 Alconra akadot szives Baráttýára
 Ketskés vala Moeris, Alcon pedig Juhász
 Alcon jó sipos vólt Moeris jó madarász

 5 Alcon Buban vagyok Moeri, tegnapi álmamban,
 Egy szép almát tarték szorítot markomban,
 Ki tekerte egy ki hamissan kezembül
 Most sem verhetem ki aggódó eszembül.

 10 Vallyon mit jelenthet? nem várom jó végét
 Mert érzem szivemnek nagy keserüségét
 A' Bagoly-is huhog, Alexist sem látom
 Ime bum és gondom, vigasztaly Barátom

Ad 33.

56 Le törött [tollhiba]

59 menny~~z~~nk [tollhiba]

Ad 34.

10 erzem [tollhiba]

- 15 Moer: Alexist szeretted már nem tagadhatod,
Corydont isméried azt-is meg valhatod.
Nála van szép Almád láttam szemeimmel,
Lágyan beszél vele, hallám füleimmel.
- 20 Alcon. Kést vertél szivembe, mint vihette végbe
Moer: Nem tölt sokba, tsak egy dévai mesterségbe
Egy kis tök-kobakkal addig tsalogatta,
A mig a' Gyermeket magához tsatlotta.
- Reá vala metzve tudós gyenge kézzel,
Egy fel fordult Méh-kas tele lépes mézzel,
Zeng dong kerűlette a' Méhek rajzattya,
Látszik, kis hajlékát mellyik mint tapasztya.
- 25 Más felöl Apollo, Admetus Gulyáját
Amfrisus vizéhez mint vezeti nyáját,
Hilas kuthoz mint ment, Nymfák mint szerették
Herculestül félvén ötet mint mentették
- 30 Ezeket Corydon rendel mutogattya,
'S tsufos ajándékját néki fitogattya,
Mosolog Alexis, tapsol vig kedvében
Es a' bolond Pásztor dőglük örömében
- 35 Alcon Oda vagyok Moeri, Holnapig nem élek
A' Mérges haláltul de immár mit félek.
Ha halva nem talál sz még ma merevenyen
Temess-el itt engem Moeri elevenyen.
- 40 Moeris Lassan lassan Juhász keméld életedet
Elődbe öledbe hozom gyermekedet.
Van nékem kis Baltám, Bagdaton tsinálták
Nyelét, markollattját Gyöngyházzal futtatták.
- Van egy drága Sipom, a' mint Pán beszélte
Hermesnél Apollo látván el tserélte
Egy arany vesszőért, Erdőket, köveket
Vonszon nagy ereje, és kemény sziveket

15 láttam [tollhiba, vö. 11, 24, 42, 45, 63]

24 [a vessző helyét megváltoztattuk]

25 Más [tollhiba]

- 45 Tudom ha meg láttya, el fog tüle válni,
A hitván kobakot 's Urát meg utálni.
Alcon Szegény biztatás ez: én-is adogattam,
Sok szép ajándékkal jól meg rakogattam,
- Volt egy Pásztor táskám, béllése varrása
50 Tellyes tsuda annak, 's himes meg írása:
Bika kép van rajta, Leányt hordoz hátán
Kapaszkodik a' szüz, segítségét kíván.
- Amott Argus Pásztor Tehenét legeli
A míg eö aluszik, Hermes el emeli,
55 Fejét veszté Argus, és a' Páva farkán
Juno száz szemeit el-osztotta tarkán
- Emett Adonisnak látszik vérzett ujja
S Miként kéri Annyát hogy a' sebét fujja
Itt a' kertben mulat AEgle a' Hugával
60 Együtt jádizadoznak az arany almával
- Ezt a' jeles Táskát vetettem nyakába
Es sok szépet belé, de mind tsak héába
Tennen látad Moeri, mi jó hasznát vettem,
Eötet vig kedvemet vele el-vesztettem.
- 65 Kellyünk: kis gondom van ott azon az ágan
Segits, meg köszönöm szépen más világan
Moer: Ott akarsz fulladni? gondold meg magadat,
Szánd meg árvaságra kelendő Nyájjadat.
- Ki tsufo! Corydon, fü!gve fog talál!ni,
70 Alc Hát a' Vizbe ugrom. Moeris Partrul fog piszkál!ni.
Alcon Tudom mint halok meg, vannak még havasok
Ki fekszem, meg esznek ottan a' farkasok

62 szépet [tollhiba]

68 Nyájjadat [első j betűje kisebb a másodiknál, így Nyájjadat olvasat is elképzelhető, vö. 58]

70 Hat [tollhiba]

33.

Eccloga 5ta Pásztori Versek.

Micon, Thyrsis, *Paloemon*.

Mic. Thyrsi furuglyázzunk van most módunk benne,
Thyr Vólna ha Menalcas ebédért nem menne;
Kire bizzam a' Nyájt, a' part mellet járkál,
Lator az a' Nagy Bak, öklelődik szurkál.

5 Minap két ridéket a vizbe ugratot,
Ott vesztek, nem ettem az nap egy falatot!
Mic Hadd őrizze Mopsus, nem mostani legény,
Hanem ha tölem félsz magad' mentő, szegény!
[T: Nem félek meg vivok meg-is győzlek hiszem
M: Hidd-el én-is hiszem, Te engem soha sem.]

10 Thyr Hallottam a minap a' szőlők allyában,
Egy kis Bodza fának bűdös árnyékában,
Tsikorgó Nád-sippal kinoztad versedet,
Nyassán perjén mondád, nyálas énekedet

Mic. Láttunk a' szilvásban mikor loppal ettél
Le ugatot az Eb, a' tsallánba estél,
15 Lappangva bürökből kis sípot faragtál,
Versent a' békákkal valamit kákoztál.

Thyr. Már ne gyalázkodjál kellyünk a' Próbára
Meg válik ki lészen nyertes utollyára
Tegyünk fel valamit, én szép hab Pipámat
20 Mic Én egy ostor nyelre való szij szerszámat

Paloemon érkezik, köztünk Bíró lehet,
Kezd-el maid *kei* tetzik, ki mennyire mehet
Thyr: Te hjtál ki, téged illet a' sor, kezd-el,
Kezd-el de ugy gondold, hogy Thyrsis meg felel.

- 25 Mic: Fel fordult a' Világ, el-töröt Tengele,
 Régi tsapásának se nyoma se hele,
 A' Hegyek költőznek, a' sütő Nap meg áll
 A' föld kerülette Kerengőbe járkál
- 30 Thyr: Fel-forrot a' Tenger, tűzes habot forgat,
 Városok omlanak, a' szükség nyomorgat,
 Gálátheát szánam, színében változik
 Bánatos artzája ázik siránkozik
- 35 Mic A' Baglok huhognak, rut ebek ugatnak,
 Farkasok dühödnek, juhokat szagatnak,
 Pán azt mondá nekünk ezek gonosz jelek,
 Fergeteg~~ek~~ lesznek, rontó vesztő telek.
- 40 Thyr: Búdős már a' Rósa méreg az orvosság,
 Zászlót emel, tombol a' gonosz ravasság,
 Fejér már a' holló, fekete a' Hattyu
 Másnak örökébe száll a' hitván fattyu.
- 45 Mic Meg fordult a' játék több a' vak a' hatnál
 Többet nyom egy Lator, latban tiz jámbornál
 Nintsen már kelete a' finom aranyinak,
 Vagyon ellenében a' rosdás salaknak.
- 50 Thyr: Magos repülésre el-indult sok szarka,
 De heába evez, nem bírja a' farka,
 A' vakondak utat mutat a' szemesnek,
 Tanulatlan elme letzkét ad esze~~nek~~.
- 52 Mic: A' forgott Juhászok messze kergettetnek,
 Es a' Sohonnajak elő kerestetnek,
 Ægon vasat pendét, nem kel erre Tanu,
 Nem kell a' Bizonyosság elég a' Vád's Gyanu.

30 szükség [tollhiba]

31 színében [tollhiba]

36 Fergeteg~~ek~~ [szótagszám, értelem]

37 már [tollhiba]

38 Zászlót [tollhiba]

40 örökébe [tollhiba]

48 eszes~~nek~~ [értelem; de az OF1 szintén így]

52 [A másik négy kézirat közül háromban itt is *kel* alak olvasható.]

- 55 Thyr Pásztor az eő Nyáját már maga széllyeszi,
 Ártatlan tsordáját szántszándékkal veszti,
 A' Révész el-veti evező lapátyát.
 Al 's fel szélnek hadja hanykodó tsónakját
- Paloem: Elég Thyrsi! tartsd meg kedves hab-Pipádat
 Te-is *Micon* fel tett tziffra szerszámadat
 Nyertes mind a' kettő jól ki tett magáért
 60 Eggyik sem tartozik a' monda mondáért
- Vedd el ajándékul *Micon* tomborámat
 Es te pedig Thyrsi jó rezes Baltámat
 Mennyen ki*ki* immár fogyatéék nyájjához
 Vigyázzan és lássan mint lehet dolgához
- 65 En sem mondok ellent, zűr-zavarban élünk
 Üsteke tsillagot mutat az ég, félünk.
 Előttünk, utánunk, tsak a' keserves Kár
 Magam el bujdosom, a' hol Pasztor nem jár.

54 Ártatlan [tollhiba]

55 Révész [tollhiba]

58 Alcon [értelem]

59 ketto [tollhiba]; jól [tollhiba]

60 „Egyik” [a g betű felett rövid vízszintes vonás van, vö. Faludi II. *Ecloga*, 41. sor. Négyes a 60. sor jegyzetében kiírja a szót, és hosszú, vízszintes vonallal jelöli, de szövegkiadásában nem kettőzi a g betűt.]

61 Alcon [értelem]

62 pedig [tollhiba]; jó [tollhiba]

63 ki [szótagszám]; nyájjához [tollhiba, rím]

65 zűr-zavar [tollhiba]

66 félünk [tollhiba, rím]

34.

Eccloga 6ta

Pasztori Versek.

Moeris Mopsus *Menalcas*

Moer Pasztor kinek fonyod szirmos ostorodat,
Vedd elő telekes téli botskorodat,
Más szelek fujnak most, le mosták nevünket,
Fel turták el-hánták kevés mindenünket.

5 Se Nyájunk, se Erdünk, a' hol legelhessünk,
Nints Gúnyónk hajlékunk a' hol telehessünk.
El-tiltotta a' Pán, Pán ki vetkőztetet
A' Vak szerentsének bal szárnyára vetet

Mop: Hallottam nem hittem, vallyon ki hihette,
10 A' ki reménységét váltig le nem tette,
Szaporodik tsudám szaporodik gondom,
Nem tudom vétteke, neme ha ki mondom?
Pán haragja vége, fogyta életemnek.

Moer: Lézzegünk, bujdosunk, se szelünk se partunk
15 Azt sem tudjuk mihez, azt sem merre tartsunk
Illy keserves igyünk bár őzőnt fakasszon
Bár tengert árasszon nintsen benne haszon

Mop Már azt-is el hiszem: szántó vizen arat
Bárány Farkast kerget, a nyul ver Agarát,
20 A' Tél Rósákat hoz, a' nyár kemény Jeget,
A' mord éjszaki szél, izzasztó meleget.

Métely Juhnak, dér Virágnak,
Horog Halnak, tör Madárnak
Darás Méhnek, 'Aszal Rétnak,
25 Pán haragja, vége fogyta életemnek.

8 bal szárnyára vetet [tollhiba]

14 Lézzegünk [tollhiba]

21 éjszaki [az első magánhangzója nem szokásos formájú]

- Moer Pásztorok esetén sirtak kis Virágok,
Busultak, fonnyattak szép zöldellő ágok,
Egymásra borulván sirtak a' Napaeák,
Fákkal élő haló Dryades Szüz Nymfák.
- 30 Magos Sugár Fáknak le tsüggöt tetejek,
'S mint tölök ki tellet szomorkodot Fejek,
Nevezetes Vizek fenekig apattak
Erdő, Mező, Berek, fü fa el-hervattak.
- 35 Mop: Daphnis megint kövé válna ha most élne,
Élő Pasztorokkal eö meg nem tserélne,
Sebesedne szive erdők pusztulásin,
Legelő hegyeknek szörnyü változásin.
Pan haragja vége fogyta életemnek.
- 40 Moer Pán *alatt* /ugy hallik/ nem szolgál az idő
Gyümöltstelen meddő vala az esztendő
A' Gazdák-is vallyák: vékonnyan marattak
Többet vetettek be, hogy-sem le arattak.
- 45 Mop A' Pán bottya alatt, a' Nyáj hullot veszet,
Rosszul birta magát egyvelesleg eset,
Sok el-téveledet, o be keserves kár
O be gonosz idők de nínst haszna immár.
- 50 A hegyek szentségi tölünk el-költöztek,
Szomoru artzával tölünk butsut vettek
El költt hirek nevek fényes bőtsületek
Számakra el rendeltt régi Tiszteletek
Pán haragja vége fogyta életemnek.
- 55 Menal. Tarka hirrel jöttem a' Pánt el-temették,
Az Uy Pánt vig szóval Székébe ültették,
Kultsos Városokban már fennyen hirlelik
A' folyó Postákis pofássan Kürtelik.

28 Napaeák [tollhiba, rím]

34 köve [tollhiba]

35 Elő [tollhiba]

38 vége [tollhiba], életemnek [tollhiba]

39 Pán /*ugy hallik*/ *alatt* nem szolgál az idő [Négyesy szerint tollhiba a szokatlan szórend; ilyen inverzió példátlan a költőnél. A másik két kéziratban és R1–2-ben is javított szórend]; szolgál [tollhiba]

45 el-téveledet [tollhiba]

46 nínst [tollhiba]

Fele Neve Pius – Felét el-ragatta
Ki nagy szél fujt akkor; fűlem nem halhatta
Pannak termett mondják, égis magasztallyák
Hogy onnan adatot minnyájan azt vallyák.

60 Okos, Igaz, bátor, Nyája meg őrzője
Ellenkezőinek erős ellenzője
Farkas gyapjat nem rug eő Páltzája alatt
Ment lészen mellette öreg 's apró falat.

65 Nyáját és Pasztorít elő keresteti,
Tátva hagyott Aklát megint be téteti,
Tágas Legelő-helyt ád a' Juhászoknak,
Jussát igazságát meg szerzi azoknak.

Fel támad meginten a' Pasztorok Napja,
Ama' ditső-Névnek el-borultt tsillagja.
70 Fogyott seregének ki terül *zászlója*,
Nap keletről nyugtig forog lobogója.

Mopsus.

Érzi már az erdő, ki fakad zöldsége,
Fel vont sátorinak szinlik ékessége,
Futnak a' Patakok tsörögnek vidulnak
75 Hegy, Völgy, Sziget Liget szépen meg ujjulnak

Thym-fű Juhnak, Nap Virágnak,
Friss Víz hálnak, Társ Madárnak,
Fü-kert Méhnek, eső Rétnek,
A' kegyes és jó Pán Élte Életemnek.

Moeris

80 Ellyen vigasztallyon a' Pán minnyájunkat
Győjtse szaporitsa el-oszlott nyájunkat

Mopsus.

En már hitten hiszem meg váltya sorsomat
Azért végig fonyom szirmos ostoromat.

64 Nyáját = és [tollhiba]; Pásztorít [tollhiba]

69 Névnek [tollhiba]

70 *zászlója* [tollhiba]

72 *Erzi* [tollhiba]

78 Rétnek [tollhiba]

80 Ellyen [vö. 24. vers 17]

81 Győjtse [tollhiba]

35.

Olasz Sonetto Formára A' Pipárul

1. Hiv Társam dohányos Börböntzém,
Te tisztitod Fejemet.
Szép Pipám égő kis kementzém,
Te enyhited Mellyemet.
- 5 2. Füstetskéd kereng, forog, játszik,
Es meg vallom vigasztal.
De alig tűnik 's már nem látszik,
Azért engem meg-is tsall.
- 10 3. Sött nem tsall, Letzkét ad elmémnek
Mert így lesz vége életemnek
Elő ember gondold meg:
4. Mint a' füst oszlik hirtelenül;
Ugy magad-is fontold meg!
El tseppensz egykor véletlenül.

36.

Az Ur Jesushoz

1. Jesus szivem szép szerelme,
Az én lelkem gerjedelme,
Buzgon szeret Tégedet;
- 5 2. Nem azért hogy Üdvezüllyen,
Tűzre kinra ne kerüllyen,
Másként szeret Tégedet

Ad 35.

8 Azért [tollhiba]

9 elmemnek [tollhiba]

11 Elő [tollhiba]; [a sor végi kettőspontot Négyesyt követve tettük ki]

Ad 36.

2 en [tollhiba; vö. 10–11, 16: ékezetten]

5 Tűzre [tollhiba]

6 Masként [tollhiba]

3. Ingen Uram Te szerettél,
Teremtettél meg szenteltél,
Meg váltottál engemet;
- 10 4. Ugy én szívem szép szerelme,
Az én lelkem gerjedelme,
Ingen szeret tégedet.
5. Ebben a' hiv szeretetben,
Hóltig-való tiszteletben,
15 Vigan ontom véretem.
6. Vigan néked én Istenem,
Drága kintsem és mindenem,
Fel-áldozom éltetmet!

37.

A' Feszílethez

1. Szüzek Iffjak sírjatok,
Méllyen szomorkodjatok,
Keseregen minden szív,
A ki Jesussához hiv.
- 5 2. Nintsen abban irgalom,
Hozzád buzgó fájdalom,
A' ki Téged meg nem szán
O Jesus a' Keresztfán
- 10 3. Gyenge testén sebeit,
Vérrel/ buzgó kékeit,
A ki láttya, és nem sír,
Élő Hittel az nem bír.

cím A' Feszílethez [tollhiba]

6 Hozzád [tollhiba]

10 Verre [tollhiba, hiány]

12 Élő [valószínűleg tollhiba, a kéziratok az ékezetes és ékezet nélküli olvasatra is adnak példát]

- 15 4. A' kösziklák repednek,
 Nap es Hold *setétednek*,
 Minden Állat meg indul,
 Tsak a' bünes nem busul
5. Szálly szivedbe *sirasd* meg,
 Büneidet, gondold meg,
 Hogy az Isten Fia vólt,
 A' ki érted így meg hólt!
- 20

38.

A' Szűz Mariához

1. O Istennek kedvese
 Szent Léleknek Jegyese
 Szűz Maria ritka Kints
 Isten után Mássad nints
- 5 2. Téged *Ég*, Föld magasztal
 Nagy Királynéjának vall
 Maria méltóságad nagy
 Angyaloknál fellyeb vagy.
3. Szűz méhedben fogattad,
 Szűz emlővel szoptattad,
 Szűzen *szűlted* fiadat,
 Mindenható Uradat.
- 10
4. Kiss Nyájadat oltalmazd,
 A' *bűnt tőle* távasztasd,
 Te lény a' mi *gyámalunk*,
 Könyörülő Asszonyunk.
- 15

Ad 37.

14 *setédednek* [tollhiba]

Ad 38.

Cím: *Szűz* [tollhiba]

2 *Léleknek* [tollhiba]

5 *Eg* [tollhiba]

7 *méltóságad* [tollhiba]

11 *szűlted* [tollhiba]

14 *bűnt tőle* [tollhiba]

15 *gyámalunk* [tollhiba]

2.

A SZOMBATHELYI KÉZIRATBAN NEM TALÁLHATÓ
MAGYAR NYELVŰ FALUDI-VERSEK

40.

I.

Provocans Oda

NK szövege

1. Uri nemzet eredete,
Deli jeles ép termete,
Gyöngyös köves szép ruhája
Ruhájánál szebb artszája
5 De mit használ ha hamis.
2. Szeme kökény tsillag fénye,
Amor tsuda építménye,
Tüzet lobbant pillantása,
Mint az egek villámlása,
10 De mit használ ha hamis.
3. Alabastrum fejr nyaka,
Piros rósát nyit ajaka,
Sima márvány pitziny álla,
Tiszta honál tisztább válla.
15 De mit használ ha hamis.

Cím [rövidítve]

3 Gyöngyös [tollhiba]

9 villámlása [tollhiba]

13 márvány [tollhiba]

4. Szép mikor var, szép mikor ir,
Szép ha nevet szép mikor sir.
Szép mikor ül, szép mikor ál,
Jól hajt térdet tziifrán sétál,
20 De mit használ ha hamis?
5. Tréfás, nyájos, hizelkedő,
Bátor, vidám, kedveskedő,
Sokkal biztat mosolgása,
Tellyes tárház ajánlása,
25 De mit használ ha hamis?

II.

Oda Provocans

MF1 szövege

1. Uri Nemzet Eredete
Deli, jeles, ép Termete
Gyöngyös, kőves, szép ruhája
Ruhájánál szebb Artzája
5 De mit használ ha hamis.
2. Szeme kőkény csillag fénnye,
Amor tsuda épitménnye,
Tűzet lobbant pillantása,
Mint az Egek villámlása,
10 De mit használ ha hamis.
3. Alabastrum fejer Nyaka,
Pirós rosát nyit Ajaka,
Sima márván pitzin Álla,
Tiszta honál tisztább Välla.
15 De mit használ ha hamis.
4. Szép mikor var, szép mikor ir,
Szép ha nevet, szép mikor sir,
Szép mikor ül, szép mikor ál
Jol hajt térdet, cziifrán sétál
20 De mit használ, ha hamis?

4 ruhájánál [tollhiba]
19 sétál [rím]

5. Tréfás, nyájós, hizelkedő,
 Bátor, Vidám, Kedveskedő,
 Sokkal biztat mosolgása
 Tellyes tárház ajánlása,
 De mit használ, ha hamis?

[Pindus hegyén szebb verseket,
 Nem mondanak énekeket;
 Mint mikor eő torkát nyitnya,
 És hárfáját meg indittyta,
 De mit használ ha hamis?]

41.

Sz[ent]. Istvan Királyrul Posonyi Enek

NK szövege

A dőlt betűs javítások az OF1-ből,
 amelynek címe: *Szent István királyhoz*.

1. Ditső István Nagy Királyunk,
 Téged ég 's föld magasztal.
 Téged tisztel kis országunk
 Első szent Urának vall.
- 5 2. Tőled vette fényességét,
 Méltóságát, érdemét;
 Koronája ékességét,
 Hitét, kintsét, mindenét.
- 10 3. El bujdosnál, meg kerestünk,
 Áldott légyen a' szent ég
 Országunkba bé vezetünk,
 Szívünk örömében ég.

4 val [tollhiba]

8 Hitét [az é betű át van írva, ezért „Hitét” olvasat is lehetséges]

10 Áldott [tollhiba, vö. 16, de az OF1 is így]

11 Országodba [értelem]

- 15 4. Drága Kintsünk, fel találtunk!
 Magyar ország vigadozz:
 Itt van kit óhajtva vártunk
 Ezer áldásokat hoz.
- 20 5. Ime a' te reménységed
 Ínségedben ide néz'
 Isten után erősséged
 Meg óltalmaz ez a' kéz
- 25 6. Meg vigasztal mínnyájunkat
 Hatalmunkban vastagit
 Meg tágította országunkat
 Végig meg tart bődlogit.
7. Budán nyugszik, Buda Vára
 E szentséget meg bötsüld!
 Attya után nem sokára;
 Biztat az ég, Imrét küld.
- 30 8. István mellet itt lesz Fia
 Meg testesültt Angyalunk,
 Meg szerzi ezt két Maria,
 Égi 's földi Asszonyunk.

18 *nez'* [rím]

19 *erösséged* [tollhiba]

23 *országunkat* [tollhiba]

27–28 *Biztat az Eg!* nem sokára / *Attya után* Imrét küld (NK)

28 *küld* [tollhiba]

29 *Istvan* [tollhiba]

32 *Egi* [az OF1 is így]

42.

I.

Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek

NK szövege

1. Magasztaló szent versekkel
Ditsöitsük az Eget,
Es üdvözlő Enekekkel
Szüz szent Imre Hertzeget.
- 5 2. Nemzetünknek színes Képe,
El érkezet Kintsetek:
Iffjak szüzek buzgó Népe
Zöld ágokat hitsetek
- 10 3. Erdő mező virágozzon,
Rosák emelkedgyetek.
Sziget liget illatozzon,
Liliomok kellyetek.
- 15 4. Hertzegtek jön: ujlyyatok
Országunknak hegyei
Es vigabban indullyatok
Négy Tzimmeres Vizei.
- 20 5. Hertzegtek jön; nagj torokkal
Sugár ágyuk szólylyatok
Lobogókkal taratzkokkal
Öröm uy-hírt adgyatok.
6. Szent Hertzeg jön; szent testének,
Tornyok harangozzatok.
Az eő Nagy meg szerzőjének
Örök hálát adgyatok.

18 szólylyatok [tollhiba, rím]

21 jön [tollhiba]

- 25 7. Szent Imre jön, ki éltében
 Eskütt szüz és Angyal vólt,
 Házassága kötelében
 Szüz társával szüzen hólt.
- 30 8. Áldgyuk Istent szent Nevében!
 Hivek könyörögjete;
 Oltalmában, érdemében,
 Hogy részesek légyete!

II.

Sz[ent]. Imre Hertzegrül.

OF1 szövege

- 5 1. Magasztaló szent versekkel
 Ditsöitsük az eget,
 Es üdvezlő énekekkel
 Szüz szent Imre Hertzeget:
2. Nemzetünknek buzgó Népe
 (Most érkezik Kintsetek)
 A' Hertzegek Példás Képe,
 Zöld ágokat hintsetek
- 10 3. Szent Imre jön, ki éltében
 Eskütt szüz és Angyal vólt.
 Házassága kötelében
 Szüz Társával szüzen hólt.
- 15 4. Erdő mező virágozzon,
 Rósák emelkedjete,
 Sziget liget illatozzon,
 Liliomok kellyete.

Ad I.

29 Áldjuk [tollhiba]

Ad II.

10 szüz [tollhiba]

12 Társával [tollhiba]

- 20 5. Szent Hertzeg jön; hangos szókkal
 Torn yok harangozzatok.
 Sugár Algyuk, Taratzkokkal
 Öröm uy-hirt adjatok.
6. Keresztünkel villogjatok
 Országunknak Hegyei.
 Es vígabb an indullyatok
 Négy Tzimmeres Vizei
- 25 7. Szent Hertzeg jön: Szent Testének,
 Tér det, Fejet hajtsatok.
 Az eö Nagy meg Szerzőjének
 Örök hálát mondjatok.
- 30 8. Áldjuk Istent nagy Szentében!
 Hivek könyörögjete k:
 Óltalmában, Érdemében
 Hogy részesek legyetek

43.

Affectus ad Jesum.

NK szövege

5 Szerelmes Jesusom,
 Irgal mad nagy.
 Te minden Bünöshöz,
 Kegyelmes vagy.
 Már bánom vétke met,
 Jobbitom életet. *rep.*
 Tsak el ne hagy.
 Szerelmes Jesusom,
 Irgal mad nagy. *rep.*

21 [Révait követve a vesszőt elhagytuk]
 22 Országunknak [tollhiba]
 28 hálát [tollhiba]
 29 Áldjuk [tollhiba]
 31 Érdemében [tollhiba]

44.

A' Hajnal.

OF2 szövege

1. A' szép hajnal mihelyt hasad,
mindenek megújju'lnak;
a' setétség gyorsan szalad,
erdők megvidámúlnak.
5 A' madárcák felserkennek,
rázogattyák szárnyokat;
éneklésre készülgetnek,
próbálgattyák torkokat.
2. Harmat gyöngyét húllogattya
10 arany haja' szálainn;
's arany haját lobogtattya
alabastrom vállainn.
Piros rózsák mosolyognak,
Kinyittyák kebeleket;
15 rozmarintok illatoznak,
újittyák leveleket.
3. Vannak gondban a' pókocskák,
hállójokat sétályák;
20 hol megszakadt, foltozgattyák,
legyek' úttját elállják.
Prédát várnak, lesben állnak,
fúlánkokot készítnék;
fia vagy, Légy! a' halálnak,
ha hállóba kerítnék.
- 25 4. Madarászok lépvesszőkkel
rakják készültt fájokat;
gunnyójokban mesterséggel
fújják csalárd sípjokat.
jön a' rigó, harkály, szarka,
30 felzendül a' tollas nép.
Mátyás kiált, oda farka;
Sok baglyokat fog a' lép.

5. Bús gerlicze vesztett társát
 felkeresni útnak megy;
 35 zokog, sírja árva sorsát,
 nyögésétül zeng a' hegy.
 Fáradtságát nem sajnálja,
 erdőt, berket megkerül;
 méglen hímét feltalálja;
 40 zöld ágakra le nem ül.
6. Kelly fel, pásztor! húll a' harmat,
 hinti hajnal gyöngyeit.
 Siet pásztor, szakaszt álmat,
 hágja hegyek' teteit.
 45 juhocskái vígan járnak
 a' harmatos völgyeket;
 a' mezőket beretvállják
 és nevelik tölgyöket.
7. Nyúlacsók is kibaktatnak
 tavaszi vetésekből,
 A' szarvasok ugrádoznak
 a' friss forrás vizekről.
 Erdő' szélén farkas kullog,
 húsrá feni fogait.
 55 Barlangjában medve morog,
 és szoptattya kölkét.
8. Már a' réczék sem alusznak;
 úsznak a' patakokon.
 A' parasztok hason másznak;
 vigyáznak a' partokon.
 60 Ha puskájuk szerencsét hoz,
 vígassággal megtérnek;
 napkeletkor tisztartóhoz
 bátrabban bemehetnek.
9. Úthoz fognak szarándokok
 a' hajnali hívesben,
 Izzadoznak a' kovácsok
 homlokig a' műhelyben.
 Elmélkednek a' deákok,
 írnak, törlik fejüket.
 70 Félnak, ne tán preczeptorok
 megszegdellye bőrkötet.

10. De már a' nap a' tengerről
 emelgeti szekerét.
 75 A' hajnal is az egekről
 elindította kerekét.
 Napkeletkor egyéb dolgok
 fárasztják embereket.
 Versírásban kék boldogok,
 80 megmondhatták ezeket.

45.

Nem mind vígaság a' vígaság

OF2 szövege

1. Azonn senki ne építsen,
 hogy engem lát vigadni;
 mert örömet, a' hol nincsen,
 néha lehet mutatni.
 5 Hogyha olykor talál érni
 örömnél holmi gőz;
 másnak okát nem kell kérni,
 mert ahhoz semmi köze.
2. Vidám legyek vagy kedvetlen,
 10 senki arról nem tehet,
 Indúlatom szemlélhetlen;
 napvilágra nem kelhet.
 Mert örömemnek ösztönét
 valamint hogy titkolom,
 15 úgy bánatom' eredetét
 másoknak nem panaszlom.
3. Ebben 's abban volt már részem,
 még a' szerencse hagyta;
 bút 's örömet érzett szívem;
 20 tudgya, a' ki próbálta.
 De már lelkem ezt az az
 okosan viselheti.
 A' ki mihez hozzá szokott,
 aztat könnyen tűrheti.

46.

I.

Búcsúzó Ének.

OF2 szövege

1. S. Nehéz búcsút adni, venni,
 csak most érzi bús szívem.
 Kín tetőlled távúl lenni,
 már meg vallom, jó hívem!
5 Édes vala barátságod,
 de keserű elválásod.
2. Z. Könnyű búcsút adni, venni,
 úgy itéli én szívem.
 De egymástúl távúl lenni,
10 keserves kín, jó hívem!
 Ha állandó barátságod,
 tűrhetőbb lesz elválásod.
3. S. Azért Szívem! ne búcsúzzunk,
 mert a' két szív, ha elvál,
15 (a' búcsútól csak irtózzunk!)
 búcsú szókot nem talál.
 Eredgy azért jó H***;
 enyím valál, most is az vagy.
4. Z. Azért Szívem! csak búcsúzzunk;
 a' búcsú csak szóból áll.
 A' búcsútól ne irtózzunk;
20 a' mi szívünk el nem vál.
 Véled jár, kel K****,
 és más társot ő nem kíván.

II.

Bútsúzó Ének

R1 és R2 szövege

S.

1. Nehéz bútsút adni, venni,
Tsak most érzi bús szívem.
Kín te tőled távúl lenni,
Már meg vallom, Jó Hívem.
5 Édes vala barátságod,
De keserű el válásod.

Z.

2. Könynyű bútsút adni, venni,
Úgy ítelem én szívem;
De egy mástól távúl lenni,
10 Keserves kín, Jó Hívem!
Ha állandó barátságod,
Tűrhetőbb lesz el válásod.

S

3. Azért, Szívem! ne bútsúzzunk:
Mert a' két szív, ha el vál;
15 A' bútsútól tsak írtózzunk:
Bútsú szókat nem talál.
Eredj azért, Jó H***
Enyém valál, most is a' vagy.

Z.

4. Azért, Szívem! tsak búcsúzzunk;
20 A' bútsú tsak szóból áll.
A' bútsútól ne írtózzunk,
A' mí szívünk el nem vál.
Véled jár kél, K****
És más társat ő nem kíván.

47.

I.

Arietta Concerto Alto con Alto.

NK szövege

Nem szeretem Nem gyűlölöm
Nem keresem Nem kerülöm
De mégis nála nélkül nem lehetek
En-is.
5 Tsak tisztelem, tsak betsüllem
De még-is nála nélkül lélekzetet nem vehetek

Producta Tyrnaviae et alibi.

II.

Arieta 2da

Páross Enek

Alto Concer Alto

Caesar Aegyptus Földén Alexandriában
OSZK Kt. Quart. Hung. 1073.

Nem szeretem, nem gyűlölöm,
Nem keressem, nem kerülöm
de még – is
nala nélkül nem lehetek
5 En – is
Tsak tisztelem, tsak bõtsülöm
de még – is
Nala nélkül lélekzetet nem vehetek

Ad I.

3 mégis [tollhiba]; nélkül [tollhiba]; lehetek [tollhiba]

Ad II.

6 bõtsülöm [tollhiba]

48.

Arietta 3ta Maganoss Enek Discanto Solo

OSZK Kt. Quart. Hung. 1073.

I.

1. Így jár a' ki fuvalkodik,
Magos hegyre ágoskodik
A szerentse le gyaláza,
Véletlenül meg alázza;
5 Ki-vetti öléből
Ki-veti kedvéből
2. El-ne bízd magadat
Hogy ne vald káradat
Edes Barátom
10 Fogadd tanátsom.

II.

Fel fúvalkodottnak megfordúlt szerentséje.

R1 szövege

1. Így jár, ki fel fúvalkodik,
Magas helyre ágaskodik!
A' szerentse meg alázza,
Véletlenül le gyalázza;
5 Ki veti öléből
Ki veti kedvéből.
2. El ne bízd magadat,
Hogy ne valld károdát;
Édes Barátom!
Fogadd tanátsom.

Ad 48.

10 tanátsom [tollhiba, rím]

49.

A' meg fordúlt szerentsén
való epekedés.

R1 szövege

1. Az epezti szívemet,
Keseríti kedvemet;
Hogy szerentsém változott,
Tőlem meszsze távozott.
- 5 2. Nintsen ember ki megszánjon,
Vigasztalást ki kívánjon.
Nem segítnek.
Nem enyhítnek,
Meg úáltak az egek.

3.

LATIN VERSEK

I.

AZ OMNIALARIUM VERSEI

OF5

1.

Aelia si tēxis calvae redimicula fronti
Ipsa suum retegēt, reticulata caput
Aelia si tēxis Juvenili retia fronti
Retibus ipsa tuis ne capiare cave
5 Ergo retēxe tuam si quid sapias Aelia vittam
Sic labor iste ex quo nemo laboret erit

fecit Romae Faludi

2.

Tot Regina tibi solido sint aere colossi,
Galli Pragenses quot meruēre cruces!

f[ecit] R[omae]

Ad 1.

2 RMPE: reticulate; [meghagytuk a vesszőt a sorban, de értelmileg zavaró; R1: hiányzik]

6 R1: *hic* az *iste* helyett

Ad 2.

2 [felkiáltójel és hangsúlyjel pótolva]

3.

Pellite ab arctoo qui venerat orbe gygantem
Alcidis nervos ossa milonis habet
Definite o cives numos obtrudere inert
Sunt gemini census dextra sinistra viro.

5

de Gygante Posonij viso Faludi

4.

In scutum Georgii Klimo rosas et lilia referentis

Scuta gerunt flores & amoeni symbola veris
Floreat in longos Praesul ut Ipse dies
Symbola sunt flores vincit sua symbola Praesul
Candida amorosis lilia juncta rosis
5 Candor amorque animi namque est in Praesule major
Dotibus ingenii gratia major inest
Has ego laudo rosas haec in te lilia specto
Has neque flans auster nec fera laedet hyems
Klimo magne tui superabunt marmora flores
10 Saxa reunt, istis vita perennis erit.

Ad 3.

- 2 R1: Milonis
- 3 RMPE: num[m]os
- 5 RMPE: Posonij

Ad 4.

- Cím Georgii [rövidítve]
- 4 <candor>, R1: am~~a~~rosis [!]
- 8 RMPE: laedit

5.

in Bibliothecam ejusdem

Hic ubi Jane tuos cineres Laurumque lyramque
Magnum Corvinum composuisse ferunt
Arguios latiosque olim complexa Poetas
Vatis ad ingenium bibliotheca stetit
5 Illam tempus edax fatisque urgentibus illam
Saevae Bystonidum diripuerunt manus
Altera nunc surgit revocatae plaudite Musae
Quam bene culta domi! quam bene nota foris
Altera jam floret selecta plena Minerva
10 Quodque rei Caput est, pectus aperta patet
Dij Te Praesul ament studiorum Cultor & Author
Saecula speramus Te quoque nostra legent.

6.

In effigiem ejusdem

Qualis erat pinxit Klimonem nuper Apelles
Klimonem nullum pinxerat illa tamen
Ergo refinxit opus, frontemque genasque manusque
Id quod non poterat pingere Praesul erat.

Ad 5.

- 8 R1: culta foris
9 jam <fel> floret
11 R1: Auctor!
12 R1: Secula

Ad 6.

- 2 R1: ille

7.

Eidem cum in Villam Nádasiám animi causa secederet

Est curae studijsque suum nimis indiget otij
Qui Patriae atque urbi vult studuisse suae
Respira Praesull! nervumque arcumque remitte
Inque Nadasiacis delicière locis
5 Est illic tranquilla quies, sunt dulcia Villae
Otia, blanditiae ruris, inempta salus
His *fruere*; at cupidae Te reddas ocyus Urbi
(Ut nihil invideat) Te tamen ut videat

8.

Discite Mortales, opera haec Victoribus arcus
Esse Triumphales, Hostibus esse jugum

9.

Absit famae omen nuperis hos hostibus arcus
esse triumphales austriacisque jugum.

10.

De Carolo

Non plus Alcides, plus ultra Carolus, at mors
Plus ultra nemo progredietur ait.

7 RMPE: fuere [a fordításban viszont a jó olvasatnak megfelelő az ige]

Ad 10.

0 <Plus ultra Alcides>

11.

Septena clades superat victoria: Prussus
Vicerat ut septem victus ut octo fuit.

12.

Rogério Boschovich ě S. J.
Qui suas vestes singulas ex singulis Provincijs,
collegerat et ostentârat.

Quem mihi te reddis quatuor post lustra Rogeri?
Carbasus in Batauis tibi texta est linea terris
Londra dat interulam Stambul turrita mitellam
Utraque de Venetis amicitur tibia rhombis
5 Et tua bracchatum te fecit Gallia Civem
Denique talaes iniecit Sarmata Vestes
Romaque parthenia cinxit castissima Zona
Singula si repetant rursus sua symbola regna
In puris repetes tu naturalibus urbem.
faludi eidem Posonij [1]763

13.

In Te Deum, facta pace cum Prusso
et promulgata in Dominica Passionis reboantibus Tormentis

Pax est cum Prusso; cujus tamen illa coloris:
Passio cum plausu nunc sibi juncta docent.

Ad 12.

cím: <circumferebat>

5 RMPE: baccatum

6 Veste<m>s [autográf, más tollal]

14.

Haec est Barkoczi facies reverere tabellam
[1.] Summi quippe vides hic simulacra Viri
[2.] Magni quippe vides Principis ora
Jocundum os frontemque gravem pictura videtur
5 (At melius possunt grandia coepta) loqui.

R1 szövege

IN EIUDEM EFFIGIEM

Haec est Barkóczi facies. Reuerere tabellam:
Summi quippe vides hic simulacra Viri.
Iucundum os, frontemque grauem pictura colorat;
At melius poterunt grandia coepta loqui.

15.

Epithaphium Comiti Danieli Esterhazy
Anno 1769. 6. Iulij mortuo anno aetatis 9.

Effera in Estoradum mors florem viderat hortis
Quem Patrius cauto strinxerat ungue leo
Non hostem expavit non stricto territa ferro est.
Nil virides annos, nil miserata genus
5 Irruit extinxit tumulumque hoc carmine signat
ne unquam languescas dum tener es mœrere
Quae vitae desunt addentur tempora Famae
Nunc abi ad Elysias (flosculus ipse) Rosas.

Ad IX.

cím [Barkóczy Ferenc egri püspök, majd esztergomi érsek címeréről van szó. vö. a 16. és a 25. verssel]

Ad 15.

cím <9>

3 RMPE: hoste [vö. R1: hostem]

6 neunquam [utólag vonallal elválasztva]; RMPE: macrora [téves olvasat]

8 R1: Elysias

16.

In ejus scutum

Pectoris ille tui gerit *ꝛ*mbo symbola Praesul
 Fertque tuas Delphin, crux, rosa, stella notas
 Hic signant pictae nil non Regale figurae
 Nobilis et speciem mentis ut artis habent
 5 Rex elementorum est ignis quo Stella coruscat
 Squam~~ꝛ~~ifero delphin in grege regna tenet
 Et florum Regina rosa est: crucis ipsa figura
 Numinis attactae regia facta fuit
 Non poteras aliis melius te pingere signis
 10 Praedicat authorem muta tabella suum
 Regales animos non inferiora secutus
 Et majora tuo corpore bella geris
 Irradias dux Stella tuis, ardesque micasque
 Virtutisque tuae ceu Rosa fragrat odor
 15 Ut procelloso non mersus gurgite Delphin
 Sic magno certus vertice stare soles
 In Cruce nempe sedes haec sunt fundamina pacis
 Ut scuti cordis sic tenet ima tui
 Styx *f*remat, hac tutus persistes aegide; si sor[s]
 20 Te petat; hac referes de Cruce mille Cruces

16/2

Quis mihi nectareum Zephyrus devexit odorem
 Fallor an a gemina nascitur ille rosa
 Scilicet hinc odor est laudo tua symbola Praesul

cím Barkóczy Ferenc egri püspök, majd esztergomi érsek címeréről van szó. vö. a 14. és a 25. verssel

1 OF5: *ꝛ*mbo [’pajzs, címer’]; R1: *ꝛ*mbo; RMPE: *ꝛ*mbo;

6 OF5, R1: Squam~~ꝛ~~ifero; RMPE: Squam~~ꝛ~~ifero

10 R1, RMPE: *autorem*

12 R1, RMPE: *maiora*

14 OF5: *fragrat odor* [’messze illatozik az illata’]; R1, RMPE: *f*lagrat

19 OF5: Styx *f*remat [’bár zúg a Styx folyó’]; R1, RMPE: *f*remat [’megretten’]

17.

fama tulit Caesarem Iosephum II^{dum}
deposuisse capillos perucam assumpsisse
Epigramma

Si Tibi in ambiguis certa est sententia veri
OEdipe pande Virum; Quaeritur ille quis est?
Est simul et non est uni nullique secundus;
Est simul et nullo est Oedipe crine minor.

18.

a scuto desumptum Thema
in sponso Esterhazium et Palffyana Anno 1771. in Adventu

Est Rosa juncta Rosae Leo Cervo, quaeritur omen
Oedipe quid spondes. Vaticinabor ait:
Ut Rosa, sic rosea nunc floret uterque Juventa
Estoradumque Nurus Palfyadumque Gener
5 Haec Rota fortunae est cura firmanda Leonis
Cum Cervis seros vivet uterque dies
Vivite felices condordi foedere Sponsi
Fallor? at intonuit; sunt rata vota Jovi

Ad 17.

2 EOdipe [tollhiba, vö. 4. sor]

4 et <non est> nullo

Ad 18.

8 OF5: ! [tollhiba; vö. R1: ?]

19.

Philomela

cum 1^a die Martii repente tonitru audiret incepit canere

Martius intonuit Philomela silentia rupit
Simplicula aestivos credidit ire dies

20.

In Comitem Forgacs Prodigum

ea die qua omnibus exutus, sequestrum accepit

Clara vetusque dedit Domus istum Flacce Nepotem
Donavit censu divite parcus Avus
Omnia difflavit, contraxit nomina, jam nunc
Deplorandus habet Flacce minus nihilo
5 Pellibus exuitur, spernunt fora compita egentem
Haec si Flacce vides, vivere disce tuo.

21.

Sellula dic nobis cujatis filia sylvae es?
Nuncia cur lactis publica facta, voces
Emptrices? veniunt sabina camilla sybilla,
Tu quoque Ludmillae juncta Corinna venis,
5 Comptula, num nescis? te expectat pervigil aegon
Sellula quam timeo Lac quoque ne cumules

Ad 19.

cím R1: 1. die Martii; RMPE: 8° Martis; tonitru[a]

Ad 20.

cím: RMPE: o[mn]ib[us]

Ad 21.

2 OF5: <Haedera>; R1: vocas

3 R1, RMPE: Emptrices?; R1, RMPE: [a női nevek nagybetűvel]

5 R1: Aegon [Vergilius V. eclogájában szereplő pásztor]

22.

Carmen Nuptiale In scutum Sponsorum Xaveriae a Batthyán et Comitissae Niczky

Collectos video stricto Mucrone Leones
 Et quae Niliaco littore regnat Avem
 Inde coronatas aquilas stellasque micantes
 Quique tenent Gryphos pro Telamone latus
 5 Sponsi vestra haec sunt jam nunc communia scuta
 Batthyaniadumque Gener Niczkiadumque Nurus
 Equid portendunt haec Oedipe symbola, pande:
 omen inest signis, vaticinabor ait
 Una omnes volucres vincit Palicanus amore
 10 Quae fuso natos sanguine Mater alit
 Et Leo cum Grypho vitam pro conjuge ponunt
 Tanta illis pietas conjugijque fides
 Auguror omen adest vincent sua symbola sponsi
 Auspicibus superis mutuo amore fide
 15 Fulgebant terris, ut fulgent sidera Coelo
 Cumque aquilis seros vivet uterque dies
 Vivite felices concordii foedere sponsi
 Fallor at intonuit sunt rata vota Jovi.

23.

De Societate Jesu

Si caelo scriptum est, ruet alto e culmine praeceps
 Quae clara fulsit luce, columna ruet
 Fallor at Authorum solatur culpa, ruinam!
 Ipsaque quae nocuit noxa, levamen erit!

4 tenet [tollhibā], R1: tenent Gryphos; RMPE: tene[n]t Gryphos

7 haec [tollhibā], R1: haec

10 RMPE: fusae

12 RMPE: pietas; conjugij[ue], R1: coniugijque

13 R1: Auguror [nyomdahiba]

16 vi<d>vet; R1: vincet [nyomdahiba]

18 R1: Fallor? [vö. OF5: 18. vers 8. sor, R1: XII. 8. sor]

5 Iam sacras claves urgent Regalia vota,
 Votaque *Borbonidum* concita turba fovet.
 Et furor immeritas dictat sine lege rubricas.
 Macte animo! Famae consulit ille tuae.
 Namque gravis meritis veterique corusca nitore
 10 Non tuo at invidiae crimine pressa cades
 Non confusa metu, nullo concussa pudore,
 Nil labefacta animo, fortiter ipsa cades
 Ingentemque trahens tecum ruitura ruinam
 Involves casu grandia fata tuo
 20 Ridebis lato vesana licentia vultu,
 Cana fides contra Relligioque gement

1774.

24.

Carmen Saeculare Super fonte[m] acidularum Tartsae.

Hujus Nympha loci, sacri custodia fontis,
 Hospes te paucis si *vocat* ipsa velim.
 Saeculum ago ut credas signatum conspice labrum
 Id ne nescires nempe monendus eras.
 5 Collige verbenas, latus omne incinge corymbis
 Et suspende suis florea sarta locis
 Primas sparge rosas intermicet area culta
 Purpureo prasino, coccineo, croceo
 Tum litui resonent et festo tympana plausu
 10 Atque hilares agitet mixta juvena choros
 Haec merui et posthac centeno foenore reddam
 Sive bibas, nostris sive laveris aquis

1775.

Ad 23.

- 6 RMPE: Barbaridum
 19 Nagy E.: *Involvas*
 20 Nagy E.: *Ridebit*

Ad 24.

- cīm OF5: fonte, R1: fonte
 2 RMPE: si *vocat*; R1: si *vocat*
 3 R1: Seculum
 7 R1: area cultu
 11 R1: post *haec*

II.

CSAK RÉVAI MIKLÓS ELSŐ KIADÁSÁBAN MEGLÉVŐ LATIN VERSEK

25.

AD CELSISSIMUM S. R. I. PRINCIPEM
FRANCISCUM BARKÓCZI
ARCHIEPISCOPUM STRIGONIENSEM
CUM
SUMMUS STUDIORUM PROTECTOR
RENUNCIARETUR.

1. Sive te Delos, iuga sive Cynthi,
Sive ad Amphrysum retinent fluenta;
Phoebe! ades, plectro, et caput impeditus
Daphnide lauro.
- 5 2. Tuque bellorum Dea, Diva Pallas!
Desine armorum: nihil hic tumulti est:
Concita gressum, posita tremenda
Gorgone, et hasta.
- 10 3. Grande, si nescis, Helicone summo
Festum agunt Musae: radiante Pindo
Enitet lauri nemus, et Sororum
Pompa relucet.
- 15 4. Quid moror? Clarum, Iove comprobante,
Sidus affulsit Patriis Camoenis:
Annuet nostris placidus myricis
Culmine ab alto:
- 20 5. More curarum licet usque pressus,
Maximus Praesul, proavis, auisque,
Ingenî laude, et meritis corusca ad
Sidera notus.

6. Candidam sortem, niueique fati
Augures diuos, cytharae sonate,
Pinde! regales propera triumphos,
Plaudite, Musae!
- 25 7. Summe Protector, Pater, atque Princeps!
Quo nihil nobis Superi dederunt,
Nec dabunt maius, meliusque, fausto
Omine salue!
- 30 8. Nympha Pimplaeis resonat sub antris:
Saxa responsum, iuga celsa, valles
Millies reddunt: meliore semper
Omine salue!
- 35 9. En tibi Phoebi chorus, et Mineruae,
Omnis adsurgit, geminumque Pindus
Verticem inclinat, tibi summa defert
Sacra Thalia.
- 40 10. Tu probos mores tenerae iuuentae;
Ne voluptatum geniale limen,
Illecebrarum laqueos, sequatur,
Dasque, cauesque.
11. Tu bonas artes Patriae Lycaeis
Prouidus reddes: agis, ut vetustum
Nostra commigrent Superis secundis
Secula in aurum.
- 45 12. Te Duce, Arpinas Latius vigebit:
Nostra Romanas, Duce te, Camoenas,
Vincet Argiuas: fluet ampliore
Fonte Cythaeron.
- 50 13. Abstine, Vates! tua vota, spemque,
Prouocat Musam, superatque Praesul:
Nullus hunc aequet, nisi surgat alter
Maior Apollo.
- 55 14. Summe Barkóczy! domitrix locorum,
Temporum victrix, tenues Camoenas
Fama supplebit, memores per annos
Fama superstes.

26.

IN SCUTUM GENTILITIUM
IOANNIS SZILI
PRIMI EPISCOPI SABARIENSIS.

Scuta gerunt Lauros, aeterni symbola veris:
Floreat in longos Praesul ut ipse dies.
Scuta gerunt fortes stricto mucrone Leones:
Pectoris, atque animi symbola nosce tui.
5 Vrsam scuta gerunt. Nocturnum suspice coelum:
Prima est sidereo Parrhasis vrsa polo.
Tu primus meritis, tu primus es ordine Praesul:
Relligio! gaude: plaudite, Sabarides!
Vrsa regit dubios nautas, et nescia fati,
10 Hesperio nunquam mergitur oceano.
Sic tu norma tuis. Famae praeconia crescunt:
Nominis, omen adest, fama perennis erit.
Magne Szili! regna: tua, quod facis, omina vince:
Atque ad parta tibi sidera tardus abi.
15 Nunc tua iunge meis, Vrbs quondam Claudia! votis
Intonuít coelum: sunt rata vota Joui.

III.

AZ ESZTERGOMI PRIMÁSI LEVÉLTÁR
FALUDI-VERSE

1778

27.

Ad Celsissimum S. R. I. Principem Josephum e Comitibus
de Battyán, et Strattmann Archiepiscopum Strigeniensem
Primates Regni Hungariae
cum S. R. E. Cardinalis
renunciaretur.

Iam nostra implesti Dñs Princeps vota secundis;
Culmine Te summo tuque, Tuique vident.
Nec per fortunae es gressus suffragia, quando
Aurea Te duxit Te praeiitque Themis.
5 Illa Tibi Praesul templum patefecit honoris.
Emeritumque operit Murice Diua caput.
Iam nunc scande Aras ardenti effultus ab Ostro;
Inter Purpureos Inclytus Ipse Patres.
Omnes gratantes, nemo invidet, haec tua sors est,
10 Atque simul verae semina laudis habet.
At Laudes refugis, sed refractaria fama
Quo tu plus reprimis, personat illa magis.
Nata est Oenotriis terris, ubi Maxima Roma est,
Proditus es, vulgat Roma, latere nequis.

1 [A Dñs magánhangzóin levő mellékel célja, hogy jelezze: egy szótagnak kell ejteni, így jön ki a hexameter.]

5 BÁTHORY: ille

10 //erae

12 BÁTHORY: illo

14 //ulgat

15 Nominis illa Tui Praeco est, et Pindarus illa,
 Et prope te cantat Regibus esse parem.
 Clarus erat Patruus, Clarus Pater, orbe fatente.
 Maximus Ille Sago, maximus Iste toga.
 Sanguine tu sequeris, Titulis praecedis utrumque,
 20 Iam Patruo major, major itemque Patre.
 Quippe Orbis Iudex, et Cardio Religionis.
 Haec debes meritis nomina Magna tuis.
 Parcite Pierides, nisi surgat major Apollo,
 Hunc aequare valet, nulla Thalia virum,
 25 Plaudite Batthyanides, Calathis date lilia plenis,
 Hic stirpis Vestrae est gloria, Culmen, Apex.
 Fastis Pannonnides, exemplum adscribe Vestris,
 Posteritas Festis hunc memor adde diem!

21 S. Bernardus, *Consid[eratio]*, 14.(!) [jegyzet a margón, a másoló a *liber* első betűjét 1-nek írta. vö. BÁTHORY 2013, 203.]

24 *valet*

25 BÁTHORY: *lilio*

III. JEGYZETEK

MÓDSZERTANI BEVEZETÉS

Nagy tisztelettel gondolok Négyesy László 1900-ban megjelent, pótolhatatlan alpmunkájára, sok jegyzetét felhasználtam. Négyesyvel azonos szempont például, hogy mindegyik költeménynél megadom az összes címvariációt és a másolatok formai sajátosságát.

Kritikai kiadásunk jegyzetelési módja mégis eltér Négyesy módszerétől. Hasonlítsuk össze a kettőt egy rövid Faludi-sor révén. Az *Erdő* 11. című költeménynek 28. rövid sorát Négyesy így közli:

Szárnyas népben kedvet nyit.

Ezeket a jegyzeteket látjuk ennél a sornál:

28. Sz. nyitt; M. nyit; M. Km. szárnyos

Jelen kiadásban így olvasható ez a sor:

Szárnyas Népben kedvet nyitt

Teljesen megtartjuk a SZK írásmódját, ezért a *Népben* nagybetűvel kezdődik, a *nyitt* igét pedig két t-vel írjuk. Nem javítjuk ki a mai helyesírás szerint, és nem is teszünk a végére pontot, mert az alapszövegben sincs.

A jelen kiadásban a következő jegyzeteket találjuk:

28 NK: *népben* | MF1: *népben, nit* | EF1, OF1: *Szárnyos népben, nyit* | OF2: *népben, nyit* | OF3: *Szárnyos, nyit* | R1–2: *népben, nyit*

A jegyzet elején nem szerepel a SZK, hiszen alapszövegként közöltük; az emendálásokat a szövegnél adjuk meg. Négyesy három kéziratra utal, mi hatra, valamint Révai két kiadására. Az idézett kéziratok közül Négyesy egyedül a NK-ot nem ismerte; ezt az autográf forrást mindig a jegyzet elején hozzuk. A következő sorrend az általános, ha mindegyik másolatban van eltérés az alapszövegtől: NK | MF1 | EF1 | OF1 | OF2 | OF3 | R1–2.

Négyesy a jegyzeteiben csak ott használt dőlt betűt, ahol eltér az ő közreadott szövegtől. A jelen kritikai kiadásban a kurziválás azt jelzi, ahol a kéziratok vagy Révai kiadásai eltérnek a SZK-étől.

Az *Erdő* 29. soránál Négyesy jegyzete a következő:

29. R2. B. T. madarkák. R1. madarak. (Sz. M. madárkák.).

Négyesy Révai 2. kiadása után Batsányi János (B) és Toldy Ferenc (T) kiadásainak eltéréseire hívja fel a figyelmet. A jelen kiadásban csak Révai első és második kiadását vetjük össze az alapszövegünkkel, mivel Révai rendelkezésére álltak még olyan Faludi-kéziratok, amelyek már nem fellelhetők. A többi kiadó által használt másolatok számunkra jól ismertek.

Négyes zárójelben hozza a jegyzet végén azt a két kéziratot (Sz. M.), amely megegyezik az ő alapszövegével. Mi kihagyjuk azokat a másolatokat a jegyzetből, amelyek megegyeznek az alapszövegünkkel; ez alól főként az eklogákban teszünk kivételt, ahol a nagyon bonyolult szövegahagyományban segít eligazodni a SZK-val megegyező kéziratok jegyzetelése. Nagyon ritka az a sor, amelynél nincs jegyzetünk vagy csak egy kézirati eltérés található. Erre is találunk példát az *Erdő* 47. soránál.

Helytakarékosság miatt az ugyanolyan módon eltérő másolatokat és a Révai-kiadásokat egymás mellé tesszük. Erre találunk példát az *Erdő* 46. soránál.

SZK: El-beszillik kárákat

46 NK, OF1, OF3, R1–2: El beszéllik kárákat | MF1: kárákat | EF1: El-beszillik kárákat | OF2: elbeszéllik kárákat

Látható, hogy három kézirat és a két Révai-kiadás eltérése megegyezik. Mivel a NK mindig legelől szerepel, ha eltér az alapszövegtől, ezért melléje tettük a másik két kézirat és Révai két kiadásának jelét. Az OSZK Kézirattárában található két Faludi-másolathoz csak O betű jelöli a könyvtár rövidítését: OF1, OF3, ugyanígy az Egyetemi Könyvtár esetében: EF1. Az alapszövegtől való eltéréseket dőlt betűvel különböztetjük meg.

A jegyzetben néha az eltérések nagy hasonlósága miatt is egymás mellé kerülhet két másolat. Erre is találunk példát az *Erdő* című költeményben:

69 NK: Napaeák | MF1: Látzanak, Napaeák | OF3: Látzanak, Nápaecák | EF1: Napaeák | OF1: Nápaecák | OF2: Látszatnak, frisr Napéák | R1–2: Látszatnak, Napéák

Itt a SZK főszövegében is emendáltuk a rím miatt a nimfák egyik fajtájára utaló szót: Napaeák. Külön érdekesség, hogy a 71. sorban az erre felelő rím szavát is emendálni kell, mert nem értelmes a meglevő szöveg: Nymfa helyett Nymfák.

A jegyzetből látszik, hogy a 69. sorban a másik öt másolatban is ez szerepel: Napaeák. A kurziválás az emendálás okát jelöli. A sorrendben egyik kivétel az OF2, amely azért került a másolatok végére, hogy az eltérésben látszódjék R1–2-vel való hasonlósága. Az OF3 pedig azért következik az MF1 után, hogy feltűnjön bennük az ige eltérő írásmódjának azonossága: Látzanak.

A másolatokban levő egybe- vagy különírás különbségeit általában nem jelöljük, akár csak a sorvégi írásjelek eltéréseit. De ha hangsúlybeli különbséget éreztünk, az írásjelek különbségeit is dőlt betűvel jelöltük. Az alapelv alól leginkább *A' Feszületbe* című nagybőjt ének kivétel, amely nagyon ismert, főként a katolikus egyházban. Ebben a költeményben az egybe- és különírás, illetve a sor végén levő írásjelek eltéréseit is jelöltük. A versnek nagyon sok kézirat és nyomtatott változata van, ezek közül a kézirat *Szakolczai István-énekeskönyv* és a nyomtatott *Ajtatos Ének* variációit is feltüntetjük.

A jegyzetek végén találhatunk szómagyarázatokat is. Az értelmezést segítő párhuzamokként közöljük az R1 második kötetében (Győr, 1787), illetve az R2-ben (Pozsony, 1787) kiadott *Jegyzőkönyv*ben talált hasonló vagy megegyező Faludi-gyűjtéseket. A *Jegyzőkönyv* és a versek megegyező kifejezései jól mutatják a művelt költő tudatos törekvését a népies, falusi stílus felhasználására.

A KÉZIRATOK JELÖLÉSE ÉS KÖNYVTÁRI JELZETEI

RMKT	Négyesy-kiadás	Könyvtári jelzetek
<i>SZK</i>	Sz.	Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár, Kézirattár, jelzet nélkül; autográf
[Feltételezett kézirat: * <i>SZK</i>]	—	
<i>NK</i>		Nagyszombat, Szent Adalbert Társaság Levéltára, Fasc. 134, č. 4. autográf
<i>MF1</i>	Akm.	Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár, RUI 4r. 61, 96.
<i>MF2</i> <i>SZK</i> Bitnitz-féle másolata	—	Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár; RUI 8r. 27.
<i>MF3</i> <i>SZK</i> Toldy-féle másolata	—	Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár; Ms 888.
<i>PF1</i>	—	Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára; <i>Dőri énekeskönyv</i> (1768) 10a. E. 29/1; 56. v.; margón: 132.
<i>PF2</i>		Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára, 10a. E. 8/1.
<i>PF3</i> Kis János-másolat	—	Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára; 10a. E. 7/11.
<i>PF4</i> Paintner-másolat	—	Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára; 118. G. 20/11.
<i>PF5</i> Roznák-féle <i>Nádasdi Ferenc</i> <i>Epithaphium</i> -másolat	—	Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára; 119. D 35, 130.

RMKT	Négyesy- kiadás	Könyvtári jelzetek
EF1	Km.	Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár; H. 32
OF1	M.	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 357. autográf
OF2 Verseggy-másolat	Vm.	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 48.
OF3 Jankovich-gyűjtemény másolata	Jm.	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 47.
OF4 kéziratos énekeskönyv (1800 körül)	–	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 1986
OF5 <i>Omniarium</i>	–	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Quart. Lat. 699. autográf

A SZOMBATHELYI KÉZIRAT VERSEI

[0]

[Oda provocans. Kiszűtő ének]

Az *Oda provocans* nem szerepel a SZK-ban, de minden korábbi kiadás ezt a verset hozta elsőként. Faludit valószínűleg hirtelen halála akadályozta meg, hogy a verset leírja az üres oldalakra. A SZK nyolc üres lappal kezdődik.

A két ének egyértelmű összetartozása miatt [0]-ként közöltük a NK szövegét. Jegyzetét a SZK-ban nem található magyar nyelvű Faludi-versek elején találhatjuk a 40. számmal.

1.

Oda Respondens
Felelő Ének.

Források

SZK	[9–10.]
NK	[13–15.]
MF1	[3–4.]
PF4	[2–3.]
EF1	[4–7.]
OF1	[4–7.]
OF2	[4–7.] az első oldalon található <i>Mutató</i> számozása szerinti oldalszámok
OF3	[3–5.]
R1	[22–24.]
R2	[4–5.]

PF4: az első sor szótagszáma: 8, 8; a második soré: 8, 8, a harmadik soré: 7. Néhány magyar szó latin megfelelőjét hozza a harmadik strófa után a lap alján.

OF3: a versszakok sorai néhol beljebb kezdődnek, leginkább a 3. és 5. sor, de nincs benne következetesség.

R1–2: csak az 5. sort kezdi beljebb.

Keletkezés

A SZK első beírt lapján a cím alatt balra: *Cath. Ecclesae*, jobbra: *Sabar Anno 791*.

R2-ben (1787) azt olvashatjuk, hogy eredetileg az I. és II. ének (az *Oda Provocans* és az *Oda Respondens*) egy felelgetős ének volt, felváltva énekelte *Hippolitus* és *Fédra* (Révai így

közli a költeményt jegyzetében). Befejezésképpen egy tanulságot kifejező strófát zengett az egész kar:

AZ EGÉSZ KAR.

Nints e' földön olyly ékesség,
Nem is lehet olyly deliség;
Melylynek nem vólna homálya,
'S nem látszanék rút hibája;
Azért nem kell, noha szép,
Mért méreggel írott kép.

Az utolsó két sor mutat rá a lány sérelmére: „Azért nem kell, noha szép, / Mért méreggel írott kép.” Vagyis rosszindulatúan vádolja hamissággal, hűtlenséggel.

Révai szerint ezt a strófát Faludi elhagyta, és egy frappáns mondattal zárta a lány énekét. Ma már nem ismerjük a Révai által látott kéziratot, amelyben ez a variáció szerepelt.

Egy világi énekeket tartalmazó kézirat (1800-ból, Faludi halála után 21 évvel) hi-
telesíti Révai sorait. A *Phaedra – Hypolitus*hoz című, 88. vers utolsó strófájára gondolunk,
vö. *Világi énekek és versek B. P.* (1800), vö. KÜLLÖS 2018, 174–175, jegyz. 496. „Ez a szö-
vegváltozat egy strófával hosszabb, mint a két részből álló vers eredetije. Az ének első
részének *Úri nemzet eredete* kezdetű szövegváltozatát a kötet ábcérendje miatt a 209. sz.
alá jegyezték le. Faludi eredeti elgondolása az volt, hogy a Hypolitus és Phaedra közötti
dramatikusan felfogott párbeszédet a »kar« közös éneke zárja le.” A szöveg megegyezik
R2 jegyzetében találhatóval, nem kizárt, hogy onnan másolták. Korábbról is fennmaradt
egy keltezetlen változat: *Szép világi énekek* (18. század 2. fele), 17b–19a; említi és részleteit
közli CSÖRSZ 2016, 103. Egy erdélyi változatról is tudunk, néhány évvel Faludi halála
után: *Rákosi Sámuel Holmija* (1785–1791), 132b–134b.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Oda respondens*. | MF1: *Oda Respondens* | PF4: *Felelő Ének*. | EF1: *Oda respon-*
dens. Felelő ének | OF1: *Oda Respondens. Felelő Ének*. [a cím alatt: B. J. 1824. I. 2. – ez
Batsányi János Faludi-kiadásának versszámozása, értsd: az *I. Könyv* 2. verse] | OF2:
Felelet. | OF3: *Oda Respondens Felelő Ének* [tollhiba: Enék] | R1: II. ÉNEK. FELELŐ
ÉNEK. | R2: II. ÉNEK. A' KIS ASZSZONY' FELELETE.

- 1 NK: fő Rend, nemzetében | MF1: fő rend nemzetiben | PF4: feő rend nemzetében |
OF3: Nemzetiben | R1–2: nemzetében
- 2 MF1: Termetiben | PF4: mincsen, termetében | OF3: Nincsen, termetében
- 3 NK: jól hordoszták | MF1: nevelték, PF4: jól, OF3: Jól, nevelték
- 4 NK: mért kedvelték | MF1: Völt is, kedvelték | PF4: völtis | EF1: Völt-is | OF2–
OF3: völt, kedvelték | R1–2: kedvel/ték
- 5 OF1 mért [hajtott ékezetten] | NK: de | MF1: tetzik | PF4: de, teczik, miért | EF1:
[a refrén felkiáltójellel, ugyanígy a 20., 25. és 30. sorban. A kézirat negyedik, plusz
versszaka után kérdőjel áll, vö. a 15. sor jegyzetét.] | OF1: [minden refrén után fel-
kiáltójel] | OF2: [minden refrén után kérdőjel, a tagmondat határán vessző] | OF3:
tetzik [a legtöbb refrénben]
- 6 NK: ábrázatya | OF1–OF3: ábrázottya | R1–2: ábrázatja

- 7 NK: artzallatya | MF1: artzulattya | PF4: tejbe, arczallattya | OF2: arczolatya | OF3: Tejben, artzulatya | R1–2: artzalatya
- 8 NK: Hol/rósák-is | PF4: hól rósákis | OF1–OF3: Hol/ | R1: rósák [nyomdahiba] | R2: rósák
- 9 MF1: S-egybe | PF4: ’-egybe | OF2: kevert | OF3: kevert, mutat/nak
- 10 NK: de | MF1: tetzik | PF4: de, teczik, miért | EF1: [a refrén után nincs központosítás] | OF3: tetczik
- 11 NK: költ | MF1: Magassan kőlt | PF4: Magassan kelt | OF3: Magassan | EF1: kőlt | OF1: költ | OF3: Magassan | R1–2: Magasan
- 12 NK: tzedrus | OF2: Sűgár czedrus | OF3: Sudár | R1–2: Sűgár tzedrus
- 13 NK: hájával | MF1: Szög | PF4: szöke hajával | EF1: szög, OF2: zög hajával
- 14 NK: Hainal | OF3: bajnal
- 15 NK: de, MF1: tetzik | PF4: de, teczik, miért | EF1: [a refrén után pont] | OF3: tetzik, mert
- 16 NK: márs, ugratya | PF4, OF1–OF3: Mars | R1–2: Mars, ugratja
- 17 NK: forgatya | MF1: eő | PF4: jobban, eő | OF2: ő, forgatya | R1–2: ő, forgatja
- 18 NK: Evet, fel álltében | MF1: fől álltében | PF4: föll álltében | EF1: fel – álltében | R1–2: fel ültében
- 19 MF1: lagy | PF4: meg | OF2–OF3: nyergiben | R1–2: mozdul, nyergében
- 20 NK: de | MF1: tetzik | PF4: teczik, miért | OF3: de, tetzik
- 21 NK: Tántzos | PF4: Tanczos | OF1: Tántzos | OF3: Tanczos, Elmés, Emberséghes | R1–2: tántzos
- 22 NK: Törvény tudó, mesterséges | MF1: Törvény tudó | PF4: törvény tudó, mester-séges | OF3: tudó, Mesterséghes
- 23 MF1: jozan | OF3: Jozan Mértékletes
- 24 NK, MF1, EF1, OF1, OF2, R1–2: Takarékos, Kellemetes | PF4: takarékos, Kölle-metes | OF3: Takarékos Kelemetes
- 25 NK: de, tetszik | MF1: teczik | PF4: de, teczik, miért | OF3: tetzik
- 26 NK: Kedv-legelő nyájossága | MF1: Kedv Legelő Nyájassága | PF4: Kedv legelő | EF1, OF1, OF3: nyájossága
- 27 NK: Szív ébresztő | MF1: Szív ébresztő | PF4: Szív ébresztő | OF3: ébresztő vidam-sága | R1–2: ébresztő
- 28 MF1, PF4: öröm | OF3: tellyes öröm | R1–2: tehlyes
- 29 NK: társasága | MF1: Paradicsom társasága | PF4, EF1, OF1: társasága | OF2: Paradicsom | OF3: Paradicsom társosága
- 30 NK: de | MF1: teczik | PF4: teczik, miért | OF3: tetczik
- 31 PF4: mert | EF1, OF1: azért!

A legtöbb kéziratban a 3. versszak után találunk még egy strófát (NK, MF1, PF4, EF1, OF1–OF3). Az MF1 variánsa:

Pindus Hegyén Szebb Verseket,
Nem mondanak énekeket,
Mint mikor eő torkát nyittya
És hárfáját meg indittya,
De nem teczik tudom mért.

Az R1 jegyzete szerint nem Faludi írta, a másolások következtében került a kéziratokba. Négyesy szerint ezek Faludi sorai, de a SZK-ból tudatosan mellőzte. Négyesy – Toldy

Ferencet követve – ezt a szakaszt áttette az *Oda Provocans*ba (*Kiszűő éneke*) 4. versszakként. – Az R2 jegyzetében megad egy olyan régi változatot, amelyben *Hippolytus* és *Fédra* párversként éneklí a szöveget, egy-egy versszakonként felelve egymásnak. Ebben a változatban *Hippolytus* éneklí a *Pindus hegýén szebb verseket* kezdetű strófát. Ez a ma már nem ismert kézirat Toldy és Négýesý véleményét erősíti.

Szómagýarázatok

- 1 *Fő-Rend Nemzetében* – előkelő születésű
- 8 *el-mulatnak* – a *mulat* mindkét jelentésével érthető: 1) szórakozik, játszik vele; 2) időt tölt
- 11 *Magosan költt nagy homloka* – értelmes
- 12 *Sugár* – itt: sudár
- 16 *Márs* (Mars, Mavors) – római hadisten
- 18 *Evet* – mókus
- 22 *Mesterséges* – tudatos, mesteri, művészi, varázslatosan beszélő
- 31 *hamisnak* – álnok, hűtlen. Faludi *Jegýzőkönyvében*: „Egy lator hajadon személyről, melylynek gyémánt gyűrű vólt úján, azt mondá valaki: Igaz a’ kő, hamis a’ személy.”

2. Frantzia Versek

Források

SZK [10.]

R1 [87.]

Csak az R1-ben olvashatók a *Frantzia Versek*, melyek *Faludi’ Énekei* után következnek, tehát nem a SZK rendjében. A *Frantzia Versek* után az R1-ben a latin nyelvű *Deák Versek* következnek, majd *Faludi Ferentz’ Pásztor Énekei* (eklogák).

Cím FRANTZIA VERSEK. I.

Forma

Faludi a SZK-ban a *Frantzia Versek* címet és szöveget mind a négy esetben kisebb betűkkel írja, mint a magyar nyelvűeket, s mintha tudatosan kurzíválta volna a francia szövegek betűit. – R1-ben a francia nyelvű versek első betűi díszítéssel ki vannak emelve. Utána magyarul következnek a prózai és a verses Révai-fordítások. Dólt betűvel jelezzük a SZK-tól való eltéréseket az R1-ben levő francia nyelvű versben:

I.
Les amis de l’heure presente
Ont le naturel du melon;
Il en faut éprouver cinquante
Avant que trouver un bon.

ANNAK ÉRTELME.

A' mostani barátoknak dinynye tulajdonságok vagyon; ötvenet kell benne megszelní, míg egy jóra akadunk.

UGYAN AZ VERSBENN.

Mint a' dinynye, szint' olyanok
Mostan időn a' barátok,
Ötvenet kell benne szelnünk,
Míglen vagy egy jót lelhetünk.

3.

Tavaszz

Források

SZK	[11–12.]
NK	[8–10.]
MF1	[17–19.]
PF4	[7.]
EF1	[34–40.]
OF1	[34–40.]
OF2	[6–7.]
OF3	[20–23.]
R1	[25–26.]
R2	[9–11.]

A SZK-ban a 18. sor, vagyis a 3. versszak után egy olyan strófa is olvasható több kéziratban, amelyet Faludi az utolsó kéziratából kihagyott. A Faludi által szintén tudatosan mellőzött, eredetileg a verset befejező, 8. versszak az R2 jegyzetében maradt fenn. Négyes véleménye szerint „e két stropha nélkül az ének hangja emelkedettebb, kivált az utolsó stropha megmászítja a hangulatot”. – OF2: Verseghy másolatában a versszakoknak csak az első sorai kezdődnek nagybetűvel (kivétel a 3. sor).

A PF4 másolatban a SZK 3–4. és az 5–6. sora egy sorba van írva, így egy szakasz csak négy sorból áll az (ex)jezsuita Paintner Mihály által lejegyzett pannonhalmi kéziratban.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Vér in Albano.* | MF1: *Tavasz* | PF4: *Tavasz* | EF1: *Tavasz* | OF1: *Tavasz* [cím alatt: B. J. 1824. I. 3.] | OF2: *A' Tavasz* | OF3: *Tavasz* | R1–2: III. ÉNEK. A' TAVASZ.
1 NK, OF3: erdőkben járkalni | EF1: erdőkben járkalni | PF4, OF1: járkalni | R1–2: erdőkben

- 2 NK: Arnyékos *ut száin, sétálni* | MF1: Arnyékos | PF4: árnyékos *uczáin, sétálni* | EF1: *setalni* | OF1, OF3: Árnyékos *ut száin, sétálni* | R1–2: Árnyékos *útszáin*
- 3 MF1: Fülemlile | PF4: *fülemlile* | OF3: éneklésin | OF2, R1: Fülemlilek' | R2: Fülemlile'
- 4 NK: Gyenge szellők *legezésén* | MF1: Gyöngye Szellők *legezésén* | PF4: *gyöngye, legezésén* | EF1: Gyöngye szellők *legezésén* | OF1: szellők *legezésén* | OF3: *szelelek* *legezésén* | R1–2: Gyenge szellők' *legezésén*
- 5 MF1: Örömet | PF4: *örömet* | EF1, OF2, R1–2: Örömet
- 6 MF1: szerint | PF4: *kedve* | OF3: szerint *dni* | R1–2: szerint
- 7 NK: nyulakat, ki-vern | MF1: nyulakat | PF4, OF2: *ocsó* | EF1, OF2: bokorból | OF1: (Négyesy: „az első o ékezetének egy kis kampója van, a mi igen hasonlóvá teszi a hajtott ékezethez | Faludi tán az /elenyészttét jelzi vele.”) | OF3: *ötső* | R1–2: *otsó*
- 8 NK: fészket fel-keverni | MF1: fészket fel *keresni* | PF4: fiatal madarkák | EF1: madarkák *feszkét* | R1–2: madarkák'
- 9 NK, OF3: kerülni | EF1: Hegyes [tollhiba] *völgyet meg-kerülni* | OF3, R1–2: *völgyet*
- 10 MF1: Fris, *ílni* | PF4: *friss, mellett ílni* | EF1: mellett *ílni* | OF1, OF3: mellett | OF3: *fris* | R1: Fris *forrasok* | R2: Fris
- 11 NK: Ebédre | PF4: *ebédre*,
- 12 PF4: *jó* | R1–2: lakáshoz
- 13 MF1, PF4: *sötét, magas* | OF3: *magas* | OF2, R1–2: *setét, magas*
- 14 NK: Fel-adott étkekből | MF1: *étkekből jó ízűen* | PF4: *fel adott étkekből, ízűen* | EF1: *étkekből, ízűen* | OF1: *étkekből* | OF3: *fől adott etkekből jó ízűen* | R1–2: *étkekből jó ízűen*
- 15 NK, EF1, OF1: tsömölteni | MF1: *csömölteni* | PF4: enni, *csömölteni* | OF2: *csömölteni* | OF3: *csömölteni*
- 16 MF1: Közbe | PF4: *közben* | OF3: Közben, *beszítani* | R1–2: *vígán*
- 17 NK, OF1, PF4, OF2: friss | OF3, R1–2: Fris
- 18 MF1: ditsérni | PF4: a vizet ditsérni | OF2–F3: dicsérni | R1–2: dtsérni
- 19 NK, EF1, OF1–F3, R1–2: udvarát | MF1: Diánna | PF4: Diana *udvarát* | EF1: *latogatni* | R1–2: Diána, *megínt*
- 20 MF1: Ernyős | PF4: *ernyős, mind* | OF2: *ernyős, reggel* | OF3: sátorban | R1–2: Ernyős sátoribann, *reggel*
- 21 PF4, OF2: szerencsét | OF3: szerencsét [rím]
- 22 MF1: jóvendőjét | PF4: meg próbálni *jóvendőjét* | EF1: Meg-próbálni *jóvendőjét* | OF1: *jóvendőjét* | OF3: próbálni *jóvendőket* | R1–2: próbálni *jóvendőjét*
- 23 PF4: *begynek* | PF4, OF2, R1–2: *ál/ni* | OF3: *al/ani* [ritmus]
- 24 NK: Echóval tréfálni | MF1, OF1: tréfálni | PF4: Echóval tréfálni | OF3: Echóval tréfálni | OF2, R1–2: Echóval tréfálni
- 25 NK, OF3: nyögését | MF1: Pintyőke, *nyögését* | PF4, EF1: *nyögését* | OF3: *sírást* | R1–2: Pintyőke *sírást, nyegését*
- 26 NK, OF1: *fütyülését* | MF1, EF1: *fütyülését* | PF4: a játékos *rigók, fütyülését* | OF2: *rigó'* | OF3: játékos *rigók, fütyülését* | R1–2: *rigó', fütyülését*
- 27 NK, OF1: Gíltzének | PF4, OF2: *gerlitzének* | EF1: Gíltzeknek | OF3: Gíltzinek | R1: Gerlitzének *búsúlását* | R2: Gerlitzének *búsúlását*
- 28 NK, MF1, EF1, OF1, OF3: Társok | PF4: *társok* | OF2: *társ* után | R1: Társa után, R2: Társa után *bujdosását*
- 29 MF1, PF4, EF1: *fűre*
- 30 MF1: Mas | PF4: *más* | EF1, OF2, R1–2: *gonddal*
- 31 MF1: Erdőkből | PF4: *Ezékéből, mezők* | OF1: *Mezők* | OF3: *mezők térsígre* | R1–2: Erdőkből

- 32 NK: szekerere | MF1: *lenyugvó* | PF4: *a le nyugó* [tollhiba] *napnak* | OF3: *myugvo*, *szekerire* | EF1, OF1–OF2, R1–2: *napnak*
- 33 NK, OF1, OF3: *Pásztor* | MF1: *Pastor*, *setálgatni* | OF3: *sétálgatni* | OF2: *pásztor után* | R1–2: *Pásztor után*
- 34 PF4: *musicáját* | OF1: *Musicáját* | OF3: *Musicáját* | R1–2: *Muzsikáját*
- 35 NK, PF4, EF1, OF1–F3: *dudáját* | OF3: *Coridon* | R1–2: *Koridon' dudáját*
- 36 NK, EF1, OF1, R1–2: *furuglyáját* | MF1, PF4, OF3: *furugláját* | OF2: *furu/lyáját*

A NK-ban, az MF1-ben, a PF4-ben, az EF1-ben, az OF1–F3-ban, illetve az R1-ben olvasható 4. versszakot itt közöljük. Faludi kihagyta a SZK-ból. (Négyes kis betűkkel szedve bevette a kiadásába.)

NK	MF1
<i>Eszem iszom után könnyökére dűlni, /</i>	könnyökére dűlni
<i>Egy fél órátskáig álomba merűlni /</i>	merűlni
<i>Könnyű testel fel serkenni /</i>	Könnyű
<i>Hol-mi dolgán által menni</i>	
<i>Nagy labdát ugratni /</i>	Kártyákat forgatni,
<i>Játékkal mulatni.</i>	

A strófa 5. sorában a NK variációját hozza a PF4, az EF1, az OF1 és OF3 szintén, de a helyesírás eltér: „nagy labtát ugratni”.

Az R2 jegyzetében is olvasható ez a strófa, az 5. sora az MF1 és az R1 szövegével egyezik.

Az R2 jegyzete szerint Faludi a következő versszakkal fejezte be eredetileg a verset:

Görbe trombitákat otthonn fuvatani,
 Vatsora után is nyugtig így mulatni:
 Ugy e' Pajtás, meg próbáltad,
 A' mint mondám, úgy találtad:
 Királyi multság,
 Ártatlan bolondság.

Szómagyarázatok

- 1 *multság* – szórakozás, időtöltés
- 7 *ótsó* – értsd: ocsúdó, ébredő (Czuczor–Fogarasi)
- 19 *Dianna* – A görög Artemisz latin megfelelője, Apollón testvére. A szűz természet, az erdők istennője, holdistennő.
- 23 *Hegyek ellen állni* – hegyekkel szembe állni
- 24 *Eccho* – 1) visszhang; 2) A görög mitológiában: Ekhó nimfa, aki bánatában eltűnt, csak a hangja maradt meg.
- 27 *Gerlitze* – galambhoz hasonló erdei madár, gerle

4. Nádasdi.

Források

SZK [13–14.]
NK [24–26.]
MF1 [15–16.]
EF1 [29–33.]
OF1 [29–33.]
OF2 [8–9.]
OF3 [17–20.]

R1 [27–28.]
R2 [11–13.]

NK: 5 számozott, 7 soros strófából áll, az utolsó sor nem ismétlődik, és a végén pont van.

Az MF1: nincs strófákra osztva; a refrének nincsenek beljebb kezdve a 20. sorig, majd a következő három refrén mindkét sora bekezdéssel kezdődik. EF1, OF1, OF3: 10 strófa, minden második strófa végén a refrének ismétlődnek. OF2, R1–2: 5 strófa, az utolsó sorok nem ismétlődnek, az R1–2-ben felkiáltójellel végződnek, kivéve az utolsó szakaszt.

OF2: Minden második sor kisbetűvel kezdődik.

Cím *Szakolczai István-énekeskönyv* (1762): *Diadalmas ének*. | NK: *Prosopopaea C. Nádasdi ad Milites*. | MF1, EF1: *Nádasdi* | OF1: *Nádasdi*. [a cím alatt: B. J. 1824. I. 4.] | OF2: *A győzedelmeskedő Nádasdy*. | OF3: *Nádosdi*. | R1–2: IV. ÉNEK. A GYŐZEDELMESEKEDŐ NÁDASDI.

- 1 NK, MF1, EF1, OF1, OF3: *fajzati* | OF2: *Rettentő Marsnak fajzati* | R1–2: *Rettentő Marsnak*
- 2 OF2: *Íé bátor seregek!* | R1–2: *Tí* [több kéziratban és Révai kiadásaiban felkiáltójel a sor végén]
- 3 NK: *magzati* | OF2: *Bellóna', magzati* | OF3: *magzati* | R1–2: *Bellóna'*
- 4 NK, EF1, OF1, OF3: *vitézketetek* | OF2, R1–2: *vitézkedetek!*
- 5 MF1: *Meg győztők, kőikeit* | EF1: *Meg-győztők, kolykeit* | OF2, R1–2: *Meg győztők, köikeit*
- 6 NK: *ölyveit*, MF1, EF1: *Fejűnkre eskűtt ölyveit* | OF2: *eskűdt ölyveit* | OF3: *eskűt Ölyveit* | R1–2: *eskűdt ölyveit*
- 7 NK: *Mar ditsekegyetek*. | OF2: *dűcekedgyetek!* | OF3: *dicsirjétek*
- 9 NK, OF1, OF3, R1–2: *vertük, táborát* | MF1, EF1: *táborát* | OF3: *kevé!*
- 10 NK: *Váktuk, barmokat* | EF1, OF1, OF3, R1–2: *barmokat* | OF2: *vágtuk, barmokat* | OF3: *mind*
- 11 MF1, EF1: *Letéptük sűrű* | OF2: *sűrű* | OF3: *Le téptük sűrű Sátorát* | EF1, OF1–OF2: *sátorát* | R1–2: *sűrű sátorát*
- 12 NK, OF1: *test-halmokat* | MF1, EF1, R1–2: *test halmokat* | OF2: *testhalmokat*
- 13 NK, OF1, OF2, R1–2: *véreket* | MF1: *Gázoltuk bűdös* | EF1: *bűdös véreket* | OF3: *véreket*
- 14 NK: *Pokolra üztük* | MF1, EF1: *Patvarba üztük* | OF1: *Patvarba üztük* lelkeket | OF2: *patvarba üztük* lelkeket | OF3: *Patvarba Üztük Lölköket* | R1–2: *Patvarba üztük* lelkeket

- 15 NK, R1–2: örvendezzetek | OF2: Kinn örvendezzetek
- 15–16 MF1: *Már* örvendezzetek, EF1: *Mar* örvendezzetek! | OF1: *Már* örvendezzetek, OF3: *Már* Örvendezzetek
- 17 NK: Schweidnicz | MF1, OF1: *várait* | EF1: Schweidniez *várát* | OF2: *Svajdnicz várait* | R1–2: *Svajdnicz várait*
- 18 NK, MF1, OF1: *pattantyuit* | EF1, R1–2: *pattantyút* | OF3: *villám patanyuit* [kimaradt a *t* betű]
- 19 NK, MF1, EF1, OF1, OF2, R1–2: *tornyos* | OF3: *Boroszló*
- 20 NK: *álguyit* | MF1: *Menydörgő ágyuit* | EF1: *Mennydörgő álguyit* | OF1: *Álguyit* | OF2: *menydörgő ágyút* | R1–2: *Meny dörgő álguyit*
- 21 NK: *Rabb-szúra, emberét* | MF1, EF1: *Rab szúra fűztük emberét* | OF1: *Rab-szúra, emberét* | OF2, R1–2: *Rabszúra fűztük emberét* | OF3: *Rab-szúra, Emberét*
- 22 OF3: *mindenit*
- 23 NK, R2: *ditsérjétek* | MF1: *ditsérjétek* | EF1: *ditsirjétek* | OF2: *dicsérjétek* | OF3: *Isten dicsérjétek* | R1: *dítsérjétek*
- 25 NK, OF1, R1–2: *táborunk* | OF2: *Mondgyon, táborunk* | OF3: *Mongyon az egész*
- 26 NK, EF1, OF1, OF2: *Hál-adó éneket* | MF1, R1–2: *Hál' adó éneket*
- 27 NK, EF1, OF1, R1–2: *álguyunk, puskaaporunk* | MF1: *Agyunk* | OF2: *ágyúnk, puskaaporunk* | OF3: *algyunk puskaaporunk*
- 28 NK: *Hasátson egeket* | EF1, OF2: *egeket* | OF3: *Hasítsan* | R1–2: *Hasátson egeket*
- 29 NK, MF1, OF3, R1–2: *poharakat* | EF1: *poháarakat* | OF2: *poharakot*
- 30 NK: *te Deum* | MF1: *Té DEUM borokat* | OF2: *borokot* | R1–2: *Te Deum*
- 31 NK, MF1, OF2: *Nékem is* | MF1, EF1: *töltsetek* | OF3: *Nékem is töltsetek*
- 32 MF1, EF1: *Nékem, töltsetek* | OF3: *Nékem is töltsetek*
- 33 NK: *Bajnakim* | MF1, EF1, OF3: *Új, fiaim* | OF2, R1–2: *Új, Fiaim!*
- 34 NK: *üt* | MF1, EF1: *Új, üt* | OF1: *üt reánk!* | OF2: *új erő üt* | OF3: *új erő üt* | R1–2: *Új erő üt*
- 35 NK: *Menyünk, fiaim* | MF1: *Mennyünk, bajnokim* | EF1: *elėjebe* | OF2: *Bajnokim!* | OF3: *Menyünk elejbe* | R1–2: *Menjünk, Bajnokim!*
- 36 NK: *Rivagyon trombitánk* | OF3: *Rivadjan* | MF1, R1–2: *trombitánk*
- 37 NK: *Ujétsünk* | OF1, OF3: *Ujtsunk* [kimaradt az *i* betű] | R1–2: *Ujétsunk*
- 38 OF2: *vágjuk, szíveket* | OF3: *approra* | R1–2: *Vágjuk, szíveket* | OF3: [a „Rágjuk” első mássalhangzóját valaki aláhúzta, és eléje *V* betűt írt, nyilván a Révai-féle változatot tartotta jobbnak.]
- 39 NK, OF1: *Megyek: kövessetek.* | MF1, EF1: *Megyek kövessetek* | OF2: *Megyek* | OF3: *Megyek kövessetek* | R1–2: *Megyek, kövessetek.*
- 40 MF1: *kövessetek.* | OF3: *kövessetek*

Szómagyarázatok

- 1 *Márs* – Mars, Mavors: római hadisten
- 3 *Bellona* – a háború istennője a római mitológiában
- 5 *Burgus* – burkus, porosz
- 6 *Ölveit* – ölyv, ragadozó madár, metaforikusan a porosz katonákra vonatkozik
- 17 *Schweidnicz* – Świdnica, ma Lengyelországban. 1762. augusztus–október között a város környékén hadműveletek zajlottak a hétéves háború során, amely a poroszok győzelmével végződött.
- 18 *Pattantyú* – ágyú

5. Chlorinda

Források

SZK	[15–18.]
NK	[4–7.]
MF1	[28–31.]
EF1	[61–68.]
OF1	[61–68.]
OF2	[9–12.]
OF3	[38–43.]
R1	[28–30.]
R2	[13–15.]

A NK-ban a cím alatt balra Chlorinda, jobbra Dorindo neve olvasható. Háromszereplős pásztorjáték: a Poeta először két versszakot mond (1–2.), Chlorinda (3.), Dorindo (4.), Chlorinda (5.), Dorindo (6–7.), Chlorinda (8.). A strófák második és harmadik sora beljebb kezdődik, a negyedik szintén ugyanannyival beljebb.

MF1: négy sor alkot egy versszakot, nincs szereplőkre osztva a szöveg. A 2–3. sor beljebb van kezdve, a negyedik strófában a többinél jelentősen beljebb.

PF4: bal oldalon Clorinda, jobb oldalon Dorindo neve olvasható. Itt 4 soros egység (a SZK-ban félstrófa) ad egy strófát. Ha 16 részre osztjuk a SZK szövegét, akkor így oszlik meg: Clorinda szövege: 1, 3, 5, 6, 9, 10, 15, DorindÓé: 2, 4, 7, 8, 11, 12, 16. A 14. szakasz középére van helyezve, mintegy független a szereplőktől. A 13. strófa hiányzik.

EF1: négy sor alkot egy versszakot, nincs szereplőkre osztva a szöveg, akár az MF1-ben a 2–3. sor kicsit beljebb kezdődik, a 4. újra, jelentősen beljebb. OF1: ugyanígy, csak a 2–3. sor egy bekezdéssel beljebb kezdődik, ahogy tőlük beljebb a 4. sor is. OF2: 8 soros szakaszok, akár a SZK-ban, a strófák alatt vízszintes vonal. A szakaszok formája hasonlít az EF1-re és az OF1-re, csak nem teljesen következetes a másoló. Az első sor kivételével a többi általában kisbetűvel kezdődik. OF3: négy sorból áll egy strófa, utánuk rövid, vízszintes vonal található. A sorok beljebb kezdése nagyon változatos, nem következetes a másolat.

R1–2: 6 sorból áll egy strófa, mert az 1–2., illetve 5–6. sort egybe veszi, így a 2. és 6. sor kisbetűvel kezdődik. A hosszú sorok után következők bekezdéssel kezdődnek.

Ez a Faludi-vers megtalálható a *Világi énekek és versek B. P. 1800* című kéziratos gyűjteményben, egy strófa híján. A variációkat is felsorolta KÜLLŐS 2018, 155–157, jegyzete: 483–484.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Pastoritium* | MF1: *Chlorinda* | PF4: [nincs cím] | EF1: *Chlorinda* | OF1: *Chlorinda*. [a cím alatt: B. J. 1824. I. 5.] | OF2: *Klórinda*. | OF3: *Clorinda*. | R1–2: V. ÉNEK. KLÓRINDA.

1 PF4: Győnge Clorinda [a 41. sorban: Chlorinda] | OF2, R1–2: Klórinda [végig]

- 2 MF1, EF1: *Hűs*, PF4: *bűs* | OF1: *kikeletben* | OF2: *bűs kikeletben* | OF3: *Hűs kikeletben* | R1–2: *keletbenn*
- 3 PF4: *egy*, *lgetben* | OF2: *eggy* | R1–2: *lgetbenn*
- 4 PF4, OF3: *föl*
- 5 MF1: *Dorindó* [a 9. sorban is *Dorindó*, később: *Dorindó*] | EF1: *Dorindó* [máshol: *Dorindó*] | OF2: *Dórinđó* [végig így] | R1: *Dórinđó* [végig így]
- 6 OF3: *Szived*
- 7 OF3: *Kezét*
- 8 NK: *read* | PF4: *csak rád* [a *Kezét* áthúzva, fölé írva: „*rád*”; szótaghiány] | OF3: *Csak*
- 9 MF1, PF4, EF1: *jött* | OF1, F2, F3: *jött* | R2: *Dórinđó* [ettől kezdve végig így]
- 10 NK, MF1, EF1, OF1, OF2, OF3: *kis* | OF3: *bokorban* | PF4: *egy kis bokorban* | R1–2: *kis bokorbann*
- 10–11 [felcserélt sorok:] OF2: *Megjött Dórinđó / hajnali korban*, / *Eggy kis bokorban* | R1: *Meg jött Dórinđó hajnali korbann*, / *Egy kis bokorbann*
- 11 R1–2: *korbann*
- 12 MF1, EF1: *Le űlte*, PF4: *le űlte*
- 13 OF3: *Nyúkszik Dorindó*
- 14 PF4: *igen sietet* | OF2, R1–2: *sietet*
- 15 PF4: *sokat igetet* | OF3: *igetet* | OF2, R1–2: *igetet*
- 16 MF1, EF1, R1: *pár*, PF4: *balgat a pár* | OF2: *balgat a' pár* | R2: *Hal/gat a' pár*.
- 17 MF1, OF3: [nincs írásjel a sor végén]
- 18 MF1, PF4, OF1: [a sor végén vessző] | EF1: *Pasztor* | OF3: [nincs írásjel a sor végén] | OF2 | R1–2: *Pásztor!*
- 18–21 NK: [nincs írásjel a sorok végén]
- 19 PF4, OF1: [a sor végén vessző], OF3: [nincs írásjel a sor végén] | OF2, R1: *Kivel sétáltál?*
- 20 MF1, PF4: [a sor végén pont] | EF1: [a sor végén nincs írásjel] | OF2, R1–2: *Engem' elhagysz!*
- 21 MF1, OF3: [nincs írásjel a sor végén] | PF4: [a sor végén vessző]
- 22 PF4: *mintha*
- 23 PF4: *és* | EF1, OF3: *És* | OF2: *'s nem* | R1–2: *'S nem*
- 24 PF4: *mással*
- 25 OF3: *Ne hid*
- 26 NK: *Nymfam* | PF4: *mezzei Nymphám* | EF1: *Nympham* | OF1: *Nimphám* | OF2: *Nimfám* | OF3: *Mezzei Nimphám*
- 27 MF1, EF, OF3: *Édes* | PF4: *édes báránykám* | OF2: *édes* | EF1, OF1: *báránykám*
- 28 PF4: *mert*
- 29 MF1, EF1: *Eskűszem* | PF4: *Eskűszöm* | OF2: *eskűszöm* | OF3, R1–2: *Eskűszöm*
- 30 PF4: *a nagy*
- 31 MF1: *Égre* | PF4, OF2: *égre tengerre* | EF1, OF3, R1–2: *Égre, tengerre* | OF1: *tengerre*
- 32 NK, PF4, EF1, OF1–F3, R1–2: [a sor végén pont] | R1–2: *hív*
- 34 NK, OF1, F3: *fenyőben* | PF4, OF2: *fenyvesben* | R1–2: *fenyőbenn*
- 35 NK, OF1, OF3: *Fűzesben* | MF1, EF1: *Fűzesben* | PF4: *ragy a fűzesben* | OF2: *fűzesben* | R1: *fűzesbenn* | R2: *fűzesbenn*
- 36 NK, EF1, OF1: [a sor végén kérdőjel] | MF1, OF2, R1–2: *Nem tudom már*. [a javítás értelmet akar adni a sornak, de a számon kérő szándékot elveszíti] | PF4: *nem*
- 37 NK: *tarsal* | EF1, OF2, R1–2: *társal* | OF1: *Társal*
- 38 MF1, OF2, R1–2: *szedtél* | PF4: *eperjet szedvél* | OF3: *Eperjét*

- 39 PF4: *vigan* | R1–2: *Vígan*
 40 NK, OF2: [a sor végén felkiáltójel] | MF1, R1–2: *tagadd* | PF4, OF2: *csak tagadd* | OF3: *Csak*
 42 PF4: *kével* | OF3: *sétáltom*
 43 NK, MF1, EF1, OF1, OF2, R1–2: *imádtam* | PF4, OF3: *a kit imádtam*
 44 NK, OF1, OF2, OF3, R1–2: *földi* | PF4: *nem*
 46 MF1, PF4: *nagyobb nálodnál* | OF3: *Nagyobb nálodnál*
 47 NK: *náladnál* | MF1, OF3: *Szentebb nálodnál* | PF4: *szentebb nálodnál* | EF1, OF1–OF2, R1–2: *náladnál*
 48 NK, MF1, PF4, OF2, OF3: [a sor végén pont] | MF1, OF1, OF3: *oly* | PF4: *de*
 49 NK: *szüz* | MF1, EF1: *Szűz* | OF2, R1–2: *Szűz Diána* | OF3: *Szűz Diánna*
 51 OF3: *meg étvén*
 52 MF1, EF1: *lőtt* | OF2: *egy, lőtt* | OF2–OF3: *kanyhoz* | R1–2: *kanhoz*
 53 PF4: *aztat* | EF1, OF2, R1–2: *Aztat*
 54 MF1, EF1: *Az erdőt* | PF4, OF2, R1–2: *az erdőt*
 55 NK: *Fel-nem* | PF4, OF3: *fel nem* [Paintner először „föl”-t írt, majd kijavította]
 56 MF1, EF1: *Én, jött* | PF4: *én, jött* | EF1: *hozzam* | OF2: *énhozzám* | OF3: *Én*
 57 NK, OF1: *ván* | EF1, OF2, R1–2: *úgy* | OF1: *Pasztor* | OF2 [a sor végén felkiáltójel]
 58 MF1: *követlek* | PF4: *ígen követlek*
 59 PF4: *megint* | R1–2: *megínt*
 60 NK: [a sor végén felkiáltójel] | MF1, EF1, OF2, R1–2: *hű* | PF4: *mint hű Nymphád* | EF1, OF1: *Nymphád* | OF2, R1–2: *Nimfád* | OF3: *Nimphád*
 61 MF1: *Kel/űnk* | PF4, EF1: *Kelly/űnk* | OF3: *Kely/űnk* | R1–2: *Kel/űnk*
 62 NK: *nyájt*, *el-hattam* | MF1: *Nyáit* | PF4: *nyáimat* *el hagytam* | EF1: *Nyájt* | OF1: *nyáit* | OF2, R1–2: *nyájt*, *elhagytam* | OF3: *Nyáit* *el hadtam*
 63 PF4: *sokat*
 64 OF1, OF2: [a sor végén felkiáltójel]

Szómagyarázatok

- 2 *Kikeletben* – tavasszal
 26 *Nymfám* – a mitológiában szép ifjú lányok, akik a szabad természetben kartáncol, énekkel és játékkal töltötték idejüket.
 29 *Pánra* – a görög-római mitológiában a pásztorok kecskeszarvú, -lábú és -farkú istene. A kecske- és birkapásztorok, a halászok és vadászok is az ő védelmét élvezik. Szoros kapcsolatot tart fenn a nimfákkal, táncol, énekel és játszik velük. Jellegzetes hangszere a pánsíp (szürinx), mellyel gyakran ábrázolják.
 38 *Eperjet szétél* – értsd: csókolóztál
 49 *Dianna* – Diana, a görög Artemisz latin megfelelője, Apollón testvére. A szűz természet, az erdők istennője, holdistennő.
 58 *Igen követlek* – megkövetlek, bocsánatot kérek
 63 *Sokat mulattam* – sokat időztem, sok időt távol voltam

6. A' Dio!

Források

SZK [18.]
OF2 [12.]

R1 [31.]
R2 [15–16.]

R1–2 jegyzetében azt írja, hogy Faludi maga is franciául írta a címet. „Itt a 'Szerző a' Fen írást maga is Frantziául tette: *à Dieu*, olvasd *à Djö*.” A SZK azonban a címet olaszul adja meg. Toldy és Négyesy számára a címleírás feltűnő különbsége az egyik érv arra a meg-alapozott feltételezésre, hogy Révai olyan Faludi-kéziratot használt, amely bár a Szombat-helyi Püspöki Könyvtárból származott, de nem azonos a meglévő SZK-tal.

A SZK-ban a cím kivételesen alá van húzva. Az OF2-ben minden második sor kisbetűvel kezdődik. A stórfák után rövid vízszintes vonal látható. A 3–4. sor csak egy milliméterrel kez-dődik beljebb. R1–2-ben a szakaszok 3–4. sora nem kezdődik beljebb, csak az utolsó két sor.

Szövegváltozatok

Cím OF2: Búcsúzás. | R1–2: VI. ÉNEK. A DIEU

- 1 OF2: *voltál* | R1–2: *vóltál*
- 2 OF2: *lánczomról leoldottál* | R1–2: *látzomról le oldottál*
- 3 OF2: *kínban* | R1–2: *gondbann, kínbann*
- 4 OF2, R1–2: *mind azt*
- 5 OF2: *Fáradtt szívem!* | R1–2: *Fáradt szívem! pihenj*
- 6 OF2, R1: *nem nagy kár* | R2: *kár*
- 7 OF2, R1–2: *Tè, ál/hatatlan!*
- 8 OF2, R1–2: *Tovább*
- 9 OF2, R1–2: *álnokságod*
- 10 OF2, R1–2: *barátságod*
- 11 OF2, R1–2: *kosár!* | R1–2: *vigyd*
- 12 SZK [az 'Abszid' szó rossz leírását gúnyos szándék magyarázhatja, ahogy Révai említi jegyzetében, de javítja a kiadásában.] OF2, R1–2: *obsit leveled*

Szómagyarázatok

cím *A' Dio!* – Isten hozzád! (ol.)

- 1 *hamis* – hűtlen
- 12 *Abszid* – Abschied, obsit; hadi szolgálattól (betegség miatt) elengedő oklevél. R1–2 jegyzete szándékosan torz lejegyzést említ: „Tudni való, hogy e' Német szó, és pe-dig való igazábann így íratik, *Abschied*, 's Magyarúl tulajdon képen anynyi, mint *el búcsúzás, elmenetel*. A' hadi szolgálattól meg való nyomorodottabb katonáknak e' név alatt szokták a' Szabad Levelet ki adni, 's erre nézve tsúfosabb ki ejtés ez itt.”

7. Szerentse

Források

SZK	[19–20.]
NK	[36–37.]
MF1	[13–14.]
EF1	[24–28.]
OF1	[24–28.]
OF2	[13–14.]
OF3	[14–16.]
R1	[32–33.]
R2	[16–17.]

NK: a strófák végén levő két sor nem ismétlődik.

MF1: az ismétlődő sorok nem kezdődnek beljebb. A refrén nincs teljesen kiírva, a hiányzó szavakat az *etc.* jelzi.

EF1: 4 soros szakaszokból áll. Az ismétlődő sorokat tartalmazó strófák nincsenek beljebb kezdve.

OF1, OF3: 4 soros szakaszokból áll. A refrénszerűen ismételt sorok nincsenek teljesen leírva, a hiányzó szavakat az *etc.* jelzi.

OF2: 6 soros szakaszokból áll, nincsenek refrének. A strófák után kis, vízszintes vonal látható. Minden második sor kisbetűvel kezdődik, de időnként még a 3. sor is kisbetűvel kezdődik.

R1–2: 6 soros szakaszokból áll, nincsenek refrének.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Fortuna* [a cím felett jobbra: *Lusinghiero mi ingannasti* – „Te hízeltgő, becsaptál”]
 | MF1: *Szerentse* | EF1: *Szerentse* | OF1: *Szerentse*. [cím alatt: B. J. 1824. I. 7.] | OF2:
A' Szerencse., | OF3: *Szerencse*. | R1–2: VII. ÉNEK. A' SZERENTSE.

- 1 NK, EF1, OF1, MF1, R1–2: *változásin* | OF2: *változásinn* | OF3: *szerencse változásin*
- 2 MF1: *Tanul* | EF1: *Tanultt, indál* | OF2, R1: *A' nagy elme nem indál* | R2: *Tanult, indál*
- 3 NK, MF1, EF1, OF1: *rándulásin* | OF2: *rándulásinn* | OF3: [tollhiba, szótagszám: a következő sor első két szótagja ehhez a sorhoz került *nem sér-* /] | R1–2: *rándulásin*
- 4 NK, MF1, OF2, R1–2: *sértődik* | EF1, OF2, R1–2: *mozdúl*
- 5 NK: *tsuf-játékat* | MF1: *játékat* | EF1: *úgy, tsúf* | OF2: *Csak, csúf* | OF3: *csuf Játékát* | R1–2: *úgy, tsúf*
- 6 MF1: *karikat*
- 7 MF1, OF1, OF3: *tsuf etc.* | EF1: *tsúf* | OF3: *Csak, csuf*
- 8 MF1, OF1, OF2: *forgó etc.* | OF3: *forgo*
- 9 R1–2: *hízelkedik*
- 10 EF1, R1–2: *fen* | OF2: *szárnyánn*
- 11 NK, OF2, OF3: *Holnap* | OF3: *mergeskedik*
- 12 NK: *Bosszuságot* | MF1, OF1, OF3: *Boszuságot* | EF1: *Boszuságot, hoz!* | OF2: *bosszuságot* | R1–2: *Boszsúságot*
- 13 EF1, OF1: *Réad* [mindkét magánhanzóra vonatkozik] | OF2: *Rád szögezi* | OF3: *Reád* | R1–2: *Rád*

- 14 OF3: *föl szedi*
- 15 NK, EF1, OF1: *Rêad* [mindkét magánhánzóra vonatkozik] | MF1, OF1: *szegezi etc.* | OF3: *Reád szegezi etc.*
- 16 MF1, OF1, OF3: *szedi etc.*
- 17 NK, MF1, EF1, OF1–OF3, R1: *Most* [Faludi a SZK-ban tudatosan cserélhette le a *Most* szót azért, hogy a 2. és a 3. strófa elején a *Ma* anaforikus ismétlésként álljon; R2 is változtatott] | OF3: *also* fokra
- 18 NK, MF1, EF1, OF1, OF3: *Ápolgat* | OF2, R1–2: *mosolyog* | OF3: *mosolgat*
- 19 MF1, OF3: *Kebel/ibe* | EF1: *tsókra* | OF2: *csókra* | OF3: *csókra*
- 20 NK, MF1, EF1, OF1, OF3: *tébolog* | R1–2: *tébolyog*
- 21 NK, MF1, OF1, OF3: *aż ebéd* [szótagszám; Négyesy szerint Kaprinai „Határozottan a múzeumi kéziratot másolta”, de akkor az EF1-ben is névelővel állna] | MF1: *tölti* | OF3: *aż ebéd karát*
- 22 MF1: *Masutt* | EF1, R1–2: *Másutt* | OF2: *másutt* | OF3: *Masut, vacsorát*
- 23 MF1: *ebéd etc.* | EF1: *tölti ebéd* | OF1: *Nálad tölti etc.* | OF3: *Nálad tölti etc.*
- 24 MF1: *eszik etc.* | EF1: *Másutt* | OF1: *Másutt eszik etc.* | OF3: *Masot etc.*
- 25 EF1: *árulás* | OF2: *Csak árulás* | OF3: *Csak* | R1–2: *árulás* | R2: *bíztatása*
- 26 MF1: *imad* | EF1, OF1: *Tárhazokkal* | OF2: *tárházakkal* | R1–2: *Tár házakkal*
- 27 NK: *Öröm-űröm* | MF1: *Őröm Űröm* | EF1: *Öröm-űröm* | OF1: *Öröm-űröm* | OF2: *öröm, üröm* | OF3: *Oröm Uröm* | R1–2: *űröm*
- 28 EF1: *Viszsa-ránt/ya* | OF2, R1: *ha mit ad* | OF3: *Visza* | R1–2: *viszsa ránt/ya*
- 29 EF1: *úgy* | OF2: *Szerencsére csak úgy tekínts* | OF3: *Szerencsére csak, tekíncs* | R1–2: *úgy tekínts*
- 30 NK: *álom-kints* | OF2, R1–2: *Ajándéka* | OF3: *kíncs*
- 31 MF1, OF1, OF3: *tsak etc.* | OF3: *csak*
- 32 MF1, OF1: *Ajándékja etc.* OF3: *Ajándéka etc.*
- 33 MF1: *joszág* | OF3: *joszág/b* | R1–2: *béna*
- 34 MF1, EF1, OF1, R1–2: *Agyarkodó* | OF2: *agyarkodó* | OF3: *agyarkodo*
- 35 NK: *Fel-kendőzött aggott* | MF1: *Fel kendőzött* | EF1: *Fel kendőzött aggott* | OF1, OF2 | R1–2: *Fel kendőzött aggott* | OF3: *föl kendőzet aggott*
- 36 OF3: *köborló*
- 37 NK, MF1, EF1, OF1: *meg ismérd* | OF2: *A' szerencsét jól megösmérd* | OF3: *A szerencséd jó meg ismérd* | R1–2: *A' Szerentsét jól meg esmérd*
- 38 NK: *szolgál, ditsird* | MF1: *dicsérd* | EF1, OF1: *ditsird/* | OF2: *ammint, úgy dicsérd* | OF3: *szolgált, dicsird* | R1–2: *úgy dítsérd*
- 39 MF1: *A' Szerentsét etc.* | EF1: *meg-ismérd* | OF1: *A' szerentsét jól etc.* | OF3: *A szerencset Jól etc.*
- 40 MF1: *S-amint szolgált etc* | EF1: *szolgált* | OF1: *'S a' mint szolgált etc.* | OF3: *S-amint etc.*

Szómagyarázatok

- 14, 16 *'S meg felszedi sátorát* – sátrat bont
- 18 *Ápolgat* – jelentése itt: 'apol', de másutt általánosan *apolgat*: 'csókolgat'; öt kéziratban ez utóbbi szerepel. Faludi valószínűleg tudatosan változtat, a másik jelentésre gondol az utolsó kéziratában, mert a következő sorban levő *tsókra ragad* ismétlését akarja elkerülni. Vö. a *Tarka Madár* 12. sorát: „Nem bántották szépen ápolgatták”
- 20 *tébolog* – tébolyog. Vö. Amade László: *tibologva*; in RMKT XVIII/7, 188. sz., 100. sor.
- 26 *Tárházokkal* – kincstár
- 27 *Űröm* – keserűség, szenvedés
- 35 *Óság* – régiség

8. Tündér Kert.

Források

SZK [21–26.]
MF1 [32–37.]
PF4 [3–5.]
EF1 [69–80.]
OF1 [69–80.]
OF2 [14–18.]
OF3 [43–51.]

R1 [33–38.]
R2 [18–22.]

PF4: két sort egybe ír. Metrum: 8/7.

OF2: a 8 soros versszakok után egy vízszintes elválasztó jel látható.

Keletkezés

A rokokóban és a klasszicizmusban is nagyon népszerű volt a kert téma a költészetben. A Faludi Ferencet nagyrabecsülő Weöres Sándor valószínűleg ennek a versnek az ihletésére írta a *Tündérkert* (1978) című költeményét.

Szövegváltozatok

Cím MF1: *Tündér Kert* | PF4: *Tündér Álom.* | EF1: *Tündér kert* | OF1: *Tündér Kert.* [B. J. 1824. I. 8.] | OF2: *Tündér Kert.* | OF3: *Tünder Kert.* | R1–2: VIII. ÉNEK. TÜNDÉR KERT.

- 1 MF1, OF3: *Mély álombul* | PF4: *Mél/ álombul föl* | EF1, OF2: *Mély álombul* | OF1: *Mély álombul* | OF3: *föl serkentem* | R1–2: *Mély álomból*
- 2 MF1: *bajnal föl* pirult | PF4: *aş Hajnal, föl* pirult | OF2: *a' bajnal, felpirult* | OF3, R1–2: *bajnal, felpirult*
- 3 PF4, EF1, OF1–OF3, R1–2: *virágos* | OF2: *Eggy*
- 4 MF1: *harmattul* meg ujjult | PF4: *aş Harmattul* | EF1: *harmattul* meg-ujjult | OF1: *Harmattul* | OF2: *a' harmattul* megíjjult | R1: *A' harmattól* | R1–2: *ujult*
- 5 PF4: *Láttom mikint bontogattja* | OF1, OF3: *mikint* | R1–2: *bontogatja*
- 6 MF1: *Éj, Sátorát* | PF4: *az Éj sötét* | EF1, OF1, OF2, R1–2: *éj* | OF3: *Éj sötét*
- 7 MF1: *Aszon* | OF1, OF3: *Luna* | R1–2: *Lína Aszszony, oszlatja*
- 8 MF1, EF1, R1–2: *csillagok táborát* | PF4: *a Csillagok táborát* | OF1: *táborát* | OF2: *a' csillagok' táborát.* | OF3: *Táborát.*
- 9 PF4: *Csudát, a virágok* | EF1: *mondok: a virágok* | OF1: *mondok:* | OF2: *Csudát mondok. A' virágok* | OF3: *virágok* | R1–2: *Tsodát mondok.*
- 10 EF1: *magzati* | OF1, OF3: *Flora* | OF2, R1–2: *Flóra'színes magzati*
- 11 MF1: *gyümölcs Ágok* | PF4: *gyümölcs ágok* | EF1: *gyümölds ágok* | OF1: *gyümölds Ágok* | OF2: *gyümölcs ágok* | OF3: *gyümölcs Ágok* | R1–2: *gyümölds ágok*
- 12 MF1, PF4, EF1: *rajzati* | OF1, OF3: *Pomonának* Rajzati | R1–2: *Pómónának rajzati*

- 13 MF1, EF1, OF1, OF2: *tréfáltak* | PF4, OF3: *Nyájoskottak, és tréfáltak* | R1–2: *Nyájaskodtak, és tréfáltak*
- 14 MF1: meg *örült* | PF4: *minden, meg örült* | EF1, OF2: meg-*örült* | OF3: meg *Örült* | R1–2: meg *örült*
- 15 MF1: *jártók* [tollhiba, értelem, rím] | OF1, OF3: *Lejtőt* | OF2, R1: *Ugrandoztak* | R1–2: *lejtőt*
- 16 MF1: *Még, fűtyült* | PF4: *még, fűtyült* | EF1, OF1: *Zephír fűtyült* | OF2: *Zefír, fűtyült* | OF3: *Meg a Zephír, fűtyült* | R1–2: *Zefír fűtyült*
- 17 EF1: *Hyacintal* | OF2: *Narcisszus Híacintal* | OF1: *Nárcissus* | OF3: *Nárcissus, Híacintal* | R1–2: *Nárcisszus Híacintal*
- 18 MF1: *mák* | PF4: *pipacs* | OF2: *ruta, kepor, pipacs, mák* | OF3: *Pipacs* | R1–2: *kepor, pipacs, mák*
- 19 MF1: *Rosmarinnál* | OF2: *majorána rozmarinttal* | OF3: *Rozmárinna* | R1: *Majorána rozmarinttal*, R2: *Majorána rozmarinnal*
- 20 MF1: *virág, Violák* | PF4: *bársony virág, violák* | EF1, OF3: *Bársony-virág, violák* | OF1: *Bársony-Virág, Violák* | OF2: *bársonyvirág, violák* | R1–2: *Bársony virág, violák*
- 21 EF1: *Egy-más* | OF2: *egymás*
- 22 MF1: *társokat* | PF4, OF3: *jól, társokat* | EF1, OF1: *Jól, társokat* | OF2: *társokat* | R1–2: *Meg forgatják társokat*
- 23 MF1, PF4: *többinek*
- 24 MF1: *kímélik* | PF4: *kímélik* | OF2: *talpokot* | OF3: *kemmélik*
- 25 PF4: *A gyöngy virág* | EF1: *A Gyöngy-virág* | OF1: *A' gyöngy-Virág* | OF2: *A' gyöngyvirág alig* | OF3: *A Gyöng virág* | R1–2: *A' gyöngy virág alég*
- 26 MF1, EF1: *tűskébe* | PF4: *máris, tűskébe*
- 27 OF3: *Sebe*
- 28 OF1: *virágos-Ág* | OF3: *Szánya, Ág* | R1–2: *Szánja*
- 29 MF1: *nap virág jön* | PF4: *Nap virág jön* | EF1: *Nap-virág jön utanna* | OF2: *napvirág jó* | R1–2: *nap virág jó*
- 30 MF1, R2: *elő* | PF4: *fejet, elől lép* | EF1: *elő-lép* | OF2, R1: *fejét / Fejét, elő* | OF3: *hajtván*
- 31 PF4, OF2, OF3: *bogy* | OF3: *bogy, banya* | OF1: *páratlán* | R1–2: *bánja*
- 32 MF1, EF1, OF2, R1–2: *nép* | PF4: *tiszteli, nép*
- 33 PF4: *csendessen* | OF2: *csendesen* | OF3: *csöndessen* | R1–2: *tsendesen*
- 34 PF4: *bozza* | OF3: *hossa*
- 35 MF1: *Merevényen el rendelvén* | PF4, EF1, OF1, OF3: *Merevényen* | OF2: *merevényen, rendesen* | R1–2: *rendesen*
- 36 MF1, EF1, OF1, R1–2: *ínait* | PF4, OF2: *rakogattya ínait* | OF3: *Rakogattya*
- 37 MF1: *öltözik* | PF4: *Rósa, öltözik* | EF1, OF1: *Rósa* | OF1, OF3: *öltözik* | OF2, R1–2: *rőzsa, öltözik*
- 38 PF4, OF2: *fitogattya* | OF3: *kebelít* | R1–2: *Fitogattya*
- 39 MF1, OF2: *Festő fűvel meg kendőzik* | PF4: *festő fűvel meg kendőzik* | EF1: *fűvel* | R1–2: *Festő fűvel még kendőzik*
- 40 PF4: *csinogattya levelét* | OF2: *csinosgattya levelét* | OF3: *Tsinosgattya Levelét* | R1–2: *Tsinosgattya levelét*
- 41 MF1: *Szekfű* | PF4: *szegfű* | OF2: *szögű* | R1–2: *szeg fű*
- 42 PF4, OF3: *jélti*
- 43 PF4: *mostis arra emlékezik* | EF1, OF2: *arról* | OF3: *arról* | R1–2: *arról*
- 44 PF4: *bogy* | EF1: *meg-szúrta* | OF1: *oldalát* | OF2: *megszúrta* | R1–2: *meg szúrta*
- 45–48 MF1, PF4, EF1, OF1, OF3: [a 37–40. sorban található]

- 45 OF2, R1–2: Nyomában*n*, *p*uszpán
 46 R1–2: Inga*t*ja
 47 OF2: tulipán | R1–2: színben*n* jó a' tulipán
 48 OF2, R1–2: gyenge
 49 MF1: *v*irág, kőkörcsén | PF4: kőkörcs*in* | EF1: *v*irág | OF2: *v*irág, kőkörcsén | OF3: kőkörcsén | R1–2: *v*irág
 50 PF4: noha | EF1: híres, volt | OF1: híres | OF2, OF3: volt
 51 MF1: Elájulván elis | PF4: el ájulván elis | EF1: El-ajulván | OF1: El-ájulván | OF2: elájulván | OF3: El ajulván | R1–2: El ájulván
 52 MF1: kőzt, holt | PF4: a lejtő kőzt, holt | EF1: meg-holt | OF1: lejtő | OF2: meg-holt | OF3: lejtő, majd meg holt | R1–2: kőzt
 53 PF4: el ragadta | OF2, R1–2: Vénus elragadta
 54 MF1, EF1: eő | PF4: csak eő tudgya | OF2: csak ő tudgya | OF3: Csak eő tudgya | R1–2: ő
 55 MF1, EF1, OF1, OF3: orvosának | PF4: talán orvoságnak [értelem] | OF2: orvosának adta | R1–2: Talám, adta
 56 MF1: fel éledet*t* | PF4: egyszer, föl éledet*t* | EF1: fel-éledet | OF2: feléledet*t* | OF3: Etlzer, fel éledet | R1–2: fel éledet*t*
 57 MF1: Tsengő | PF4, OF2: Csengő | EF1: Tsengő-virág | OF1: vān [Négyesy szerint a mellékjel az etimológiát jelzi] | OF3: Csöngő | R1–2: Tsöngő virág, nyomában*n*
 58 MF1: Százszor Szép | OF3: a Százszor Szép | PF4: Kiséri a Százszor Szép | OF1: százszor-szép | OF2: Keresi a' Százszor Szép | R1–2: Keresi a' százszor szép
 59 MF1, EF1: eő | PF4: rendes, ő | OF2: eggy, ő | R1–2: ő magában*n*
 60 MF1: előtt | PF4: előtt | EF1: előtt | OF1: Flora, előtt | OF2, R1–2: Flóra előtt | OF3: Flora előtt
 61 OF2: térgyet | OF3: haítván
 62 MF1, R1–2: páriokat | PF4: meg bötsüllik társokat | EF1, OF1: Meg-bötsüllik társokat | OF2: megtisztelik páriokat | OF3: meg böcsüllik társokat
 63 MF1, OF2, R1: S amint / A' mint illik kezet adván | PF4, EF1, OF1, OF3: Kezet adván, s el szakasztván | R2: Mosolyogva
 64 MF1, EF1, OF1, R1–2: lábokat | PF4: tziifrán, lábokat | OF2: cziifrán, lábokat | OF3: cziifrán, labokat
 65 MF1, EF1, OF1, OF3, R1: Tsipke bokor | PF4: Csipke bokor az egressel | EF1, R1–2: egressel | OF2: Csipkebokor az egressel
 66 MF1: tánczra | PF4: nagy nehezzen tánczra | EF1: tantzra | OF2: tánczra kél | OF3: nehezzen tánczra | R1–2: kél
 67 PF4: távul, lépéssel | EF1: Távul, lépéssel | OF2, R1–2: Távul járnak | OF3: Távul
 68 PF4: egyik | EF1: másiktul | OF2: eggyik a másiktul fél | OF3: másiktól | R1–2: másiktól fél
 69 PF4: kétzer | EF1: ölbe-kapván | OF1–OF3, R1–2: ölbe
 70 PF4: meg | OF2: megvérzették magokat | OF3: véreztik | R1–2: vérzették
 71 MF1: utifű | PF4: az uti fű | OF1: uti-fű
 72 MF1: Meg gyógyítá | PF4: meg gyógyítja | EF1: Meg-gyógyítja | OF1: Meg gyógyítá | OF2: meggyógyítja azokat | OF3: Meg gyógyítja | R1–2: Meg gyógyítja
 73 MF1: gomba | EF1: Kalapos-gomba | OF2: kalapos gomba magán*n* | R1–2: kalapos gomba
 74 MF1, OF2, R1: pár | PF4, EF1: vezet*t*, pór | OF3: por, R2: pór
 75 MF1: Virgontz Talpán | PF4: forgolódik virgancz | EF1: Forgolódik | OF2: virgancz talpán*n* | OF3: forgolódik | R1–2: virgantz

- 76 PF4, OF2: *hippet boppot* | EF1, R1–2: *boppot* | OF1: Hippet boppot | OF3: hip-
pet boppot
- 77 MF1: *csingolódnak* | PF4: *reték csingolódnak* | OF1: *tsingolódnak* | OF2: *reték czing-*
golódnak | OF3: *csingolódnak* | R1–2: *reték tzingolódnak*
- 78 MF1: *Tők és Dénnye hasán jár* | PF4: *Tők, hasán* | EF1, OF1: *Dinnye hasán* | OF2:
hasonn | OF3: *Dénnye hasán* | R1–2: *dinnye hason*
- 79 MF1, R1–2: *ugorkák* | PF4: *az ugorkák mosolódnak* | EF1, OF1: *ugorkák mosolyod-*
nak | OF2: *uborkák* | OF3: *ugorgák mosolyódnak* [Négyes véletlenül a 78. sorhoz
rendeli a variációkat.]
- 80 PF4: *mert valóban csuffos pár* | EF1, OF1: *Mert valóban tsúfos pár* | OF2: *mohon* | OF3:
Mert valóban chufos pár | R1–2: *lejtőt*
- 81 MF1, PF4: *szolgálója* | OF1: Menta, *szolgálója* | OF2, R1–2: *Plútó szolgálója* | OF3:
Ménta, *szolgálója*
- 82 MF1, OF3: *Nyúghatatlan, Leány* | PF4: *nyughatatlan* | OF2: *nyughatatlan rossz*
- 83 MF2: *Minden kinek* | MF3: *Mindenkinek* | PF4, EF1, OF1, OF3, R1–2: *Minden*
kinek udvarlója | OF2: *minden kinek udvarlója*
- 84 MF1: *hány* | PF4, OF2: *a borsókra, hány* | EF1: *borsókra, hány* | OF1: *hány* | OF3:
borsókra, hány | R1–2: *borsókra fitytyet hány*
- 85 MF1: *tűrhetik, Póznájokkal* | PF4, EF1, OF2, R1–2: *tűrhetik, póznájokkal* | OF1:
póznájokkal | OF3: *poznájokkal*
- 86 PF4, OF3: *ide* | OF2: *ide 's tova* | R1–2: *Ide 's oda*
- 87 MF1, PF4, EF1: *Lővöldőzik zőld*
- 88 MF1: *Tsufolódná nevetik* | PF4, OF3: *ezt* | EF1, OF1–OF3, R1–2: *babok*
- 89 MF1: *Káposzták otthon* | PF4: *Káposzták, hagyták* | EF1, OF1: *káposzták* | OF3:
Káposzták | OF2, R1: *káposzták, hagyták*, R2: *káposzták otthonn hagyták*
- 90 MF1, R1–2: *szoknyájokat* | PF4: *redős, szoknyájokat* | EF1, OF3: *Redős, szoknyájo-*
kat | OF1: *Redős, szoknyájokát [ír]* | OF2: *redős, szoknyájokat*
- 91 MF1, OF3: *És* | PF4: *és fejenként*
- 92 MF1: *fris tanczra* | PF4: *jó, tanczra*, OF3: *jól fris tanczra*
- 93 MF1, PF4: *keveset* | OF3: *keveset mulathatták*
- 94 MF1: *Szél* | PF4: *ruth, szél* | EF1: *Rút forgo-szél* | OF1, OF3: *szél* | OF2, R1–2:
rút, szél indúla
- 95 MF2: *többivel* | MF3: *többivel* | EF1, OF1, OF3: *többivel* | OF2, R1–2: *többivel*
elszaladtak
- 96 MF1: *volt* | PF4: *Csak, volt* | EF1: *(Tsak álom volt) el-múla* | OF1: *(Tsak álom vólt)*
el-múla | OF2: *Csak álom volt, elmúla* | OF3: *:/Csak álom volt:/ elmula* | R1–2: *el*
múla

*

37–40: Több kéziratban, köztük az MF1-ben az a strófa következik, amely a SZK-ban a 45–48. sorban található (12. strófa):

Utánna a' bokros puszpán,
Ingattya zőld ágait,
Sok színben jőn a' Tulipán,
Nézik győnge Tágjait.

A PF4-ben a következő variációkkal olvasható ugyanitt ez a négy sor:

*Utánna a bokros puszpány ingattya zöld ágait,
Puszpány után a Tulipány jól viseli tagjait.*

EF1, OF1, OF3:

*Utanna a bokros Puszpán
Ingattya zöld ágait,
Puszpán után a Tulipán
Jól viseli tagjait.* (OF3: a Tulipán
jól viseli tagjait)

56 MF1: itt, a verssorok között hozza Faludi jegyzetét – szórendi variációval:

Adonis revixisse fingitur. V. Fabulam Ranunkl.

A lap alján vannak a jegyzetek:

EF1: (a) *Adonis – semel revixisse fingitur. Vide fabulam.*

OF1: * *Adonis – semel revixisse fingitur. V. fabulam.*

OF2: –

OF3: (x) *Adonis semel revixisse fingitur. v Fabulam*

R1: „* Adónis, Vénus Aszszony’ Kedvese, kit vadászatbann egy vad kan halálra mart meg ágyékábann.” – R2 kiegészítése: „Úgy költik, hogy fel éledett. *Ranunculus* a’ neve Deákul, a’ melyly virággá változott.”

81 SZK: Faludi jegyzete a lap alján:

Menta Plutonis Ancilla, a’ Proserpina Rivali pulsa in Mentam Herbulam conversa. Vide Fabulam
[Proserpina Mentát, Pluto szolgálólányát, riválisát elűzte, aki Menta virággá változott át. Lásd a történetét.]

MF1: ugyanez a jegyzet olvasható a 92. sor után, a szövegbe illesztve: *Menta Plutonis Ancilla a’ Proserpina rivali pulsa in Mentam Herbam Conversa. Vide Fabulam.*

EF1: a következő jegyzet olvasható:

Menta, Plutonis ancilla, quam ut amoliretur, tanquam rivalem, Proserpina; in herbam commutavit [Mentát, Pluto szolgálólányát, hogy elmozdíthassa, mint riválisát, Proserpina növénné változtatta.]

OF1: ugyanez a jegyzet, a *Menta* szó aláhúzva.

OF3: ugyanez a jegyzet, a *Menta* szó aláhúzva.

PF4, OF2, R1–2: [nincs jegyzet]

Szómagyarázatok

- 7 *Luna* – római holdistennő
- 10 *Flora* – a virágok istennője, Flora szolgálói a virágok
- 12 *Pomonának Rajzati* – Pomona a gyümölcs és a gyümölcsfák római istennője; Pomona által kiarsztott
- 14 *minden falat* – minden egyes kis virág
- 15 *Lejtőt* – lassú táncot
- 16 *Zephyr-szél* – Zephürosz, langyos nyugati szél
- 17 *Hyacint* – Apollón kedvese; az isten Hyacinthus vércseppjeiből sarjasztotta a jácint-virágokat.
- 18 *Ruta* – ruta (*Ruta graveolens*)

- 19 *Majorán* – majoránna (*Origanum majorana*); *Rosmarinnal* – rozmaring (*Rosmarinus officinalis*)
- 27 *Sebbe esvén el-is végzi* – megsebesül és abbahagyja
- 29 *Nap Virág* – napvirág (*Helianthemum sp.*), de a napraforgónak is ez az egyik tájneve
- 39 *Festő füvel* – valószínűleg festő csülleng (*Isatis tinctoria*), de gyűjtőnévként *festőfű*nek neveztek minden festékanyagot adó növényt
- 45 *Puszpán* – puszpáng (*Buxus sempervirens*)
- 49 * *Adonis Ranunkel...* – Azt mondják, hogy Adonis kökörcsinként újra éledt. Lásd a történetet. – Faludi valószínűleg Ovidius *Átváltozások* című művére gondolt.
- 50 *néha* – valaha (Négyesy)
- 57 *Tsengő Virág* – orbáncfű (*Hypericum perforatum*)
- 71 *úti-fű* – útifű (*Plantago lanceolata* vagy *Plantago maior*)
- 73 *magán* – egyedül
- 74 *Por sereget* – Figula János magyarázata: „Ha a »pór« olvasat a helyes, akkor Faludi miért a jelzót emelte ki a nagybetűs írásmóddal? Szerintem itt *porból* álló seregről van szó, vagyis a gombán lévő sprórákról, melyek a növényen találhatók.”
- 81 *Menta* – menta (*Mentha sp.*); két fajtája: 1) fodormenta (paraszt mentának is hívták), minden kertben megvolt; 2) borsmenta – nemesített változat, magas mentoltartalommal; *Pluto* – Hádész római neve, a földnek gazdagságot, termékenységet adó alvilág ura.
 ** *Menta Plutonis...* – Proserpina elűzte Mentát, Pluto szolgátlányát, riválisát, aki Menta virággá változott át. Lásd a történetét.

9. Utra való.

Források

SZK	[26.]
NK	[32.]
MF1	[38.]
PF4	[3.]
EF1	[81–82.]
OF1	[81–82.]
OF2	[18–19.]
OF3	[51–52.]
R1	[38–39.]
R2	[22–23.]

A vers végén a NK-ban paratextus: *Irtam nebeztelésemben.*

PF4: két sort egybe ír, ritmusképlete: 7/7 7/7; a második hosszú sort beljebb kezdi.

OF2, OF3, R1–2: a strófák 3–4. sorát nem kezdik beljebb.

OF2: a sorok rendszertelenül kisbetűvel kezdődnek.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Propempticon.* | EF1, OF2: *Útra való.* | OF1: *Utra való.* [B. J. 1824. I. 9.] | OF3: *Útra való* | R1–2: IX. ÉNEK. ÚTRA VALÓ.

- 1 MF1, EF1, R1–2: maraszszuk | PF4, OF3: maraszuk,
- 2 MF1: *teczik* | PF4: *a mint* | EF1, R1–2: *úgy* | OF2: *Ammint, úgy* | OF3: *Amint teczik*
- 3 NK: *fa-képtül* | MF1: *Fa képtül* | PF4: *A fa képtül, bucsut* | EF1, OF2: *fa-képtül, bútsút* | OF1: *fa-képtül* | OF3: *fa képtől vig bucsut* | R1–2: *fa képtől, búcsút*
- 4 NK: *Út* | MF1: *Országút.* | PF4: *előtte, ut.* | EF1: *Előtte az ország-út* | OF1: *Ország-út* | OF2: *előtte az ország út* | OF3: *Előtte, út* | R1–2: *ország út*
- 5 NK: *el ment* | PF4, EF1, OF1: *Már el indult* | OF2, R1–2: *Hajdi!* | OF3: *Már el indultt*
- 6 NK: *Tíz órákor* | PF4, EF1, OF1, OF3: *sebes postán* | OF2: *éjfél után* | R1–2: *Éj fél után*
- 7–8 NK: *Hogy próbállyon szerentsét / Es láthassa Velentsét.* | PF4: *bogy láthassa Velenczét, mi kívánunk szerencsét.* | EF1, OF1: *Hogy láthassa Velentsét / Mi kívánunk szerencsét.* | OF3: *Hogy láthassa velenczét / Mi kívánunk szerencsét.*
- 7 MF1: *kokas, meg örült* | OF2, R1–2: *kakas, megörült*
- 8 MF1: *szollott, fel állt* | OF2, R1–2: *vígan szollott*
- 9 PF4: *lova rugjon fel* | EF1: *lova* | OF2: *rúgjon fel* | R1–2: *lova rúgjon fel*
- 10 NK: *A' Rud szege hulljon el!* | MF1: *rud, hul/on* | PF4: *a rud* | EF1: *Rúd-szege* | OF2: *a' rúd' szöge hulljon el* | OF3: *hulyon el* | R1–2: *rúd, hulljon el*
- 11 NK, EF1, OF3: *gyeplő szi* | MF1: *Gyeplő* | PF4: *repedjen a győplő* | OF1: *gyeplő szj* | OF2: *Repedgyen a' gyeplő szí* | R1–2: *gyeplő szí*
- 12 NK: *Pintze-tokja* | PF4: *pincze* | EF1: *Pintze-toka* | OF3: *folyon ki* | R1: *folyon ki* | R2: *foljon ki*
- 13 NK, MF1, OF2, OF3, R1–2: *forgó szél* | PF4: *forgó szél* | EF1, OF1: *forgo szél*
- 14 NK: *Zapor esső* | MF1: *Zapor esső* | PF4, OF2: *esső* | EF1, OF1, OF3: *eső*
- 15 MF1, EF1: *volt* | PF4: *igen* | OF1, OF3: *Ember* | OF2: *fínom, volt* | R1–2: *fínom*
- 16 MF1, EF1: *tőlünk, el patkolt* | PF4: *jó, hogy tőlünk el patkolt* | OF1: *tőlünk* | OF2: *elpatkolt* | OF3: *jó, tőlünk elpatkolt.*

Szómagyarázatok

- 3 *Fa-képtül vég butsut* – a finnugor és török–mongol népeknél az ősi időkben a bejáratot *kapufának* hívták. Többnyire fából készült, gondosan megfaragták, olykor emberformája volt, kapubálványnak is nevezték. Faképnél hagyni tehát eredetileg: a kapunál (várakozni) hagyni. Faludi *Jegyzőkönyvében* ezt a párhuzamot találjuk: *Ott bagyták a' fa képnél.*
- 5 *Hajdi* – indulatszó
- 12 *Pintze tokja* – pincetok: rekeszekre osztott, puha anyagokkal bélelt fedeles láda

10. Tarka Madár

Források

SZK	[27–28.]
NK	[2–3.]
MF1	[26–27.]
PF4	[1.]
EF1	[51–53.]
OF1	[51–53.]
OF2	[19–20.]
OF3	[31–33.]
R1	[39–40.]
R2	[23–24.]

A NK és az MF1 minden strófa végén pontot tesz.

PF4: A refrén végén mindig felkiáltójel található. A sorkezdő szavak logikátlanul változva kezdődnek nagy- vagy kisbetűvel. A margón néhány ritka magyar szónak meg van adva a latin megfelelője, valószínűleg latinra fordítás céljából. Ez a vers a PF4 kéziratban az első szöveg.

OF2: A sorok közül több (rendszerintelenül) kis kezdőbetűvel kezdődik.

OF3: A 3., 4. és az 5. strófában a negyedik sor beljebb kezdődik, mint a harmadik. A SZK sajátossága, hogy sokszor kötőjelet tesz a „tarka-Madár” jelzős szerkezetben.

Keletkezés

Négyesy szerint tollhiba a 2. sorban az *Egy* ismétlése. Szerintünk Faludi tudatosan változtatott, a Négyesy által még nem ismert NK-ban is megtaláljuk ezt az ismétlést. Több hasonló szóismétlés található Faludinál, pl. a vers utolsó strófájának négy különböző sorában található elmlíhetjük: „*tarka* Madárt – *Tarka* tollaiból – *tarka*-Madár – *Tarka* Madár!” *Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz* 1–3. versszakában a *nagy* és *közt* szavak ismétlése; a *Szerentse* címűben: *Ma – Ma*, vagy az *I. Ecloga* 38–39. sorában a *számtalan* jelző.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Turdus*. | PF4: *Ének*. | EF1: *Tarka Madár* | OF1: *Tarka Madár*. [B. J. 1824. I. 10.]
| OF2: *A' Tarka Madár*. | OF3: *Tarka Madár*. | R1–2: X. ÉNEK. TARKA MADÁR.

- 1 NK: *tarka* Madár, kedvénben | MF1: *tarka*, kedvénben | PF4: Egy kiss, *madár*, kedvénben | EF1: *tarka* *madár*, kedvénben | OF1, OF3: *tarka*, kedvénben | OF2: Eggy, *tarka* *madár* víg kedvénben | R1–2: *tarka* *madár* víg kedvénben
- 2 NK: Egy *virágos* Kertnek ment rőptében, | MF1: *Szép* gyümölcsös, rőptében | PF4: *szép* gyümölcsös, rőptében | EF1: *Szép* gyümölcsös, rőptében | OF1: *Szép* gyümölcsös Kertnek, rőptében | OF2: *Szép* gyümölcsös, reptében | OF3: *Szép* gyümölcsös, rőptében | R1–2: *Szép* gyümölcsös, reptében
- 3 NK: *madar* volnék | MF1: *madár* volnék [innentől kisbetűvel, kivéve a refrénben] | PF4, EF1, OF2, OF3: *madár* volnék | OF1, R1–2: *madár*

- 4 MF1: *Én, rőpűlnék* | PF4: *énis, el rőpűlnék* | EF1: *el rőpűlnék* | OF1: *el-rőpülnék* | OF2, R1–2: *Én, véled elrepűlnék* | OF3: *én, el rőpülnék*
- 5 MF1: *madár*. [az első strófa végén kisbetűs, a többi refrénben nagy M-mel] | PF4, OF2: *Tarka madár!* [A PF4 és az OF2 mindegyik refrénben] | EF1: *Tarka Madár!* [1., 3., 5–6. strófa], *Tarka madár!* [2., 4. strófa] | OF3: *Tarka Madár* [a refrén végén vagy pont van, vagy semmiféle írásjel nincsen] | R1–2: *Tarka madár!* [Révai az 1–2. és a 4–5. strófa végén felkiáltójelet tesz, a 3. után kettőspontot. R1 a 6. szakasz után pontosvesszőt tesz, R2 pedig pontot.]
- 6 MF1: *akadott* | PF4: *A kiss Tarka madár ott akadt* [a strófakezdő *A* betű után nincs aposztróf, vö. EF1, OF3] | EF1, OF2, R1–2: *madár, akadt* | OF3: *Tarka Madár, akadt*
- 7 NK: *lép-veszőtske, közt* | MF1: *veszőtske közt* ragadt | PF4: *mert, veszőtske közt* ragadt | EF1: *veszőtske közt* | OF2: *lépveszőtske, ragadt* | OF3: *Már, lép veszőtske közt* ragado [tollhiba] | R1–2: *lép veszőtske közt* ragadt
- 8 NK, MF1, OF3: *volnék* | PF4, EF1, OF2: *madár volnék* | OF1, R1–2: *madár*
- 9 NK: *repűlnék* | MF1: *Sohá, repűlnék* | PF4, EF1: *rőpűlnék* | OF1, OF3: *rőpülnék* | OF2, R1–2: *véled, repűlnék*
- 10 PF4, EF1, OF2, R1–2: *Tarka madár!* [vö. 5. sor]
- 11 PF4: *A kiss, madárt* | EF1, OF2, R1–2: *madárt*
- 12 MF1, OF1: *bántottak* | PF4: *nem, ápolgattak* | EF1: *Meg bántották, apolgatták* | OF3: *apolgatták*
- 13 MF1, EF1, OF2: *tarka madár volnék* | PF4: *ba, tarka madár volnék* | OF1: *Madár* | OF3: *en, volnék* | R1–2: *madár*
- 14 NK: *Meg-is, el-repűlnék* | MF1: *elrőpülnék* | PF4: *mégis, el rőpülnék* | EF1: *el-rőpülnék* | OF1: *el-rőpülnék* | OF2, R1–2: *véled* | OF3: *el rőpülnék*
- 15 PF4: *Tarka madár!* [vö. 5. sor]
- 16 PF4: *A kiss, madárt fogságban* | EF1: *madárt* | OF2, R1–2: *madárt, jaj!* | OF3: *tarka*
- 17 MF1, EF1: *bé* | PF4: *bé zárták, kalitkában* | OF1: *bé, kalitkaba!* | OF2: *Szorosan* | OF3: *bé szárták* | R1–2: *Szorosan bé zárták*
- 18 NK: *volnék* | PF4: *ba, madár volnék* | MF1, EF1, OF2: *madár volnék* | OF3: *volnék* | R1–2: *madár*
- 19 NK: *rőpűlnék* | MF1: *repűlnék*, PF4: *rőpűlnék* | EF1, OF1: *rőpülnék* | OF2, R1–2: *véled, repűlnék* | OF3: *el nem repülnék* [szótagszám]
- 20 NK: *Madár* | PF4, OF2, R1–2: *Tarka madár!* | EF1: *madár!*
- 21 NK: *nem bántották* | PF4: *A kiss Tarka madárt* | EF1: *madárt* [az utolsó két versszak felcserélve; a javítást a szakaszok mellé írt latin utasítás jelzi: *Postponatur, Praepontatur*] | OF2, R1–2: *madárt* | OF3: *Tarka, jól*
- 22 PF4: *Czukur* | OF2: *czukur*
- 23 NK: *volnék* | PF4: *ba, madár volnék* | MF1, EF1, OF2: *madár volnék* | OF3: *volnék* | R1–2: *madár*
- 24 MF1: *rőpülnék* | PF4: *mégis, el rőpűlnék* | EF1: *el-rőpülnék* | OF1: *el-rőpülnék* | OF2, R1–2: *véled elrepűlnék* | OF3: *el rőpülnék*
- 25 PF4, OF2, R1–2: *Tarka madár!*
- 26 NK, OF1: *ki-fosztották* | MF1: *fosztották* | PF4: *A kiss, madárt ki fosztották* | EF1, OF2, R1–2: *madárt ki-fosztották* | OF3: *Tarka, ki fosztották*
- 27 PF4: *tolla/bul nyársra buszták* | EF1, OF2: *tollaiból* | OF1: *vontak* | OF3: *Tollai-ból* | R1–2: *tollaiból*
- 28 PF4: *ba, madár volnék* | MF1, EF1, OF2: *madár volnék* | OF3: *volnék* | R1–2: *madár*
- 29 MF1, PF4: *rőpűlnék* | EF1, OF3: *rőpülnék* | OF1: *rőpülnék* | OF2, R1–2: *véled, repűlnék*
- 30 PF4: *Tarka madár!* [vö. 5. sor]

11. Erdő

Források

SZK	[29–34.]
NK	[16–22.]
MF1	[6–11.]
EF1	[9–21.]
OF1	[9–21.]
OF2	[25–29.]
OF3	[6–12.]
R1	[48–52.]
R2	[30–36.]

NK: 8 soronként számozott strófák: 1–13. MF1, EF1, OF1, OF3; R1–2: végig 4 soros strófákból áll. OF2: 8 soros strófák, köztük vízszintes vonal. A sorok sokszor és rendszertelenül kisbetűvel kezdődnek.

Keletkezés

Révai a második kiadás jegyzetében további 10 strófát közölt. Azt állította róluk, hogy Faludi kihagyta őket a végleges szövegéből. Négyesy is idézte jegyzetében ezeket a strófákat, és igazat adott Révainak, illetve Faludinak, hogy mellőzték e szakaszokat: „Némely másolatokban, melyeket Révai látott, de most nem ismeretesek, az úgyszólván hosszabb költemény még hosszabb volt, az utolsó versszakot még nyolc szak előzte meg.”

Egy kiadott énekgyűjteményben azonban ma már megtalálhatjuk az eredeti változatot mind a tíz többletstrófával és épp ott, ahol Révai közölte őket. A *Világi énekek és versek B. P. 1800* (OSZK Kt. Quart. Hung. 2910) című énekgyűjtemény 123. darabjaként olvashatjuk – néhol romlott szöveggel (*nép* helyett *pép*). Küllős Imola egymás mellé tette jegyzetében a különbségeket. – Van azonban olyan sora is az énekgyűjteménynek, amely révén helyre tudjuk állítani az R2 (jegyzetben közölt) romlott szövegét: „Nem panaszos itt a lakás, / Senki meg nem *étett* itt.” A kéziratban világosan érthető a szöveg: „Nem panaszos itt a lakás, / Senki meg ne *étél* itt”. Vagyis az *ítél* szó rejtőzik a Révai-féle kiadás *étett* szava mögött. Vö. KÜLLŐS 2018, 231–236, jegyzete: 529–531.

Szelestei N. László egy másik kéziratot énekgyűjteményt talált az OSZK Kézirattárában, amelyben hét Faludi-vers között ott található az *Erdei Mulatság* című is. Ezt a kéziratot nevezzük OF4-nek; Stoll Bélánál: *Páter Vitus verseskönyve* (1800 k.–1831), STOLL 1153. sz. Ennek szövegében is megtalálhatók a költő által később kihagyott strófák. Az R2-ben nehezen érthető sorok itt még egyértelműbbek: „Nem panaszos itt a lakás, / Senki meg nem *ítél* itt...” Vö. SZELESTEI N. 1995/2, 206–207.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Sylvarum otia*. | MF1: *Erdő* | EF1: *Erdő* | OF1: *Erdő*. [B. J. 1824. ХХ. I. 13., értsd: Batsányi kiadásában ez az I. rész 13. verse. *A' Hajnal* a 11., a *Nem mind Vígáság*,

a' mi annak látszik a 12.; vagyis követi az R1–2 verssorrendjét.] | OF2: ~~Az~~ Erdő. | OF3: Erdő | R1: XV. ÉNEK. AZ ERDŐ. R2: XIII. ÉNEK. AZ ERDŐ.

- 1 NK: *hegyek, szeléd erdők* | MF1: *Magas, Szeléd* | EF1: *hegyek, szeléd erdők* | OF1: *szeléd Erdők* | OF2, R1–2: *hegyek, szeléd erdők* | OF3: *szeléd Erdők*
- 2 EF1: *Pan, satora* | OF1, OF2, R1–2: *satora!*
- 3 NK: *balmok, hives ernyők* | EF1, OF2, R1–2: *balmok, híves ernyők* | OF1, OF3: *balmok, Ernyők*
- 4 NK | OF3: *udvara* | EF1, OF1: *Diannának* | OF2, R1–2: *Diánának udvara!*
- 5 NK: *utszáj* | EF1: *Szűz Nympháknak, utszái* | OF1: *Nympháknak, utszái* | OF2, R1–2: *Szűz Nímfiáknak vég útszái!* | OF3: *Nympháknak, utszáj*
- 6 MF1: *ujjlok* | EF1: *íjjlok* | OF2: *úgy, íjjlok* | R1–2: *úgy, íjjlok* | OF3: *ujjlok*
- 7 MF1: *Palotai* | EF1: *palotai* | OF3: *Drjadesek* | OF2, R1–2: *Drjadesek' palotái*
- 8 EF1, OF2, R1–2: *járlok*
- 9 NK: *hajnal gyöngén* | MF1: *Hajnal gyöngye festi* | EF1: *hajnal gyöngén* | OF1, OF3: *gyöngén* | OF2, R1: *Itt a' harmat, R2: hajnal*
- 10 NK, OF2, OF3, R1–2: *erdőknek* | EF1, OF1: *erdőknek* | OF3: *tetejét*
- 11 NK, OF1: *Jön* | MF1: *illeszti* | EF1: *Jön* | OF2: *jön a' Flóra* | OF3: *Jön a flora, elleszti* | R1–2: *Flóra, éleszti*
- 12 NK, EF1, OF2, R1–2: *virágok* | MF1: *Viragok* | OF1: *mezeét* | OF3: *mezzeit*
- 13 NK, OF1, OF3: *Jön a' harmat* | MF1: *Jön* | EF1: *Jön a' harmat* | OF2: *jön a' hajnal* *alíg* | R1: *Jön a' hajnal, alég* | R2: *Jön a' harmat, alég*
- 14 NK, EF1, OF1: *völgyeit* | MF1: *Völgyeit* | OF2, R1–2: *Szylvánusnak völgyeit* | OF3: *Sylvánusnak völgyeit*
- 15 NK: *Tsendes lábbal* | MF1: *Gyöngé lábbal* | EF1, OF1, OF3: *Gyöngé*
- 16 NK, MF1, EF1: *És, gyöngyeit* | OF2: *és* | OF3: *és el hintse* | R1–2: *És*
- 17 NK, MF1, OF1: *Pán* | EF1, OF2: *Pán meg-fűjja* | OF3: *Pán meg fűja* | R1–2: *Pán meg fűja*
- 18 NK: *Echo* | MF1: *váloszol* | OF3: *Echo neki válaszul* | R1–2: *Ekhó neki*
- 19 NK: *Postáját:* | MF1: *ily* | EF1: *postáját* | OF1, F2: *postáját:* | OF3: *szelyek ily postáját* | R1–2: *ilyly postáját:*
- 20 MF1: *aki* | OF2: *aluszol!* | OF3: *Kelly föl, aki aluszul* | R1–2: *Kelj fel*
- 21 NK, OF1, OF3: *puha ágát* | MF1: *Puha ágyat [rím]* | EF1: *púha ágyát* | OF2, R1–2: *ágyát* [Négyesy jegyzete tévesen a 20. sorhoz]
- 22 NK, MF1, OF3: *El feleiti* | R1–2: *kél:*
- 23 MF1: *Nyoszolaját* | EF1: *rúgja nyoszoláját* | OF1, OF3: *nyoszoláját* | OF2, R1–2: *rúgja nyoszolyáját*
- 24 NK, EF1: *És, erdő* | MF1, R1–2: *És, erdő* | OF1: *erdő* | OF2: *és, erdő* | OF3: *és az egész erdő*
- 25 NK: *nap, uj* | MF1: *újj* | EF1, OF2, R1–2: *nap új sugárral* | OF1: *uj* | OF3: *Tamod, uj*
- 26 NK: *völgyet* | MF1: *Völgyet Vidámít* | EF1, OF1, OF3: *völgyet* | OF2: *hegyet, völgyet vídámít* | R1–2: *völgyet vídámít*
- 27 NK, MF1: *világgal* | EF1, OF1–OF3, R1–2: *Közli, világgal*
- 28 NK: *népben* | MF1: *népben, mit* | EF1, OF1: *Szárnynos népben, nyit* | OF2: *népben, nyit* | OF3: *Szárnynos, nyit* | R1–2: *népbenn, nyit*
- 29 NK: *madárkák, örülnek* | MF1: *Madárkak* | EF1: *madárkák, örülnek* | OF1: *örülnek* | OF2, R1: *madarak megörülnek* | OF3: *Madarkák, örülnek* | R2: *madarkák, örülnek*
- 30 NK: *ágakat* | MF1, EF1, OF1, R1–2: *ágokat* | OF2: *ellepik at ágokat* | OF3: *ág yokat* [tollhiba, értelem]

- 31 NK: *nyöstén őszve űlnek* | MF1: *Nyöstény, őszve* | EF1: *nőstény őszve* | OF1: *Nyöstény őszve űlnek* | OF2: *Hím, nőstény őszve űlnek* | OF3: *Him, is nyöstény eőszvő űlnek* | R1–2: *Hím, és nőstény őszve űlnek*
- 32 NK: *Énekelik álmakat* | MF1: *Énekelik álmokat* | EF1, R1–2: *Énekelik álmokat* | OF1, OF3: *Enekelik álmokat* | OF2: *ʒ énekelik álmokat*
- 33 NK: *nyuítózik* | MF1, EF1: *Ásit, nyujtozik* | OF1: *Ásit* | OF2, R1–2: *Ásít, nyújtózik* | OF3: *Ásit, nyuítózik*
- 34 NK: *Rút* | MF1: *torháját* | EF1: *Rút torháját* | OF1, OF3: *torháját* | OF2: *rút turháját* | R1–2: *Rút turháját*
- 35 OF2: *testén* | OF3: *Gubas testin vakarodzik*, R2: *Gubbás*
- 36 MF1: *almát* | EF1, R1–2: *Tsúfos* | OF2: *csúfos* | OF3: *csufos*
- 37 NK, OF1: *a' Musáknak* | EF1: *a Músáknak* | OF2, R1: *Szátirusok Napéáknak* | OF3: *Sátirusok a Musáknak* | R2: *Statirusok Napéáknak* [nyomdahiba]
- 38 NK, MF1, EF1, OF1: *regvelt* | OF2, R1–2: *reggelt* | OF3: *jó*
- 39 EF1, OF1: *Nympháknak* | OF2: *bízelkednek, Nímfáknak* | OF3: *Nímpháknak* | R1–2: *Hízelkednek, Nímfáknak*
- 40 NK: *Moszdó* [a *z* betű egy függőleges vonallal áthúzva, talán autográf, vö. R1] | OF2: *ʒ mosdó* | OF3: *Mosdo* | R1: *Moszdó*
- 41 NK: *Phyllis* | MF1: *nyáját* | EF1: *Phyllis, nyáját* | OF2, R1–2: *Fillis, nyáját* | OF3: *nyáját*
- 42 NK: *Völgynek* | MF1: *És* | EF1: *És, völgynek* | OF2: *és, völgynek* | OF3, R1–2: *És, völgynek*
- 43 NK, OF1: *tsordáját* | MF1: *eő Csordáját* | EF1: *eő tsordáját* | OF2, R1–2: *Titirus, a' csordáját* | OF3: *Titirus, Csordáját*
- 44 OF2: *gondos*
- 45 NK, OF2: *Együtt járják a' berkeket* | MF1: *Együtt járják a berkeket* | EF1: *Együtt járják a berkeket* | OF1, R1–2: *járják a' berkeket* | OF3: *Együt járják a' berkeket*
- 46 NK, OF1, OF3, R1–2: *El beszéllek károkat* | MF1: *károkat* | EF1: *El-beszéllek károkat* | OF2: *elbeszéllek károkat*
- 48 NK: *És, tántzakat.* | MF1, OF3: *És, tánczokat* | EF1, R1–2: *És, tántzokat* | OF1: *tántzokat* | OF2: *és, tánczokat*
- 49 MF1: *szekeřit* [tollhiba, rím] | OF2, R1–2: *Fébus*
- 50 NK, OF1, OF3: *Meg inditván ide tér* | MF1: *meg inditván* | EF1: *Meg inditván* | OF2: *másra bízza*
- 51 NK: *szekét* | MF1, EF1, OF1, OF3: *Égen hadja* | OF2: *Égenn* | R1–2: *hagyja*
- 52 NK: *erdőktől szállást* | MF1, EF1, OF2: *erdőktől* | OF3: *erdőktől szállást* | R1–2: *erdőktől*
- 53 MF1: *Személyzben* | EF1: *Húga* | OF1: *vân* [az *a* mellékjele Négyesy szerint a *vagyon* alak rövidülése] | OF2: *húga* | OF3: *bugya* [tollhiba] *személyzben* | R1–2: *Húga személyébenn*
- 54 NK, OF1: *utakat* | EF1: *Sétallya az utakat* | OF2: *sétallya az utakat* | R1–2: *Sétálja az utakkat:*
- 55 NK, EF1, OF1: *Arany fegyvert tart kezében* | MF1, OF3: *Arany fegyvert tart keziben* | OF2: *arany puzdrát tart* | R1–2: *Arany puzdrát tart kezébenn* | R2 jegyz.: *Arany dsidát tart kezébenn*
- 56 NK, R2 jegyz.: *Puskázza a' vadakat* | EF1 OF1, R1–2: *vadakat* | OF2: *nyilazza a' vadakat* | OF3: *vadakat* [tollhiba, rím]
- 57 MF1: *Szarvas* | EF1, OF1, R1–2: *vad-kan* | OF2: *vad kan üget* | OF3: *az Szarvas*
- 58 NK, MF1, EF1, OF1, R1–2: *Rókák* | OF2: *rókák, farkokat* [rím]

- 59 NK, EF1, OF2–OF3, R1–2: *bajtó, liget* | MF1: *Hajto* | OF1: *bajtó*
- 60 NK, MF1, EF1, OF1: *Hu!l* | OF2: *bűll, dām* | OF3: *Hu!, Dām-falat* | R1–2: *dām*
- 61 MF1: *Ebéd; EF1: ebed; OF2, R1–2: után*
- 62 NK: *až erdei nép.* | MF1: *až Erdēi Nép* | EF1: *až erdei nép* | OF1: *až Erdēi* | OF2: *seregel a' vadász nép* | OF3: *až erdei* | R1–2: *Seregel a' vadász nép*
- 63 NK: *gyöngy-virágos útszán* | MF1: *Gyöngy, utzán* | EF1: *gyöngy-virágos útszán* | OF1: *gyöngyvirágos Utszán* | OF2: *gyöngyvirágos egy szép útszán* | R1: *Gyöngy virágos egy szép útszán* | OF3: *gyöngy virágos, R2: gyöngy virágos útszán*
- 64 MF1: *Új játékra őszve* | EF1: *Új, őszve-lép* | OF1: *Új-játékra* | OF2: *új, őszvelép* | OF3: *Új, őszve* | R1–2: *Új*
- 65 OF1: *ván* | OF2, R1–2: *Dafnis*
- 66 OF1: *satyrus* | OF2: *sok, Sžatirus* | R1–2: *Sžatirus* | OF3: *bosžontos Sātjrus*
- 67 NK: *Sylvánus* | MF1: *Sipossal, jón* | OF2: *sípossal, Sžylvánus* | OF3: *Sipossal, Sjlvanus* | R1–2: *Sípossal jó Sžylvánus*
- 68 MF1: *Parasžtokkal Titirus, NK, OF1: Pásztorokkal* | OF2: *pásztorokkal Titirus* | R1–2: *Pásztorokkal Titirus* | OF3: *Tytjirus*
- 69 NK: *Napaeák* | MF1: *Látzanak, Napaeák* | OF3: *Látzanak, Nápaeák* | EF1: *Napaeák* | OF1: *Nápaeák* | OF2: *Látszatnak, friss Napéák* | R1–2: *Látszatnak, Napéák*
- 70 OF2: *pásztorokot* | OF3: *nezgetik*
- 71 NK: *sok gyöngge Nymfák* | MF1: *sők* [tollhiba] *gyöngge Nymphák* | EF1, OF1: *sok gyöngge Nymphák* | OF2: *Utánnok, Nímfák* | OF3: *Utának sok gyöngge Nímphák* | R1: *Utána, Nímfák* | R2: *Nímfák*
- 72 NK, OF3: *kölletik*
- 73 MF1: *őszve* | OF3: *eőszvő*
- 74 NK: *Jól forgattyák inokat* | MF1, EF1, OF1: *forgattyák inokat* | OF2: *jól forgattyák inokat* | OF3: *Jól forgattyák inokat* | R1: *forgattyák inokat, R2: rángatják inokat*
- 75 MF1: *Hogy egymástul* | EF1: *egy-mástul* | OF2: *egymástul* | R1–2: *egy mástól*
- 76 NK: *ropjak tántzokat* | MF1: *Magán, tánczokat* | EF1: *Magán topjak tántzokat* [Négyesy szerint az M-beli {OF1} *ropják* szó *r* betűje „kissé t-forma, ezért az ebből másoló Km. (EF1) ezt írja: *topják*.” Érvelése nem meggyőző.] | OF1, OF3: *Magán, tántzokat* | OF2: *rakják tánczokat* | R1–2: *rakják tántzokat*
- 77 NK: *víg Nymfák* | MF1: *víg* | EF1: *víg Nymphák el-bűjkálnak* | OF1: *Nymphák* | OF2: *víg Nímfák elbűjkálnak* | OF3: *víg Nímphák el bujkálnak* | R1–2: *víg Nímfák*
- 78 OF2: *Sžatirusok* | OF3: *Satjrusok* | R1–2: *Sžatirusok*
- 79 NK: [a „bennők” szó javítva „bennék”-re] | MF1: *fől talál* | OF3: *fől talál*
- 80 OF3: *tenyerekkal*
- 81 NK, OF1, OF3: *A' Napaeák Pásztorokkal* | MF1, EF1: *A' Napaeák Pásztorokkal* | OF2: *A' Napéák pásztorkal* | R1: *A' Napéák Pásztorokkal* | R2: *Driadések*
- 82 NK | R1–2: *Himbáltatják* | MF1: *Himbáltottyák* | EF1, OF1, OF3: *Himbáltatyttyák* | OF2: *himbáltattyák*
- 83 NK, MF1, EF1, OF1, OF2, R1–2: *Szép* | OF2: *szép* | OF3: *viragos*
- 84 NK: *Ki-fűzetvén* | MF1: *Kifűzétvén* | EF1, OF2: *Ki-fizetvén* | OF1, OF3: *Ki fűzetvén* | R1–2: *Ki fűzetvén*
- 85 MF1: *meg verdődnek* | EF1: *meg-verdődnek* | OF2: *Sžatirusok megverdődnek* | R1–2: *Sžatirusok meg verdődnek* | OF3: *Satjrusok meg verődnek*
- 86 NK: *Tépik* | MF1: *Tépik egymás szakállát* | EF1: *Tépik egy-mas szakállat* | OF1: *Tépik egy-más* | OF2: *tépik* | OF3: *Tépék egy más szakállát* | R1–2: *Tépik, szakálát*
- 87 NK: *És szarvoál* | MF1: *Kiss, öklelődnék* | EF1, OF2, R1–2: *öklelődnék* | OF3: *öklelődnék* [Négyesy szerint a SZK-ban: *szarvakkal*, véleményünk szerint: *szarvokkal*]

- 88 NK, MF1: *pállyát* | EF1: el-nyerjék a' *pállyát* | OF2: *bogy elnyerjék a' pállyát* | OF3: *bogy el nyerjék* | R1–2: a' *pállyát*
 89 MF1: *erdő* | OF1: *Erdő* | OF2, R1–2: *Így, erdő* | OF3: *gyárgyák*
 90 EF1: *ném fér* | OF3: *ide*
 91 OF3: *talállya* | R1–2: *találja*
 92 MF1, OF1: *bu* | OF3: *akit, bánót*
 93 NK, MF1: *város* | EF1: *hozzad Város* | OF1, OF3: *Város* | OF2, R1: *Város! azért* | R2: *váras! azért*
 94 MF1, OF2, OF3, R1–2: *Boldog* | EF1: *Boldog!* | OF1, OF3: *ide tér!*
 95 NK: *óraért* | MF1: *víg óráért* | EF1, OF2, R1–2: *víg* | OF3: *Mulatságeret vig ókéirt* [tollhiba]
 96 NK, OF2, OF3: *vámot* | MF1: *Vámot* | OF1: *itt nem kér!* | R1: *vámot*, R2: *vámott*

*

- 52 A NK-ban, az MF1-ben, az EF1-ben, az OF1-ben és az OF3-ban egy olyan strófa olvasható, amelyet Faludi kihagyott a SZK-ból. Az első sorban írásképi variációk vannak. Az OF3-ban szótagszámba: kilenc szótagossá válik a sor.

NK	MF1, EF1, OF1	OF3
Másra bizs' a' nap járásit, Másra bizza lovait. Itt keresi mulatásit, Itt forgattya nyilait.	Másra bizza nap járásit	Másra bizza a Nap járásit

Az R2 jegyzetében is olvasható ez a szakasz. Révai erősen méltatlankodik amiatt, hogy egyesek szerint nem volt hű az első kiadásban. Szerinte ezt a strófát maga Faludi hagyta ki:

Másra bizza nap' járását
 Másra bizza lovait:
 Itt keresi mulatságát,
 Itt forgatja nyilait.

- 60 A NK-ban, a EF1-ben, az OF1-ben, az OF3-ban még egy strófa olvasható, amely a SZK-ban nem szerepel:

Meg elégli a' mulatást,
 Maga Phaebus jelt adat.
 Kiki keres árnyék szállást,
 A' leveles fák alatt.

R2 jegyzetében:

Meg elégli a' mulatást
 Maga Fébus jelt adat:
 Ki ki keres árnyék szállást
 A' leveles fák alatt.

*Ki pihenvén ebéd után
Seregel az erdei nép
Egy szép gyöngy virágos útszán
Mulatságra elő lép.*

R2 a 92. sor utáni jegyzetében így közli a költő által kihagyott strófákat:

*Nem panaszos itt a lakás,
Senki meg nem étett itt:
Tárvul van a' vásott szokás,
Senki meg nem szomorít.*

*Isten hozzád marvány bajlék,
Vont ezüstös karpitok:
Kiket borít arany tajték,
Tündérkedtek, nem titok.*

*Bársony ágyak, hímes székek,
Roppant tornyok, tzijsra nép:
Gyöngyök, tükrök, írott képek,
Isten hozzád százszor szép.*

*Tapasztalom, hogy a' tornyok,
Kiknek hágom oldalát:
E'bbez képest alatszonyok,
Itt a' szemem többet lát.*

*Amaryllis a' bársonynak
Itt nyír gyapjat, nem de nem?
Városokban a' kit fonnak,
Arany ezüst itt terem.*

*A' márványt is itten fejtik:
Smaragd, rubint, drága kö,
Noha másutt fényeskedik,
Hegyek' tár házábann nő.*

*Az asztalok' tsemegéjét
A' bő erdők nevelik:
A' paloták' nagy tetejét
Erdei fák emelik.*

*Viszált hajak, majmos artzák,
Kikbenn csak a' festék szép:
Noha többet mosogatják,
De csak szebb az erdei nép.*

Szómagyarázatok

- 3 *Hantos Halmok* – füves földdel borított halmok. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Hantos mező.”
Ernyők – árnyas helyek
- 4 *Diánnának* – *Diana*, *Dianna* a görög Artemisz latin megfelelője, Apollón testvére. A szűz természet, az erdők istennője, holdistennő.
- 5 *Nymfáknak* – a mitológiában szép ifjú lányok, akik a szabad természetben kartáncol, énekkel és játékkal töltötték idejüket.
- 7 *Dryades* (7. és 81. sor) – Drüászok, fákban lakó nimfák
- 11 *Flora* – a virágok istennője, Flora szolgálói a virágok
- 14 *Sylvanusnak* – Silvanus, az erdő (lat. *silva*), valamint az erdei tisztások, tanyák és kertek istene. Görög megfelelője: Pán.
- 17 *Pán* – a görög-római mitológiában a pásztorok kecskeszarvú, -lábú és -farkú istene (azonos a római Silvanussal). A kecske- és birkapásztorok, a halászok és vadászok is az ő védelmét élvezik. Szoros kapcsolatot tart fenn a nimfákkal, táncol, énekel és játszik velük. Jellegzetes hangszere a pánsíp (szürinx), mellyel gyakran ábrázolják.
- 18 *Eccho* – 1) visszhang; 2) A görög mitológiában Ekhó nimfa, aki bánatában eltűnt, csak a hangja maradt meg.
- 33 *Faunus* – a termékenység itáliai istene, az állattenyésztés és földművelés védelmezője, akit a görög mitológiai Pánnal azonosítottak.
- 34 *torháját kiveti* – kiköpi a torkában felgyűlt lepedéket
- 35 *Gubás* – a guba durva szövésű felsőkabát; itt Faunus szőrös testére vonatkozhat a jelző
- 37 *Satyrusok* – bakkecske alakú istenségek, Dionüszosz kísérői; *Napaeáknak* – a nimfák egyik fajtája, a hegyek nimfái
- 41 *Phyllis (Phyllis)* – a bukolikus költészetben eredetileg pásztorlány, vö. a *Phyllis* című verssel
- 43 *Tityrus* – pásztorfiú neve
- 49 *Phoebus* – a napisten szekere, amely az égen viszi felfelé és lefelé Phoebust, azaz (Phoibosz) Apollónt.
- 53 *Huga személyében* – Luna, a Hold személyesen (Négyesy). A görög mitológiában Artemisnek nevezték, a rómaiak Dianával azonosították, aki a vadászat szűzi istennője volt; Faludi az ő attribútumait sorolja fel
- 65 *Daphnis* – a görög mitológiában Hermész és egy nimfa fia, Pán oktatta zenére. Szép termetű és szép dalokat játszó pásztorfiú, akibe egy nimfa beleszeretett. Daphnisz örök szerelmet, házasságot ígért a nimfának, Naisznak, de beleszeretett egy királylányba. Büntetésként a nimfa kővé változtatta. Más változatban: vaksággal büntette.
- 73 *össze kapnak* – itt: párban táncolnak
- 80 *Tenyerekkel meg szedik* – a Satyrusok elfogják a nimfákat
- 85 *meg verdődnek* – egymásnak ütköznek
- 88 *Hogy el nyerjék a' Pályát* – győzzenek

12. Cupido. Rusticus Poëta.

Források

SZK [35.]
NK [33.]
MF1 [12.]
EF1 [22–23.]
OF1 [22–23.]
OF3 [12–14.]

R1 [60–61.]
R2 [44–45.]

A NK-ban a cím felett jobbra a következő paratextus olvasható: *ex Germanico Versio* – „Német forrásból”. Nem ismerjük ezt a forrást. A kéziratok közül egyedül az MF1 jelöli a strófák fölött a szereplőket: Rust: és Poeta:. Az R1–2 szintén a strófák fölött jelöli: A’ PARASZT., A’ KÖLTEMÉNYES. Az OF3, valamint az R1–2 a versszakokban a 3–4. sorokat nem kezdi beljebb. Az OF3-ban a sorok nem érnek ki a margóig, ezért többször is két sorba vannak írva.

Az OF2-ben nincs meg ez a vers.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Dialogus de Cupidine / Rusticus. Poëta* | MF1: *Cupido / Rusticus: Poëta* | EF1: *Cupido* | OF1: *Cupido*. [B. J. 1824. III. 1.] | OF3: *Cupido*. | R1: XX. ÉNEK. KUPIDÓRÓL. A’ PARASZT, ÉS A’ KÖLTEMÉNYES., R2: XVIII. ÉNEK. KUPIDÓRÓL. A’ PARASZT, ÉS A’ KÖLTEMÉNYES.

- 1 R1–2: Kupídó
- 2 NK, OF3: *felőle*, *ha/ottam* | MF1: *eő* | R1: *ő*, *ha/ottam*, R2: *ő*
- 3 NK, EF1: *Kárhozzák*, *ember* | MF1, OF1: *Kárhozzák* | OF3: *Kárhozáék*, *dicsirék*, *ember* | R1– R2: *Kárhozzák*, *dítsérik*, *ember*
- 4 NK: *tet!* | MF1: *Csudákat* | EF1: *világon*, *mert sok* *tsudákat* | OF3: *világon*, *csudá-*
kat | R1–2: *világon*, *tsodákat*
- 5 NK, MF1, EF1: *nagy embernek*, *gyermek* | OF1: *nagy*, *gyermek* | OF3: *gyermek*,
pitzín | R1–2: *Ne mondd nagy embernek*, *gyermek*
- 6 NK: *Kerék-Ég* | MF1: *nalánál*, *ég* | EF1: *latráb*, *ég* | OF1: *ég* | OF3: *Nincs*, *latrabb*,
ég | R1–2: *latrabb a kerék ég*
- 7 NK, OF1, OF3: *Szárnyos* | EF1: *Szárnyos*, *íves*, *fáklás*, *mind a ket* | R1–2: *íves*,
fáklás
- 8 NK: *Bujdosó*, *Káros* | MF1, EF1: *Ruhatlan*, *káros*, *tűzeket* | OF1: *káros* | OF3:
bujdosó, *káros* | R1–2: *káros*
- 9 MF1: *ily*, *Anyá* | EF1: *annya volt* | OF3: *ily*, *volt* | R1–2: *ilyly* *anyja*

- 10 NK: *tüzet, el-nem* | MF1: *tűzet keziből* | EF1: *tűzet, el-nem* | OF1: *tüzet, el-nem* | OF3: *tüzet keziből* | R1–2: *tüzet kezéből*
- 11 NK: Nem gyermek való [tollhiba, szótagszám] | MF1, EF1, R1–2: *gyermeknek, tűz* | OF1: *gyermeknek* | OF3: *való, fegyver s a tűz* [szótagszám]
- 12 NK, OF1: *minthogy* | MF1: *minthogy, szűz* | EF1, R1–2: *mint hogy, szűz* | OF3: *mind hogy*
- 13 OF3: A még a Fitzkonak | R1–2: a' fitzkónak
- 14 MF1: *mindenütt* | EF1: *mindenütt be-lépik* | OF1: *be lépik* | OF3: *el röpdöz* | R1–2: *el repdes, mindenütt*
- 15 NK: *Fecske-fészkeket* | NK, MF1, OF1, R1–2: *báz* | EF1: *a' baz* | OF3: *Fecske, aprósodik a báz*
- 16 NK: A patvar írta ki! | MF1: *patvar, anyi egy szó mind száz* | EF1, OF1: *patvar írta ki* | OF3: *patvar írta ki, anyi mind* | R1–2: A' patvar írta ki, *anyyi egy szó, mint száz*.

Szómagyarázatok

- 1 *Cupido* – a szerelmi vágy istene a római mitológiában, kisgyermekként ábrázolták, szárnnyal, nyíllal, fáklyával
- 2 *ki nagy Ember lehet* – milyen nagy ember lehet
- 7 *Ives* – íves, azaz nyíl van a vállán, hogy ezzel szíveket sebezzen meg szerelemmel. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Ives fegyveres Kupídó.”
- 14 *mindenütt be lépik*: mindenhová eljut
- 15 *Fecske fészkeket rak*: Cupido az alany, ő rak fecskéfészkeket

13. Szakáts Enek.

Források

SZK [36–39.]
OF2 [29–31.]
PF2 [9–10.]

R1 [52–55.]
R2 [37–39.]

OF2: A strófák között vízszintes vonal látható. A második sor sokszor kisbetűvel kezdődik. PF2: nem tartja meg a verssorok határait, két és fél sorba jegyez le négy sort. Majd újabb sort kezd nagybetűvel, és a Faludi-versből újabb 4 sort jegyez le az említett módon.

Négyes: „A kiadásokban 4–4 soros szakokba van törve. Az eredeti kéziratokban nyolcsorúak a szakok.”

A NK, az MF1, az EF1, az OF1 és az OF3 nem tartalmazza ezt a költeményt.

Keletkezés

A *Pannonhalmi énekeskönyv*ben (PF2) található Faludi-énekeket nem használjuk fel a kritikai kiadáshoz, mert a másolatban sok az eltérés. De most kivételesen megteesszük, hogy bizonyítsuk: sok tollhiba van ebben a másolatban, ahogy az énekeskönyvekben szokott lenni.

Gálos Rezső az énekeskönyv borítóján levő hiányos évszámot: „17[.]6” kiegészíti 1796-ra, mert szerintre biztosan a Révai-féle Faludi-kiadás után készült, vagy abból másolt kéziratból. A Révai-kiadások és a kézirat között található meglehetősen sok eltérés azonban számunkra ezt a feltevést megkérdőjelezi. A *Szakolczai István-féle énekeskönyv* és a PF1, vagyis a *Dőri énekeskönyv* bizonyítja, hogy már Faludi Ferenc életében másolták versét (*A' Feszülethez*).

Kivételesen tehát ennél a versnél a PF2 másolatának eltéréseit is jelezzük a SZK-tól, azért ezt választottuk, mert a *Szakács Ének* csak egy kéziratban maradt fenn az alapszövegen kívül. A Pannonhalmi Főapátság Főkönyvtárában található énekgyűjtemény bizonyítja, hogy Faludinak ezt a versét is énekelték, nem véletlen a SZK címében az *Ének* szó.

Szövegváltozatok

Cím MF2, MF3: *Szakács Ének* | OF2: *A' Szakács*. | PF2: *Más*. [A gyűjteményben mindig csak álcím] | R1: XVI. ÉNEK. A' SZAKÁTS. | R2: XIV. ÉNEK. A' SZAKÁTS.

- 1 OF2: Szakácsnak | PF2: szakatsnak
- 2 OF2: télen, nyáron | PF2: télen nyáron könyen | R1–2: nyáron könnyen
- 3 OF2: Úr, szakács és | PF2: az szakats és | R1–2: Úr, és
- 4 OF2: mikor | PF2: mikor tetszik akkor kel
- 5 OF2: Mindgyárt, udvarlói | PF2: Mingyár vagynak udvarlói | R1–2: vagynak udvarlói
- 6 OF2, R1–2: reggelt | PF2: szép, regelt
- 7 PF2: bízelkednek szolgálói
- 8 OF2: 's mosdó | PF2: mosdó | R1–2: Mosdó
- 9 OF2: kötenyt | PF2: kötényt, magara
- 10 OF2: bármás, oldalán | PF2: bármás, oldalán | R1–2: oldalán
- 11 OF2: Bécsi azél pántlikára | PF2, R1–2: pantlikára
- 12 OF2: potrohán | PF2: szépen fűg a potrohán | R1–2: potrohán
- 13 OF2: Háló, fején | PF2: Háló sűveg | R1–2: Háló
- 14 OF2: úri, fel | PF2: uri módon, fel | R1–2: Uri, fel
- 15 OF2: rojtocska a tetején | PF2: rojtocska tetején [tollhiba, szótagszám]
- 16 OF2: szakácsnak több | PF2: a, több, kel | R1–2: több
- 17 OF2: más | PF2: Tűzet [tollhiba, szótagszám], más rakogatya | R1–2: más, rakogatja
- 18 OF2: és, több kel | PF2: és, több kel | R1–2: És, több
- 19 OF2: nyársat | PF2: nyarsat, forgatya | R1–2: nyársat, forgatja
- 20 OF2: ő csak fő gondgyához | PF2: ő, fő | R1–2: Ő, fő gondjához
- 21 OF2: Tehénhúsa, káposztája | PF2: káposztája | R1–2: húsa, káposztája
- 22 OF2: jó, tűznél | PF2: jó korán a' tűznél ál
- 23 OF2: inassa 'néz | PF2: az inosa, hozaja | R1–2: inasa
- 24 OF2: ő meg ást és sétál | PF2: ő meg asít és sétál | R1–2: Ő, ást, és sétál
- 25 OF2, PF2 | R1–2: Elő veszi
- 26 OF2: öl, vág | PF2: ől, vág | R1–2: vág
- 27 OF2, R1–2: Túrja, gyúrja szén | PF2: turja, téstáját
- 28 OF2: bevalót | PF2: benne válot

- 29 OF2: El készíti főzeménnyét | PF2: El készíti főzeményét | R1–2: El készíti főzeményét
 30 OF2: egynehány | PF2: egynehány | R1: néhány tál étkeit | R2: néhány tál etkeit [vlsz. nyomdahiba]
 31 OF2: nyársra, süteménnyét | PF2: nyársra, süteményét | R1–2: süteményét
 32 OF2, R1–2: Számozza vendégeit | PF2: számozza vendégeit
 33 OF2, R1–2: vadaknak külömbsege | PF2: vadaknak külömbsege
 34 OF2: fenyves, császár madárkák | PF2: fenyűs tsaszar madarkák | R1–2: Fenyős, madarkák
 35 OF2, PF2: az
 36 OF2: fogoly, vad kan, fáczánkák | PF2: fogoly vad kan | R1–2: Fogoly, vad kan, fátzánkák
 37 OF2, R1–2: lapos tortátája | PF2: tortája [szótagszám]
 38 OF2: pástétom, marczipán | PF2: pástítom
 39 OF2: mesterséges pogácsája | PF2: mesterséges pogatsája | R1–2: pogácsája
 40 OF2: meg, nemes asztalán PF2: meg, nemes asztalán | R1–2: nemes asztalán
 41 OF2: Megdicsérik, ebédgyét | R1: Meg dítsérik | R2: Meg dítsérik
 42 OF2, R1–2: inas fa/ | PF2: urak, inas fa/
 43 OF2: hü cselédgýét | PF2: el, hagyja szép | R1–2: hagyja
 44 OF2: maga éhen, hal | PF2: maga éhel, hal | R1–2: éhbel, hal
 45 OF2: jó ízűen | PF2: Jo űzűen | R1–2: ízűen
 46 OF2: mennyit | PF2: menyit | R1–2: Menynyit
 47 OF2: Napról, hízik | PF2: naprul, jobban íszi | R1–2: Napról, hízik
 48 OF2: bőrebe is alíg | PF2: bőribemis | R1: Bőrebe, alég | R2: Bőrebe, alég
 49 OF2: után | PF2: utan, szunyadozik | R1–2: után, szunynyadozik
 50 OF2: pipáz | PF2: pipaz, kártyaz | R1–2: Pípáz
 51 PF2: bívalkodik
 52 OF2: ide 's tova | PF2: idestova | R1–2: Ide 's tova
 53 OF2: szakácsnak így | PF2: szakatsnak | R1–2: Szakátsnak így
 54 OF2: jobb bivalt | PF2: jobb hívalt | R1–2: Jobb bivalt
 55 OF2: Úr a' szakács, szolga | PF2: ur az szakats, szolga | R1–2: Úr a' Szakács, szolga
 56 OF2: konyhájában, király | PF2: konyhejában Kis Király. Vége. | R1–2: Konyhájában

Szómagyarázatok

- 12 *potrohán* – nagy hasán
 25 *majorságát* – aprójószágokat, baromfiakat
 32 *Számozza* – számlálja
 34 *Fenyős Tsászár Madárkák* – a császármadár (*Tetrastes bonasia*) a fácánfélék családjába tartozik, sokszor fenyvesekben él. A *fenyős* jelző egyúttal a fenyőrigót (*Turdus pilaris*) is jelölheti.
 36 *Fátzánkák* – fácánok
 37 *Tortátája* – tortája
 39 *Mesterséges* – tudatos, mesteri, itt: műgonddal készült
 42 *laknak* – lakmározni
 44 *éhel* – éhen

14. Frantzia Versek.

Források

SZK [39.]

R1 [88–89.]

Csak az R1-ben találhatjuk *Faludi' Énekei* után a *Frantzia Verseket*. Az említett kiadásban a latin nyelvű *Deák Verseket* következnek, majd *Faludi Ferentz' Pásztor Énekei*.

Néhely eltérések fedezhetők fel Faludi francia szövege és Révai leírása között, dőlt betűvel jelezzük őket. A francia vers után következik Révainak a prózai és a verses fordítása.

Cím FRANTZIA VERSEK III.

III.

ARCAS.

Pour acheter un bien, qui se vend par decret,
Il me faut *mille écus* prêtez le moi, Cleandre!

CLEANDER.

Arcas à te prêter je n'aurois pas regret;
Mais n' est ce point emprunt pour ne jamais rendre?

ARCAS.

Qui *diable* t' a dit mon secret?

ANNAK ÉRTELME.

ARKÁS.

Egy jószágnak meg vételére, melyet ki írással áruba vetettek, ezer tallér kellenék, adj anynyit költsön, Kleander!

KLEANDER.

Arkás! én néked örömet adnék költsön; hanem ez nem olyly költsönözés e, hogy soha meg ne fizess?

ARKÁS.

Ki ördög súgta meg titkomat?

UGYAN AZ VERSEBENN.

ARKÁS.

Ezer tallér kell egy jószág meg vételére;
Kleander! adj anynyit nekem költsön erre.

KLEANDER.

Arkás! szép örömet: hanem hol a' kezese?
S' nem olyly költsön e ez, hogy soha ne fizess?

ARKÁS.

Ki ördög súgta meg olyly hamar titkomat?

15. Páras Enek.

Források

SZK [40.]
NK [26.]
MF1 [5.]
EF1 [8.]
OF1 [8.]
OF3 [5.]

R1 [58–59.]
R2 [42.]

A SZK-ban, az EF1-ben az 5., 7. és a 9. sor, az R1-ben az 5. és 7. sor egy betűhellyel beljebb kezdődik.

A NK-ban a 7–10. sor nagyobb bekezdéssel beljebb kezdődik. Az MF1-ben a 6. sor után két sor kihagyás – a SZK-ban csak egy sor.

Az OF3-ban, az R1–2-ben az utolsó sor nem kezdődik beljebb az előző sornál.

Az arietta, vagyis a páros „ária” az OF2-ben nem található.

Keletkezés

A szöveg kontextuális helye eredetileg Faludi Ferenc *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában* című, olaszból fordított színműve. A színpadi utasításokból kiderül, hogy „az első felvonás végén énekelték” (Négyesy). Az olasz eredetiben énekszövegek nincsenek. A „páras ének” jelentése: duett, ketten énekelték.

A három arietta együtt csak az OSZK Kt. Quart. Hung. 1073. jelzetű kézirat végén, a 19. lapon olvasható. Nem Faludi kézírása. E forrást nem hasonlítom a jegyzetekben a SZK-hoz.

Gálos Rezső a kézirat alapján lényegében hűen adta ki ezt az éneket a színdarab végén. FALUDI 1931, 45.

A *Jezsuita iskoladrámák* 1. kötetében a Faludi-színdarab végén olvashatók a betétdalok, amint az OSZK Kt. Quart. Hung. 1073 kéziratban is. A kiadott szöveg több helyen nem pontosan adja vissza a felhasznált kézirat formáját (egy helyen szövegét), ezért – a szokásos kézirati eltérések számba vétele előtt – az OSZK Kt. Quart. Hung. 1073. jelzetű szövegvariáció pontos szövegét közöljük. (Az RMDE XVIII/4/1. jegyzetanyagában sajtóhibából két helyen is Quart. Hung. 1093. jelzet szerepel az 1073. helyett.)

Arietta 1ma
Páross Enek
Discanto Alto.

Nehéz jó Barátot
Szives igaz Tarsot
talalni;

De tőle nehezebb
 Es keservesebb
 el-valni
 Mert a' két Szív
 olyan kints
 Ha egymáshoz hív
 melynél dragab nints

Szövegváltozatok

Cím NK: *Arietta duetto* | MF1: *Páros Ének.* | EF1: *Duetto, Páros ének* | OF1: *Duetto. Páros Ének.* [B. J. 1824. XXV. I. 15.] | OF3: *Duetto. Páros Ének.* | R1: XVIII. ÉNEK. PÁRAS ÉNEK. | R2: XVI. ÉNEK. PÁRAS ÉNEK.

- 1 NK, EF1: *barátot* | MF1: *Báratot* | OF1: *jo barátot* | OF3: *barátót* | R1: *Barátat*, R2: *Batátat* [nyomdahiba]
- 2 NK: *társat* | MF1: *Társat* | EF1, OF1: *társot* | OF3: *társát* [tollhiba] | R1–2: *Szíves*, *Társat*
- 3 NK, MF1: *találni*
- 4 NK: *tőle nehezebb* | MF1: *tőle nehezebb* | EF1: *tőle nehezebb* | OF3: *nehezebb* | R1–2: *tőle nehezebb*
- 5 NK, R1–2: *És keservesebb* | MF1: *Es keservesebb* | EF1: *És keserveséb'* | OF1: *Es keserveséb'* | OF3: *És*
- 6 NK: *el-válni.* | EF1: *El-válni!* | OF1: *El-válni!* | OF3: *El válni!* | R1–2: *El válni.*
- 7 R1–2: *szív*
- 8 NK, MF1, EF1: *olyan* | OF3: *Olyan Kincs* | R1–2: *Olylyan kints*
- 9 NK, EF1, OF1, OF3: *hív* | MF1: *hív* | R1–2: *egymáshoz hív* | R2: [a 9–10. sor felcserélve]
- 10 NK: *melynél drágább* | MF1: *melynél drágább* | EF1, OF1: *Melynél, nints!* | OF3: *Melynél drágább nincs* | R1–2: *Melylynél drágább*

16. Remete.

Források

SZK	[41–42.]
NK	[45–46.]
MF1	[41–42.]
EF1	[118–120.]
OF1	[125–128.]
OF2	[36–37.]
OF3	[83–86.]
R1	[63–65.]
R2	[47–48.]

NK: A strófák számozva vannak.

OF2: a strófák között vízszintes vonal látható, a sorok első betűje sokszor kisbetű.

OF3: Egy verssor csak két sorban fér el. A versszakokban a 3–4. sor nincs beljebb kezdve.

Keletkezés

A NK-ban Faludi a vers címe mellé írta: „Ex Germanico” (Németből). A német forrást nem ismerjük.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Remete. Ex Germanico.* – „Németből” | MF1: Remete | EF1: Remete | OF1: Remete. [B. J. 1824. III. 2.] | OF2: A' Remete. | OF3: Remete | R1: XXII. ÉNEK. A' REMETE. | R2: XX. ÉNEK. A' REMETE.

- 1 NK: kö-sziklák | MF1: kősziklák, kebelyben | OF2: kősziklák' | R1–2: kő sziklák', kebelében
- 2 MF1: Járatlan, őblében | EF1, OF1–OF2: barlangok | OF3: J[á]ratlan [tollhiba, talán: *Iratlan?*] barlangok, öblében
- 3 NK: Vadon | MF1: Erdők közt | EF1, R1–2: erdők közt | OF2: erdők | OF3: közt
- 4 NK: tőltőm | MF1: És Lelkem kihűltig, tőltőm | EF1: És, kihűltig, tőltőm | OF1: életemet! | OF2: és, kihűltig | OF3: És lőlköm | R1–2: És
- 5 MF2: szín Világ | MF3: Szín világ | NK: A' Bűszke szín-Világ, friss | MF1: A' bűszke Szín világ sétáljon bár Bársonyban | EF1: bűszke szín-világ setállyon friss | OF1: szín-Világ, friss | OF2: Szín világ, friss | OF3: A Bűzke Szín világ sétáljon | R1–2: szín világ sétáljon, bársonyban
- 6 NK: be érem | MF1: azomban | EF1: ronggyal-is béérem, azomban | OF2: Egy, ronggyal, béérem | OF3: rongal [!] is | R1–2: ronggyal is, azonbann
- 7 NK, MF1: hónap, Kígyók | EF1: Má, hónap a kígyók fel-bontják | OF2: hónap, kígyók | OF3: hónap a Kígyók | R1: hónap a' kígyók, bontják, R2: hónap a' kígyók, bontják testemet [nyomdahiba]
- 8 NK, OF1, OF3: férgetskék | MF1: férgecsék | EF1: férgetskék el-osztják | OF2: férgecsék | R1–2: férgetskék, osztják
- 9 NK, OF1: torkosok, fel-készült | MF1: készült, Lakási | EF1: Tobzódó torkosok fel-készült jó-lakási | OF2: Dobzódó torkosok' felkészült lakási [tollhiba, szótag-szám] | OF3: Tobzodo | R1–2: fel készült
- 10 NK: töltöző Iszákok | MF1: töltőző Iszákok | EF1, OF3: Iszákok | OF1, R1–2: töltőző Iszákok' | OF2: töltőző iszákok'
- 11 OF1: edes iz [az i fölött pont és vessző is van] | OF2: nem készitik torkomat. Énná-lam édező iz | OF3: Torkomat, ides | R1–2: készitik, nálam, iz
- 12 NK, OF1, OF3: Egy falat rósi kenyér, egy ital forrás viz | MF1: fű gyökér, ital, víz | EF1: Egy falat ros-kenyér | OF2: eggy, fűgyökér, eggy, forrásvíz | R1–2: fű, víz
- 13 NK: Ha gondba merülök, bus szívem | MF1: merülök | EF1: Ha gondba merülök | OF1: Ha gondba merülek | OF2, R1–2: bűba merülök, ha szívem | OF3: Ha gondba merülek
- 14 NK: Ebreszt a' forgó Ég | MF1: Ég, vígasztalást | EF1: Ebreszt a' forgo ég | OF1: ég | OF2, R1–2: ég, vígasztalást | OF3: Ébrezt a' forgo ég, vígasztalást
- 15 NK, EF1: Éjjel a' tsillagok vidittyák szememet | OF1: a' tsillagok, vidittyák szememet | MF1: tsillagok vidittyák szívemet | OF2: Éjjel a' csillagok vidittyák szívemet | OF3: Csillagok vidittyák szememet | R1–2: Éjjel a' tsillagok vidittyák szívemet

- 16 NK: A' bajnal fel *pirul* | MF1: bajnal fel *derul* | EF1, OF1: bajnal | OF2: a' bajnal felderül | R1–2: bajnal felderül | OF3: bajnal fel derül
- 17 NK, MF1: a *test* 's vér, *haborgat* | EF1: *test*, meg-indul*t*, *haborgat* *rút* | OF1: *test* 's vér meg indul*t*, *haborgat* | OF2, R1–2: *test*, megindul*t*, *rút* | OF3: *test* 's vér meg indul*t*
- 18 MF1: Böjt*el*, meg *tőrőm* *ostrommal* [tollhiba, értelem] | EF1: Böjt*el*, meg-*tőrőm* | OF2: böjt*el* | OF3: [a 18–19. sor felcserélve], böjt*el*, meg *torom* *ostrommal* [tollhiba, értelem] | R1–2: Böjt*el*
- 19 MF1, EF1: Tűskébe | OF2, R1–2: árul*ó* | OF3: árulo
- 20 MF1: oltván *tűzeit*, Lelkemet | EF1: oltván | OF2: így oltván | R1–2: Így oltván | OF3: oltván, lölkömet
- 21 NK, MF1, OF1, OF3: napjaim, baláltul | EF1: napjaim, az baláltul | OF2: napjaim, baláltul | R1–2: napjaim, baláltul
- 22 MF1: örö*m*őst, arnyék | EF1: El-vállok, arnyék, világ*t*ul | OF2: rossz világ*t*ul | OF3, R1–2: világ*t*ul
- 23 NK: Ohaítva | EF1: járulok | OF2: óhajtva járulok | R1–2: Óhajtva járulok | OF3: Ohaítva
- 24 MF1: örök*ő*m | EF1: örök*ő*m | OF2: kin*é*sem | OF3: örök*ő*m, kin*é*sem és Mindenem
- 25 MF1: A' Löl*k*őm öltözik | EF1: öltözik | OF2: lel*k*em | OF3: Löl*k*őm | R1–2: lel*k*em, remény*é*lem
- 26 NK: A' *testem*, mégyen égbe | MF1: meg, mégyen égbe | EF1: társul mégyen égbe | OF1: mégyen égbe | OF2: a' csontom, még társul, égbe | OF3: Csontom, égbe | R1–2: még társul, égbe
- 27 NK, EF1, OF1, OF3: buzgó *indulat* | OF2: Eggy
- 28 NK: Ki valék? egy | MF1.: egy Szegény | EF1, OF1: Ki | OF2: eggy, remete | OF3: szegén | R1–2: egy

Szómagyarázatok

- 5 *Szín Világ* – a társasági, társadalmi életet élők
- 10 *Izákak* – izákosak
- 11 *Nem készítik torkomat* – nem ingerlik torkomat

17. Frantzia Versek.

Források

SZK [42.]

R1 [87–88.]

Cím FRANTZIA VERSEK II.

Csak R1 közli *Faludi Énekei* után a *Frantzia Versek*et. A latin nyelvű *Deák Versek* következnek, majd *Faludi Ferencz Pásztor Énekei*.

Formája megegyezik a SZK-ével, csak középre van igazítva, míg a kéziratban balra.

Révai néhol „javít” a vers franciaságán, dőlt betűvel jelöljük Révai változtatásait. Az első sorban kimaradt az *et* kötőszó.

II.

Quand le Roy, les Souverains,
Seroient, *ton* Pere, tes *Parents*;
Si la Vertu *n'est* pas ta Mere,
Narque de *ta* noblesse *fie*re.

ANNAK ÉRTELME.

Bátor Király az Atyád, Fejedelmek Rokonaid!
ha nem Anyád a' Jámborság, meg vetem büszke nemességedet.

UGYAN AZ VERSBENN.

Bátor Király a' te Atyád,
Rokonid Fejedelmek;
A' jámborság ha nem Anyád,
Nagy nemeddel meg vetlek.

Révai fordításában az első szó: *Bátor*, amelynek értelme: *ámbátor*; a *Vertu* szót *Jámborságnak* fordítja. A *Virtus*, vagyis az *Erény* szó azonban tágabb értelmű. Szita Bánk fordítását felhasználva prózában így lehetne mai magyarsággal visszaadni:

Bár Király és Uralkodók / Lennének Atyáid és Rokonaid,
Ha az Erény nem Anyád, / Ördög vigye el büszke nemességed.

18.

A' Tartsaj Savanyó Vizrul

Források

SZK [43–44.]

MF1 [87–88.]

R1 [81.]

R2 [63–64.]

Az autográf SZK-ban a költő neve a vers utáni paratextusban *y*-nal van írva, az MF1-ben *i*-vel. Bitnitz Lajos 1822-ben készült feljegyzésében azt állítja, hogy a paratextus végén Faludi nevét idegen kéz írta oda, vö. BITNITZ 1822.

Gyárfás Tihamér *Faludi Ferencz élete* (1911) című munkájában ezt írta: „Ha már most költőnk írásmódját tekintjük, azt találjuk, hogy ő sem volt egészen következetes, mert 1745. szept. 1-én, midőn Rómából a szent keresztnek egy kis részecskéjét küldi Pannónhalmára, a küldeményt így írja alá: »Franciscus Faludi S. J.«, a *Szombabelyi kézirat* 22. lapján

pedig ezt olvassuk: »[...] Faludy.« Az anyakönyvekben legtöbbször j-t találunk, ő maga kiadásában i-t használt és általában az irodalomban ma is ez használatos. Mit tegyünk tehát mi? Kövessük az általános szokást, és írjuk mi is Faludi nevét i-vel.”

MF1: A kéziratban a 3–4. sorok nincsenek beljebb kezdve. A vers után: „Irta Faludi Ferencz 1775^{ben} ott helyben a kútnál.”

R1–2: Az egész verset egy strófába írja, sehol nincs beljebb kezdés. R2 a cím után csilagot tesz. Az első oldal alsó margóján: „Ezen Ének után e’ jegyzést veti maga Faludi: Irtam ott a’ Kútnál azon 1775 esztendőben Sz. István Király-napján.”

A SZK másolatait, az MF2-t és az MF3-t nem használom fel a többi vers jegyzetében, csak ha az olvasat problémás. Ennél a költeménynél azonban kivételt teszek, hogy lássunk rá példát, mennyire hűek ezek a másolatok.

A SZK címe alatti paratextus *’esztendőjét’* szavában a harmadik *e* betűn két pont látható.

Az MF2 és az MF3 másolat nem jelöli a két pontot. Sőt az MF3 a negyedik magánhangzót másképpen írja: esztendejét.

Keletkezés

Tarcsafürdő osztrák neve: Bad Tatzmannsdorf. Sok főúr kereste fel a 17–18. században. Többször megkapta Burgenlandban a legjobb fürdő díját. A burgenlandi Felső-, illetve Alsóórhöz van közel.

Faludi latinul, disztichonban írt, 12 soros versének kibővítése ez a páros rímű, ütemhangsúlyos, magyar nyelvű költemény. A latin vers címe és forrása: *Carmen Saeculare Super fonte[m] acidularu[m]* Tartsae 1775; *Omnarium* [20r.]. Ez az *Omnarium* (OF5) utolsó latin verse. A kritikai kiadásban: Latin versek 24. – R1-ben a címe és a helye: *Deák versek*, XVI. CARMEN SECULARE SUPER FONTE ACIDULARUM TARCSAE. 1775.; I. kötet 102.

A vers kontextusáról lásd Szentmártoni Szabó Géza kultúrtörténeti megközelítésű, nagyívű tanulmányát. vö. SZENTMÁRTONI SZABÓ 2006.

Szövegváltozatok

Cím MF1: *A’ Tarcsai Savanyu vizről 1775^{ben} Mikor a’ kútnak felállítását utáná Századik esztendőjét emlegettük.* | R1: XXXIV. ÉNEK. A’ TARTSAI SAVANYÚ VÍZRŐL, MIKOR AZON KÚTNAL FEL ÁLLITTATÁSA UTANN A’ SZÁZADIK ESZTENDEJÉT EMLEGETTÉK 1775. | R2: XXXII. ÉNEK. A’ TARTSAI SAVANYÚ VÍZRŐL, MIKOR AZON KÚTNAL FEL ÁLLITTATÁSA UTANN A’ SZÁZADIK ESZTENDEJÉT EMLEGETTÉK 1775.

- 1 MF1: *forrásnak nevelő Nymphája* | MF2, MF3: *nevelő* | R1–2: *nevelő*
- 2 MF1: *Rendnek itato* | R1–2: *Rendnek*
- 3 MF1: *vendég értsed Szavaimat* | MF2: *értsed* | MF3: *értszed* [A lejegyző a szó fölött jelzi a problémát: *(így)*] | R1–2: *szól, Jó Vendég! értsed*
- 4 MF1, R1–2: *fel számoztam, napjaimat* | MF3: *napjaimat*
- 5 MF1: *Bé köszönt, látom*
- 6 MF1–MF3: *fejező* | R1–2: *Seculum* [kurzíválva]
- 7 MF1: *feltalálod, R1–2.: feltalálod, kútnak*
- 8 MF1: *lácotos*
- 9 MF1: *Viragokkal, hints meg udvaromat* | R1–2: *udvaromat*
- 10 MF1: *Fürtes, oldalamat* | MF3: *oldalomat* | R1–2: *Fürtös, oldalamat*
- 11 MF1: *hajtások függjenek* | MF2, MF3: *hajtások, fölöttem* | R1–2: *Szívárvány hajtások, függjenek fölöttem*

- 12 MF1: *fűzve s körülöttem* | R1–2: Rózsza koszorúkkal fűzve körülöttem
 13 MF1: *trombita* | R1–2: *trombita, egekben*
 14 MF1: *Hegyekben* | R1–2: *Ekhó, hegyekben*
 15 MF1: *Óregek, gyűlenek számossan* | MF3: *aprók* | R1–2: *aprók gyűlenek számossan*
 16 MF1: *nyers, tánczot járjanak* | MF2: *járjanak* | MF3: *nyers, járjanak* | R1–2: *A' nyers
 ifjak tánczot járjanak párosan*
 17 R1–2: *vígán*
 18 MF1: *S-ba, tarcsanak* | MF3: *ba* | R1–2: *ba, innepet*
 19 MF1: *szászor akár* | MF2: [az *akár* szó második magánhangzója fölött mellékel,
 majd törölve] | MF3: *Megfizetem* [SZK: az igeekötőt külön írja] | R1–2: *százszor, akár*
 20 MF1: *mosodgyál* | MF2, MF3, R1–2: *mosódjál*

Az MF1 paratextusa: *Irtó Faludi Ferenc 1775^{ben} ott helyben a' kutná.*

A SZK másolataiban a verset követő paratextusban levő eltérések:

MF2: *Eszkendőben* [kiírja a rövidítést] *Sz.; Napján* | MF3: *Eszkendőb., napján.* Faludy.
 [pont van a végén]

Szómagyarázatok

- 1 *nevelő* – növelő, éltető; *Nymfája* – a nimfák a mitológiában szép ifjú lányok, akik a szabad természetben kartánccal, énekkel és játékkal töltötték idejüket. A vizeknek is lehettek helyi nimfái.
 4 *fél-számaztam folyó Napjaimat* – megszámláltam eddig eltelt napjaimat
 6 *Saeculum fejező* – száz évet, évszázadot befejező; *nyomos idő* – tartós, hosszú idő (Négyesy)
 7 *kutannak a' torkán* – a kút száján
 8 *látzatos* – látni való, szép (Négyesy)
 11 *szírvány hajtások* – színes virágfüzerek
 14 *Eccho* – 1) visszhang; 2) A görög mitológiában nimfa, aki bánatában eltűnt, csak a hangja maradt meg.

19. Phyllis

Források

- SZK [45–48.]
 NK [38–41.]
 MF1 [20–23.]
 PF4 [5–6.]
 EF1 [41–48.]
 OF1 [41–48.]
 OF2 [31–34.]
 OF3 [24–29.]

- R1 [55–58.]
R2 [39–42.]

A NK-ban a vers 8 soros 8 strófája fölött láthatók a versszakok sorszámai.

MF1, OF2: 8 soros szakaszokból áll.

PF4: Nincs strófákra osztva. A kézirat egy hosszú sorában a SZK két sora olvasható. [Az 5. hosszú sor elején egy szám olvasható: 2.]

EF1, OF1, OF3; R1–2: 4 soros strófaból áll.

Keletkezés

Turóczi-Trostler József tanulmányában kimutatta, hogy Faludi a szívlopás ötletét német költészetből vette. Peter de Memel 1660-ban megjelent kötetében találta az első ilyen témájú verset (TURÓCZI–TROSTLER 1914, 203–205; TURÓCZI–TROSTLER 1961, 363–368.) – Koltay–Kastner Jenő sokkal eredetibbnek tartja Faludi hozzáállását a témához (KOLTAY–KASTNER 1959; vö. SÁRKÓZY 2005, 178–180).

Szövegváltozatok

Cím SZK: *Phyllis* [a többi esetben egy kivétellel Phyllis] | NK: *Fillis*. | MF1: *Phyllis* | PF4: *Phyllis*. | EF1: *Phyllis* | OF1: *Phyllis*. [B. J. 1824. I. 16.] | OF2: *Fillis*. | OF3: *Phyllis* | R1: XVII. ÉNEK. *FILLIS*. | R2: XV. ÉNEK. *FILLIS*.

- 1 NK, OF2, R1–2: *Fillis, álomban* | MF1, EF1: *Phyllis nyúszik, álomban* | OF3: *Phyllis nyúszik, álomban* | PF4: *Phyllis, mélt álomban* | OF1: *Phyllis, mely álomban*,
- 2 NK: *Fillis* | MF1: *Phyllis elmerült* | PF4: *a szép Phyllis el merült* | EF1: *Phyllis, el-merült* | OF1: *Phyllis* | OF2: *a szép Fillis elmerült* | R1–2: *Fillis elmerült* | OF3: *Phyllis elmerült* [mindig *ÿ*-nal írja]
- 3 MF1, EF1: *amor jött* | PF4: *jött* | OF1: *azonban* | OF2: *Íme! Ámor, azonban* | R1–2: *Íme Ámor, azomba* | OF3: *Ámor jön azonban*
- 4 NK, MF1, EF1: *oldalához állt* | PF4: *loppal oldalához állt* | OF2, OF3: *oldalához* | R1–2: *oldalához*
- 5 MF1: *Félreteszi, ívét* | PF4: *félre teszi tegzét* [Paintner az *s* betűt talán áthúzta, de nem egyértelmű az olvasat], *ívét* | EF1, R1–2: *teszi tegzét, ívét* | OF1, OF3: *tegzét, ívét* | OF2: *teszi tegzét ívét*
- 6 PF4, OF3: *egy* | OF2: *eggy, útat* | R1–2: *útat*
- 7 NK: *Fillis szívét* | MF1: *És* | PF4: *és* | R1–2: *És, Fillis*
- 8 PF4: *kit* | R1–2: *sebesen*
- 9 NK: *Fillis, észre vészí* | MF1: *Phyllis, veszi* | PF4: *Phyllis, veszi* | OF1: *észre vészí* | OF3: *Serkeny Phyllis észre veszi* | R1–2: *Fillis, veszi*
- 10 R1–2: *Ámor³ nyilait:*
- 11 NK: *Sy rij* dolgát | MF1: *Sij Rij* dolgát félre teszi | PF4: *Sj, rj* dolgát félre teszi | OF3: *Sj, Rj* | R1: *Sí, rí* dolgát félre teszi | R2: *Sí, rí* dolgát félre teszi
- 12 NK, MF1, OF3, R1–2: *ínait* | PF4: *sietteti ínait*
- 13 MF1, EF1, OF1, OF2: *udvarában* | PF4: *Föl találja udvarában* | OF3: *Fel-talál/ya* | R1–2: *Fel találja udvarában*
- 14 MF1: *kőzött* | PF4: *amor, kőzött* | EF1: *kőzött* | OF2, R1–2: *Ámor szívek* | OF3: *Ámor, kőzöt*

- 15 NK: kettővăn | MF1: Szintén | PF4, OF2: kettő | OF1: vãn | OF3: markábøn [tollhiba, rím] | R1–2: kettő, markábann
- 16 NK, MF1, OF1: itt a' kár! | OF3: itt a' kár. | PF4: ime!, itt a kár | EF1: Ime, (úgy mond) itt a' kár. | OF2, R1–2: Íme! úgymond, itt a' kár.
- 17 NK: Tolvaj Amor! | PF4, EF1: Tolvaj amor! | OF1: Tolvai Amor! | OF3: Tolvai Ámor! | OF2, R1–2: Ámor!
- 18 PF4, OF2: ha
- 19 NK, EF1, OF1: Mond meg lator | MF1: Mond meg Tolvaj | PF4: mond meg bátor | OF2: mond meg, tolvaj! | OF3: Mond meg Lator | R1: Mond meg, tolvaj! | R2: Mond meg, dévaj!
- 20 NK: szívemet! | PF4: és | OF2: és, szívemet | OF3: És, vissza | R1: És, vissza szívemet | R2: És ad vissza szívemet
- 21 MF1, PF4, EF1: kőzli | OF2, R1–2: Sírva | OF3: jajjal
- 22 NK, OF1: hu! | MF1: könyve | PF4: nagy csőpőkkel könyve hu! | EF1: könyve hu! | OF2: nagy csőppekkel könyve hűll. | OF3: csőpőkkel, hu!
- 23 MF1, PF4, EF1: gyöngén, tőrlí | OF1: gyöngén | OF3: Ámor, gyöngén | OF2, R1–2: Ámor
- 24 NK: Filli ne busu! | MF1: Phylli | PF4: mondván: Phylli, ne busulj | EF1: Phylli ne búsul | OF1: Phylli ne busu! | OF2: mondván: Fillis! ne búsulj! | OF3: Phylli ne busu! | R1: Filli! ne búsulj. | R2: Filli! ne búsulj!
- 25 NK, OF1: vãn | PF4: el rőjtettem | OF2, R1–2: szíved
- 26 PF4: jó | OF1: vãn | OF2: jó helyenn, vesz | OF3: Jo
- 27 NK: Tőb' | MF1: Tőb | PF4, EF1: Tőbb | OF1–OF3: Több | R1–2: Több szívekkel
- 28 NK: lesz! | MF1: lesz [rím] | PF4: mutass, tiéd | EF1: rea | OF1: tiéd | OF2: mutass, tiéd lesz
- 29 PF4: elődben | OF1, OF3: elődbe | OF2: Ím! | R1–2: Ím'
- 30 NK: Filli | MF1, PF4, EF1, OF1: Phylli | OF2: Fillis! | OF3: Phylli vigázással | R1–2: Filli! vígázással
- 31 OF2, OF3: kicsodás
- 32 NK, MF1: helyet | PF4: szíved helet | EF1: mast | OF2, R1–2: Szíved helyet | OF3: helyet más [tollhiba, betűelhagyás]
- 33 OF2, R1–2: szív | OF3: alázotosság [tollhiba, ritmus]
- 34 MF1: Pompára | PF4, OF2: ez
- 35 MF1, EF1, R1–2: együgyű | PF4: ez együgyű | OF2: eggyügyű | OF3: egy ügyü
- 36 NK: mindenkihez | MF1: És | PF4, EF1: [tollhiba, szótagszám: kihagyták a sorkezdő Es-t.] | OF2, OF3: és | R1–2: És, minden kihez
- 37 NK, MF1: pitzin válogató | PF4: piczin | EF1, R1–2: pitzin válogató | OF1: pitzin | OF2: piczin válogató | OF3: pitzin válogató
- 38 NK, EF1, OF2, OF3, R1–2: udvari, paraszt | MF1: paraszt | PF4: ez udvari, paraszt | OF1: udvari, Ez paraszt
- 39 NK, OF1, OF2: tudatlan | MF1: tudatlan halogató | PF4: ez tudatlan halogató [tollhiba, szótagszám] | OF3: tudatlan, halogató | R1–2: tudatlan halogató
- 40 NK: el-szalaszt! | PF4: sok | OF2, R1–2: szíveket
- 41–44 [A SZK másolatai segítenek a magánhangzók hosszúságának megítélésében, vö. MF2, MF3: hízkelkedő, versengő, kérkedő, Pityergő, izetlen]
- 41 NK, OF2: mosolygó | OF1: hízkelkedő | OF3: mosolgo, hízkelkedő | R1–2: mosolygó, hízkelkedő
- 42 NK, OF1, OF3: versengő | MF1: Versengő békétlen | PF4: ez | OF2: ez, békétlen, | R1–2: békétlen

- 43 NK, EF1: kérkedő | PF4: *ez* | OF1: *Ez kérkedő* | OF3: *és kérkedő*
- 44 NK, EF1, OF1: *pityergő* | MF1: *pityergő* | PF4: *ez pityergő* | OF3: *pityergő* | R1–2: *pityergő, ízetlen*
- 45 NK, OF2, R1–2: *tárházat, kastélyt* | MF1: *tárházat, kastélyt* | PF4: *Kastélyt* | EF1: *tárházot, kastélyt* | OF1: *tárházot, Kastélyt* | OF3: *tárházot, Castélyt* [!]
- 46 MF1: *Teczik néki kintses nép* | PF4: *teczik néki a kincses nép* | EF1: *Tetszik [a néki szó után leírt a betűt kihúzta a másoló, mert nem tudott a mellékjelről vagy annak jelentéséről, így hibának tartotta.]* | OF1: *Tetszik [Faludi kitette a mellékjelet a néki szó utolsó betűjére és az a hangra]* | OF2: *tetszik néki kincses nép* | OF3: *tetzik néki a kincses Nép [nincs kitéve a mellékjel, de megmarad az a névelő]* | R1–2: *Tetszik néki kintses nép.*
- 47 MF1: *bőtsületet* | PF4: *emez bőtsületet* | EF1, R1–2: *betsületet* | OF2: *böcsületet* | OF3: *böcsületet*
- 48 MF1: *kel* | PF4: *ennek [a kőll szót javítja kell-re]* | OF2: *ennek*
- 49 NK: *kendőzik* | MF1: *kendőzik fűrtöt viszal* | PF4: *ez kendőzik, fűrtet viszal* | EF1: *fűrtet viszszał* | OF1, OF3: *viszszał* | OF2, R1–2: *kendőzik fűrtöt viszal*
- 50 NK: *tűkeréhez* | MF1: *tűkőrihez* | PF4: *százszor tűkőrihez* | EF1: *tűkeréhez* | OF1: *tűkeréhez* | OF2: *tűkőrihez* | OF3: *Százszor tűkőrihez* | R1–2: *tűkőrihez*
- 51 NK: *E' más erköltsében* | MF1: *erköltsében* | PF4: *ez, erkölcsében* | EF1, OF1: *erköltsében* | OF2: *más' erkölcsében* | OF3: *erkölcsében* | R1–2: *erköltsében*
- 52 MF1: *bűszke* | PF4: *emez bűszke, nóha rutb* | EF1: *bűszke, rút* | OF2, R1–2: *rút*
- 53 NK, MF1, OF1, OF3: *Válogasd-ki* | PF4: *válogasd* | EF1, OF2, R1–2: *Válogasd-ki, úgy,*
- 54 NK: *között ván* | MF1: *között* | PF4: *ezek között* | EF1: *között* | OF1: *között ván* | OF2: *ezek között, szíved* | R1–2: *között, szíved* | OF3: *közöt*
- 55 NK: *látom* | MF1, PF4, EF1: *Phylli látom* | OF1, OF3: *Phylli / Phylli látom, nem ismered* | OF2: *Fillis/ látom, nem ösméred* | R1–2: *Filli/ látom, nem esméred*
- 56 PF4, OF2: *mellyik, tiéd* | OF3: *Melyik legyen* | R1–2: *Melylyik*
- 57 NK, OF1: *ván* | PF4, OF3: *furcsa* | OF2: *eggy, furcsa*
- 58 NK, OF1, OF3: *Titkos, hamis dévai* | MF1: *Hamis, tétkos, Dévaj* | PF4: *titkos, hamis, dévaj* | EF1: *Titkos, hamis, Devai* | OF2: *hamis, dévaj* | R1–2: *dévaj szív*
- 59 PF4: *ehéz, kulcsa* | OF2: *Ehhez, kulcsa* | OF3: *kulcsa* | R1–2: *E'hez*
- 60 PF4: *se* | OF2: *sem, sem nem hív* | R1–2: *hív*
- 61 MF1, OF2, R1: *már meg mondom* | R2: *ím' meg mondom*
- 62 NK, EF1, OF1, OF3: *Ez te szíved emeld el* | MF1: *Ez te, emeld fell* | PF4: *ez te, emeld el* | OF2: *ez te szíved, emeld el* | R1–2: *Ez te szíved emeld el*
- 63 PF4: *Tarcsd, semi* | OF3: *Tarcsd*
- 64 MF1, OF3: *Senkinek* | PF4: *mert, kell* [Paintner a *kőll*-t javította át, mindkettőnek olvasható] | OF2: *mert* [összes kéziratban rövid i a *senkinek* szóban]

Szómagyarázatok

- 3 *Amor* – Venus fia (Cupido), aki nyilaival szerelemre gyullasztja azt, akit eltalál
- 5 *Ivét* – íját
- 45 *Tárházat* – kincsek gyűjteményét, vagyis gazdagságot
- 49 *fűrtet viszszał* – fésülködik?

20. Nintsen Neve.

Források

SZK	[49–50.]
NK	[27–29.]
MF1	[39–40.]
PF4	[6.]
EF1	[83–86.]
OF1	[83–86.]
OF2	[35–36.]
OF3	[53–55.]

R1	[61–63.]
R2	[45–46.]

MF1: a 9. sor kimaradt, a margón valaki beírta az első szót: *Tűdejével*.

PF4: A strófáknak 1–2., illetve 3–4. sora egy–egy hosszú sorba van írva, az 5. sor középre téve zárja a szakaszt.

R1–2: Csak az 5. sor van beljebb kezdve.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Paradigma Satyrae Ungaricae*. | MF1: *Nintsen Neve*. | PF4: *Satyra*. | EF1: *Nintsen Neve, Pro paradigmate Satyrae*. | OF1: *Nintsen Neve, Pro paradigmate Satyrae*. [B. J. 1824. I. 17.] | OF2: *Eggy szerelmes vén asszonyról*. | OF3: *Nincsen Neve, Pro Paradigmate Satyrae* | R1: XXI. ÉNEK. NINTSEN NEVE. | R2: XIX. ÉNEK. NINTSEN NEVE.

- 1 NK: ag-lant, gyöngyös | MF1: Ag-lant, Gyöngyös | PF4: Aglant, Gyöngyös | EF1: Ag-lant, Gyöngyös táján | OF1, OF3: Ag-lant | OF2: Eggy, táján
- 2 NK: Rút, ül | MF1: szömlötsék ül Pofáján | PF4: ruth szömlöcsők ül | EF1: Rút szömlötsök ül | OF2: Rút szömlöcsök ül pofáján | OF3: szömlöcsök ül | R1–2: Rút szömlöcsök ül
- 3 NK, OF1, OF3: rántzos | MF1: Tőpörödött rántzos bőre | PF4: tőpörödett ránczos bőre | EF1: Tőpörödött rántzos bőre | OF2: ránczos bőre | R1–2: rántzos bőre
- 4 NK: Őszel, szőre | PF4: őszel | EF1: Őszszel | OF1, OF3: Őszel, szőre | OF2: őszszel | R1–2: Őszszel
- 5 NK, EF1, OF1, OF3: otsmány | PF4: utálatos ocsmány | OF2: útálatos ocsmány | R1–2: Útálatos otsmány
- 6 NK, OF1, OF3: ístrását | EF1: ístrázsát | OF2, R1–2: ístrázsát
- 7 NK, MF1: ragja | PF4: s-alig | OF1, OF3: S Alig | OF2: s alig, híg | R1–2: alég, híg
- 8 MF1: bűdös | PF4: gyomort, bűdös | EF1: bűdos | OF3: kevert budos
- 9 NK: rothat májja | MF1: [hiányzó sor; a margón az első szó olvasható: Tűdejével] | PF4: tűdejével [Paintner először „tűdőjével” alakot írt, majd kijavította], rothat | EF1: Tűdejével rothat | OF1: rothat | OF2: rohadtt | OF3: Tüdeivel rothat | R1–2: rohadtt
- 10 PF4: semi

- 11 MF1, PF4, EF1: *hőbőg hőróg* | OF3: *höböke*
 12 MF1: *pőróg* | PF4: *de, pőróg* | R1–2: *frisen*
 13 MF1: Nyukéhatatlan Derekával
 14 PF4: *tsipás* | EF1: *Tsipás* | OF1: *Tsipas* | OF2: *csipás* | OF3: *tsippás* | R1–2: *Tsipás*
 15 NK, MF1, PF4, EF1, OF1, OF3: *min/ a tsép* | OF2, R1–2: *úgy, min/ a tsép*
 16 NK: *Előb, fatyát* | MF1: *Előbb, Fattyát* | PF4: *Előbb kezdte* | EF1: *Előb'* | OF2: *Előbb kezdte Vénus* | R1–2: *Előbb kezdte Vénus fatytyát* | OF3: *Előbb, venus*
 17 NK: *Atyát* | PF4: *meg ismérni, attyát* | EF1: *attyát* | OF1, OF3: *Meg ismérni* | OF3: *minsem* | OF2: *megösmérni, attyát* | R1–2: *Meg esmérni, atyját*
 18 NK: *bőltsőjében* | MF1: *bőltsőjében* | PF4: *him, sirt bőlcsőjében* | EF1: *sirt bőltsőjében* | OF1: *sirt bőltsőjében* | OF2: *Hám után, bőlcsőjében* | OF3: *sirt bőlcsőjében* | R1–2: *Hám után, bőltsőjében*
 19 NK: *Gyulladozott* | MF1: *szerelmében* | PF4: *gyulladozott* | EF1, OF3: *Gyu/adozott* | OF2: *gyűlladozott* | R1–2: *Gyulladozott szerelmében*
 20 NK: *pép* | MF1: *S-meg előtte volt* | PF4: *s-még előtte, pép* | EF1: *előtte volt* | OF2: *még előtte volt a' pép* | OF3: *előttö volt* | R1–2: *előtte, pép*
 21 NK, OF1: *tőbre* | MF1: *serdűlvén tőbbre* | PF4: *serdűlvén* | EF1: *serdűlvén tőbre* | OF2, R1–2: *Felserdűlvén tőbbre lépett* | OF3: *serdűlvén tőbre*
 22 NK, R1–2: *Nyalogatott, képet* | MF1, EF1, OF1: *képet* | PF4: *nyalogatott, képet* | OF2: *nyalogatott, friss képet* | OF3: *Nyalogatott, képet*
 23 NK: *tetszett, száj* | MF1: *tezett, száj ízinek* | PF4: *a ki tezett száj* | EF1: *szaj izinek* | OF1: *szái izinek* | OF2, R1–2: *tetszett száj ízének* | OF3: *aki tezett száj izinek*
 24 NK: *És* | MF1: *És, víg* | PF4: *és* | OF2: *és, víg* | OF3: *És meg felelt, kedvinek* | R1–2: *És, víg*
 25 NK, MF1, EF1, OF1: *ragatt* | PF4: *ahoz* | OF2: *ahhoz* | OF3: *ahoz ragat* | R1–2: *A' hozzá*
 26 NK | R1–2: *közt vásott* | MF1, PF4, EF1: *közt vásott* | OF1, OF2: *vásott*
 27 NK, MF1, OF1, R1–2: *kopott* | PF4, OF2: *csókkal kopott* | EF1: *kopott soké ajaka* | OF3: *Tsókkal*
 28 NK: *pőrsölt* | MF1: *Űszög, pőrsölt* | PF4: *űszög, pőrsölt* | EF1: *Űszög, ki-pőrsölt* | OF1: *Uszög, pőrsölt* | OF2: *űszög, kiperzselt szíve* | OF3: *Uszög, pőrsölt* | R1–2: *ki perzsült szíve*
 29 PF4: *de* [a *nyíve* átjavítva: *nyíve*] | OF1: *ván* | OF2: *de, benn, Ámor nyíve* | OF3: *Ámor* | R1–2: *benn, Ámor*
 30 NK, PF4: *forton* | MF1, EF1: *Forton fort* | OF2: *förnton, cserép* | R1–2: *Forrton*
 31 NK, EF1, OF1, OF3: *Természetét* | MF1: *erőlteti* | PF4, OF2, R1–2: *Természetét erőlteti*
 32 NK: *mellyét, ki feszéti* | MF1: *mellit ki feszíti* | PF4: *apatt melljét ki feszíti* | EF1: *mehjét ki-feszéti* | OF1: *mellyét ki feszéti* | OF2: *apadt melljét kifeszíti* | OF3: *melyit ki feszéti* | R1–2: *Apadt melyjét ki feszíti*
 33 NK: *ékeséti* | MF1: *ékesíti* | PF4: *ékeseti* | EF1: *ekesíti* | OF1: *ékesíti* | OF2: *tarát* | OF3: *ékesíti*
 34 NK: *ki teréti* | MF1: *ki teríti* | PF4: *ritorlái* | EF1: *Vitorlyait* | OF1: *ki teríti* | OF2: *ritorlái* | R1–2: *Vitorlái* | OF3: *Vitorláját ki terréti*
 35 NK, OF3: *nyerét* | MF1: *nyerit* | PF4: *arra* | EF1: *Azra nyerit* | OF1: *Ara nyerit*
 36 NK: *tűzét lobbantatya* | MF1, PF4: *tűzét* | EF1: *Párrás tűzét, lobbantattya* ~ *lobbasztattya* [az olvasat bizonytalan; Négyesy szerint az utóbbi, de az *sx* betű írásképe eltér a kéziratban megszokottól] | OF1, OF3: *tűzét lobbasztattya* | OF2: *Parázs tűzét* | R1–2: *Parázs tűzét lobbantatja*

- 37 NK: hagyatya | MF1: haghattya | PF4, OF2: *már* | OF3: *had/hagya* | R1–2: hagyatja
 38 MF1: *Varj* | PF4, OF2: *várj, kecske* | OF3: *ketcske*
 39 NK, OF1, OF3: *vén menyetske* | MF1: *Nőszton nősző vén* | PF4: *nőstön nőstő vén menyecske* | EF1: *Nőszton nősző vén menyetske* | OF2: *Nőszton nősző vén menyecske* | R1–2: *Nőszton nősző vén menyetske!*
 40 NK: *urad* | MF1: *Meg jön, jól* | PF4: *meg jön urad* | OF2: *meg jön urad* | OF3: *jól*

Szómagyarázatok

- 1 *agg lant* – vénasszony; *Gyöngyös* – „Itt azon Gyöngyös vize értetik, mely Ausztiában eredvén, s Léka, Kőszeg, Szombathely határán átfolyván, Sárvár felett a Rábával egyesül.” (Toldy Ferenc) A Gyöngyös-patak Vas vármegyében található.
 4 *Őszel tarkás* – megőszült, szürke
 6 *Istrását* – strázsát, őrséget, őrt
 16 *Venus fattya* – Amor (Cupido), Venus fia a nyilaival szerelemre gyullasztja azt, akit eltalál.
 20 *Pép* – gyermekeknek való étel
 22 *fris képet* – fiatal arcot
 29 *Amor nyive* – Amor férge
 33 *Tarát farát ékesíti* – Czuczor–Fogarasi *tarafarás* alakban is említi; *tar*: szarvasmarha nyakrésze, itt: tarkó. A far ékesítése külön is értelmezhető, a 18. századi abroncsos szoknyák (*buffán*) állandó gúny tárgyai voltak a magyar íróknál
 36 *Parrás tüzét* – parázsló tüzét
 38 *gubás ketske* – a guba durva szövésű felsőkabát; itt a szőrös testére vonatkozhat a jelző

21.

Forgandó Szerentse

Források

- SZK [51–52.]
 NK [50–51.]
 MF1 [24–25.]
 PF4 [8.]
 EF1 [49–50.]
 OF1 [49–50.]
 OF2 [34–35.]
 OF3 [29–30.]

 R1 [59–60.]
 R2 [43–44.]

NK: a strófák meg vannak számozva; a versszakokat csak 6 sor alkotja. Az 5. sor csak négy szótagból áll.

MF1: A 6. sor végén: *rep.* vagy *repet.* olvasható, a refrén ismétlésének jele.

PF4: Egy strófa 4 sorból áll. Valószínűleg a versnek az első variációját találjuk ebben a kéziratban, amelyet Faludi később javított és bővített.

EF1, OF1, OF3: 5 sorból áll egy strófa, a 4. sor első fele, illetve az 5. sor alá van húzva, amely az ismétlés jele az énekelt szövegekben. Így ezek a kéziratok is valójában 7 soros strófájúak.

OF2, R1–2: a strófák 6 sorból állnak, az utolsó sor nem ismétlődik.

Keletkezés

A SZK 51. lapjának alján a következő oldal első szavára mutató őrszó látható: *Erdemre*; ez az egyetlen őrszó a kéziratban. A többi másolatban szinte minden lap alján találunk őrszót.

A 9. sorban „váltazó” szót olvashatunk, a többi kéziratban „változó”. A SZK jellegzetessége, hogy Faludi o betű helyett a-t használ.

Vogel Zsuzsa a NK cím feletti paratextusából latin nyelvű ihlető versre következtet: „A *Forgandó szerencse* paratextusa (»Fortuna lubrica«) megegyezik a *Lőcsei énekeskönyv*ben olvasható, azonos versformában íródott, latin nyelvű vers incipitjével, amelyről ilyenformán, a formai és tematikai hasonlóság alapján, talán joggal állíthatjuk, hogy mintaként szolgálhatott a jezsuita szerző számára.” (VOGEL 2020, 182. A *Lőcsei énekeskönyv* 1768-as keltezésű, vö. STOLL 1080. sz.)

Szövegváltozatok

Cím NK: *Szerentse*. [A cím fölött jobbra paratextus: *Fortuna Lubrica* „Forgandó szerencse”] | MF1: *Forgandó Szerentse* | PF4: *Forgandó Szerencse*. | EF1: *Forgandó Szerentse* | OF1: *Forgandó Szerentse*. [B. J. 1824. I. 18.] | OF2: *A’ Szerencse*. | OF3: *Forgandó Szerencse*. | R1: XIX. ÉNEK. A’ FORGANDÓ SZERENTSE. | R2: XVII. ÉNEK. A’ FORGANDÓ SZERENTSE.

- 1 NK, OF3: *üly!* | MF1: *üly* | PF4, EF1: *ülly* | OF1: *ülly!* | OF2: *Fortúna’ szekerénn okosan* | R1: *Fortúna’, okosan ülj*, R2: *Fortúna’, okosan ülj*;
- 2 NK: *Úgy, tengelét, düly* | MF1: *tengelét, düly* | PF4: *tengelét, dülj* | EF1: *tengelét, dülly* | OF1: *tengelét* | OF2: *Úgy, tengelyét, dülly* | R1–2: *Úgy, tengelyét, dülj*: | OF3 *ugy, tengelít, düly*
- 3 NK, EF1, OF1, OF3: *Ha miben kedvezett* | MF1, OF2: *Ha miben kedvezett* | R1: *Ha mibenn kedvezett*, R2: *Ha szépen vezetett*
- 4 NK: *És szépen vezetett* | MF1, R1: *Ha szépen vezetett* | EF1, OF1: *Ha szépen vezetett* | OF2: *ha szépen vezetett* | OF3: *ha szépen vezetett* | R2: *Ha mibenn kedvezett*
- 5 NK: *meg ne örüly [teljes sor]* | MF1: *meg ne örülly [teljes sor]* | PF4: *ha, kedvezett, örülly* | EF1, OF1: *Ha szépen vezetett..... meg ne örülly [!]* | OF2: *meg ne örülly [teljes sor]* | OF3: *ha szépen vezetett.. meg ne örüly [!]* | R1–2: *Meg ne örülly [teljes sor]*
- 6–7 NK: *üly!* | MF1: *ülly* | PF4: *fortuna, ülly* | EF1: *Fortuna szekerén okossan ülly*. | OF1: *Fortuna szekerén okossan üllý!* | OF2: *Fortúna szekerénn okosan [nincs ismétlés]* | OF3: *Fortuna szekerén okossan üly* | R1–2: *Fortúna’ szekerén okosan ülj* [nincs ismétlés]
- 8 NK, PF4, OF1: *egyaránt* | MF1: *egy-eránt* | EF1, R1–2: *egy aránt* | OF2: *jó, egygaránt* | OF3: *Jø, egyeránt*
- 9 NK: *Forog és változik:* | MF1: *Változó* | PF4: *forgandó változó, kincsel* | EF1: *változo* | OF1: *változó* | OF2: *változó, kincsel* | OF3: *forgandø, kincsel* | R1–2: *változó, kintsæl*

- 10 NK, OF1: Hőlnap le nyomorít | MF1: lenyomorít | PF4: *bolnap el* nyomorít | EF1: Hőlnap le-nyomorít | OF2: *bolnap elnyomorít* | OF3: *bolnap* | R1–2: Hőnap le nyomorít
- 11 NK: *És, boldogít* | MF1: *És, boldogít* | PF4: *és, boldogít* | OF2: *majd* megint boldogít | R1–2: *És megint boldogít*
- 12 NK: El-hidgyed bár [teljes sor] | MF1: elhidjed bár [teljes sor] | PF4: el hidgyed bár | EF1: *Es megint boldogít..... Elhidjed bár* | OF1: *Es megint boldogít..... El hidjet bár* | OF2: elhidgyed bár! [teljes sor] | OF3: *És megint boldogít... El hidgyed bár* | R1–2: *El higyed bár* [teljes sor]
- 13–14 NK: egyaránt | MF1: egyaránt | PF4: jó | EF1: *Jo kedve 's kereke egy aránt jár* | OF1: *Jó kedve 's kereke egyaránt jár* | OF2: *jó, egyaránt* | OF3: *Jo kedve s-kereke egyaránt jár*
- 15 NK, MF1, PF4: Érdemre | OF2, OF3, R1–2: Érdemre nem tekint
- 16 NK: vonytt aranyt, hőlnap | MF1: vonyt aranyt *bolnap* szűrt [a másoló a *vonyt* szót igeként értelmezte, akár a NK-ban] | PF4: Kire vont aranyt [szótagszám], *bolnap szűrt* | EF1: vontt aranyt, *bolnap szűrt* | OF1: vontt aranyt, *hőlnap* | OF2: vont aranyt, *bolnap szűrt* | OF3: vont aranyt *bolnap* | R1–2: vonta aranyt, *bőnap szűrt*
- 17 NK, MF1: Tudgyák, táborát | PF4: *tudgyák, taborát* | EF1: *Tudjak, táborát* | OF1: *taborát* | OF2: *Tudgyák, kák táborát* | OF3: *Tudgyák* | R1: *táborát* | R2: *kák táborát*
- 18 MF1: *Laktak* | OF2, R1–2: *udvarát*
- 19 NK: Sok nagy Urak [teljes sor] | MF1: [ez a sor kimaradt a másolásból] | PF4: *lak-ták, udvarát sok urak* [szótagszám] | EF1: *Lakták és udvarát..... sok nagy Urak* | OF1: *Lakták, és udvarát.....sok nagy Urak!* | OF2: *sok nagy Urak* [teljes sor] | OF3: *Laktak és Udvarát... Sok nagy Urak* | R1–2: *Sok nagy urak* [teljes sor]
- 20–21 NK, MF1, EF1: Érdemre, vak | PF4: érdemre, *vak* | OF1: *vak* | OF2, R1–2: Érdemre nem tekint, *vak* | OF3: tekint, *vak*
- 22 NK: mostohád | MF1, OF3: *jo, mostohád* | PF4: Hől, *hől mostohád* | EF1, OF2, R1–2: *anyád, mostohád* | OF1: *Hől, mostohád!*
- 23 MF1, PF4: számat | EF1: *Dolgáról, számot* | OF2: *Dolgáról* | OF3: *Dolgáról* | R1–2: *Dolgáról*
- 24 NK: bötsül/meg-aláz | MF1: *bötsül* | PF4: *meg böcsül* | EF1: *betsül* | OF1: bötsül | OF2: *megböcsül* | OF3: böcsül | R1–2: *betsül*
- 25 NK: le- gyaláz | MF1: legyaláz | PF4: *magasztal* | OF2: *magasztal, legyaláz*
- 26 NK: Bút hoz reád [teljes sor] | MF1: *But* hoz reád [teljes sor] | PF4: *bubt, reád* | EF1: *Magasztal, legyaláz..... Bút hoz reád!* | OF1: *Magasztal, le gyaláz..... Bút hoz reád!* | OF2: *bút hoz reád* [teljes sor] | R1–2: *Bút hoz reád* [teljes sor] | OF3: *Magasztal le gyaláz... Bút hoz reád*
- 27–28 NK: mostohád | MF1: *mostohád* | PF4: *hől, anyád, mostohád* | EF1: *Hol édes jó anyád, hol mostohád* | OF1: *Hol édes jó Anyád, hol mostohád!* | OF2, R1–2: *anyád, mostohád* | OF3: *hol édes Jo Anyád hol mostohád*

Szómagyarázat

- 16 *vontt-aranyt* – aranszámból szőtt, ilyenmel hímzett ruhadarab, szövét. Négyesy szerint a *vontt-* szó itt participiumot, befejezett melléknévi igenevet jelent

Források

SZK [53–55.]
 MF1 [48–50.]
 EF1 [91–96.]
 OF1 [93–98.]
 OF3 [60–64.]

R1 [68–70.]
 R2 [51–53.]

Nyomtatvány (1771): Az első strófa előtt és minden második után nyomdajel, cifra található. Az utolsó szakasz után három, kettős keresztet ábrázoló nyomdajel következik. Minden második sor beljebb kezdődik, ahogy a SZK-ban.

OF3: Az 1–3. strófában a 2. és 4. sor beljebb van kezdve, de utána már ez elmarad.

Az OF1-ben a Mária Teréziához írott költemény a „felfordult világ”-ot ábrázoló *V. Ecloga* után található.

Keletkezés

Az 1760-as években magyar főurak véletlenül értesültek róla, hogy Raguzában (ma Dubrovnik, Horvátország) lelhető fel Szent István jobbkézereklýje, és tudósították erről I. Lipót császárt. Mária Terézia királynő 1771-ben Raguzából – bécsi, győri és pannoni halmi ünneplés után – június 21-én Budára vitette Szent István épen maradt jobbát.

Az ereklýe sorsa kezdetben jól követhető. Első királyunk szentté avatása után Szent László király alapította 1083-ban a Nagyváradhoz közeli szentjobb Boldogasszony-apát-ság bencés, majd pálos monostort Szent István jobbjának őrzésére. A török korban raguzai kereskedők vették meg, akik kitartóan, nagy összegeket rááldozva gyűjtötték az ereklýeket. A Szent Jobb két évszázadon át ismeretlen helyen volt, erre utal a 36. sor: „Ki Lajossal elveszett”. – II. Lajos király mohácsi csatavesztése a törökvész jelölésére szolgál.

Ez a SZK második verse, amelynek tudhatjuk a keletkezési idejét. Egy alkalmi versnek a történelmi dátumnak megfelelő évben kellett megjelennie: 1771-ben. Mivel Faludi Poszonyban élt ekkor, és a nyomtatásba került, legrégebb szövegvariációnak alcíme: *Hálaadó Posonyi Ének.*, ezért valószínűsíthetjük, hogy Pozsonyban írta.

A vers nyomtatásban, aprónyomtatványon is megjelent évszám és kiadási hely nélkül. A Paintner Mihály által egybekötött aprónyomtatványok között ez az első költemény. Paintner írta rá a szerzőt a címe fölé: „Autore P. Franc. Faludi, e S. J.” (PFKK 10a G.16/1–21; *Maria Theresia Koronás Apostoli Királyné Asszonyunkhoz. Hálaadó Posonyi Ének.*, h. é. n.)

Paintner tartalomjegyzéket is készített a kolligátum elejére, amelyben az alcím után a történelmi évszámot is feljegyezte: „Faludi Ferentz. S. J. P. Hálaadó Posonyi ének; 1771. mikor Sz. István királyunk’ jobb keze hazánkba vissza-vezettetett.” Az első helyen említem a jegyzetekben *Nyomtatvány (1771)* néven. Ez lehetett az első szövegvariáció.

A Paintner-féle kolligátum 13. nyomtatványa: *A’ haza tért Magyar Koronának öröm ünnepe.* A tartalomjegyzékből és irodalomtörténeti tanulmányokból tudjuk, hogy Révai

Miklós írta. A szöveg eszmélkedés a korona történetéről és a magyar sorsról. II. József halála után keletkezett, mert említi halálát, és felrója neki, hogy nem koronáztatta meg magát (1790).

Több szó olvasatában kérdéses, hogy az első betűt nagy- vagy kisbetűvel kell írni. Segítségül a SZK első másolatát, az MF2-t használtuk.

Szövegváltozatok

Cím *Nyomatvány (1771): Maria Theresia Koronás Apostoli Királyné Aszszonyunkhoz. Háláadó Posonyi Ének.* | MF1: *Maria Theresia királyné Aszszonyhoz* | EF1: *Maria Teresa Királyné Aszszonyhoz* | OF1: *Maria Teresa Királyné Aszszonyhoz* [B. J. 1824. I. 21.] | OF3: *Maria Teresa Királyné Aszszonyhoz* | R1: XXV. ÉNEK. MÁRIA TERÉZIA KIRÁLYNÉ ASZSZONYUNKNAK HÁLÁ ADÓ ÉNEK. | R2: XXIII. ÉNEK. MÁRIA TERÉZIA KIRÁLYNÉ ASZSZONYUNKNAK HÁLÁ ADÓ ÉNEK.

- 1 MF1, OF3: Koronánknak Koronája | EF1: *koronája*
- 2 MF1: Aszszonyunk felséged | EF1, R1–2: *Aszszonyunk!* | OF3: *Aszszonyunk fölséged*
- 3 EF1: Unokája | OF1: Tsászarnak | OF3: Tsászárnak
- 4 EF1: *társa, anyja* | OF1: Vere | OF3: Vere, Anya | R1–2: Anyja
- 5 *Nyomatvány (1771): Te Nemedén Te vagy első*, [sorcsere; a nyomtatványban még a 7. olvasható az 5. helyén, vö. EF1, OF1, OF3] | MF1: *közt, Felső* | EF1: *Te nemedén te vagy első* | OF1: *Te Nemedén Te vagy első* | OF3: *Te Nemedben Te vagy első* | R1–2: *közt te, felső*
- 6 *Nyomatvány (1771): leg nagyobb' kints* | MF1: *közt* | EF1: *közt leg-nagyob'* | OF1: *leg nagyobb'* | OF3: *Kincsek közt leg nagyobb kincs* | R1–2: *közt leg nagyobb*
- 7 *Nyomatvány (1771): Felségek között Te vagy felső* | MF1: *Első* | EF1: *Felségek között te vagy felső* | OF1: *Felségek között Te vagy felső* | OF3: *Fölségek közt te vagy felső* | R1–2: *nemedén te, első*
- 8 *Nyomatvány (1771): élők, mássad* | MF1: *Az élők közt mássad nincs* | EF1: *élők között mássad* | OF1: *élők, mássad* | OF3: *élők közt másod nincs* | R1–2: *élők közt másod*
- 9 *Nyomatvány (1771), MF1, EF1, OF1: hírednél* | OF3: *hírednél* | R1–2: *híred, hírednél*
- 10 *Nyomatvány (1771), OF1, OF3: [a sor kerek zárójelben]* | R1–2: *el hihetd*
- 11 MF1: *Külső belső* | EF1: *Külső* | R1–2: *Külső, belső nemzeteknél*
- 12 *Nyomatvány (1771): Nagyob' és több'* | MF1: *Több, nagyobb* | OF3: *Több s- nagyobb [ritmus]* | R1–2: *Több, és nagyobb*
- 13 *Nyomatvány (1771): [a sor végén kérdőjel látható]*
- 14 *Nyomatvány (1771): fellül-mul* | MF1: *fellül mul* | EF1: *fellül-mül* | OF1: *fellül-mul* | OF3: *mul* | R1–2: *felylül mül*
- 15 *Nyomatvány (1771): győzhettyük tsudálni* | MF1: *győzhettyük csudálni* | EF1: *győzhettyük tsudálni* | OF1: *győzhettyük tsudálni* | OF3: *győzhettyük csodálni* | R1–2: *Alég győzhetyük tsodálni*
- 16 EF1: *újul* | OF1: *szaporodik és ujjul* | R1–2: *újul*
- 17 MF1: *többit* | OF3: *mélységben* | R1–2: *mélységében*
- 18 *Nyomatvány (1771): Tisztelnem-kell* | MF1: *kel, jól* | OF3: *tisztelnem, jól* | R1–2: *[nincs zárójelben az utolsó két szó.]*
- 19 *Nyomatvány (1771): Érdemidnek* | MF1: *Érdemidnek Tengerben* | OF3: *Érdemidnek tengerben* | R1–2: *Érdemidnek tengerében*
- 20 *Nyomatvány (1771): Gyöngé, szól* | MF1: *Gyöngé Pennám egyről szól* | EF1: *Gyöngé, szol* | OF1: *Gyöngé, szól* | OF3: *Gyöngé, egyről szól* | R1–2: *egyről*
- 21 EF1: *országunknak* | R1–2: *szeretted*

- 22 *Nyomtatvány (1771): Tetemít* | MF1, OF3: Leg jelessebb tetemét | EF1: *tetemít* | OF1: Tetemít | R1–2: Leg jelessebb Tetemít
- 23 *Nyomtatvány (1771): És* | MF1, EF1: *És, oltárunknak* | OF1: *oltárunknak* | OF3, R1–2: *És meg adtad*
- 24 *Nyomtatvány (1771): Ereít* | MF1: Az ő, ereít [rím] | EF1: *eő, erejít* | OF3: *csudás erejít* | R1–2: *ő tsodás Ereít*
- 25 *Nyomtatvány (1771), MF1, EF1, OF1, OF3: (olvashattad)*
- 26 *Nyomtatvány (1771), OF1: ezekért* | MF1, EF1, R1–2: *Fáradozott ezekért*
- 27 *Nyomtatvány (1771): TERESA, te* | EF1, OF3: *te* | R1–2: *TERÉSA! te*
- 28 *Nyomtatvány (1771): Röjtött kintsünk Haza* | MF1, EF1: *Kintsűnk* | OF1: *Haza* | OF3: *Rejtet Kincsünk*
- 29 *Nyomtatvány (1771): kiss nyájadhoz* [vö. MF2: Kis Nyájadhoz | MF3: kis nyájadhoz] | MF1: *Nyájadhoz* | EF1: *nyájadhoz* | OF3: *Meg mutatd kis Nyájadhoz* | R1–2: *nyájadhoz*
- 30 *Nyomtatvány (1771): A' te* | MF1, EF1, OF3: *te* | R1–2: *te, szívedet*
- 31 *Nyomtatvány (1771)* | MF1, OF1: *Országodhoz* | EF1: *országodhoz* | OF3: *Meg mutatd Országodhoz* | R1–2: *Országodhoz*
- 32 *Nyomtatvány (1771): Anyai* | EF1: *Anyai szerelem* [mivel nem érti a mellékjel értelmét, a ritmus kedvéért egy szótaggal rövidebb szót használ] | OF1, OF3, R1–2: [nincs mellékjel, ahogy a *Nyomtatvány*ban sincs.] | R2: *seretetedet* [nyomdahiba]
- 33 *Nyomtatvány (1771), OF1: lelünk* | MF1: *Szívűnk Lelkűnk* | EF1: *szívűnk lelűnk* | OF3: *Lölünk* | R1–2: *szívűnk lelünk kívánt*
- 34 MF1: *ohajtva keresett* | EF1: *ohajtva* | OF3: *ohaítva* | R1–2: *keresett*
- 35 MF1, EF1: *Őrőkébe*
- 36 *Nyomtatvány (1771): [felkiáltójel a sor végén]* | MF1, R1–2: *el veszett*
- 37 *Nyomtatvány (1771), MF1, R1–2: bálá légyen* | EF1, OF3: *bála légyen* | OF1: *légyen*
- 38 MF1: *kőszőnet* | EF1: *kőszőnet*
- 39 *Nyomtatvány (1771), OF1: ajándékért* | MF1: *ily* | EF1: *ajándékért* | OF3: *ily, ajándékért* | R1–2: *ilyly, ajándékért*
- 40 *Nyomtatvány (1771): [felkiáltó jel a sor végén]* | MF1: *És örők* | EF1: *És örők emlékezet* | OF3: *És, Emlékezet* | R1–2: *És*
- 41 *Nyomtatvány (1771), OF1: Arany't* | MF1: *fejtegessűnk* | EF1: *Márvanyt, aranyt fejtegessűnk* | OF3: *feitegessünk* | R1–2: *aranyt*
- 42 *Nyomtatvány (1771): oszlop-képeket* | OF3: *Oszlop képeket*
- 43 *Nyomtatvány (1771): [pontosvessző a sor végén]* | MF1: *eregessűnk* | EF1: *Aszszonyunknak eregessűnk* | OF1: *Aszszonyunknak* | OF3: *Aszszonyunknak* | R1–2: *Aszszonyunknak*
- 44 *Nyomtatvány (1771): [kettőspont a sor végén]* | MF1: *Véssűk környűl* | EF1: *Vessűk környűl* | OF3: *vessük* | R1–2: *környűl*
- 45 *Nyomtatvány (1771), MF1, EF1: tsillagok, égben* | OF1, OF3: *égben* | R1–2: *tsillagok írtják égbenn*
- 46 *Nyomtatvány (1771): TERESA* | MF1, EF1: *nevedet* | R1–2: *TERÉSA! nevedet:*
- 47 MF1: *magyar* | EF1, OF3: *A még* | R1–2: *A még, vérben*
- 48 *Nyomtatvány (1771)* | OF1: *Tégedet* | MF1: *feleít Tégedet* | OF3: *feilejt*

Szómagyarázatok

- 4 *Vére, Társa, Anyja vagy* – Mária Terézia apja (III. Károly), férje (Lotaringiai Ferenc) és fia (II. József) is császár volt

- 10 *hibed* – hiheted
 20 *egyrűl* – egy témáról, egy érdemedről
 36 *Ki Lajossal el-veszet* – Szent István kézereklyéje II. Lajos Mohácsnál bekövetkező veresége után eltűnt, nem tudták, hová került
 42–43 *Képeket / eregessünk* – készítsünk metszeteket, festményeket
 44 *környül* – körbe

23.

Méltóságos Gróff Batthyáni Lajosnak Mikor Palatinussá Lett. 1751. Esztendőben

Források

SZK	[56–57.]
NK	[30–31.]
MF1	[43–45.]
EF1	[113–115.]
OF1	[117–120.]
OF3	[76–79.]
R1	[65–66.]
R2	[48–49.]

A NK-ban a strófák között nincs sorkihagyás.

MF1, OF3: A hosszú sorokat két sorba írja; a 3. és 4. sor nincs beljebb kezdve.

R1–2: nincsenek strófák, nincs beljebb kezdés.

A SZK-ban a gróf neve a címben: Batthyáni, a 2. versszakban Faludi már így írja: Batthyáni. Ezt a következetlenséget meghagytuk.

Szövegváltozatok

Cím NK: *M. G. Batthyáni Lajosnak, mikor Palatinussa lett* | MF1: *Mikor Gróff Batthyáni Lajos Palatinussá lett. Üdvözlő Versek.* | EF1: *Mikor Gróff Batthyáni Lajos Palatinussá lett* | OF1: *Mikor G. Batthyáni Lajos Palatinussá lett.* [B. J. 1824. III. 3.] | OF3: *Mikor G. Batthyányi Lajos Palatinussá lett* | R1: XXIII. ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS GRÓF BATYTYÁNI LAJOSNAK, MIKOR NÁDOR ISPÁNNÁ LETT. 1751. | R2: XXI. ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS GRÓF BATYTYÁNI LAJOSNAK, MIKOR NÁDOR ISPÁNNÁ LETT. 1751.

- MF2, MF3: Pálffy | NK: Pálffy, Bajnaka *bazánknak* | MF1: *holt, Pálffy, bazánknak* | EF1: *Meg-holt Pálfi, Bajnaka bazánknak* | OF1: *Pálffy, Bajnaka* | OF3: *holt Pálffi, Bajnaka* | R1–2: *Pálfi, Bajnoka*
- NK: *És, Egeke-közt, nagy lelke* | MF1: *És, közt, nagy Lelke* | EF1: *És már egek közt nagy lelke* | OF1: *nagy lelke* | OF3: *és már egek közt* | R1–2: *És, egek közt*

- 3 NK: emlékezettel | MF1: földet, emlékezettel | EF1: emlékezettel | OF1: emlékezettel | R1–2: Híre, földöt, emlékezettel
- 4 NK: külső nemzettel | MF1: Ditsősségét közli, külső | EF1: ditsősséget | OF3: és dűcsősséget | R1: ditsősségét, külső nemzettel | R2: ditsősségét, külső [nyomdahiba] nemzettel
- 5 MF2: Arván, MF3: Árván | NK: Pálffy, árvan | MF1: Pálffy, árván | EF1: Pálfi, árván | OF1: Pálffy, Árvan | R1–2: Pálfi, után, árván hagyatattunk
- 6 MF1: utanna | OF3: Árvaságra | R1–2: maradtunk
- 7 NK: Batthyányi, vigasztalással | MF1: jön | EF1: Batthyani vigasztalással | OF1: vigasztalással | R1–2: Battyányi, jó vigasztalással
- 8 NK, MF1: Nádor | EF1, R1–2: Nádor Ispánságra | OF3: Nador Ispánságra, méltósággal
- 9 MF1: Nem szörnyű Uraság eő | EF1: szörnyű uraság eő | OF1: szornyü | OF3: Szörnyu Uraság | R1–2: szörnyű uraság ő
- 10 NK, EF1: erőszak | OF1: Hatalom - Erőszak | OF3: erőszak
- 11 NK: tszimerében | MF1: írgalom, látzik Czimerében | EF1: írgalom | OF1: Ótalom, írgalom, Tzimmerében | OF3: írgalom, tzimmerében | R1–2: írgalom, tzímerében
- 12 NK: Nyájához, Szívében | EF1: nyájához | OF1: Nyájához | OF3: szivében | R1–2: nyájához, egyenes szívében
- 13 NK: metzett, petsettyére | MF1: Oroszlánt metzet petsettyére | EF1: oroszlányt, petsettyére | OF1: oroszlánt, petsettyére | OF3: Oroszlánt, pertsettyére | R1–2: oroszlánt, metzet petsettyére
- 14 NK, EF1, OF1: tetejére | MF1: pelicánt, tetejére | EF1: Pelicant | OF3: tetejre | R1–2: Pelikánt, tetejére
- 15 NK: vadak, körmével | MF1: körmivel | EF1: vadak kirallya, körmével | OF1: körmével | OF3: vadak királya, körmével | R1–2: A' vadak' királya, körmével
- 16 NK: táplálya | MF1: táplállya | EF1: Pelican, táplállya | OF3: táplállya vérivel | R1–2: Pelikán, táplálja
- 17 MF1: Ebből, reménséget vehet | EF1: Ebből | OF1: Reménységet | OF3: Ebből, reménséget vehet | R1–2: Ebből
- 18 MF1: batorságban, lehet | OF3: lehet | R1–2: bátorságban
- 19 NK: hasznat, bazájának | MF1, EF1: bazájának | OF3: tudgya, Hazájának
- 20 NK: tartja sajátjának | MF1: Elő menetelét | EF1: Elő menetelit tartja | OF3: Elő Menetelit tartja | R1–2: Elő menetelét tartja sajátjának
- 21 NK: Gyászbul frissebb, költözzünk [értelem] | MF1: Gyásbul frissebb, őltözzünk | EF1: Gyászbul, öltözzünk | OF1: Gyászbul | OF3: Gyásbul frissebb | R1–2: Gyászbul frissebb színbe
- 22 MF1: Öröm, orvendezzünk | EF1: Öröm, őrvendezzünk | OF3: eörvedezzünk | R1–2: vígan
- 23 NK: Békélünk, alázatos | MF1: Békélyünk kezhez alázatos | EF1: Békelyünk, alázatos tsokkal | OF1: kezéhe, alázatos | OF3: Békelyünk kezhez alázatos csokkal | R1–2: Békélünk kezéhez alázatos
- 24 NK: aradyon tárház, jókkal | MF1: tárháza sok jókkal | EF1: tárház, jókkal | OF1: áradjon tárház, jókkal | OF3: áradjan tárház | R1–2: tár ház, jókkal
- 25 NK: Mondjunk: a' Tsillagok Irják nevét Égben | MF1: tarcsa | EF1, OF1: Mondjuk: a nagy | OF3: Mondgyuk: tarcsa | R1–2: Mondjuk:, egészégben
- 26 NK: Tartsa a' Nagy Isten friss jó egészségben | MF1: Érdemhez, fényes dűcsőségben | EF1: Érdemhez, fényes ditsőségben | OF1: fényes | OF3: Érdemhez, dicsőségben | R1: Érdeméhez, fényes ditsőségben | R2: Erdeméhez, fényes ditsőségben

- 27 NK, EF1, OF1: Méltóságos háza | MF1: Méltóságos, magasztalására | OF3: Méltóságos háza magasztalására | R1–2: Méltóságos
 28 NK, OF1: Egész, Magyar ország | MF1: Egész, Ország Vigasztalására | EF1: Egész magyar ország | OF3: Egész, Ország | R1–2: Egész, Ország

Szómagyarázatok

- 8 *Nador Ispányságra* – a nádor a király után a legfőbb méltóság volt a rendi Magyarországon
 12 *Hajlandó Nyájához* – a hívekhez készséges szívvel fordul. Vö.: „Te hozzád hajlandó szívének járása” (Szili János püspök úr köszöntésére írt vers utolsó sora)
 14 *Peliciánt* – vízmadár, amely a *Physiologus* szerint vérével táplálja utódait, az önzetlenség szimbóluma
 24 *tárbázas sok jókka* – gazdagon áradó sok jókkal
 27 *Méltóságos Háza* – grófi családja

24.

Azon Méltóságnak Neve Napjára Az Ország Gyűlésekor. 17 Esztendőben.

Források

- SZK [58–59.]
 NK [42–43.]
 MF1 [46–47.]
 EF1 [116–117.]
 OF1 [121–124.]
 OF3 [80–83.]

- R1 [66–67.]
 R2 [49–50.]

NK: a strófák meg vannak számozva.

MF1: a 3–4. sor nincs beljebb kezdve az első két versszakban. A költemény elég sok sora csak két sorban fér el ebben a másolatban.

OF1: a forma teljesen megegyezik a SZK-éval.

OF3: A másoló a hosszú sorokat két sorba írja. A 3–4. sor nincs beljebb kezdve a strófákban.

R1–2: Nincsenek versszakok, egységes tömbben olvasható a vers.

Az EF1-ben a 2. strófa után kimaradt két versszak. Valaki ceruzával ezt írta a lap aljára: „Itt két versszakot kifejejtett a jó öreg.” A célzás Kaprinai István híres történész-retorika-tanárra, a versek másolójára vonatkozhat.

Keletkezés

A másolatok felének címe Batthyány Lajos *neve* napjára írt üdvözlésnek, a másik fele *születe* napjára szánt köszöntésnek tartja.

A 18. sor jól mutatja, hogy Faludi az utolsó kéziratában is javított. Az összes kézirat és Révai kiadásai így olvasható: „Szeresse meg Isten minden kívánt jóval”. A SZK-ban: „Szeresse meg Isten Lelki Testi jóval”.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Méltóságos Groff Batthyani Lajos Palatinus Urnak neve Napján az Ország Gyűlésekor. 1764^{huz}* | MF1: *Az Ország Gyűlésekor Azon Méltoságnak Születése Napjára Örvendező Versek* | EF1: *Gróff Batthyani Lajos Palatinus születése napján*. | OF1: *G. Batthyáni Lajos Palatinus születése napján* [B. J. 1824. III. 4.] | OF3: *G. Battyáni Lajos Palatinus (!) születése napján*. | R1: XXIV. ÉNEK. AZON MÉLTÓSÁGOS GRÓFNAK, NEVE' NAPJÁRA, AZ ORSZÁG' GYŰLÉSEKOR. | R2: XXII. ÉNEK. AZON MÉLTÓSÁGOS GRÓFNAK, NEVE' NAPJÁRA, AZ ORSZÁG' GYŰLÉSEKOR.

- 1 NK: ország egén, fenyesség | MF1: Égen ki tetző fenyesség | EF1: Magyar-ország egén ki-tetző | OF1: ország egén ki tetző fenyesség | OF3: egén, ki tetző | R1–2: egén ki tetző Fenyesség!
- 2 NK: fen-járó | MF1: Ispánsági fen járó ékesség | EF1: Nádor Ispánsági fen-járó | OF1: fen járó | OF3: Nádor Ispánsági fen járó Ékesség | R1–2: Nádor Ispánsági fen járó Ékesség!
- 3 NK: értékes, Érdemes | MF1: értékes, érdemes Méltóság | EF1: értékes, érdemes méltóság | OF1, R1–2: értékes, érdemes | OF3: Fölséges Értékes Érdemes Méltóság
- 4 NK: jóság | MF1: udvart, tündöklő, jóság | EF1: A kinel udvart, tündöklő, jóság | OF1: udvart, tündöklő, jóság | OF3: tündöklő, jóság | R1–2: udvart, tündöklő
- 5 MF1: erkölts, böltsesség | EF1: Uri, titkú böltsesség | OF3: erkölcs, titkú bölcsesség | R1–2: Uri szeléd Erkölt, titkú Böltsesség
- 6 NK: nagy hívtség | MF1: Aszonyunk, nagy hívtség | EF1: Aszszonyunk, 's bazánkhoz, nagy hívtség | OF1: nagy hívtség | OF3: Aszonyunk s- Hazánknaek mértéklet nagy hívtség | R1–2: Aszszonyunk' s Hazánkhoz, nagy Hívtség
- 7 MF1, OF3: mulato | OF3: helyyel | R1–2: El rendelés
- 8 NK, OF1: bátor | MF1: rendtartás bátor eltökélés | EF1: rend-tartás, bátor [EF1: a lap alján őrszó: Figye, mégis két versszak kimaradt; az őrszó alatt, ceruzával: „Itt két versszakot kifelejtett a jó öreg.”] | OF3: Igenes rend tartás bátor el tőkélles | R1–2: bátor El tekélles
- 9 OF3: vigázo | R1–2: Szorgalom, vígyázó Okosság
- 10 NK: gyemánt | MF1: dolgaiban, Gyémánt állandóság | OF3: allondóság | R1–2: dolgaidban, Állandóság
- 11 NK: töb' jó. Ebbul ország ismér | MF1: És, töb' jó: kiből | OF1: melyből | OF3: És, több jó melyből | R1–2: És, több Jó, kiből Ország
- 12 NK: Tisztel, betsül | MF1: Tisztel, bötsül | OF1: Tisztel, bötsül | OF3: Tisztel böcsül, magasztalva dicsír | R1: Tisztel, betsül, dítsér | R2: Tiszte [nyomdahiba], betsül, dítsér
- 13 NK: Tanu e' Jeles Nap! Ime | MF1: jeles nap imé gyűlekeznek | OF1: map: | OF3: jeles nap: | R1–2: Tanú e' jeles nap, íme
- 14 NK: gyöngyös | MF1: kőves gyöngyös gálában | OF1: Hímes, gyöngyos Gálában [Négyes szerint az aláhúzás azt jelzi, hogy idegen szó.] | OF3: Gálában Érkezenek | R1–2: Hímes, gyöngyös gálában
- 15 NK: Sok Uri, színével | MF1: Fő Udvári [tollhiba], Ország Színével | OF1: Sok Uri vendégek, színével | OF3: Sok Uri vendégek, Színével | R1–2: Fő Uri, az Ország' színével

- 16 MF1: *inneplő népével* [rím] | OF1: *inneplő népével* | OF3: *palota éinneplő Népével* | R1–2: *inneplő Népével*
- 17 NK: *mondgyak* | MF1: *Éllyen* | EF1, OF1: *Éllyen, ilyen* | OF3: *El/en, ilyen, mondgyák, szoval* | R1–2: *Éljen, ilylyen*
- 18 NK: *minden kívánt jóval* | MF1: *minden kívánt jókkal* | EF1: *minden kívántt* | OF1: *minden kívántt* | OF3: *minden kívánt jóval* | R1–2: *minden kívánt*
- 19 MF1, R1–2: *sok nyomos időekkel* | OF3: *Üdökkal*
- 20 NK: *meg-tölt esztendőekkel* | MF1: *megtölt* | EF1: *meg-töltt esztendőekkel* | OF1: *esztendőekkel* | OF3: *Esztendőekkel* | R1–2: *Menynyei, meg tölt esztendőekkel*
- 21 MF1: *Üllye, Ispán* | EF1: *Üllye, Nádor* | OF3: *Üllye békésséggel, székit* | R1–2: *Ülje, Nádor Ispán' székit*
- 22 NK: *Maradékit!* | MF1: *Őtőd, maradékét* | EF1: *maradékét* | OF1: *maradékét* | OF3: *Maradékét* | R1–2: *ízig, maradékít*
- 23 NK, EF1, OF1: *Unokáit* | OF3: *Groffi* | R1–2: *Grófi, Unokáit*
- 24 NK: *közöttők* | MF1: *töltse közöttök orait* | EF1: *töltse közöttök* | OF3: *tölcső* | R1–2: *Vigadozva*
- 25 NK: *ország buzgó obajtása* | MF1: *égész Ország* | EF1: *ország buzgó kívánsága* | OF1: *buzgó kívánsága* | OF3: *Egész Ország buzgo kívánsága* | R1–2: *Ország'*
- 26 NK, EF1, OF1: *szívének járása* | MF1: *szívinek* | OF3: *hajlando szívinek járása* | R1–2: *szívének forgása*
- 27 NK: *Melyből a' Köz-jó, vészen* | MF1: *Melyből a' Közjó is Vigasztalást vészen* | EF1: *Mellyből a' köz jó-is, vészen* | OF1: *Melyből a' Köz-jó-is, vészen* | OF3: *Melyből a' Köz jó, vészen* | R1–2: *Melylyből a' köz jó, vészen*
- 28 NK: *Ugy tetszik jelt adott az Ég, hogy meg léssen.* | MF1: *Hajlék a' Kegyes ég, ugy teczik meg léssen.* | EF1: *Úgy tetszik jelt adot az ég, hogy meg léssen.* | OF1: *Ugy tetszik jelt adot az Ég, hogy meg léssen.* | OF3: *Ugy tetczik jeltt adott az ég, hogy meg léssen.* | R1–2: *kegyes ég*

Szómagyarázatok

- 2 *Nador Ispánsági* – a király után a legfőbb méltóság a rendi Magyarországon
- 6 *Asszonyunk 's Hazánkhoz mértékelt nagy Hívség* – A királynő asszonyhoz (Mária Terézia) és hazánkhoz mért nagy hűség. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Eskütt hívség.”
- 7 *mulató* – itt: elmulasztó
- 8 *Igyenes Rend-tartás* – egyenes, igazságos törvénytisztelet és igazságos törvénykezés
- 10 *Fel tett dolgaiban* – elhatározott terveidben
- 14 *hímes* – előkelő. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Hímes palota”
- 15 *ország színével* – az ország híres előkelőségeivel
- 19 *nyomos sok időekkel* – tartós, hosszú idővel

25.
Méltóságos Vitéz Gróff Nádasdi Ferentz
Horváth-Országi Bánnak.
 irtam ezen Koporsós Verseket még éltében
 és meg küldöttem 1777-dikben.

Források

SZK	[60–62.]
NK	[47–49.]
MF1	[53–55.]
PF5	[190.]
EF1	[121–124.]
OF1	[129–132.]
OF2	[39–40.]
OF3	[87–89.]
R1	[82–84.]
R2	[64–66.]

NK: A cím felett jobbra paratextus: *Ich bin getroffen* („Érintve vagyok”). Két strófánként van megszámozva, tehát négy részre tagolódik.

PF5: minden versszak meg van számozva; a szöveg egy lapon két hasábra van írva (1–4; 5–8). A másoló a vers alatt visszaul a könyv egyik oldalára: „Respice supra pag. 109.”

MF1: A strófák második sorai egy betűhellyel beljebb kezdődnek.

OF2: A sorok többsége kisbetűvel kezdődik.

OF3, R1–2: A strófák első négy sora változtatatosan, rendszertelenül helyezkedik el egymáshoz képest.

Keletkezés

PF5: A cím alatt a következő magyarázó szöveg olvasható latinul: „*Quod P. Franciscus Faludi celebris Poeta Hungaricus Excellmō D. Francisco Nádasdyo Banō Croatiae ac Campi-Maresbállo aliquot annis ante ejus obitum paravit et quod demum nunc post ipsius fata an. 1783. per pagellas Posonienses Num 45. vulgatum est.*” Magyarul: „Ezt Pater Faludi Ferenc, híres magyar költő írta méltóságos Nádasdi Ferenc horvátországi bánnak és tábornoknak, néhány évvel az ő [a bán] halála előtt. Végül most – sorsa beteljesedése után – 1783-ban egy pozsonyi kisnyomtatvány 45. oldalán jelent meg.” Vagyis még Révai első kiadása előtt.

R1–2: Ez olvasható a lap alján levő jegyzetben: „Ezekről a’ Versekről ezeket jegyzette maga a’ Szerző: Méltóságos Vitéz Gróf Nádasdi Ferentz Horváth Országi Bánnak irtam ezen Koporsós Verseket még éltében, és meg küldöttem 1777 esztendőbenn.”

Szövegváltozatok

Cím NK: *Epitaphj Ungarici Paradigma per Cantilenam* | MF1: *Vitéz Gróff Nádasdi Ferencz Horváth Bánrral halottas Versek még éltében.* | PF5: *Epitaphium* | EF1: *Temetői Versek Gróff Nádasdi Ferentz, Horváth Bánrról* | OF1: *Temetői Versek G. Nádasdi Ferentz Horvát Bánrról.* [B. J. 1824. I. 20.] | OF2: *Nádasdi’ Koporsó (!) Versei.* | OF3: *Temetői Versek*

G. Nádasdi Ferencz Horváth Bánru | R1: XXXV. ÉNEK. NÁDASDI' KOPORSÓS VERSEI (*) | R2: XXXIII. ÉNEK. NÁDASDI' KOPORSÓS VERSEI (*)

- 1 PF5, OF3, R2: *engedte* | OF2: A' *még engedte* | R1: A' *még engedte*
- 2 OF3: *vedte*
- 3 MF1: *Embernek esetét* | OF2: *embernek* | OF3: *esetét*
- 4 MF1: *Halálát* | OF1: *Életét* | OF2: *halálát* | OF3: *életét*
- 5 NK, MF1: A Nagy Isten! | PF5: A *nagy* Isten | OF2: *a'* *nagy* Isten
- 6 OF2: *forgattam Karomat* | R1–2: *karomat*
- 7 NK: *Bajvivő* | OF2: *bajvívó Kardomat* | R1–2: *Baj vívó kardomat*
- 8 NK, PF5, OF3: *szántom* | EF1: *Ki-szantam*
- 9 PF5: *oncsom* | MF1: *Véremet* | OF3: *oncsam*
- 10 PF5, OF3: *Aszonyomért* | EF1, R1–2: *Aszszonyomért*
- 11 PF5, EF1: *Marsnak* | MF1: *koczkáját* | OF2: *Marsnak Koczkáját* | R1: *ketzkáját* | R2: *Marsnak ketzkáját*
- 12 NK, OF2, R1–2: *próbáját* | PF5, EF1, OF1, OF3: *próbáját* | MF1: *Próbáját*
- 13 NK, OF1: *pattantyuit* | PF5: *Tűzes pattantyuit* | EF1, OF2, R1–2: *pattantyúit* | OF3: *pattantyuit* [tollhiba]
- 14 NK: *Álgyuit* | MF1: *Füstelgő Álgyuit* | PF5: *Füstölgő agyuit* | EF1: *Halálos álgyút* | OF1: *Halálos álgyuit* | OF3: *Halálos álgyuit* | OF2: *füstölgő álgyút* | R1–2: *Füstölgő álgyút*
- 15 NK: [a sor alatt, kisebb betűkkel: *meg állattam*] | MF1: *Bátran neztem* | PF5: *Bátrón*
- 16 MF1, OF3: *fegyverét*
- 17 NK, PF5, EF1, OF1: *emberét* | OF2: *konczoltam emberét* | MF1, OF3: *emberét*
- 18 MF1, PF5: *Döntöttem*
- 19 MF1, EF1, OF1: *várait*
- 21 MF1: *Érít*, PF5: *Vitézít nyomtam* | OF1, OF3: *érét* | OF2: *Nyítottam*
- 22 NK, EF1, OF1, OF3, R1–2: *Gázoltam* | MF1: *Gázoltam Vérít* | OF2: *gázoltam* | PF5: *Rab Szjira vontam*
- 23 NK: *Bé sántoltzt táborát* | MF1: *Bé sántoltzt* | PF5: *Bé sántoltzt táborát* | EF1: *Be sántoltzt táborát* | OF1–OF3: *Be sántoltzt táborát* | R1–2: *Bé sántoltzt táborát*
- 25 PF5, OF2, R1–2: *Le tapodtam*
- 26 EF1, OF2, R1–2: *nevemet*
- 27 NK, PF5, EF1, OF1: *bíremet* | MF1: *Terjesztven* | OF2, R1–2: *bíremet*
- 28 MF1, EF1, OF1, R1–2: *részein* | PF5: *reszein* | OF2: *részeinn* | OF3: *nígy*
- 29 NK, MF1, PF5, EF1, OF1, R1–2: *mezein* | OF2: *mezeinn*
- 30 PF5, R1–2: *nemzetek*
- 31 MF1, EF1, OF3: *nyukszom* | OF2: *nyugszok*
- 32 NK, MF1, PF5, EF1, OF1, OF3, R1–2: *Békén aluszom* | OF2: *békével alszok*
- 33 NK, OF1: *bujdosó* | MF1: *Hallodé Buidosó* | PF5: *Hallodé* | EF1: *Hallád-é bujdosó?* | OF2: *Hallod-e Bújdosó!* | R1–2: *Hallod e Bujdosó!*
- 34 NK: *Jámbor* | MF1: *utazó* | PF5: *utozó* | EF1: *útazó?* | OF2, R1–2: *Útazó!*
- 35 NK: *All-meg Ki vagy?* | MF1: *Ál meg, Ki vagy?* | PF5: *Allj* | EF1: *All-meg! Ki vagy?* | OF1: *Áll-meg, Ki vagy?* | OF3: *All meg ki vagy* | OF2: *állj meg, ki vagy?* | R1–2: *Állj meg, ki vagy?*
- 36 NK, PF5, EF1, OF1, OF2, OF3, R1–2: *báborút* | MF1: *haborut*
- 37 NK, PF5, EF1, OF1, OF3: *Hozz* ['hooz'] | MF1, OF2: *Hozz* | EF1, OF2: *koszorút* | OF1, OF3: *Laurus* | R1–2: *Hozz Laurus' koszorút:*
- 38 NK, OF1: *Bötsüld-meg tetemít* | MF1: *Bötsüld meg tetemít* | PF5: *Böcsüld meg tetemít* | EF1: *tetemít* | OF2: *Böcsüld meg Tetemít!* | OF3: *Böcsüld meg tetemít* | R1–2: *Betsüld meg*
- 39 NK: *Nádasdi fekszik itt!* | PF5: *Nádasdy*
- 40 MF1: *El/ballaghatsz* | PF5: *El ballaghatz* | OF3: *El/ballaghatz*

Szómagyarázatok

- 8 *szántam* – itt: arra szántam
10 *Asszonyomért* – a királynőért, Mária Teréziáért
11 *Mártnak Kotzkáját* – a hadisten próbáit, a hadiszerencsét
13 *Sebes Pattantyút* – gyors ágyút
29 *Bellona* – a háború istennője a római mitológiában
37 *Laurus Koszorút* – babérkoszorút

26.

Méltóságos Gróff Niczki György, és Batthyáni Xavéria Kis-Asszony Házassága alkalmatosságával, mely történt a Rohonczi Várban 1774^{dik} Esztendőben 13 Novembris.

Források

SZK [63–64.]

MF1 [51–52.]

R1 [78–79.]

R2 [60–61.]

Az MF1-ben az utolsó két versszakban a 3. és 4. sor nincsen beljebb kezdve.

R1–2: nincs strófákra osztva és nincs beljebb kezdés sem. Egységes tömbben olvasható a szöveg.

Keletkezés

Faludi latinul is megírta 18 soros disztichonban a házaspárt eltető dicsőítését: *Carmen Nuptiale In scrutu[m] Sponsorum Xav[er]iae a Batthyan et Comit[is] Niczky* = R1: *Deák versek*, XV. CARMEN NUPTIALE. IN SCUTUM SPONSORUM XAVERIAE BATTHYANI, ET GEORGII NICZKI. (vö. *Omniarium* [17v:])

A latin címben benne van a címer (*scutum*) szó, a magyarban már nincs, de mindkettő költemény a két család közös címerét magyarázza. A latin címben nincs megjelölve a házasságkötés évszáma.

Révai helyesírása a latin versben: Niczki. A címben kisebb betűvel szedi a férj nevét a felesége után. Révai helyesírása a magyar nyelvű szövegben: Ni/zki. A címben a férj neve elsőként áll, ugyanolyan nagyságú betűkkel, mint a feleségé.

Jelentős különbség van a SZK és az MF1 címeiben megadott időpont között. 1774 SZK november 13.; MF1 szeptember 18.

Szövegváltozatok

Cím SZK: (...) 1774^{dik} 13 Novemb. | MF1: *Gróff Niczki György, es Batthyáni Xaveria Kiss-Asszony Házassága alkalmatosságával mely történt Rohonczon 1774^{ben} 18. 9^{bris}* | R1: XXXII. ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS GRÓF NITZKI GYÖRGY, ÉS BATYTYÁNI XA-

VÉRIA GRÓF KIS ASZSZONY' HÁZÁSÁGA' ALKALMATOSSÁGÁVAL MELYL TÖRTÉNT A' ROHONTZI VÁRBANN. 1774. | R2: XXX. ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS GRÓF NITZKI GYÖRGY', ÉS BATYTYÁNI XAVÉRIA GRÓF KIS ASZSZONY' HÁZÁSÁGA' ALKALMATOSSÁGÁVAL MELYL TÖRTÉNT A' ROHONTZI VÁRBANN. 1774.

- 1 MF1: *tőb, oroslánt* | R1–2: *töb, Oroszlánt*
- 2 R1–2: *partján, Pelikánt*
- 3 MF1: *fénlő tsillagokkal* | R1–2: *fénylő*
- 4 SZK: *Tzimert* [az *m* felett egy mellékjel látható, amely dupla mássalhangzót jelent; a 6. és a 13. sorban nincs mellékjel az *m* betű felett] | MF1: *Tzimert* támogató *Kőrmős* | R1–2: *Tzimert* támogató *kőrmös* *Grif vadakkal*
- 5 MF1: *Jegyesek ti köz pőtsétek* | R1–2: *Ti*
- 6 MF1: *Vő* | R1–2: *Batytyáni, Nitzki, Vő's Mény Tzimeretek*
- 7 R1–2: *Valylon, Igen*
- 8 MF1: *Aedipe add, Jövendölve* | R1–2: *Edipe! add, Jövendölve*
- 9 MF1: *meggyőz, szerelmivel* | R1–2: *Pelikán meg győz*
- 10 MF1: *Fiait, vérivel* | R1–2: *Fiait táplálja*
- 11 MF1: *Oroszlán, Társokért* | R1–2: *Oroszlán, Grif, társokért*
- 12 [MF2, MF3: *állandóság, Párjakért*] | MF1: *Hűség, Párjokért* | R1–2: *Hűség, állandóság, párjokért*
- 13 [MF2, MF3: *Jövendölve*] | MF1: *Jövendölve, Czimeres Jeleket* | R1–2: *Jövendölve, tzimeres*
- 14 [MF2, MF3: *Meg győzik*] | MF1: *Meg győzik, úgy nézd a' mai Jegyeseket* | R1: *Meg győzik, úgy nézd a' mai Jegyeseket*, R2: *Meg győzik, úgy*
- 15 MF1: *Nagyobb, eskütt*, [a „*benek*” szó *n* betűje fölött mellékjel, ez jelzi a kettőzött hangot.] | R1–2: *Nagyobb, Egyesség*
- 16 MF1: *holtig, hűség* | R1–2: *Szeretet, holtig, Hűség*
- 17 MF1: *Példájok* | R1–2: *Példájok, Tsillagokkal*
- 18 MF1: *esztendőig* | R1–2: *esztendőig*
- 19 MF1: *Éllyetek állandó tenyésző hűségben* | R1–2: *Éllyetek, tenyésző Hűségben!*
- 20 MF1: *Meg lesz, jel adatott, úgy tetszik az Égben.* | R1: *Meg lesz, jel adatott, úgy tetszik, az égben.* [Négyes jegyzete: „Ez lehetett az eredetibb szöveg, de aztán Faludi megváltoztatta, hogy a Batthyánit köszöntő névnapi vers végével ne egyezzen.” Révai a második kiadásban javította.] | R2: *Szívességben*

Szómagyarázatok

- 2 *Pelikánt* – a pelikán az önfeláldozást jelképező vízimadár, mely a *Physiologus* szerint vérével táplálja kicsinyeit
- 11 *Griff* – félig sas-, félig oroszlántestű mitikus lény
- 5 *Ti köz Petsétek* – Ez a ti közös címeretek. A *Petsét* szó a *címer* szinonímája. – Faludi latin menyegzős verse segít az értelmezéshez: „Sponsi vestra haec sunt jam nunc com[m]unia scuta” (*Omnarium* [17v:]), „Jegyesek, ez most már közös címeretek” (Ford.: Uray Piroska)
- 8 *Aedipe* – Oidipusz thébai király, aki meg tudta fejteni a Szfinx talányos kérdését
- 13–14 *Tzimeres jeleket* / *Meg győzik úgy nézzed ezen Jegyeseket* – A „nézzed” ige a *Tzimeres jeleket* jelzős szóösszetételre vonatkozik.
- 18 *Nyomos esztendőig* – hosszú évekig (a latin versben: „seros dies”)
- 19 *tenyésző hűségben* – termékeny hűségben

**Méltóságos Szili János Urnak, Szombathelyi Első érdemes Püspöknek
mikor azon Püspökségébe bé állott, 1777 Esztendőben**

Irtam Apáthiban 26 August:

Források

SZK [65–66.]

MF1 [89–90.]

R1 [84–85.]

R2 [66–67.]

A SZK-ban csak a címben fordul elő, hogy Faludi a püspök nevének második magánhangzóját is *i*-vel írja. Az R1–2 mindig így írja, az R1-ben található latin szövegben szintén. Az MF1 címe jelentősen különbözik a SZK-étól, a régebbi variációra, a latin vers címére emlékeztet: a püspök címeréről szóló költemény.

MF1: a strófák 3–4. sora nincs beljebb kezdve.

R1–2: Nincs strófákra bontva, egységes tömbben olvasható a vers. A 22. sornál jegyzetben magyarázza, hogy miért hagyta meg a régebbi variációt: nem tetszett neki Faludi javítása.

Keletkezés

Ez a költemény is címet leíró dicsőítés.

Faludi latinul megírta Szily János püspök dicsőítését 16 soros disztichonban is. Az *Omniarium*ban nem található; Révai – azóta elveszett – saját anyagában lehetett meg. R1: *Deák versek*, XVII. IN SCUTUM GENTILITUM JOANNIS SZILI PRIMI EPISCOPI SABARIENSIS. Kritikai kiadás, Latin versek, 26. [A költemény utolsó sora nagyon hasonlít Gróff Batthyány Lajos névnapjára írt magasztalás befejezésére: „Intonuit coelum: sunt rata vota Jovi”.]

Szövegváltozatok

Cím MF1: *M. F. Szopori Szily Urnak Szombathelyi Püspöknek Tzimeriről*. A költemény végén ez áll: *Irtam Apáthiban 1777. 26. Aug.* | R1: XXXVI. ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS SZILI JÁNOS ÚRNAK SZOMBATHELYI ELSŐ ÉRDEMES PÜSPÖKNEK, MIKOR AZON PÜSPÖKSÉGBE BÉ ÁLLOTT. 1777. | R2: XXXIV. ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS SZILI JÁNOS ÚRNAK SZOMBATHELYI ELSŐ ÉRDEMES PÜSPÖKNEK, MIKOR AZON PÜSPÖKSÉGBE BÉ ÁLLOTT. 1777.

- 1 MF1: *tavaszi zöldben* | R1–2: *súgár borostyánt tavaszi zöldében*
- 2 MF1: *Látok, Urunk, Czimeriben* | R1: *Látok Szili Urunk', Tzimerében* | R2: *Látok Szili Úrnak, Tzimerében*
- 3 MF1: *zöldellő* | R1–2: *zöldellő*
- 4 MF1: *Kellő* | R1–2: *Kellő, telyhes egészségét*
- 5 MF1: *Vitéz Oroszlánt is metszet pőtsétyére* | R1–2: *metszett Pecsétjére*
- 6 MF1: *Aedípe ennek is mennyűnk már* | R1–2: *Ennek is, menjünk a' végére*
- 7 R1–2: *Oroszlán, Szili' szívében*

- 8 MF1: *Gyémánt* állandóság eltekéllyésében | R1–2: *Gyémánt*, el tekéllésébenn [Négyesy jegyzetében Révai variánsa véletlenül a 18. sorhoz írva]
- 9 MF1: *látok*, *medve* csillagzattya | R1–2: *látok*, tsillagzatja
- 10 MF1: *ég* *felső*, *ragyagtattya* | R1–2: *ég* *felső*, *ragyogtatja*
- 11 MF1: *merűl* | R1–2: *merűl*, *alkanyodik*
- 12 MF1: *közt*, *főn*nen | R1–2: *közt* *első*, *feny*nyen
- 13 MF1: *Első Púspók* Szilj, *ezen* | R1–2: *Első*, *Szili ezen* Megyében
- 14 MF1: *Fen*, *ragyag*, *meg marad* fényében | R1–2: *Fen*, *híre*, *tündöklő fény*ébenn
- 15 MF1: *Veszélyben*, *csillag* | R1–2: *veszélybenn*, *tsillag út*at
- 16 MF1: *bús* Révézeknek | R1–2: *bús* révészeknek igazítva
- 17 MF1: *Nyájának* | R1–2: *Útat*, *Szili*, *nyájának*
- 18 MF1: *Kórman*nyának [tollhiba] | R1–2: *Melyly*, *tartja*
- 19 MF1: *vezérellyen* követvén | R1–2: *Éljen*, *vezéreljen*
- 20 MF1: Töltsé bé *győzse* meg Czimeres Jelcit | R1: *győzse* meg *tzímeres* | R2: példásan *tzímeres*
- 21 MF1: *A' csillagok írják drága nevét égbe* | R1–2: *A' tsillagok írják drága nevét égbe* | R2: *drága*
- 22 MF1: *Öltözzék de későn ditső fényességben* | R1–2: *Öltözzék, de későn, ditső fényességbe* | R2: [a sorhoz fűzött jegyzetben:] „Faludinak Kéz írásábann e' két vers más ként vagyon. Későbbben jobbíthatta meg, de, az én ítéletem ként, bizony nem olyly igen szerentsésen. Ítélje meg az Olvasó is, Ezek azok.
A' Drága Szili név írva legyen égbenn,
A' föld színén pedig legyen ditsőségben.”
- 23 MF1: *Ez a' Szombat helynek* buzgó ohajtása | R1: *őhajtása* | R2: *égesz* [nyomdahiba], *őhajtása*
- 24 R1–2: *szívének*

MF1 a költemény végén: „Irtam Apátiban 1777. 26. Aug.”
Révai elhagyja a paratextust.

Szómagyarázatok

- 1 *Két sugár Borostyánt Tavasz Zöldében* – két oldalon futó borostyán tavaszi erős zöld színében
- 5 *Petséttyére* – címerére
- 9 *Medve tsillagzattya* – a Nagy Medve csillagkép, melynek hét legfényesebb csillaga alkotja a Göncölszekeret.
- 12 *feny*nyen – fent
- 18 *Mely-is viszont tartja* – amely (a nyáj) pedig szintén annak véli

**Méltóságos Gróff Fekete Györgynek Mikor Országunk Birája lett.
Pásztori Versek.**

Meliboeus neve alatt értsed a' mondott Méltóságot.

Eccloga 1ma

Tityrus, Meliboeus, Mirtillus, Menalcas

Források

- SZK [67–70.]
 MF1 [56–61.]
 PF3 [5–6.]
 EF1 [125–129.]
 OF1 [133–138.] A 132. lap után nincs kitéve a díszes kereten belül lapszám.
 OF3 [90–95.]
- R1 [107–110.]
 R2 [71–73.]

Az I. *Ecloga* helye a másolatokban: MF1: *Vétész Gróff Nádasdi Ferencz Horváth Bánrrul halottas Versek még éltében.* után következik. PF3: a négy eklogamásolat 4. darabja. EF1: *Temetői Versek Gróff Nádasdi Ferencz, Horváth Bánrrul* után olvasható. OF1: *Temetői Versek G. Nádasdi Ferencz Horvát Bánrrul.* után található. OF3: *Temetői Versek G. Nádasdi Ferencz Horváth Bánrrul.* után következik.

R1: A kötetben a DEÁK VERSEK. után olvasható: FALUDI FERENTZ' PÁSZTOR ÉNEKEI. I. PÁSZTOR ÉNEK.

R2: A XXXV. ÉNEK. A' PÍPÁRÓL. után következik: FALUDI FERENTZ' PÁSZTOR ÉNEKEI. I. PÁSZTOR ÉNEK.

MF1: A pásztorok nevei a szövegrészük első sora/szava mellett balra olvasható, még az ekloga első sorában is. Nincs 4 vagy 5 soros felosztás, a 3–4. sor nem kezdődik beljebb. PF3: Nincs szakaszokra bontva, a nevek a szövegük bal szélén láthatók. Ez az ekloga negyedikként, utolsóként van lejegyezve ebben a kéziratban. [Az 5. és 6. nem található benne. Az utolsó oldalon a 4. ekloga 47–55., tollal egyszer áthúzott sorai.]

EF1, OF1: A pásztorok nevei a szövegrészük első sora/szava mellett balra olvasható, még az ekloga első sorában is. A szövegformálás nagyon hasonlít a SZK-éhoz.

OF3: Elég sok sor a hosszúsága miatt csak két sorban fér el. Nincs a soroknál beljebb kezdés. Három helyen vonal jelzi a tagolást.

R1–2: A szereplők neve a szövegük felett középre igazítva látható. Egységes tömbbe vannak rendezve a pásztorok beszédei.

Faludi a SZK-ban a „pásztor” és a „pásztor” szóalakot egyaránt használja. Legtöbbször meghagytuk mindkét variációt. Az első három címében *Pásztor* az olvasat. A *György* keresztnévet Faludi hosszú ő-vel írja, a kéziratok nagyon változatos írásmódúak. Az EF1 szintén hosszú magánhangzóval írja, ezért meghagytuk.

A PF3-ban lejegyzett négy ekloga utolsó darabja ez. Ez a kézirat is azt mutathatja, hogy az eklogák végleges sorrendjét a szerkesztés és nem a keletkezési időrend határozza meg.

Szövegváltozatok

Cím MF1: *M. Gróff Feketének, mikor Országunk Birája lett.* Maeliboeus neve alatt értsd a' mondott Méltóságot. 1. *Eccloga Pásztori Versek*, Maeliboeus, Tytirus, Myrtillus, Menalcas | PF3: *Meliboens*. [tollhiba], *Thir[is]*, *Myrt[illus]*, *Menalc[as]* | EF1: *Meliboens*, Tityrus, Myrtillus, Menalcas, Meliboeus neve alatt értsd Méltóságos Gróff Fekete Györgyöt országunk biráját 1773^{ban} | OF1: *Meliboens*, Tytyrus, Myrtillus, Menalcas. Meliboeus neve alatt értsd M. Groff Fekete Györgyöt országunk Biráját 1773^{ban}, [B. J. 1824. II. 1.] | OF3: *Moelibous*, Týtýrus, Mýrtillus, Menalcas, Moelibous neve alatt értsd M. Groff Fekete Györgyöt Országunk Biráját 1773 | R1–2: FALUDI FERENTZ' PÁSZTOR ÉNEKEI., I. PÁSZTOR ÉNEK. MÉLTÓSÁGOS GALANTAI GRÓF FEKETE GYÖRGY ÚRNAK, MIKOR ORSZÁG BIRÁJÁVÁ LETT. TITIRUS, MIRTILLUS, MENALKÁS.

- 1 PF3: *pásztor, dudával* | EF1, OF3: *Pasztor, dudával* | OF1: *dudával* | R1–2: *Pásztor!, dudával*
- 2 MF1: *jo* | PF3: *Menaalcas, társával* | EF1: *társával* | OF1: *Menalcás, lesz, társával* | OF3: [kimaradt a *lesz* szó], *társával* | R1–2: *Menalkás, sípos társával*:
- 3 MF1: *Uj, uj, vallomon* | PF3: *ű csakom, ű kanko vallomon* | EF1: *Uj tsakám, uj kankó vallamon* | OF1: *tsákám* | OF3: *Uj csakom, uj konko vállomon* | R1–2: *Uj tsákóm, új kankóm*
- 4 MF1: *Uj, ing, uj botskor lábomon* | PF3: *űj varrat ing, űj bocskor lábomon* | EF1: *Uj, ing, uj botskor* | OF1: *ing, botskor* | OF3: *Uj varott ing, uj bocskor lábomon* | R1–2: *Uj varott ing, új botskor*
- 5 MF1: *Tejűnk, turonk, öreg* | PF3: *Tejűnk turonk, elíg* Gesztenyénk | EF1: *Tejűnk, turonk, gesztenyénk* | OF1, R1–2: *túrónk, gesztenyénk* | OF3: *turonk, öreg gesztenyény*
- 6 MF1: *Körténk* | PF3: *Ománk, kőrtink, berkenyenk* | EF1: *körténk, berkenyénk* | OF1: *berkenyénk* | OF3: *Ománk, Berkenyény* | R1: *Almánk, szilvánk, berkenyénk* | R2: *szívánk, berkenyénk*
- 7 MF1: *Borsónk, Lencsénk csörgés* | PF3: *Repánk borsónk lenchenk csörges* | EF1: *Repánk, borsónk, tsörges szalannával* | OF1: *Borsónk, tsörgés* | OF3: *lencsénk, szalonnával* | R1–2: *tsörgés szalonnával*
- 8 MF1: *Lentsét tsörgés* | PF3: *lenchet csörges* | EF1: *tsörges szalannával* | OF3: [hiányzó sor] | R1–2: *tsörgés szalonnával*
- 9 MF1: *nársot, kecskét* | PF3: *Geczi farágy nyársot, kecsket* | EF1: *farag, susd-meg* | OF3: *farag, kecskét* | R1–2: *Getzi!*
- 10 MF1: *Pástor?* | PF3: *királ/á* | EF1: *Pasztor?* | OF1: *Pasztor! kiss* | OF3: *Kiss Királyá* | R1–2: *Mi dolog ez? Pásztor!, királylyá*
- 11 MF1: *lattuk vendégeskettel* | MF2, MF3: *láttuk* | PF3: *mi eddig nem láttunk, hogy vendégeskédttel* | EF1: *lattunk* | OF1: *láttuk* | OF3: *láttuk, vendégiskettél* | R1–2: *láttuk, vendégeskedtél*
- 12 MF1: *látom, csudalom föl duzzatt* | PF3: *mast, csudalom föl duzzant* | OF3: *csudalom, duzzat* | R1–2: *ís tsodáalom, duzzadt*
- 13 MF1: *sűtőd, főződ, ebédedet* | PF3: *keinek főződ sűtőd pajtás ebédedet* | EF1: *sűtöd, főződ, ebédedet?* | OF1: *sütöd, ebédedet?* | OF3: *Pajtás* | R1–2: *főződ, Pajtás! ebédedet?*
- 14 MF1: *Tűrd el* | PF3: *Tűrd el, dudádöt* | EF1: *Tűrd-el, puffažd, dudádat* | OF1: *Türdd-el, dudádat* | OF3: *Türdd el maíd, föl dudádat* | R1–2: *Tűrd el, dudádat*

- 15 MF1: *vég Lengel* | PF3: *mond, vég lengeke* [?] *notáját* [rím] | EF1: *Lengyel* | OF3: *vég, notádat* | R1–2: *Mondd, vég Lengyel*
- 16 MF1: *tetzik Menalcás jön másod* | PF3: *ugy tetzik menában* [?] *jön másod* | EF1: *Menalcás* | OF3: *tetzik Menálcás jön másod* | R1–2: *Úgy, Menalkás jó másod*
- 17 PF3: *Ládde mint fenyeget sódérával* [szótagszám] | EF1: *Ladd-é mint fenyeget minket sódérával* | OF1: *Ládd-e mint fenyeget minket sódérával!* | OF3: *Ládd e mind fenyeget minket sódérával* | R1–2: *sípos*
- 18 MF1: *sűsd meg, kecskét* | PF3: *Gezsi, nyársót sűsd, kecsket* | EF1: *sűsd-meg* | OF3: *kecskét* | R1–2: *Getzi!*
- 19 MF1: *Nyájas a tűz úgy le, gyöp* | PF3: *nyájas a tűz úgy le, gyöp, alattam* | EF1: *Nyájas a tűz, úgy-le* | OF1: *Nyájas* | OF3: *Nyájas a Tűz, gyöp* | R1–2: *Nyájas a tűz, ülj le*
- 20 MF1, OF1: *örömmnek* | PF3: *okát örömmnek ha meg nem hallóttam* [tollhiba] | EF1: *örömmnek*
- 21 MF1: *Egy, Pásztor!, Maeliboeus* | PF3: *egy, nyilván meliboe[us]* | EF1: *Egy, Pásztor. Myrti!, Meliboeus?* | OF1: *Egy, Myrtill, Moelibeus* | OF3: *Egy híres nagy, Myrtill, Maelibeus* | R1: *Egy, híres, [új sor] MIRTILLUS. [új sor] Talám Melibéus?* | R2: *Egy, híres, [új sor] MIRTILLUS. [új sor] Nyilván Melibéus?*
- 22 MF1: *Tytr: Az ha tudsz deakul:* | PF3: *Tityrus: Az ha tudsz deákul* | EF1: *Tityr. Az. Ha, Deákul:* | OF1: *DEUS* | OF3: *Deákal, DEUS.* | R1–2: *Deákul: servet illum Deus.* [a latin szavak mindkét kiadásban dőlt betűkkel; R2-ben a „Deákul” után felkiáltójel]
- 23 MF1: *Biráját, reménségét* | PF3: *pásztorok biráját nyájunk reménségét* | EF1: *Pásztorok biráját* | OF1: *Biráját* | OF3: *biráját, nyájunk reménségét* | R1–2: *nyájunk'*
- 24 MF1: *örömet, fényes dicsőségét* | PF3: *örömet, oltalmát fényes dűcsőségét* [rím] | EF1: *Örömet, oltalmát, fényes* | OF1: *Örömet oltalmát, fényes* | OF3: *Örömöt Oltalmát fényes dicsőségét* | R1–2: *örömet, fényes ditsőségét*
- 25 MF1: *több* | PF3: *nem, meg töb* | EF1: *több* | OF1: *mánd* | OF3: *meg több* | R1–2: *több, eszemben*
- 26 MF1: *Azomban, ilyen* [tollhiba, szótagszám], PF3: *azonban, igen is szivemben* | EF1, OF3: *Szivemben* | R1–2: *Azonbann, egyenes szívembenn*
Ez után a refrén következik a következő másolatokban:
PF3: *Gezsi faragj nyársot sűsd meg a bárányt is.* | EF1: *Getzi faragj nyársat, sűsd-meg a' bárányt-is.* | OF1: *Getzi faragj nyársat sűsd-meg a' barányt-is.* | OF3: *Getzi faragj nyársat, sűsd meg a bárányt is*
- 27 MF1: [hiányzik a *tudja*], *helység* | MF2: *Thyrsi* [Batsányi ceruzával áthúzta] | MF3: *Thyrsi* | PF3: *Mar, Tjrsi, tudgya, mind en helység* | EF1, OF1: *helység* | OF3: *Tjrsj, tudgya, helység* | R1: *nem titok, Pajtás!, helység* | R2: *nem titok, Pajtás!, helység* [Négyesy szerint a *Thyrsinek* nincs értelme, *Thyrsis* nevű pásztor ugyanis a III. *Ecdlogában* jelenik meg. A „pajtás” szóra cseréli le Révait követve, aki a 13. sorból vehette át a megszólítást. A szöveggörnyezetből mégis érthető, ha pásztorotársát, Tytistrust akarja megszólítani.]
- 28 MF1, EF1, OF1, R1–2: *vidékség* | PF3: *nyilván, egész vidékség* | OF3: *egész vidékség*
- 29 MF1: *Lejtőt, Pásztor, jöttem* | PF3: *Lejtőt, pásztor, láttom, <láttam>, jöttem* | EF1: *Lejtőt jár, Pásztor, lattam* | OF1, OF3: *Lejtőt* | R1–2: *Lejtőt*
- 30 MF1: *Versent, utánnom, előttem* | PF3: *Verset ugrádoztak, előttem* | EF1: *Versent ugrádoztak* | OF1: *Versent, előttem* | OF3: *Versent* | R1–2: *Versent, előttem*
- 31 MF1: *Völgyekben* | PF3: *Száz Pásztor pattanás hallék a Völgyekben* | EF1: *Szaz Ostor, völgyekben* | OF1: *Völgyekben* | OF3: *patannás hallják a völgyekben* | R1–2: *völgyekben*

- 32 MF1: Száz, kűrtűlések legelő | MF2, MF3: Száz | PF3: Száz vég [vég?], kűrtűlések legelő | EF1: kűrtűlések, hegységekben | OF1: Száz, hegységekben | OF3: Száz vég | R1: Száz vég, legelő hegységekben, R2: [hiányzó sor]
- 33 PF3: a felelő Echo | EF1, OF1, OF3: felelő | R1–2: Ekhó
- 34 MF1: Irigység kaján, [hiányzó névelő] | PF3: csak, irigység kaján feiet | EF1: irigység kaján | OF1: Irigység | OF3: Csak, irigység kaján fejt | R1–2: irigység kaján
- 35 MF1: nársat süsd meg a' báránt is | PF3: Geczi, süsd meg a bárányt is | EF1: nyarsat, süsd-meg a baranyt-is | OF1: bárányt-is | OF3: Tűtű, báránt | R1–2: Getzi, bárányt
- 36 MF1: Többet, Erdőség | PF3: Többet, mar az erdőség | EF1: Többet | OF3: Juhász | R1–2: Juhász!, erdőség:
- 37 MF1: Öröm, langal a' mezőség | PF3: Örven tűz rakással langal a mezőség | EF1, OF3: Öröm-tűz, langal | OF1: Öröm, langal | R1–2: Öröm, mezőség
- 38 MF1: nevét | PF3: nevet sok sípos sok dudás | EF1: nevet sok sípos sok Dudás | OF1: Melibeus nevét sok Sípos | OF3: Melibeus Nevét sok Sípos | R1–2: Melibéus' nevét, dudás
- 39 MF1: Égig, szamtaian Furuglás | PF3: Egigh, Furuglás | EF1: Égig, szamtaian furuglyás | OF1: furuglyás | OF3: Égig magasztallya, furuglás | R1–2: Égig magasztallya, furuglyás
- 40 MF1: szokot, hallék | PF3: Így sokat [értelem] | EF1: Illyen [szótagszám] szokot | OF1: szokot, Maelibeus | OF3: szokot, Maelibeus | R1–2: Így szokot, Melibéus éljen
- 41 MF1: Báránt, többé | PF3: mar többé | EF1: farkastúl | OF1: farkastul | OF3: báránt a farkastól többé már ne félyen | R1–2: farkastól, félyen
- 42 MF1: szerető, törvényes | PF3: igazság szerető törvényés | EF1, OF1: törvényes | R1–2: szerető, törvényes
- 43 MF1: Vigyázó | PF3: vigyázó, kegyes es kegyelmes | OF3: Vigázo | R1–2: Vigyázó, kegyes, és kegyelmes
- Ezt a sort a refrén követi a következő másolatokban:
 PF3: Tityrus: Geczi faragj nyársat süsd meg a [hiányos] | EF1: Tityr. Getzi forgas nyársat | süsd-meg a bárányt-is | OF1: Tityr. Getzi forgas nyársat süsd meg a' bárányt-is | OF3: Tityr. Getzi forgas nyársat süsd meg a' bárányt is.
- 44 MF1: El készült az ebéd | PF3: el készült az ebéd jérték | EF1: El-készült az ebéd | OF1: El-készült az ebéd | OF3: El készült az ebéd | R1–2: El készült az ebéd
- 45 PF3: kecskével soderral vigan vagdálkozunk | EF1: sóderrel | OF1: Sóderral | OF3: kecskével sóderrel | R1–2: bárányval vigan
- 46 PF3: kinek kel/ a lenese ki tárt a borsóval | EF1, OF1: kel/ a' lentse, borsóval | OF3: köll a lenese, borsoval | R1–2: lentse?, borsóval?
- 47 MF1: lagy czipó is a' boros | PF3: itt a langy czipó is a boros korsóval | EF1, R1–2: tzipó-is a boros korsóval | OF1: a' boros | OF3: Czipó ki tartt a Korsoval
- Ezt a sort a refrén követi a következő másolatokban:
 PF3: Geczi add mar egyszer add fel a Bárányt is | EF1: Getzi add már egyszer, add-fel a' barányt-is | OF1: Getzi add már egyszer add-fel a' Bárányt-is. | OF3: Getzi add már etzer add fel a bárányt is
- 48 MF1: közbe közbe tudgyuk | PF3: Igunk közbe közbe tudod miért kiért | EF1: közbe közbe, tudod | OF1: Igyünk, tudod, kiért? | OF3: tudod mért kiért | R1–2: kiért
- 49 MF1: A' Moelibeusnak jó egészségért | PF3: a Meliboeusnak jó egísségért | EF1: Meliboeusnak jó egészségért [szótagszám] | OF1: A Maelibeusnak [a névelőt a díszítő jelre írták] | OF3: A Moelibeusnak jó Egéssegirt [az utolsó szótag i betűje fölött hosszabb vízszintes vonal] | R1: A' Melibéusnak jó egészségéért | R2: A' Nagy Melibéus jó egészségéért

- 50 MF1: *Éllyen Weszprím, Papa* | PF3: *Ilken veszprmi Papa* | EF1: *Éllyen Veszprím, Papa* | OF1: *Veszprím* | OF3: *Éllyen veszprém pápa Moelibeus ilyen* | R1–2: *Éljen, Melibéus éljen!*
- 51 MF1, EF1: *Pásztorok* | PF3: *hajcsatok neki tærdet* | OF3: *hajcsatok, mélyen* | R1–2: *Pásztorok!, mélyen*

Szómagyarázatok

- 3 *új Kankó vállamon* – férfi felsőruha; szegényebb parasztok viseleteként ványolt posztóból készült, csípőig, félcombig vagy térdig érő, többnyire álló gallérú, ujjas, lefelé bővülő felsőruha
- 7 *Tsörgés szalánnával* – töpörtyűs szalonna (Toldy Ferenc jegyzete)
- 9 *Getzi* – Gergely beceneve
- 19 *Nyájos a' tűz* – nyáj legel a tűz körül. Közmondásként Faludi *Jegyzőkönyvének* első részében: „Nyájas a' tűz.”
- 22 *servet illum Deus!* – Isten tartsa meg őt!
- 26 *igyenyes szivemben* – őszinte szívvel
- 28 *Nyilván emlegeti* – nyilvánosan emlegeti
- 29 *Lejtött jár a' Pásztor* – lassú táncot jár a pásztor
- 33 *Eccho* – 1) visszhang; 2) A görög mitológiában nimfa, aki bánatában eltűnt, csak a hangja maradt meg.
- 34 *Iregység Kaján fejét rázza* – Faludi *Jegyzőkönyvének*: „Kaján írigység.”
- 45 *vigan vagdalkozunk* – örömmel vágjuk fel a húst

29. Eccloga 2da. Pásztori Versek. Corydon Tytirus

Források

- SZK [71–74.]
NK [44.]
MF1 [62–66.]
PF3 [1–2.]
EF1 [54–60.]
OF1 [54–60.]
OF3 [33–37.]

- R1 [110–112.]
R2 [74–76.]

NK: A verssorrendben a *Méltóságos Groff Batthyani Lajos Palatinus Urnak Neve Napján az Ország Gyűlésekor. 1764^{bca}* után található, majd a *Remete* című vers következik.

MF1: Az *I. Eccloga* után következik.

PF3: a négy lemásoltból az első a sorrendben.

EF1, OF1, OF3: A *Tárka Madár* után és a *Chlorinda* előtt található.

R1–2: az *I. Ecloga* után következnek.

NK: a lemásolt 20 sor formája egyezik a SZK-éval. Az első szakasz előtt azonban meg van nevezve a narrátor: *Poëta*. A 13. sor előtt *Tityr* és a 17. sor előtt a *Tyt.* rövidítés olvasható. A SZK-ban a 13. sor előtt nincs pásztornév.

MF1: A szereplők neve középen olvasható a szövegük felett. A 2. szakaszban, illetve a 17. sor után a szakaszokban a 3–4. sor nincs beljebb kezdve.

PF3: A szereplők neve a szövegük első sora mellett áll, nincs 4 soros strófákra osztva, így a 3–4. sor sincs beljebb kezdve. Nem minden sor kezdődik nagybetűvel. A *II. Ecloga* első 20 sora található meg a kéziratban, akárcsak a NK-ban.

EF1, OF1: A pásztorok neve a szövegük felett, középen olvasható.

OF3: A pásztorok neve a szövegük felett, középen látható. A négysoros szakaszok 3–4. sora nincs beljebb kezdve.

R1–2: A pásztorok neve a szövegük felett, középen található. A szereplők szövege egységes tömbben van nyomtatva.

Keletkezés

Az első találós mesére, kérdésre (13–16) Csűry Bálint szerint a helyes válasz: a *gomba*.

A második találós kérdésre (17–20) a válasz: *eper* vagy *cseresznye*

A harmadik mesére (21–24) Csűry Bálint szerint a *v betű* a válasz: egy haj-szál régébe. A szerző erre a betűre mint megoldásra hoz fel példának több gyűjtött „mesét”. Felmerülhet megoldásként az *l* betű is, mert nincs a megadott négy szóban a „hajsza~~l~~” utolsó betűje. Vargha Balázs ezt a megoldást adja az általa kiadott Faludi-kötet bevezetőjében (21).

A negyedik mese (25–26) megoldása Csűry szerint: *bó és nap*. – Vargha Balázs Faludi-kiadásának bevezetőjében ezt írja: „Ennek közismert a megfejtése: *gyertyaláng*.” Ez a válasz azért kérdéses, mert a „mese” egyértelműen két „madárra” kérdez rá.

Az ötödik mese találós kérdésére a válasz (33–34): *nyereg*, vö. CSÜRY 1910.

A 17–18. században nyomtatásban is megjelentek a találós mesék, közmondások. Vö. POGÁNY 1978, 184, 186, 307; összefoglalóan: VOIGT 2006.

A 19. századi újságokban is találunk ilyen találós kérdésre emlékeztető meséket, vö. VARGHA 2016.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Fragmentum Ecloga* [rum]. Tityrus. Coridon. [„Törödék az eklogákból”]. A *II. Ecloga* első 20 sora található meg a kéziratban | MF1: 2. *Ecloga Pásztori Versek*. *Corydon. Tityrus.*, PF3: *Eclogae*. Corydon. Tityrus. [A többes számú cím mind a négy lemásolt eklogára utal.] | EF1: *Ecloga. Pásztori versek*. Corydon, Tityrus | OF1: *Ecloga. Pásztori Versek*. Corydon Tityrus [B. J. 1824. II. 2.] | OF3: *Ecloga Pásztori versek*. Corydon Tityrus. | R1–2: II. PÁSZTOR ÉNEK. PÁSZTOR VERSENGÉS., KORIDON, TITIRUS.

A Révai által adott kitalált címet (*Pásztor versengés*) a legtöbb kiadás átvette.

- 1 NK, PF3, OF1: gyermekkel | MF1: Kis | EF1: *kis* *kanász*, *juhász* gyermekkel | OF3, R1–2: *kis*, gyermekkel
- 2 NK: *Őszve*, *Pásztori versekkel* | MF1: *Őszve*, PF3: *őszve*, *pásztori versekkel* | EF1: *Őszve*, *Pásztori versekkel* | OF1: *versekkel* | OF3: *Eőszve*, *versekkel*

- 3 NK: fel tere fel másás ártánnát | MF1: fél másás ártánnát, PF3: föl tette fél másás ártánnát | EF1: Corydon Fel, fél mázás ártánnát | OF1: Corydon, fél másás Ártánnát | OF3: Cor., fél másás Artányát | R1: Koridon, két mázás ártánnát | R2: Koridon, fél mázás ártánnát
- 4 NK: Týtyrus táskáját | MF1: kecskét és leg jobb Baránnát, PF3: Týtyrus táskáját s leg jobb/ik bárányát | EF1: Týtyrus Taskáját, báránnát | OF1: Týtyrus Tásakáját, bárányát | OF3: Týtyj: Tásakáját, bárányát | R1: Týtirus ketskétét, bárányát | R2: Týtirus ketskétét, bárányát
- 5 NK: Týtyre, begyek | MF1: teczik, begyek, PF3: Týtyre, tetczik, begyek állyanban | EF1: Týtyre!, begyek | OF1: Týtyre, begyek állyanban | OF3: Týtyre ha teczik, állyanban | R1–2: Týtyre!, a' begyek' aljánban
- 6 NK: fak | MF1: Bűk fák ernyős | PF3: bűk fák, ernyős | EF1: bűk-fák | OF3: ernyős | R1: ki terjedt bűk fák' ernyős sátorában | R2: ki terjedt bűk fák' ernyős sátorában
- 7 NK, MF1, EF1: Legelő helyére bocsátván nyájunkat | PF3: Legelő helyére bocsátván nyájunkat | OF1: Legelő helyére bocsátván Nyájunkat | OF3: Legelő helyére bocsátván nyájunkat | R1: Legelő helyére bocsátván nyájunkat | R2: Legelő helyére bocsátván nyájunkat
- 8 NK: Pásztori énekekkel | MF1: Pásztori | PF3: pásztori versekkel mulássuk | EF1, OF3: Pásztori versekkel | OF1: versekkel | R2: Pásztori [nyomdahiba]
- 9 OF3: Juhász | R1–2: Juhász!
- 10 NK | R1–2: kövér | MF1: kövér ártány, nálod | PF3: ez a kövér, nálod | EF1: kövér | OF1: kövér Artány | OF3: kövér, nálod
- 11 MF1: erdejben, PF3: jó makkon, erdejben | OF1: erdejben | OF3: Bakon Erdejben | R1–2: makkon hízlaltam, erdejében
- 12 NK: leg jó | MF1: leg jobb idejben | PF3: Mast, kelemős, leg jobb idejben | EF1: leg-jobb | OF1: idejben | OF3: legjobb idejben | R1–2: kellemes leg jobb idejében
- 13 NK: széles e Világon | MF1: Széles e' világon | PF3: Széles e' világon | EF1, OF3: Mese, Mese, széles e' világon | OF1: széles e' Világon | R1: széles e' világon | R2: híres e' világon
- 14 NK: ágon? | PF3: neve, terjedt | EF1: gazdag | OF3: terjet | R1: írva, termett ágon | R2: írva, terjedt
- 15 NK: Redékes sarkantys | MF1: Redes és bokréta | PF3: Redős, es sarkanttyus, es | EF1: és sarkanttyús, bábos | OF1: és sarkangys | OF3: Redős és sarkangys | R1–2: Redős, bábos
- 16 NK, OF1: Néha, néha, fellül | MF1: Néha alul, néha, fellül | PF3: fölül | EF1: fellül | OF3: Néha alul, néha, fölül | R1: Néha, néha, fölül | R2: Néha alul, néha fellül
- 17 NK: Mese Mese Juhász, találod | MF1: találod | PF3: kulcsát találod | EF1, OF1: Mese, Mese, találod | OF3: kulcsát találod | R1: kulcsát találod, R2: kulcsát találod
- 18 NK: Ellő Bárányommal, síros lészen találod: | MF1: zsíros, találod, PF3: ígért, zsíros, látod [tollhiba] | EF1: bárányommal ziros, találod: | OF1: ziros, találod: | OF3: ziros, találod | R1–2: Ígért, zsíros, találod:
- 19 MF1: kövér, falat | PF3: piros posbos kőver még csak piczin | OF3: poskos, csak | R1–2: poskos
- 20 NK, MF1, EF1, OF1: ég [NK másolata itt véget ér] | PF3: nincs, hasonló, égh | OF3: Nincs hozza hasonló, ég | R1–2: kerek ég
- 21 MF1: erdőben | PF3: minczen, erdőben | EF1, OF1: Mese, Mese | OF3: Mese Mese, minczen | R1–2: nincsen az erdőben
- 22 MF1: találattik a' tagos mezőben | PF3: föl nem találottik a tagós Mezőben | EF1, OF1: tagos | OF3: fel, tagos | R1–2: mezőben
- 23 PF3: nem, | Pajtábon, pinczében | EF1, R1–2: pajtába, pintzébe | OF3: pajtába, pintzibe

- 24 MF1: könnyen b    r | PF3: *de, könnyen b   f  r egy hai sz  l végében* | EF1, OF1: b    r | OF3: *de, könny  n b   f  r egy ha  sz  l végébe* | R1–2: könny  n b   f  r
- 25 MF1: *madar, nélkül* | PF3: Mese *mese* [tollhiba] *melly  k, r  pd  z, nélkül* | EF1: *madar r  pd  z sz  rn   nélkül* | OF1: *r  pd  z sz  rn   nélkül?* | OF3: *r  pd  z, nélkül* | R1–2: *melly  k, nélkül?*
- 26 MF1: *mel  k, azt* [szótagszám], *nélkül* | PF3: *es melly  k, sz    o nélkül* | EF1: *azt* [szótagszám], *nélkül* | OF3: *  s, aztot* | R1–2: *  s, melly  k, nélkül*
- 27 MF1, EF1, R1–2: Ha *el  * találod *tied lesz kobakom* | PF3: *ha el  l találod tied lesz kobakom* | OF1: *találod tied lesz kobakom* | OF3: *találod, tied lesz kabakom*
- 28 MF1: *Onnal jól me  rakott Légrádi b  tsakom* | PF3: *Onn  l jól me   rakott Légrádi b  tsakom* | EF1, R1–2: *Önnél jól me  -rakott Légrádi bitsakom* | OF1: *Önnél jól me  -rakott Légrádi bitsakom* | OF3: *Önnél jól me   rakot Légrádi b  tsakom* [Faludi a SZK-ban tudatosan felcserélte a korábbi kéziratok 36.   s a 28. sorát, mert a narráció   gy lesz logikus.]
- 29–32 MF1, PF3, EF1, OF1, OF3, R1–2: [Ez a versszak a következő négy sor után szerepel (33–36), ezért innen kezdve a SZK és a fent említett kéziratok, valamint az R1–2 sz  vegrendje eltér egym  st  l.]
- 29 MF1: *P  n, kedvében [r  m]* | PF3: *a Dudát P  n adta jó kedvében* [szótagszám] | EF1: *dudát, v  g* | OF3: *P  n, kedvében* | R1–2: *dudát, P  n adta, v  g kedv  ben  n*
- 30 MF1: *kilencz, V  rme  gy  ben [r  m]* | PF3: *nincs, kilencz v  rme  gy  ben* | OF3: *Nincs hozza hasonló kilencz v  rme  gy  ben* | R1–2: *V  r me  gy  ben  n*
- 31 MF1, EF1, R1–2: *neve* | PF3: *a furugl  t, ada mi   z neve* | OF3: *furugl  t, neve*
- 32 MF1, EF1, OF1, OF3: *tur  t* | PF3: *aki, tur  t* | R1–2: *t  r  t*
- 33 MF1: *jár lába nélkül* [szótagszám] | PF3: *lab   nélkül* | EF1: *Mese, Mese, nélkül* | OF3: *Mese, Mese, nélkül* | R1–2: *nélkül*
- 34 MF1: *  l, nélkül* | PF3: *mese, nélkül* | EF1: *Mese, Mese, nélkül* | OF3: *nélkül* | R1–2: *nélkül*
- 35 MF1: *találod, vidd el Furugly  mat* | PF3: *ha   lve* [tollhiba] *találod vidd el fulugly  mat* | EF1: *el  -találod, vidd-el furugly  mat* | OF1: *találod vidd-el furugly  mat* | OF3: *ha, találod vid ell furugl  mat* | R1–2: *el   találod, vigyd el furugly  mat*
- 36 MF1: *  s, tecz  k   jdon   j Dud  mat* | PF3: *  s, tecz  k bangas jó dud  mat* | EF1: *  s, bangos jó dud  mat* | OF1: *Es, bangos jó Dud  mat* | R1–2: *  s,   jdon   j dud  mat*
- 37-t  l [a SZK és az MF1, PF3 és a többi szövege újra megegyezik. MF1: Tytirus beszédének tartja a következő három strófát (37–48). PF3: Tytirusnak tulajdonítja a szöveget egészén a végéig (37–52). Négyesy Corydon narrációjának a 33–44. sort tartja. Ez megfelel a sz  vegkoh  z  i  nak.]
- 37 MF1: *szolv  n* | PF3: *T    j a B  tsakr  l szolv  n mopsus a Bett  kn  k* [tollhiba] | EF1: *Tityrus Bitsakr  l szolv  n* | OF1: *T  tyrus szolv  n* | OF3: *T  t  y  rus b  tsakr  l szolv  n* | R1–2: *TITIRUS. bitsakr  l sz  l/v  n, Mops  s a’ Bet  n  k*
- 38 MF1: *zálogának* | PF3: *ad  , tarscad szived z  log  n  k [r  m]* | EF1: *z  log  n  k* | OF3: *Ada, tarscad* | R1–2: *sz  v  m’*
- 39 MF1, OF3: *bolond, eszre vette* | PF3: *a Bolond* | EF1: *bolond me  -banta, eszre-vette* | R1–2: *bolond, Be  a*
- 40 MF1, R1–2: *bitsakj  t* | PF3: *panaszos B  tsakj  t elejében* [ritmus] | EF1, OF1: *bitsakj  t el  jbe* | OF3: *b  tsakj  t elejbe*
- 41 MF1, EF1, OF1: *Egyiknek* | PF3: *eg  knek* | OF3: *Egyiknek, f  l emeltem* | R1–2: *Egyiknek, kellett*
- 42 MF1: *kettőt   szve* | PF3: *mint a kettő félt   szve b  k  lttettem* | EF1, OF1: *mind a két félt* | OF3: *k  t félt   szv   b  k  lttettem* | R1: *kettőt, b  k  lttettem*, R2: *kettőt, b  k  lttettem*

- 43 MF1: *tarcsam* | PF3: Remény kedve, *tarcsam* | OF3: Remenkedve, *tarcsam* | R1–2: Reménykedve
- 44 PF3: *tartom, bicsakomnak* | EF1: *attól, bitsakomnak* | OF1: *bitsakomnak* | R1–2: *attól, bitsakomnak*
- 45 [Négyesy szerint a SZK-ban Faludi itt elfelejtette kitenni *Tytirus* nevét. A megszólítás indokolja a szerepváltást. – Más kéziratokban sem találjuk itt *Tytirus* nevét. Négyesy előtt Batsányi kiadásában látjuk ezt a szereposztást; elfogadjuk a javítást a szöveg logikája alapján.]
MF1: Hallódé, PF3: *ballode* te Pástor az *ebek* | EF1: Hallád-é te *Pasztor!*, *ebek* | OF1: *Pasztor, ebek* | OF3: Hallod e, *ebek* | R1: Hallod e? te *Pásztor!*, *ebek* | R2: *Höllod e?* [nyomdhiba] te *Pásztor!*, *ebek*
- 46 MF1, EF1, OF1: *Talán a' farkasok juhokat* | PF3: *talán* a farkasok juhokat *szággatnak* | OF3: *Talán* a Farkasok juhokat | R1: *Talám* a farkasok juhokat | R2: juhokat
- 47 MF1: *Tegnap* is, kergetett | PF3: *tegnap* is a Fári, kergetett | EF1, OF1: *Tegnapis* | OF3: *Tegnap* is a fari | R1: *Tegnap* is a' *Tasi*, kergetett | R2: *Tegnap*, kergetett
- 48 MF1: *esett* | PF3: Szegény, egy veremben *esett* | EF1: Szegény!, *esett* | OF1: Szegény!, farkassal | OF3: Szegén | R1–2: farkassal, *esett*
- 49 MF1: *Kellyűnk*, kerékbe vettük | PF3: *Kellűnk*, *mar* kerékben vettek [rím] | EF1: *Kellyünk*: | OF3: *Kelyünk*, kerékbe vettük | R1–2: *Keljünk*
- 50 MF1: *menthettük* | PF3: *az aprókat* minap *csak* | EF1: *aprok*at | OF1: *Aprókat* | OF3: *csak*, *ment/hettük* | R1–2: *aprókat*
- 51 MF1, R1–2: *gyakran* viaskodnak, PF3, EF1, OF1, OF3: *heven* [hevesen]
- 52 MF1: *Mi tagadás benne több* Farkas bőrt adnak | PF3: *mi tagadás benne, sok* Farkas *pórt* [értelem] adnak | EF1: *Mi tagadás benne. Sok* farkas bőrt adnak | OF1, OF3: *Mi tagadás benne, sok* farkas-bőrt adnak | R1: *Mi tagadás benne, több* farkas bőrt adnak | R2: *Mi tagadás benne?* farkas bőrt is adnak

Szómagyarázatok

- 3 *Ártánnnyát* – herélt disznó
- 6 *büke-fák ernyős sátorában* – Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Ernyős berkek”
- 9 *Mese azért Juhász, ha meg tudsz felelni* – a mese ’találós kérdés’-t jelent a régi magyar irodalomban
- 19 *Piros, Poskos* – pirospozsgás (Toldy Ferenc jegyzete)
- 27–32 [Négyesy: „Tityrus levén a juhász, neki való a furulya és duda, a kanász Corydonnak pedig a kobak és a bicsak | azért a *Sz(ombathelyi kézirat)* szövegét fogadtuk el.”]
- 35 *kobakom* – tökpalack (Toldy jegyzete)
- 40 *Panaszos Bitsakját* – sajnálattal, nem jószívvel adott bicska. Vö. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Panaszos ajándék.”
- 47 *Fari* – a pásztorkutyájának neve. Vö. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Nem tsak egy ebnek fari a' neve.”
- 49 *kerékbe vették* – körbe vették

30. Frantzia Versek

Források

SZK [74.]

R1 [89–91.]

Csak az R1 közli *Faludi' Énekei* után a *Frantzia Verseket*, majd a latin nyelvű *Deák Versek* következnek, és utána *Faludi Ferencz' Pásztor Énekei*.

Cím FRANTZIA VERSEK IV.

Az 1–5. sor formája megegyezik a SZK-éval. Révai a 6. sort nem kezdi beljebb, a 7-et igen, épp fordítva, mint Faludi. A szakaszok között díszítőjel található.

IV.

Qu' on ne me parle plus d'amour, ni de plaisir:
Disoit un jour la triste Tourtoureille.
Consacrez vous mon ame à d' eternels soupirs:
J'ai perdu mon amant fidele!
Arbres, ruisseaux, gazon delicieux,
Vous n' avez plus de charme pour mes yeux.
Mon amant a cessé de vivre.
Qu'attendons nous mon coeur? hâtons de le suivre.

ANNAK ÉRTELME.

Senki se szóljon nékem már a' szeretetről, sem az örömről, mondja vala egykor a' szomorú Gerlitze. Áldozátok oda lelkemet az örök zokogásoknak: el vesztettem hív szerelmesemet! Fák, folyó patakok, gyönyörű pázsit nem vagytok már kellemetesekek szemeimnek: meg szűnt élni szerelmem! Mit késtetjük szívemet? siessünk őtet követni.

UGYAN AZ VERSEBENN.

Sem a szeretetről,
Sem már az örömről,
Senki se szóljon nékem:
Bús gerlitze' szava
E' vólt mély zokogva,
Szűnet nélkül kesergem.

Mert hív szerelmem,
Oda már kedvesem!
Oda fele szívemnek.

Zöld ág, pázsit, folyók,
Már kellő mosolygók
Nem vagytok szemeimnek.

Meg szűnt élni társom,
Én szerelmes párom!
Már engem' mi maraszthat?
Őt követem én is,
'S még a' vad halál is
Tőle el nem választhat.

31.

Eccloga 3tia Pasztori Versek

Thyrsis. Menalcas. Mopsus.

Források

SZK [75–78.]
NK [57–58.]
MF1 [67–70.]
PF3 [2–3.]
EF1 [136–141.]
OF1 [147–150.]
OF3 [101–108.]

R1 [112–115.]
R2 [76–79.]

A NK utolsó verse. *A Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek* címűt egy üres lap követi, majd ez az ekloga. Az írásmód is meglehetősen eltér a többi versétől. Szelestei N. László tanulmánya szerint „a kötetbe helyezett összehajtott levélén” található.

MF1, PF3; R1–2: A *II. Ecloga* után találjuk. EF1, OF1: A SZK sorrendje szerinti *IV. Ecloga* után következik, és ez mindkét másolat utolsó verse. OF3: A SZK szerinti *IV. Ecloga* után következik, és utána még három vers található. Az első közülük: *Négy Egri Nympháknak Sememilla, Tiratilla, Eucháres Amallares, kerti mulatsága*. Egyetértünk Négyesyvel: ezek nem Faludi versei; valószínűleg egy ismeretlen költőé, aki Faludi stílusát utánozta.

SZK: A szereplők nevei az első sorok elején olvashatók rövidítve. Kivétel a 7. sor, amelynek közepén Thyrsis neve olvasható, és utána a beszéde. Az ekloga többnyire 4 soros versszakokból áll, amelyeknek 3–4. sora beljebb kezdődik. Az 51–52. sor azonban nincs beljebb kezdve, valószínűleg azért, mert 2–2 sort mond két különböző szereplő.

NK: Menalcas, Thyrsis, Mopsus neve az általuk mondott szakaszok fölé van írva, kivétel a 7. sor. A margón három helyen – más kéz által írott – variáció olvasható.

MF1: A strófákban a 3–4. sor nincs beljebb kezdve. A szereplők neve a szövegük felett olvasható, kivétel a 7. sor.

PF3: Nincsenek strófák, a beszélők neve a szövegük első sora előtt áll.

EF1, OF1: A pásztorok nevei a szövegük felett olvasható, kivétel a 7. sor.

OF3: Nincsenek strófák, két sorba fér el, ami más kéziratokban egy sorban olvasható. A pásztorok nevei a sorok elején találhatók.

R1–2: A pásztorok neve a szövegük felett olvasható. Révai a 7. sort kettévágja, és Thyrsis nevét középre helyezi. A hosszabb szövegeket nem tördeli négysoros formátumba.

Keletkezés

Révai Miklós a második kiadásában ezt írta az utolsó két strófáról: „Ez az egész darab, melyet itt Tirzis mond, fel nem találhatik Faludi Kéz írásában. Hihető, hogy későbbre, magát meg gondolván, nem akarta ezzel meg sérteni a rossz Költőket.” A SZK-ban azonban megtalálható ez a két versszak. Négyes ebből a jegyzetből is logikusan arra következtet, hogy Révai egy ma már nem ismert Faludi autográf kéziratot használt. Megállapíthatjuk azonban, hogy az első kiadásában is megtalálható Thyrsis befejező beszéde, és itt nincs jegyzet. A második kiadásában a jegyzet feltehetőleg arra utal, hogy Révai több másolatot is felhasználott kiadásaihoz.

A III. *Ecloga* 29–36. sorai „művészet a művészetben”: először a tavaszról szóló „méd-édes” éneket hallunk, majd az ajándéknak szánt kupán látható tavaszi jelenetekről olvashatunk. A költészet és a (képző)művészet kapcsolatára sok ókori előzményt találhatunk, itt főként Vergilius eklogái lehettek a minták. A IV. *Ecloga*-ban ez a toposz folytatódik.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Ecloga* | MF1: 3. *Ecloga Pásztori Versek* Thyrsis, Menalcas, Mopsus. | PF3: *Ecloga. Thyrs. Mops. Menalc.* | EF1: *Ecloga* Thyrsis, Mopsus, Menalcas. | OF1: *Ecloga* Thyrsis Mopsus Menalcas [B. J. 1824. II. 3.] | OF3: *Ecloga* Thyrsis, Mopsus, Menalcas. | R1: III. PÁSZTOR ÉNEK. MEGÍNT PÁSZTOR VERSENGÉS. TIRZIS, MOPSZUS, MENALKÁS. | R2: III. PÁSZTOR ÉNEK. MEGÍNT PÁSZTOR [nyomdahiba] VERSENGÉS. TIRZIS, MOPSZUS, MENALKÁS. [A Révai által adott kitalált címet – *Megínt pásztor versengés* – a legtöbb kiadás átvette.]

- 1 NK: Két | MF1: mohós kősziklán, kecskés le űle | PF3: kősziklán két kecskes le űle | EF1: kősziklán, ketskes le-űle | OF1: ketskes | OF3: Mohos Keősziklán, kecskés le űle | R1–2: kő sziklán
- 2 NK: sűrűben, Pásztor | MF1: Belleb', Pásztor fűtyűle | PF3: belleb, Pástor fűtyűle | EF1: Pásztor fűtyűle | OF1: sűrűben, Pásztor fűtyűle | OF3: bellyebb a sűrűben, Pásztor fűtyűle | R1–2: Belylyebb a' sűrűbenn, Pásztor fűtyűle
- 3 NK: Hallyák és tsudállhák | MF1: Hallák, nézgélik | PF3: ballák és nyizgélek vígre | EF1: nézgélik | OF1: nezgélik | OF3: Hallák, nezgélik | R1–2: Hallják, esmérík
- 4 NK: Hogy közellyeb jöne barátságért, kéri! | MF1: Jöñne ki s-közellyeb, PF3: jöñne ki s közellyeb mint | EF1: Jöñe-ki közellyeb | OF1: 's közellyeb | OF3: Jöñne ki s-közellyeb | R1–2: Jöñe ki közellyeb
- 5 NK: Ki jöt Menalcás | MF1: jött Menalcas volt | PF3: jött, Menalcas | EF1: jöt, volt | OF3: Menalcás volt | R1–2: Menalcás, háres sípos
- 6 NK, MF1, OF1: Pásztor | PF3: tiszta Pástor | EF1: Pásztor, hajú | OF3: Pásztor, fitós | R1: Pásztor Gyermek, hajú | R2: Pásztor Gyermek
- 7 [Kivételesen minden másolatban középen találjuk a szereplő nevét. A pásztor neve után SZK: pontosvessző; NK és EF1: kettőspont] NK: Meg szollitya, ne kéméld magadat | MF1: szollitya, ne vond | PF3: meg szollitya Thyrsis ne | EF1: Meg-szó-

- lit/ya | OF1: Meg szolitt/ya, ne | OF3: Meg szolitt/ya Thjr/sis ne | R1–2: Meg szállít/ya Tír/zis. [új sor:] TIRZIS. [új sor:] Ne vond meg magadat
- 8 NK: jó, gyenge szép | MF1: jó Pásztor gyöngye szép | PF3: badd hal/luk szép Pásztor szép gyöngye szovadat | EF1: szép Pásztor szép gyöngye | OF1: szép Pásztor szép gyöngye | OF3: hal/luk szép Pásztor szép gyöngye | R1–2: Hagyd, hall/juk, Jó Pásztor! gyenge szép
- 9 NK: Ott a' Pusztá Várnál mulatván vájkaltam, [margón: legelvén] | MF1: legelvén | PF3: Itt a pusztá várnak legelvén | EF1, OF3: Itt a pusztá-várnál legelvén vájkaltam | OF1: Itt a pusztá várnál legelvén | R1–2: vár'alján legelvén
- 10 NK: Nem gondoltam volna szép Cupát találtam | MF1: Nem gondoltam volna egy kupát találtam | PF3: nem gondoltam volna réz | EF1: Nem gondoltam volna, réz-kupát | OF3: Nem gondoltam volna kész kupát | OF1: Nem gondoltam volna réz | R1: Nem gondoltam volna | R2: kíváñ
- 11 NK: A' Bettának szantom, de már tied lészén | MF1: A Moerisnek szántam, de már tied lészén | PF3: a Petinek szántom de már tied lészén | EF1, OF1: A Pepinek szántam, de már tied lészén | OF3: a Pepinek szántom de már tied lészén | R1: Mérisnek, de már tied lészén, R2: Mérisnek, da [nyomdahiba] már úgy fogadom
- 12 NK, MF1, OF1: Kezd el énekedet, és mond el egészen | PF3: Kezd el énekedet, és mond el egészen | EF1: Kezdd-el énekedet, es mondd-el egészen | OF3: Kezd el énekedet, s-mond el egészen | R1: Kezdd el énekedet, és mondd el egészen | R2: Mondd, te neked
- 13 PF3: kezdem, tavasz, tavaszt | OF3: tavazt | R1–2: Kezdem. Szép
- 14 NK, OF1: Agyomat | MF1: ágyomat, PF3: a:z hol, agyomat | EF1: tart/ya, ágyomat vehetem [tollhiba] | OF3: tart/ya, Ágyomat | R1–2: tart/ya, ágyamat
- 15 NK: Ki bujk a'földbül | MF1: Ki bujk a' földbül | PF3: ki bujk a Földbül vesta kis cseledgye | EF1: Ki-bújk a' földbül | OF1: Ki bujk a' földbül | OF3: Ki bujk a földbül Veste | R1–2: Ki bújk a' földbül
- 16 NK: Utánnok az eperj, ébedje [tollhiba] | MF1: Nyímphák [tollhiba] | PF3: Utánnok, Nymphák ebédgye | EF1: Utánnok az eperj, a Nymphák | OF1: Utánnok, Nímphák | OF3: Utánnok, Nímphák Ebedje | R1–2: Utánnok az eperj, Nímphák
- 17 NK: Öltözik | MF1: Öltözik az Erdő, virágokon | PF3: Öltözék, virágokon jarok | EF1: erdő, virágokon | OF1, OF3: Öltözik, virágokon | R1–2: Öltözik az erdő, virágokon
- 18 NK: mezőségnek bársonyán | MF1: A zöld mezőségnek | PF3: a zöld mezőségnek Bársonnyán sétálok | EF1: zöld mezőségnek, sétálok | OF1: mezőségnek | OF3: mezőségnek bársonyán | R1–2: zöld mezőségnek bársonyán
- 19 NK, OF1: szellőtskék, lengedeznek | MF1: szellőtskék, lengedeznek | PF3: a kies szellőtskék gyöngén lengedeznek | EF1: szellőtskék, lengedőznek | OF3: a kies szellőtskéknek [tollhiba] lengedeznek | R1–2: A' kies szellőtskék is, lengedeznek
- 20 NK, OF1: A fízta | MF1: A' fízta patakok, csergedeznek | PF3: a fízta patakok, csorgedeznek | EF1: A' fízta patakok nyersen | OF3: fízta, csorgedeznek | R1–2: A' fízta patakok
- 21 NK: Gyöngyöt fal a' nyájom | MF1: fal a' nyájam | PF3: Gyöngyet, nyáiom | EF1: fal a' nyájam | OF1: Gyöngyöt fal | OF3: Gyöngyöt fel [értelem] a Nyájom | R1–2: Gyöngyöt fal a' nyájam, hízik
- 22 PF3: vígan vagyok, aggódik | EF1: Vígan [bizonytalan olvasat, pont és vessző is van az i fölött] | OF3: magom, aggódik | R1: Vígan, szívem, R2: szívem
- 23 NK: madárkák késérnek [a margón: repdesznek] | MF1: rebdeznek, PF3: merre, madárkak rebdeznek | EF1: madárkák | OF3: kehek, madárkák | R1–2: madarak
- 24 MF1: Fölöttem, előttem | PF3: Föllettem előttem enekkel | EF1: Felettem | OF3: fölöttem, enekkel | R1–2: előttem

- 25 NK, EF1, OF1: *méz, éneked* | MF1: *méz, oly edes éneked* | PF3: *eresztet méz, oly, éneked* | OF3: *Mind az eresztet méz oly ides én nékem* | R1–2: *méz, olyly, éneked*
- 26 NK: *Azért, Cupát méltán* | MF1, EF1, OF1: *Azért, méltán*, PF3: *azert, méltán* | OF3: *Azért az szép kupát méltán el vehetem* | R1–2: *Azért, kupát méltán*
- 27 MF1: *jól* | PF3: *nem, Ajándék* | EF1: *ajándék* | R1–2: *meg vizsgálod*
- 28 NK: *A gyönyörű Tavaszt rajta* | MF1: *A' gyönyörű Tavaszt rajta* | PF3: *a gyönyörű tavaszt rajta* | EF1: *A gyönyörű Tavaszt rajta* | OF1: *A' gyönyörű Tavaszt rajta fel talá-lod* | OF3: *A gyönyörű tavaszt rajta föl találod* | R1–2: *A' gyönyörű Tavaszt rajta*
- 29 NK, EF1, OF3, R1–2: *Bokrosodik az ág, hant liget változik* | MF1: *Bokrosodik az Ág, hant Liget változik* | PF3: *bokrosodék az ág hánt liget változik* | OF1: *Bokro-sodik, hant liget változik*
- 30 NK: *virággal a' Kert illatozik* | MF1: *hegy s- vőlgy* | PF3, EF1, R1: *hegy vőlgy* | OF1, OF3, R2: *hegy vőlgy*
- 31 NK: *Harap bever a' Nyáj a' Pásztor nézgéli* | MF1: *Harap, játszik a' nyáj, napját vigan éli* | PF3: *harap bever a nyái a Pastor nyizgeli* | EF1: *Harap, bever a nyáj, a' Pásztor* | OF1: *Harap, bever a nyái, a' Pásztor* | OF3: *Harap, bever a nyái s a' Pásztor nézgeli* | R1: *Harap, játszik a' nyáj, napját vigan éli* | R2: *Játszik, bever a' nyáj, és egymást nézgéli*
- 32 NK: *Közötte forogván napját vigan éli* | MF1: *Közötte forogván, a' Pásztor nézgeli* | PF3: *Közöttök forogván nápiát vigan éli* | EF1: *Közöttök forogván napját vigan éli* | OF1: *Közöt-tök faragván* | [I] *Napját vigan éli* | OF3: *Közöttök forogván nyáját* [tollhiba] *vigan éli* | R1 *Közötte forogván a' Pásztor nézgeli* | R2: *Pásztor, és ebek közt napját bátran éli*
- 33–34 NK, MF1, PF3, EF1, OF1, OF3, R1: [hiányzó sorok]
- 33 R2: *karikát*
- 34 R2: *közt*
- 35 NK: *Még több más van rajta. Köszönöm jó Vendég* | MF1: *Még több más* | PF3: *még több más, föl találod vendég* | EF1: *Még több más, fel-találod vendég* | OF1: *több más, fel találod* | OF3: *több más, fel-találod vendég* | R1–2: *Még több más, fel találod, Vendég!*
- 36 NK: *Kedves énekedet, ime az Ajándék* | PF3: *Ajándék* | EF1: *ime! az ajándék* | OF3: *kedves énekedért* | R1–2: *íme*
- 37 NK: *mar, Torkomat és Számat* | PF3: *torkamat es számot* | EF1: *en-is, számot* | OF1: *Torkomat és számot* | OF3: *Torkomat is Számat* | R1–2: *Hagyd*
- 38 NK: *Nem kerek éreté se Cupát se vámot* [rím] | MF1: *se Vámot* [rím] | PF3: *sem vámot* | EF1: *se vámot* | OF1: *kerek, vámot* | OF3: *se vámot*
- 39 NK, OF1: *bög, fiát* | hja | MF1: *tehén, fiát* | PF3: *tehény, fiat* | hia | EF1: *tehény, fiát* | OF3: *bög, Tehén, fiát* | R1: *tehén, fíját* | hja | R2: *tehén, hja*
- 40 [MF2: *Vig ketske* | MF3: *víg ketske*] | NK: *vig ketske* | MF1: *vig, sija* | PF3: *vig, annyát* | hja | EF1, OF1: *vig, annyát* | OF3: *víg, anyát* | R1–2: *víg, anyját szíja* [egyik kéziratban sem kezdődik nagybetűvel]
- 41 NK: *tusz* [tollhiba] | MF1: *bel/eb, szebekket* [tollhiba] | PF3: *Fáld bel/eb, szébecket* | EF1: *Faldd* | OF1: *Föld* | OF3: *Told bellyebb, tudcz* | R1–2: *belylyebb sípodat*
- 42 PF3: *Coridontul tanulod* | EF1: *Corydöntül tánultad* | OF3: *Corjđontul* | R1–2: *Koridöntül tanultad*
- 43–44 NK, PF3, EF1, OF1, OF3: [hiányzó sorok]
- 43 [MF2: *Vize* | MF3: *vize*] | MF1: *Hypocrene Vize* | R1: *Heliķonnak Hipoķrene vize* | R2: *Heliķonnak Hipoķréne vize*
- 44 MF1: *nálod, nem tetczik* | R1–2: *Esméretlen, íze*
- 45 MF1, PF3: *Nymphák* | OF1: *Nímfak* | OF3: *Nímpbák* | R1–2: *Nímfák*
- 46 NK, PF3: *utánnam* | MF1: *bokretát utánnom* | EF1: *Koszorút, utánnok* | OF1, OF3: *utánnak* | R1–2: *Koszorút, utánnam*

- 47 NK: metsették | MF1: *mezzették* | PF3: *a fábo* metsették | EF1: metzették, emléke-
zetre | OF1: metzették | OF3: *a Fába* metzették, *Emlékezetbe*
- 48 NK: Valamit nem tom mi! [tollhiba] | PF3: *valamit, monták* | EF1, R1–2: mondtak
- 49 MF1: *magában*, | PF3: *magábon* | EF1: *Hogy* | OF3: *ísztelen* [tollhiba] | R2: *dísztelen*
- 50 NK, MF1, OF1: *a' kényes* Musák udvarába | PF3: nem illék *az kényes* musák *udvá-
rabon* | EF1: *a' kényes* musák | OF3: Nem illyik a *kényes* Musák *Udvarába* | R1–2: *a'
kényes* Múzsák'
- 51 NK: *Mophus udvarokba* még *eddig* nem lakot | MF1: *várba* | PF3: *várbon* mopsus, nem
lakot | EF1: *leány-várba* | R1–2: *Ilylen leány várban* Mopszus, nem lakot
- 52 NK, EF1, R1–2: *bakot* | MF1: nem *teczik* | PF3: *a* kinek nem *teczik* *fejje* meg a
bakot | OF1: *tetzik, bakot* | OF3: *akinek* nem *tetzik, bakot*
NK, MF1, PF3, EF1, OF1, OF3, R1–2: [még két sor], vö. NK, OF1: Menalcas: *Ne
veszkekedjete, jó a szép egység, / A' Pásztorok között a' tsendes békesség.*
- 53 NK: *sok fűzfa* | MF1: *Tőbnek szol a' Levél, tőb fűszfa*, PF3: *Tőbnek szol a level sok
fűzfa* | EF1: *szól, sok fűzfa* | OF1: *szól, sok fűz-fa* | OF3: *Tőbnek szol, sok fűzfa* |
R1–2: *Tőbnek, több fűz fa* verseket | [MF2: *Verseket* | MF3: *verseket*]
- 54 MF1: *ki turné*, PF3: *Látunk* [tollhiba], *ki túrne* ezeket | EF1: *Látunk imit, amot.
Ki-túrne ezeket?* | OF1: *Ki* | OF3: *Latunk imit amot ki turni* | R1–2: *Látunk, túrne*
- 55 NK: *csak ez a' summája* [marginál azonos kézzel: *e' volna*] | MF1: *Rövid beszídemnek,
Summája* | PF3: *rövid beszídemnek* [tollhiba], *csak ez a Summája* | EF1, OF1: *csak ez
a sommája* | OF3: *Rövid beszídemnek csak ez az* | R2: *keszídemnek* [nyomdahiba]
- 56 [MF3: *Le török*], | NK: *Le töröt* | MF1: *Le törött*, *Lajtorjája*, | PF3: *le törött, Lajtor-
jája* | EF1: *Le-törött, Lajtorjája* | OF1: *Le törött, Lajtorjája* | OF3: *Le törött* | R1–2:
Le törött, Lajtorjája
- 57 NK, EF1: *többít* | MF1: *teczik* | PF3: *teczik, hozza* | OF1: *többít, mar* | OF3: *töb-
bit, tetzük, hozza* | R1–2: *többít úgy*
- 58 NK: *'S ha reájok, fülekbe* | MF1: *Ha reájok, fűlőkbe* | PF3: *ha reája, fűlőkben* | EF1:
reájok, fűlekbe súghatod | OF1: *reájok, fülekbe* | OF3: *reájok, fűlőkbe súghatod* |
R1–2: *reájok, fülekbe súghatod*
- 59 NK: *dél, mennyünk* | MF1: *mennyünk, eő* | PF3: *dél mennyünk, eő* *dolgáro* | EF1: *dél.
Mennyünk, eő* | OF1: *mennyünk, dolgara* | OF3: *dél mennyünk* | R1–2: *dél, menjünk, ő*
- 60 NK: *békélyünk, utólyára* | MF1: *békélyünk, utólyára* | PF3: *békélünk, utólláro* |
EF1: *Mopse! békélyünk-meg* | OF1: *utólyára* | OF3: *békélyünk* | R1: *Mopsze!
békélünk, utóljára*, R2: *Mopsze! békélünk, utóljára*

Szómagyarázatok

- 6 *kondor hajú fűs* – göndör, pizse
- 9 *legelvén vájkáltam* – legeltetvén keresgettem
- 15 *Ki bujik a' Földből Vesta kies tselédje* – valószínűleg az erdei margitvirág
- 19 *kies szellőcské* – kellemes szellők
- 20 *nyersen tsergedeznek* – frissen folydogálnak. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Nyers idő.”
- 21 *Gyöngyöt fall a' Nyájam* – a fagyöngyöt a juhászok vágta a fákról a juhoknak
- 41 *Fald helyeb sípotat* – Hallgass el! Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Belyebb fald a' sípot.”
(Pázmány Péternél is szereplő kifejezés.)
- 43 *Tiszta Heliconnak Hypocrene Víze* – görögül a múzsák által lakott Helikon-hegység
egyik forrását Hüpokrenének nevezték.
- 45 *Nymfák* – a mitológiában szép ifjú lányok, akik a szabad természetben kartáncal,
énekekkel és játékokkal töltötték idejüket.

- 50 *Musák* – a művészetek és a tudományok kilenc szűz istennője a görög–római mitológiában
- 55 *Pindus Lajtorjája* – a Pindus (Pündosz) Közép-Görögország hosszú hegylánca, ennek részei a Helikon és a Parnassosz, a múzsák és Apollón kultuszhelyei. Allegorikus értelemben: nehéz felkapaszkodni a Pindus meredek hegyoldalára, azaz a művészet magaslataira
- 60 *utollyára* – végül [vö. *V. Ecloga* 18.] Stilisztikai érdekesség, hogy ez a szó az utolsó az eklogában.

32. Eccloga 4ta Pásztori Versek. Alcon. Moeris.

Források

- SZK [79–83.]
MF1 [71–74.]
PF3 [4–5.]
EF1 [130–135.]
OF1 [139–146.]
OF3 [96–100.]
- R1 [115–118.]
R2 [79–83.]

MF1: A négysoros strófákban a 3–4. sor nincs beljebb kezdve. A szereplők neve a szövegük első sora felett látható.

PF3: Nincs versszakokra bontva. Szereplők: Mopsus és Thyrsis. Több sor hiányzik a végleges változathoz képest. A pásztorok neve a szövegük első sora mellett található.

EF1, OF1: 4 soros strófák, a pásztorok neve a mondandójuk első sora mellett olvasható rövidítve.

OF3: Nincsenek strófák. R1–2: Nincsenek versszakok, a pásztorok neve szövegük első sora felett középen van (Alkon, Méris).

A NK-ban nem található.

MF1: A *III. Eclogát* követi a másolatban.

PF3: A négy lejegyzett ekloga közül ez a 3. A SZK számozása szerint a *III. Eclogát* követi, majd utána az *I. Ecloga* zárja a másolatot.

EF1, OF1, OF3: A SZK számozása szerint az *I. Eclogát* követi, utána a *III. Ecloga* olvasható.

R1–2: A SZK sorrendjében található a kötet végén levő *Pásztor énekekben*.

A 28. sor után a következő kiegészítéseket olvashatjuk:

MF1: a következő két sor következik, amelyek a többi másolatban nem találhatók:

*Narcissus a' Vízbe miként nézegetett,
Tulajdon képivel szerelembe esett.*

Az R1–2 kiadásában ugyanez a két sor így olvasható:

*Nartziiszszus a' vízbe miként nézegetett,
Tulajdon képével szerelembe esett. (*)*

Az R2-ben ezt a meglepő jegyzetet találjuk: „Ez a' két Vers nints meg Faludinak Keze írásábann.” Vagyis a Révainál meglevő autográf *SZK-ban nem látta, egy másik, ma már ismeretlen másolatban olvashatta. Tetszett neki, ezért beillesztette. Elvileg nem zárható ki, hogy Révai ismerte az MF1-t.

Keletkezés

A verset Vergilius második eclogája ihlette. Ebben Corydon „lángol” a bájós Alexis után.

Szövegváltozatok

Cím MF1: *4. Eccloga. Pásztori Versek. Alcon. Moeris.* | PF3: *Eccloga.* | EF1: *Eccloga Symbolica* Mopsus, Thyrsis, Alexis. | OF1: *Eccloga Symbolica.* Mopsus. Thyrsis. Alexis nn. [B. J. 1824. II. 4.] | OF3: *Eccloga Symbolica* Mopsus, Thÿrsis Alexis. N. N. | R1–2: IV. PÁSZTOR ÉNEK. AZ AGGÓDÓ PÁSZTOR. ALKON, MÉRIS. [A Révai által adott kitalált címet (*Az aggódó pásztor*) a legtöbb kiadás átvette.]

- 1 PF3: *hegye allyan Thyrsis pajtására* | EF1: *hegye, Thyrsis pajtására* | OF1: *Thyrsis* | OF3: *hegye alyán Thÿrsis pajtására* | R1–2: *hegye alján Mérés*
- 2 MF1: *akadott régi Baráttýára* | PF3: *Morsusra* [tollhibát] *akadott régi* | EF1, OF3: *Mopsusra, régi baráttýára* | OF1: *Mopsusra, régi* | R1: *Alkonra akadott, régi Baráttýára* | R2: *Alkonra akadott, szíves Baráttýára*
- 3 MF1: *Alcon* | PF3: *Kecske, Thyrsis Mopsus* | EF1: *Thyrsis Mopsus, Juhász* | OF1: *Thyrsis Mopsus* | OF3: *Thÿrsis, Mopsus, Juhász* | R1–2: *Mérés*
- 4 MF1: *Sipos, Madarász* | PF3: *Mopsus, Thyrsis jo* | EF1: *Mopsus, [szótagszámhiány], Thyrsis, Madarász* | OF1: *Mopsus, Sipos, Thyrsis, Madarász* | R1–2: *sípos, Mérés*
- 5 MF1: *Almomban* | PF3: *[Mopsus], vagyak Thÿrsi* | EF1, OF1: *[Mopsus], Thÿrsi, álmomban* | OF3: *[Mopsus], Thÿrsi, álomban* | R1–2: *[Alkon], Báúbann, Méri, álmombann*
- 6 MF1: *szorított Markomban* | PF3: *[szótagszámhiány], egy álmat, szorítva* | EF1, OF1: *szorított* | OF3: *markomba* | R1–2: *szorított markombann* [MF2, MF3: *szorított*]
- 7 MF1, EF1: *kezemből* | PF3: *ki tekerte, kezemből* | OF3: *ki tekerte, kezemből* | R1: *hamisan markomból* [rím] | R2: *hamisan kezemből*
- 8 MF1: *aggódó eszemből* | PF3: *[hiányzó sor]* | EF1: *ve/hetem-ki* | OF3: *agódó Eszemből* | R1–2: *eszemből*
- 9 PF3: *Feicsd meg* mit jelenthed nem várhatod jo véget [szótagszám, értelem] | EF1, OF1: *Fejtsd meg* | OF3: *Fejcs meg, jo végít* | R1–2: *Valjlyon*
- 10 MF1, EF1: *érezem, keserűségét* | PF3: *mert, keserűséget* | OF1: *érezem* | OF3: *érezem, keserűségit* | R1–2: *érezem szívemnek, keserűségét*
- 11–12 PF3, EF1, OF1, OF3: [hiányzó sorok]
- 11 MF1: *Hánkódik az elmém, Alexist* | R1: *Hánkódik az elmém, Alexist* | R2: *A' bagoly*
- 12 MF1: *búm, Vigasztal/Báratom* | R1–2: *Íme búm, vigasztal, Barátom!*
- 13 MF1: *szereted*, PF3: *[Thÿrs] szereted nekem meg valhatod* | EF1: *[Thÿrs] szereted nekem meg-valhatod* | OF1: *[Thÿrsis] nekem meg-valhatod* | OF3: *[Tÿr] nekem meg-valhatod*, R1–2: *[Mérés]: szereted*

- 14 PF3, EF1: azt *sem tagadhatod* | OF1: ismíred, azt *sem tagadhatod* | OF3: Coridont ismérrel azt *sem tagadhatod* | R1–2: Koridont esmérrel, val/hatod
- 15 MF1: Nála *vagyon* almád, láttam | PF3: nála *vagyon* almát [értelem] *szejjemmel láttam* [szócsere] | EF1: *vagyon* almád lattam | OF1: *vagyon*, láttam | OF3: *vagyon* Álmád, láttam | R1: *vagyon* almád, láttam | R2: almád, láttam
- 16 MF1: Láygon, véle, fűleimmel | PF3: Láygon beszély véle, fűleimmel | EF1: véle, hal-lam | OF1, OF3: Láygon | R1–2: beszél/véle
- 17 MF1, R1–2: szívembe!, végbe? | PF3: [Mops] Kész, szívemben, végben | EF1: [Mops] vertél szívembe!, végbe? | OF1: [Mopsus] szívembe!, végbe? | OF3: [Mop] szívemben, végben
- 18 MF1: Nem tőlt, Mesterségbe | PF3: [Thýrs] *nem tőlt* sokban, csak egy devaj mester-ségben | EF1: [Thýrs] devaj | OF3: [Týr] Nem tölt, csak [hiány: egy] Dévai mester-ségben | R1–2: devaj
- 19 MF1: tők, csalogatta | PF3: egy kis tők kobakban [értelem], csalogatta | OF1: Tők-kobakkal | OF3: csalogatta
- 20 [MF2: A' mig | MF3: A' még] | PF3: a még, csalhatta | EF1, OF1: gyermeket | OF3: [hiányzó sor] | R1–2: A' még, magához
- 21 MF1, EF1: győnge | PF3: *rea*, meczve tudos győnge kezzel | OF1: Réá. győnge | OF3: tudos győnge | R1–2: metszve
- 22 MF1: méhkas tel | PF3: egy, méh kás | EF1: fel-fordúlt meh-kas | OF1: fel-for-dúlt méh-kas | OF3: föl fordult méh-kas | R1: fel fordúlt méh kas | R2: fel fordúlt [nyomdahiba] méh kas
- 23 MF1: Zeng deng körülötte a' mihék | PF3: méhek | EF1: körülötte a méhek | OF1: körülötte a méhek | OF3: körülötte a méhek | R1–2: körülötte a' méhek rajzatja
- 24 MF1: Látzik | PF3: [hiányzó sor] | EF1: Latszik; tapasztya | OF3: Látzik, melyik mind | R1–2: melyik, tapasztja
- 25 MF1: Más felül Apolló | PF3: mas felöl, Ápollo, gulyáját | EF1: Mas, gulyáját | OF1: Más, gulyáját | OF3: Más, gulyáját [tollhiba; a második á betű az utolsó két betű fölött, középen] | R1–2: Más felül Apolló Admétus' gulyáját
- 26 [MF2: Vizehez | MF3: vizéhez] | PF3: vizehez, nyáját | OF3: vizihez mind | R1–2: Amfríkus' vizéhez
- 27 MF1: Hylás, Nymfák mint szerették | PF3: Hylás kúthoz, Nymphák | EF1: Hylas, nymphák meg szerették | OF1: Hylas, Nymphák | OF3: Hylas, Nymphák mind szeret-ték | R1–2: Hylás kúthoz, Nymfák [vö. Vergilius VI. eclogája]
- 28 [Négyes: „Sz.(ombathelyi kézirat) fél/vén, minden más forrásban: fél/vén”; ez téve-dés, ott is: fél/vén] | MF1: Herculestől fél/vén, őtet mint rejtették | PF3: Herculestől, őtet mint rejtették | EF1: Herculestől, őtet mint rejtették | OF1: őtet mint rejtették | OF3: mind rejtették | R1–2: Herculestől, őtet mint rejtették
- 29–32 MF1, PF3, EF1, OF1, OF3, R1: [hiányzó sorok]
- 29 R2: Koridon renddel mutogatja
- 30 R2: tsúfos ajándékát, fitogatja
- 31 R2: Mosolyog, vég kedvében
- 32 R2: És, döglik örömeiben
- 33 [MF2: Holnapig | MF3: holnapig] | MF1, PF3, OF3: Oda vagyok Pásztor holnapig | EF1, OF1: Pásztor, holnapig | R1: Pásztor! holnapig | R2: Méri! holnapig
- 34 [MF2: Mérget | MF3: mérget] | MF1: A' mérget, mit félek? | PF3: a mérget, már semmit sem félek | EF1: A mérget haláltól már semmit sem félek | OF1: A mérget, már semmit sem félek | OF3: már semmit sem félek | R1–2: A' mérget haláltól, mit félek?

- 35–36 MF1 [ez a két sor *Moeris* következő két sora (37–38) után található *Alkon* önálló szavaiként (35–36)] | PF3, EF1, OF1, OF3: [sorcserek, de *Thyrsis* és *Mopsus* a szereplő. R1 ugyanilyen fordított sorrendben, de *Méris* és *Alkon* nevű pásztorok beszélnek. R2 sorrendje megegyezik a SZK-éval.]
- 35 MF1: [Alkon] *s-még* | PF3: [Mops] *ha, merevénnyen* | EF1: [Mops.] *’s merevénnyen* | OF1: [Mops] *meg ma ’s merevénnyen* | OF3: [Mop] *’s merevénnyen* | R1: [Alkon] *’s merevénen* | R2: [Alkon] *’s merevénen* [a SZK sorrendjében]
- 36 MF1: [Alkon] *Elevenyen*, PF3: [Mops] *temess el, Thyrsi elevennyen* | EF1, OF1: [Mops.] *Thyrsi* | OF3: [Mop] *Thyrsi engem [szórendcsere]* | R1: [Alkon] *Méri! elevenen* | R2: [Alkon] *Méri! elevenen* [a SZK sorrendjében]
- 37 MF1: [Moeris] *kéméld* | PF3: [Thyrs] *ki méld* | EF1: [Thyrs.] *kéméld* | OF1: [Thyrs:] *kéméld* | OF3: [Tyr] *Juház kéméld életed [tollhiba]* | R1: [Méris] *Juhász! kéméld* | R2: [Méris] *Juhász! kéméld* [a SZK sorrendjében]
- 38 MF1: [Moeris] *Elődbe öledbe* | PF3: [Thyrs] *elődben öledben, Gyermekedet* | EF1: [Thyrs.] *Elődbe* | R1–2: [Méris] *Elődbe, ’s öledbe, Gyermekedet*
- 39 MF1: [Moeris] *szept* Baltám, Bagdabon *csinálták* | PF3: *nekem, szept, Bagdatom csináltak* | EF1: [Thyrs.] *szept baltám* | OF1: [Thyr:] *szept* | OF3: [Tyr] *szept baltám bagdalan csináltak* | R1: [Méris] *szept baltám, Bagdason* | R2: [Méris] *baltám, Bagdason*
- 40 MF1: markolattját *gyöngyházzal csináltak* | PF3: *nyelet markallattját gyöngy házzal* | EF1: markolattját *gyöngy házzal futatták* | OF1: *gyöngyházzal futatták* | OF3: *Nyelt markolattját gyöngy házzal futatták* | R1: markolatját *gyöngy házzal kérták* | R2: markolatját *gyöngy házzal* [MF2, MF3: Gyöngyházzal]
- 41 MF1: Van *szept drága* Sipom, *amint* | PF3: Van *szept drago, beszilte* | EF1: *szept drága sipom, Pan* | OF1: *szept drága sipom* | OF3: *szept Drága sipom, beszelt* | R1: Van *szept drága sipom, beszélt* | R2: *sipom, beszélt*
- 42 PF3: *Hermesnél, el cserélte* | EF1, R1–2: *Apolló* | OF3: *el cserélte*
- 43 MF1: *vesszőért, Erdőket, kőveket*, PF3: *egy, vesszőért erdőket, kőveket* | EF1: *vesszőért: erdőket kőveket* | OF1: *vesszőért: erdőket* | OF3: *vesszőért* | R1–2: *vesszőért. Erdőket, kőveket*
- 44 MF1: *Szűveket* | PF3: *indit, vonson hangja es* | EF1: *Indit, vonson hangja* | OF1: *Indit, vonson hangja* | OF3: *Indit vonson hangja* | R1–2: *Vonson, szűveket*
- 45 MF1: *tőle*, PF3: *tőle* | EF1: *meg-lattya, tőle* | OF1: *tőle* | OF3: *meg lattya, tőle* | R1–2: *látja, tőle*
- 46 MF1: A’ *Hitván, s-urát* | PF3: *a hitván* | OF3: *a hitván kobakat* | R1–2: *urát meg íttalni*
- 47 MF1: [Alkon.] *biztatás ez! En is* | PF3: [Mops.] *Szegény biztatás ez, en is* | EF1, OF1: [Mops] *biztatás ez! en-is* | OF3: [Mop] *Szegén biztatás* | R1–2: [Alkon.] *biztatás ez! En*
- 48 MF1, EF1, OF3: *jól* | PF3: [hiányzó sor]
- 49 MF1: *Volt, Tászkám, Béliése Várrása* | PF3: *volt, táskam, béliese váraso* | EF1: *Volt egy Pásztor-tászkám* | OF3: *volt egy pásztor, varása* | R1–2: *pásztor, varása*
- 50 MF1, OF3: *csuda* | PF3: *tellyes csuda, iraso* | R1–2: *Tellyes tsoda, hámes, írása*
- 51 [MF2, MF3: *Leányt*] | MF1: *hatán* | PF3, EF1, OF1, R1–2: *leányt* | OF3: *raita*
- 52 MF1: *Sírva kéz terjesztve* segítséget kíván | PF3: *Si, ri kápaskodik félelmesen szárnyán* | EF1: *Si, ri kapaszkodik félelmesen szárván* | OF1: *Sí rj kapaskodik félelmesen szárván* | OF3: *Si Ri kapaskodik félelmesen szárván* | R1–2: *Sírva, kéz terjesztve* segítséget kíván
- 53 PF3: *árgus, tehenét* | EF1, OF1: *Amot, tehenét* | OF3: *Amot, pásztor tehenét* | R1–2: *tehenét*
- 54 MF1: A’ *míg eő* | PF3: *a még eő* | EF1: *A míg eő* | R1–2: *ő*

- 55 PF3: *rajta veszti* argus a *porának* farkán | EF1: *Rajta* veszte Argus, *Pávának* a farkán | OF1: *Rajta* veszte Argus, *Pávánának* [tollhiba] *a'* farkán | OF3: *Rajta* veszte Argus, *Pávánának* [tollhiba] *a'* farkán
- 56 EF1: *szaz* | R1–2: *Júnó*
- 57 MF1: *Emítt* | PF3: *emít*, *láczik*, *újja* | EF1, OF1: *Emít* | OF3: *Emít*, *latszik* *vérzet* | R1–2: *Emítt* *Adónisnak*, *újja*
- 58 SZK: [a „fujja” szó első *j* betűje annnyival kisebb a másodiknál, hogy a „fujja” olvasat is elképzelhető] | MF1: *S-miként* | PF3: *s mikép* *keri*, *sebet* *fújja* | EF1: *miként*, *annnyát* | OF1: *fujja* | OF3: *miként*, *sebit* *fuja* | R1–2: *miként*, *anyját*, *fújja*
- 59 MF1: *AEglae* | PF3: *egy* *kertben*, *Agle* | EF1: *egy* *kertben*, *bugával* | OF1: *egy* *kertben* | OF3: *egy* *kertben*, *AEgla*, *bugával* | R1–2: *kertbenn*, *Égle* *a'* *Húgával*
- 60 MF1: *Egyűt álmodoznak* | PF3: *egyűtt* *jádczodoznak*, *álmával* | OF3: *Együt* *jádczodoznak* | R1: *Egyűtt* *játszodoznak* | R2: *játszodoznak*
- 61 MF1: *Nyakába* | PF3: *ezt*, *táskám* [lehetséges a „táskát” olvasat, mert egymásra van írva a két betű], *nyakábo* | EF1, OF1, OF3 | R1–2: *táskát*
- 62 MF1: *És*, *szépét*, *hiába* | PF3: *es* *sok* *szépet*, *mint* *csak* *hiábo* | EF1: *széppel* *bele*, *heába* | OF1: *szépet*, *hjába* | OF3: *És* *sokat* [értelem], *szépet*, *de* *mind* *csak* *hiába* | R1: *És* *sok* *szépet* *belé*, *de* *tsak* *mind* *heába* | R2: *És* *sok* *szépet* *bele*, *de* *tsak* *mind* *heába*
- 63 MF1: *Tennen lásd* *Moeri* *jó* *hasznát* *vettem* [szótagszám] | PF3: *Tennem*, *Thyrsi* *mi* *jo* | EF1: *latod* *Thyrsi* | OF1: *látod* *Thyrsi*, *hasznat* | OF3: *Tjrsi* *mi* *jo* | R1–2: *látod* *Méri!*
- 64 MF1: *Eőtet életemet* *véle* | PF3: *Eőtet* *s* *jo* *kedvemet* *véle* | EF1: *Eőtet* *’s* *jó* | OF1: *’s* *jó* | OF3: *őtet* *s-jó* | R1: *Őtet* *’s* *életemet* *véle* | R2: *Őtet*, *’s* *víg*, *vélel* *vesztettem* [nyomdahiba]
- 65 MF1: *Kellyűnk*, *ágon* | PF3: *Kellűnk*, *ágon* | EF1: *Kellyűnk*, *ágon* | OF1, OF3: *ágon* | R1–2: *Kelűnk*, *ágon*
- 66 MF1: *Segíts* *meg* *köszönőm*, *világon* | PF3: *Segics* *meg* *köszönőm*, *világon* | EF1: *meg-köszönőm*, *világon* | OF1, OF3: *világon* | R1–2: *Segíts!*, *világon*
- 67–68 MF1, PF3, EF1, OF1, OF3, R1 [hiányzó sorok]
- 68 R2: [Méris] *kelendő* *nyájadat*
- 69 MF1: [Moeris] *fűgve* | PF3: [Thirs] *Ki* *csufól* *corydon* *fűgve* *fől* *találni* | EF1: [Thyrs.] *Ki-tsűfol*, *fűgve* *fog-találni* | OF3: [Tjř] *Ki* *csufol* *Corjdon* *fugve* | R1–2: [Méris] *Ki* *tsűfol* *Korjdon*, *fűgve*
- 70 MF1: [Alcon] *Hát* *a'* *vizbe*, [Moeris] *Piszkálni* | PF3: [Mops.] *Hat* *a* *vizben*, [Thirs.] *partrul* | EF1: [Mops] *Hat* *ba* *vizbe*, [Thyrs.] *Partrűl* | OF1: [Mops] *Hát* *a* *vizbe*, [Thyrs.] | OF3: [Mop:] *bát* *a* *vizbe*, [Tjř:] *partröl* | R1–2: [Alkon] *Hát*, *vízbe*, [Méris] *Partröl*
- 71 PF3: [Mops.] *meg* *havasok* | EF1, OF1: [Mops.] | OF3: [Mop:] | R1–2: [Alkon] *vagnak*
- 72 MF1: *Farkasok* | EF1: *attan*

Szómagyarázatok

- 6 *szép almát* – Alcon szerelmére, Alexiszre való metaforikus rámutatás
- 7 *egy ki* – valaki
- 18 *dévai mesterség* – hazug, csalfa játékosság
- 23 *Méhek rajzattya* – méhek sokasága
- 25 *Apolló* – Apollón, a nyájak védelmezője, mindent látó napisten, a művészet, illetve a jóslás istene a görög–római mitológiában; *Admetus* – Admétosz király, akinél Apollón szolgált egy ideig

- 26 *Amfrisus vizéhez* – thesszáliai kis folyó, a mítosz szerint ennek partjainál legeltette Apollón kilenc éven át Admétosz király nyájait
- 27 *Hilas* – Hülász, 'Erdő fia', a görög mondavilágban szépségéről híres ifjú. Amikor inni akart egy forrásból, a vízi nimfák, a najádok egyike elrabolta, lehúzza a víz fenekére. Hülász mint egy nimfa férje halhatatlanná lett (vö. Vergilius *V.I. eclogája*). *Nymfák* – A mitológiában szép ifjú lányok, akik a természetben kartáncsal, énekkel és játékkal töltötték idejüket.
- 28 *Herculestől* – Héraklész, egyes mítoszvariáció szerint ő volt Hülász apja. Kereste az ifjút, nevét többször kiáltotta, de csak a visszhang válaszolt rá.
- 39 *Bagdaton tsinálták* – Bagdad (Bagdetia), város az Oszmán Birodalomban, ma Irak fővárosa
- 41 *Pán* – Faunus, pásztoristen, erdőket lakó szellem. Egyes mítoszvariációk szerint Hermész volt az apja, másik szerint Apollón.
- 42 *Hermesnél* – Hermész, ősi görög szél- és levegőistenség; testvére, Apollón nyáját őrzi, az istenek hírvivője, a tolvajok istene is (vö. 54). A római mitológiában: Mercurius.
- 53 *Argus pásztor* – Argosz uralkodója, nagyon sok szeme volt. Hermész kövekkel megölte. *legeli* – legelteti
- 55 *a Páva farkán Juno száz szemeit el-osztotta tarkán* – Miután Hermész kődobásokkal megölte Argoszt, Héra (Juno) Argosz szemével díszítette fel szeretett állatát, a pávát (vö. *argus szem*).
- 57 *Adonisnak* – Adónisz, csodaszép ifjú a görög–római mitológiában
- 59 *AEgle* – Agleia, a legszebb Najád (vízi nimfa), a Gráciák (Khariszok) anyja
- 68 *árvaságra kelendő Nyájjadat* – árvaságra kerülő nyájjadat

33. Eccloga 5ta Pásztori Versek.

Micon, Thyrasis, *Paloemon*.

Források

- SZK [84–88.] A vers után ceruzás jegyzet: C. R.; majd egy vonal alatt: I. L. S. C.
 MF1 [75–79.]
 EF1 [87–90.]
 OF1 [87.; 90–92.] A 88. és a 89. üres.
 OF3 [56–60.]
- R1 [119–122.]
 R2 [83–86.]

A SZK-ban és a MF1-ben harmadik szereplőként *Menalcas* olvasható, azonban *Paloemon* jelenik meg a költőverseny bírójaként, ezért emandáltuk a harmadik szereplő nevét, ahogy Négyesy is tette. Az idős Faludi korábbi kézíratai és az általa javított utolsó változat közötti következtetlenségek más helyen is megfigyelhetők ebben az eklogában.

Az MF1-ben és az R1–2-ben a *IV. Ecloga* után találjuk. Az EF1, az OF1 és az OF3 a *Nintsen Neve* című vers után és *Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz* előtt hozza ezt az eklogát.

Az *V. Ecloga* Vergiliust imitálja. Allegorikusan a jezsuiták feloszlatairól szól, így valószínűleg nem véletlen, hogy ez után három másolatban is a pápai feloszlatast végrehajtó királynőről szóló ének következik.

Az OF1 szövege után valaki tollal odaírta: Hiányos. Ez alá pedig valaki ceruzával ezt írta: *Régibb változat, de nem hiányos!* A ceruzával író kilétét megtudhatjuk, mert Négyesy fűzte az eklogához tartozó jegyzetei végére: „(A M.-i [OF1] példányban a vers alatt újabb könyvtári bejegyzés »*Hiányos*«; tulajdonkép azonban csak régibb, rövidebb változat.)”

MF1: Nincs 4 soros versszakokba rendezve, és a 3–4. sor nem kezdődik beljebb. A szereplők neve a szövegük első sora felett teljesen ki van írva. EF1: a 4 soros strófikus szerkezet az eklogában végig tart. A 25. sorig a pásztorok aláhúzott nevei részben teljesen kiírva, részben rövidítve a szövegük első sora előtt olvasható. A 25. sortól, vagyis a pásztorszerengés megkezdésétől a két versengő és a bíró Paloemon neve az első sorok felett – teljesen kiírva – középen található.

OF1: Majdnem ugyanaz mondható el erről a másolatról, mint a EF1-ről. De az első oldal után (22. sor) váratlanul egy teljes lap (88–89) üresen áll, majd a következő lapon folytatódik az ekloga a 22. sorral. A 24. sorig a pásztorok neveinek csak a kezdőbetűi olvasható a szövegük első sora előtt, a 25. sortól a pásztornevek *kezdőbetűi* énekük első sora felett található. Az ekloga végén a döntőbíró, Paloemon neve viszont teljesen ki van írva. A másoló által használt tinta eltér az eddiektől. Három sor pedig kisbetűvel kezdődik, erre ebben a másolatban nincs másutt példa.

OF3: Nincs 4 soros strófákba rendezve a 25. sorig. Ettől kezdve 4 soros strófák következnek, de a 3–4. sor nincs beljebb kezdve. A 25. sorig a pásztorok nevének kezdőbetűi beszédjük első sora előtt olvashatók. Utána, mint az OF1-ben, a versengő pásztorok nevének kezdőbetűi énekük első sora felett láthatók. A végén Paloemon neve itt is teljesen ki van írva.

R1–2: A pásztorok teljes neve az egész eklogában a szövegük első sora felett található. Nincs strófákba rendezve a szöveg.

A 8. sor után az EF1-ben, az OF1-ben és az OF3-ban két sor többlet olvasható, amelyek a pásztorszerengés megértését segítik. Az autográf OF1 alapján a költeményben zárójelben közöljük:

T: Nem félek meg vivok meg-is győzlek hiszem

M: Hidd-el én-is hiszem, Te engem soha sem.

Szövegváltozatok

Cím MF1: *5. Ecloga Pásztori Versek. Micon. Thyrsis. Menalcas* | EF1: *Ecloga, Maris* [tollhiba], Thyrsis, Paloemon. | OF1: *Ecloga, Moeris. Thyrsis. Paloemon.* [B. J. 1824. II. 5.] | OF3: *Ecloga, Maris*, [tollhiba], *Thyrsis Paloemon* | R1–2: V. PÁSZTOR ÉNEK. ISMÉT PÁSZTOR VERSENGÉS. MÍKON, TIRZIS, PALÉMON.

A Révai által adott kitalált címet (*Ismét pásztori versengés*) a legtöbb kiadás átvette. Nem tartjuk valószínűnek, de elvileg az is elképzelhető, hogy a Révai által még látott *SZK tartalmazta ezt a paratextust. Valószínűbb, hogy mivel Faludi az első eklogához magyarázó alcímet írt, ezért Révai a többinek is adott magyarázó alcímet.

- 1 MF1: furug/ázzunk | EF1: [Maris] Thyrsi/ furug/ázzunk | OF1: [M.] modunk | OF3: [M] Thjrsi furug/ázzunk | R1–2: [Míkon.] Tírzi!
- 2 MF1: Volna, Ebédért | EF1: Volna, Menalcás ebédért | OF1, OF3: Volna, Menalcás | OF3: ebédre [tollhiba] | R1–2: Menalcás
- 3 MF1: bizzam, nyájt, mellett | EF1: bizzam, nyájt, járkal | OF1: bizzam, nyájt, Part | OF3: bizom | R1–2: bízzam nyájt, mellett
- 4 MF1: öklelődik | EF1, R1–2: nagy bak, öklelődik | OF1: nagy Bak | OF3: nagy bak
- 5 MF1: rideget a' vízbe ugratott | EF1, OF1: Ridéket a' vízbe | OF3: rédéket a vízbe ugratott | R1–2: rideget, vízbe ugratott
- 7 MF1: Had őrizze | EF1: [Maris] őrizze Micon | OF1: [M.] orizze Micon, legén | OF3: [M] őrézze Micon | R1–2: Hagyd, őrizze Mopszus
- 8 MF1, R1–2: tőlem, mentő | EF1: mentő | OF1: szegén | OF3: felsz, szegén
- 9 MF1: a' Szőlők | EF1: [hiányzik a pásztor neve: Thyr] Láttalak, szőlők | OF1: [hiányzik a pásztor neve: T] Láttalak, szőlők | OF3: [hiányzik a pásztor neve: T] Láttalak, szőlők dlyában | R1–2: szőlők aljában
- 10 MF1: bodza, budós | EF1: bodza, búdös árnyékában | OF1, OF3: bodza | R1–2: bodza, árnyékában
- 11 MF1: Csikorgó nád sippal | EF1: nád-sippal, verseddel [tollhiba] | OF1: nád | OF3: Tsigorgó, kinosztad verseded [tollhiba] | R1–2: nád sippal kínoztad
- 12 MF1: Nyássán pőrjén, nyálos | EF1: perjen, nyálos énekeddel | OF1: nyálos | OF3: nyálos enekedet | R1: Nyájsán
- 13 MF1: Lattunk | EF1: [Maris] Lattunk a silvásban | OF3: [M] Lattuk a sylvásban | R1–2: szilvásbann
- 14 MF1, R1–2: Le ugatott az eb | EF1: eb, tsalányba | OF1: ugátot az eb | OF3: [hiányzó sor]
- 15 MF1, EF1: bürökből | OF1: bürökből | OF3: bürökből | R1–2: bürökből, sípot
- 16 MF1: kágoktál | EF1: békakkal | OF3: versent, gágoktál
- 17 MF1: kellyünk egy próbára | EF1: kellyünk egy próbára | OF1: egy próbára | OF3: kelyünk egy próbára | R1–2: kelyünk egy próbára
- 18 MF1: utóllyára | EF1: Meg valik, utóllyára | OF3: Meg valyik, utollára | R1–2: utoljára
- 19–22 [Négyesy: „E négy sorban a régibb változat szerint más volt a szereposztás.”]
- 19 MF1: [Micon.] Tegyünk, pipámat | EF1: [Maris] Tegyünk, Én, hab-pipámat | OF1: [M.] En | OF3: [M] tegyünk föl, En szép Hab-pipámat | R1: [Míkon.] Én, pipámat, R2: [Tirzis.] Én, pipámat
- 20 MF1: [Thyrsis.] szerszámot [rím] | EF1: [Thyr.] En | OF1: [T.] En | OF3: [T] szis szerszámot [rím] | R1: [Tirzis.] nyélre, szíj, R2: [Míkon.] nyélre, szíj
- 21 MF1: [Micon.] kőztünk | EF1: [Maris] kőztünk, biro | OF1: [M.] | OF3: [M] Biro | R1–2: [Míkon.] Palémon, Bíró
- 22 MF1: [Micon.] Kezd el majd ki tetszik ki mennyire mehet | EF1: [Maris] Kezdd-el, majd ki tetszik | OF1: [M.] majd ki tetszik | OF3: [M] ki tetszik, mennyire | R1–2: [Míkon.] Kezdd, majd ki tetszik, mennyire
- 23 MF1, OF1: hítál ki | EF1: hítál-ki, kezdd-el | OF3: hítál ki, illet a sor | R1–2: hítál ki, kezdd el
- 24 EF1: Kezdd-el | OF3: te gondold meg, Thjrsis | R1–2: Kezdd el, úgy, Tírzi
- 25 MF1: el törött | EF1: [Maris] fordúlt a' világ, el-töröt tengelye | OF1: [M.] fel fordult, el-töröt tengelye | OF3: [M] föl fordult a világ, tengelye | R1: [Míkon.] fordúlt a' világ, el törött [nyomdahiba] tengelye | R2: [Míkon.] fordúlt a' világ, el törött tengelye
- 26 MF1, EF1, OF3, R1: Régi járásának, se helye | OF1: járásának | OF3: Régi nyomásának, se helye | R2: se helye

- 27 MF1: A' *hegyek, sütő nap* | EF1: *hegyek költöznek, a sütő nap meg-ál* | OF1: *hegyek költöznek, nap meg ál* | OF3: *hegyek költöznek, a süti nap meg ál* | R1–2: *hegyek költöznek, a' sütő nap*
- 28 MF1: A' föld *körüllette* | EF1: *körülletye kerengőbe* | OF1: *körüllette Kerengőbe* | OF3: *kerőle/te Kerengőbe* | R1–2: *körüllette kerengőbe*
- 29 MF1: tűzes *lábot* forgat [tollhiba] | EF1: *tenger* | OF1: *tuzes* | OF3: *tenger, tűzes* | R1–2: *Fel forrott a' tenger, tűzes*
- 30 MF1: Városok, a' szükség | EF1: *az éhség nyomorgat* | OF1: *az éhség nyomorgat* | OF3: *városok, az éhség nyomorgat* | R1–2: *Várasak, a szükség*
- 31 MF1: Galatheát szánom színében | EF1: *Galathéát szánom, fényében* | OF1: *Galatheát szánom, fényében* | OF3: *Galatheát szánom, fényében* | R1–2: *Galathéát szánom, színében*
- 32 MF1: *orczája* | EF1, OF3: *azik* | R1–2: *síránkozik*
- 33 MF1: *baglok, Ebek* | EF1: [Maris] *Baglyok, rút* | OF1: [M.] *Baglyok* | OF3: [M] *Bagb/lok* | R1–2: *baglyok, rút*
- 34 MF1, EF1: *dűhődnék* | OF3: *szagat/nak*
- 35 MF1: *mondja nekünk, Jelek* | EF1: *Pan, nekünk* | OF1: *Pan* | OF3: *monda nekünk, gonoz Jelek*
- 36 MF1, EF1, R1–2: *Fergetegek, vesztő* | OF1, OF3: *Fergetegek*
- 37 MF1: *már* | EF1: *Büdös már a rosa* | OF1, OF3: *Büdös már a' Rosa, mereg* | R1–2: *Büdös már a' rórsa*
- 38 MF1, EF1: *Zászlót* | OF1: *Zászlót, a' a' [!]* gonosz ravaszság | OF3: *Zászlót, gonoz ravasság* | R1–2: *Zászlót, dombol [nyomdahiba], ravaszság*
- 39 MF1: *Holló* | EF1: *mar, battyú* | OF1: *mar a' Holló, battyu* | OF3: *battyu* | R1–2: *Fehér, battyú*
- 40 [MF2: *örökébe* | MF3: *örökébe*] | MF1: *szál* | EF1: *örökébe szál, fattyú* | OF1, OF3: *örökébe szál* | R1–2: *örökébe, fattyú*
- 41 MF1: *játek* | EF1: [Maris] *Meg-fordult a játék, több, az hatnál* | OF1, OF3: [M] *töb* | R1–2: *Meg fordult, több*
- 42 EF1, OF1, OF3: *Többet, lator* | R1–2: *Többet, lator latbann tíz*
- 43 OF3: *Ninzen* | R1–2: *fínom*
- 44 MF1: *ellenben* | EF1, OF1: *rozadás* | OF3: *vagyon ellenben a rozadás* | R1–2: *ellenében*
- 45 MF1: *Magas repülésre* | EF1: *el-indult* | OF3: *el indult* | R1–2: *Magas repülésre el indult*
- 46 MF1: *hiába, nem bírja a Farka* | EF1, OF3: *eves* | OF1: *de, éves* | R1–2: *nem bírja*
- 47 MF1: *vakundak* | R1–2: *vakandok útát*
- 48 MF1: *leczkét ad eszesnek* | EF1, R1–2: *Tanulatlan, ad eszesnek* | OF1: *ad eszesnek* | OF3: *ad eszesnek*
- 49 EF1: [Maris] *juhászok meszsze* | OF1: [M.] *forgot juhászok* | OF3: [M] *juhászok mesze kergettetnek* | R1–2: *meszsze*
- 50 MF1: *De a' Sohonnaájok* | EF1: *De a' Sohonnaájak* | OF1: *de a' Sohonnaájak* | OF3: *de a Sohonnaáják elő* | R1–2: *A' sohonnaíák*
- 51 MF1: *pendít, ebez* | EF1, OF1: *Alcon, pendít, ebez gyanu* | OF3: *Alcon, pendít nem köll ebez gyanú* | R1–2: *Égon, pendít, nem kell e'bez tanu*
- 52 MF1: *Nem kel a' bizonyság, rád s-gyanu* | EF1: *Nem kel a' bizonyság, se kezés, se tanu* | OF1: *Nem kel a' bizonyság, se Kezés, se Tanu* | OF3: *Nem köll a bizonyság se kezés se tanu* | R1–2: *bizonyság, rád 's gyanu*

- 53 MF1: *ő nyáját, szél/leszti* | EF1: *nyáját szel/leszti* | OF1: *Pásztor az eő nyáj/ját, szel/leszti* | OF3: *eő, szel/leszti* | R1–2: *ő nyáját, szélj/lyeszti*
- 54 MF1: *Ártatlan csordáját* | EF1: *Ártatlan, szant-szándékkal* | OF1: *Artatlan, szanszandékkal* | OF3: *Ártatlan, szánszándékkal* | R1–2: *Ártatlan*
- 55 MF1: *Révész* | EF1: *révész, evező* | OF1: *révész* | OF3: *revész, evező lapát/yát* | R1–2: *révész, lapát/ját* [Négyesnél itt az 51. sor jegyzetét találjuk újra.]
- 56 MF1: *hánkodó csónakját* | EF1: *hankodó* | OF1: *hankodó, tsonakját* | OF3: *fől szélnek, hánkodó csónakját* | R1–2: *haggyja hánkodó*
- 57 MF1: *tarcsd* | EF1: *Thírsi, pipadat* | OF1: *Eleg, pipadat* | OF3: *Eleg Thjrsi, tarcsd, pipadat* | R1–2: [Palémon] *Tírzi!, pipadat*
- 58 MF1: *Te is Alcon* [!], *czifra szerszámodat* | EF1: *Te-is Mari, tzifra szerszámodat* | OF1: *Te-is Moeri, tzifra szerszámodat* | OF3: *te is meri, tiszta szerszámodat* | R1–2: *Te is, Míkon!, tzifra szerszámodat*
- 59–60 MF1, EF1, OF1, OF3, R1: [hiányzó sorok]
- 59 R2: *kettő, jól*
- 60 R2: *Egyik*
- 61 MF1: *Néked ajándékol adom Tomborámat* | EF1: *Néked ajándékol adom tomborámat* | OF1: *Néked ajándékúll [tollhiba] adom Tomborámat* | OF3: *Néked ajándékol adom tomborámat* | R1: *Néked ajándékúll adom tamborámat*, R2: *Vegy d el ajándékúll, Míkon! tamborámat*
- 62 MF1: *És tenéked Thyrsi rezes kis baltámat* | EF1: *És te néked Thyrsi rezes furuglyamat* | OF1: *Es te néked Thyrsi rezes furuglyamat* | OF3: *És te néked Thjrsi rezes furuglámot* | R1: *És te néked, Tírzi! rezes kis baltámat*, R2: *És te pedig, Tírzi! rezes kis baltámat*
- 63–67 R2 [a sorpárok felcserélve]
- 63 MF1: *Mennyen kiki immár fogyatéék nyájához* | EF1: *Mennyen ki ki imár, nyájához* | OF1: *Mennyen ki ki, nyájához* | OF3: *Menyen ki ki, Nyájához* | R1–2: *Menjen ki ki, nyájához*
- 64 MF1, OF1: *Vigyázzon* | EF1: *Vigyazzon, lásson* | OF3: *Vigázzan, Dolgához* | R1–2: *Vígyázzon, és lásson, dolgához*
- 65–66 MF1, EF1, OF1, OF3, R1: [hiányzó sorok]
- 65 R2: *Én, zúrzavarbann* [nyomdahiba]
- 66 R2: *Üstökös, félünk*
- 67 EF1: *Előttünk, utánunk* | OF1: *Előttünk* | OF3: *Előttünk, csak a Keserves Kár* | R1–2: *Előttünk, kár*
- 68 MF1, EF1, OF1, R1–2: *Pásztor* | OF3: *Pasztor*

Szómagyarázatok

- 2 *ebédért nem menne* – ebédért nem ment volna
- 5 *két ridéket* – sovány állatot. A Négyesy előtti kiadásokban „két rideg” olvasható, amint az MF1-ben is. A *ridék* szó a *rideg* egyik tájnyelvi alakjával lehet azonos.
- 8 *Hanem ha* – hacsak nem
- 12 *nyassán perjén* – nyersen: meztelenül, vagyis ízetlenül, dísztelenül mondtad versedet. Szócsereként értelmezve a jelentése: ízetlen, dísztelen verseket mondtál. (Vö. Négyesy idézeteit a nyelvész Szarvas Gábor tanulmányából.)
- 13 *loppal ettél* – nem a te szilvádát etted, hanem a másét; vagyis lopva ettél
- 15 *lappangva* – titokban; *bűrőkből* – erdőkben, patakparton élő hengeres szárú, mérges gyomnövény
- 16 *kákeg* – értsd: büröksípval hangoskodik, kuruttyol

- 19 *hab Pipámat* – habagyagból metszett, faragott, finom fehér pipa, tajtékpipa
 20 *ostor nyelre való szíj szerszámat* – ostorszíjat
 28 *A' föld kerülette kerengőbe járkaál* – a Föld a Nap körül kering
 31 *Gálátbeát szánam* – a mítosz szerint a vak Polüphémosz küklpsz szenvedélyes szerelemre gyulladt Galathea iránt, de ő más szeretett. Polüphémosz megölte vetélytársát, Acist (vö. Ovidius: *Átváltozások*, XIII. 750–897.)
 40 *Másnak örökébe száll a' hitván fattyu* – a törvényes örökös helyébe lép a törvénytelen utód
 41 *Meg fordult a' játéké tób a' vak a' batnál* – a *vak* a kockajátékban az 1-est jelöli, értsd: rosszra fordult a szerencse
 42 *lator* – rabló, gonosz ember; *latban* – mérlegen
 47 *A' vakondak utat mutat a' szemesnek* – A nem látó vakond utat mutat a szemével jól látónak
 49 *A' forgott Juhászok messze kergettetnek* – a jól ismert juhászokat messze kergették
 50 *sohonnajak* – sehonnaniak, idegen senkik. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Sohonnai ember.”
 51 *Aegon vasat pendét* – A korábbi másolatokban – „Alcon vasat pendit”. *Aegon* Vergilius *V. eclogája* 72. sorában egy pásztornak a neve. Itt a hatalom emberét testesíti meg.
 60 *Eggyik sem tartozik a monda mondáért* – Egyik sem tartozik a megígért ajándékkal.
 61 *Tomborámat* – tambura, török eredetű, hosszúnyakú pengetős hangszer. A délszláv népek körében és a magyaroknál is használatban voltak rokonai.
 67 *keserves Kár* – Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Keserves kár.”

34.

Eccloga 6ta Pasztori Versek.

Moeris. Mopsus. *Menalcas*

Források

SZK [89–94.]
 MF1 [80–84.]
 PF4 [9–12.]

R1 [122–126.]
 R2 [87–90.]

SZK: A cím alatt nincs feltüntetve a pásztorok között Menalcas neve. Az utolsó három szövegrész felett a szereplők teljes nevét olvashatjuk; a többi helyen szokásosan az első sor előtt rövidítve találjuk a neveket. A Pán haragját említő refrénből csak az első van aláhúzva.

MF1: A *VI. Ecloga* az V. után található. Egy olasz vers: *Solitario bosco amato*, majd *A' Tarsai Savanyu vizről 1775^{ben}* követi. A 4 soros versszakokban a 3–4. sor nincs beljebb kezdve. A strófákban a refrén mind a négy alkalommal alá van húzva, sőt a reményt adó válasz is: A kegyes és jó Pán élte életemnek. A szereplők neve a narrációjuk első sora felett, középén olvasható.

PF4: A cím felett jobbra Paintner Mihály magyarázó bejegyzése olvasható: Eclōga de exstincta Socte Jesu. („Ekloga Jézus Társaságának eltörléséről”) A másolat utolsó verse. Előtte Clorinda, Dorindo. című pásztorének olvasható. Ebben a kéziratban az eklogák közül csak a VI. *Ecloga* található. Paintner a pásztorok nevét az első sortól balra teljesen kiírja. Talán ez az oka, hogy az 1–2. sor kezdődik beljebb. A lapok bal oldalán számozást látunk 1–20-ig, a verszakokra osztást jelzi így a másoló. A Zrínyi Miklós által ihletett 22–25. és a 76–78. tartó szövegrészek két hosszú sorba vannak írva. A 18–21. sor hiányzik a kéziratból. A szomorú refrén mind a négy alkalommal alá van húzva, de a reményt adó válasz is, amelyben a szerző az új kegyes és jó Pánt élteti.

R1–R2: Az első sor felett kiírt név után egységes tömbben olvashatók a pásztorok énekei. Csak a Zrínyi Miklós egyik lírai költeménye (*Fantasia poetica*) ihlette két rész tér el ettől. A refrének nincsenek aláhúzva. A Révai által adott kitalált címet (*A kesergő pásztorok*) a kiadók átvették, pedig az ekloga nemcsak a kesergő bánatot fejezi ki, hanem az új Pán feletti örömet, a szabadulás reményét is.

A Pannonhalmi Főapátság Könyvtárában őrzött R1 kötetben Paintner Mihály A' KESERGŐ PÁSZTOROK. cím alá ezt írta: „az Exjesuiták.”

Keletkezés

Toldy Ferenc által kiadott Faludi-kötetben (1853) ezt a jegyzetet olvashatjuk *A kesergő pásztorok* címhez rendelve: „Pán alatt a nagy Ganganelli, XIV. Kelemen pápa értetik, kinek halála után VI. Pius emeltetett helyébe, 1775. Az egész ecloga a jezsuitáknak Kelemen általi eltörlötésére vonatkozik.” Toldy „nagy”-nak nevezi a jezsuitákat feloszlató pápát, ezzel elárulja, hogy ő egyetért a jezsuita társaság megszüntetésével.

A verset nyolc üres lap követi a SZK-ban.

Szövegváltozatok

Cím SZK: *Ecloga 6^a Pásztori Versek*. Moeris Mopsus | MF1: *6. Ecloga. Pásztori Versek*. Moeris. Mopsus. Menalcas. | PF4: *Pásztori Versek*. Moeris, Mopsus, Menalcas. | R1: VI. PÁSZTOR ÉNEK. A' KESERGŐ PÁSZTOROK. MÉRIS, MOPSZUS, MENELKÁS. | R2: VI. PÁSZTOR ÉNEK. A' KESERGŐ PÁSZTOROK. MÉRIS, MOPSZUS, MENELKÁS.

- 1 MF1: Pásztor | PF4: Pásztor/ Kinek, ostorodat? | R1–2: Pásztor! szármos ostorodat?
- 2 [MF2–MF3: elő] | PF4: vedd | R1–2: Vegyd
- 3 MF1: le mostak Nevűnket | PF4: más, nevűnket | R1–2: fűjnak
- 4 MF1: el hányták, mindenűnket | PF4: fel turták, el hányták, mindenűnket | R1: Fel túrták, fel hányták, R2: Fel túrták, el hányták
- 5 [MF2–MF3: Erdőnk] | MF1, PF4: Se nyájunk se erdőnk | R1–2: Se nyájunk se erdőnk, legellessünk
- 6 MF1: gunyónk, telehessünk | PF4: gunyónk, ha lékunk, telehessünk | R1: kunynyónk | R2: kúnynyónk
- 7 MF1, PF4, R1–2: ki vetköztetett [A pannonhalmi R1 példány margóján: „Ganganelli” – Paintner a pápa eredeti nevét írta le.]
- 8 MF1, R1–2: A' vak szerentsének bal szárnyára vetett | PF4: a Vak, bal szárnyára vetett
- 9 MF1: Ha/ottam, Vallyon | R1–2: vallyon
- 10 MF1: reménségét | PF4: a ki | R1–2: le nem tette?
- 11 MF1: csudám | PF4: szaporodik | R1–2: tsodám

- 12 [MF2: a sor végén kérdőjel | MF3: a sor végén vessző] | MF1: vetteké nem é | PF4: nem tudom, vettek-e; nem-e | R1–2: vetek e, nem e
- 13 R1–2 [a refrén nincs aláhúzva]
- 14 [MF2 Lézzegünk | MF3 Lézzegünk] | MF1: Lézzegünk, se Szelünk se Partunk | PF4: Lézzegünk, se szelünk | R1–2: Lézzegünk, se szélünk
- 15 MF1: tarsunk | PF4: tudgyuk | R1–2: mihez
- 16 MF1: igyünk | PF4: ügyünk, fakaszon [a második s betű áthúzva] | R1–2: Ilyly, ígyünk, özőnt fakaszon
- 17 MF1: árósszon | PF4: bár, araszon | R1–2: áraszon
- 18–21 PF4: [hiányzó sorok]
- 18 MF1: el hiszem, R2: vízen
- 19 MF1: farkast, agarat | R1–2: farkast, nyúl, agarat
- 20 MF1: tél rósákat, jeget | R1–2: tél rózsákat, jeget
- 21 [MF2: Ejszaki | MF3: Éjszaki] MF1: iszaki [!] | R1–2: északi
- 22 MF1: virágnak | PF4: juhna, virágnak [A 22–23. sor egy sorba írva] | R1–2: júhna, virágnak
- 23 MF1: balnak | PF4: horog balnak, madárnak | R1–2: balnak, madárnak
- 24 MF1: méhnek, aszal | PF4: méhnek | aszal rétnak [A 24–25. sor egy sorba írva] | R1–2: méhnek, Aszaly rétnak [két egymás alatti sor]
- 25 MF1: Pan haragia vége fogyta életemnek. | PF4: Pán haragja, vége, fogyta életemnek. | R1–2: [nincs aláhúzva]
- 26 MF1: sirtok kis virágok | PF4: esetén, virágok | R1–2: sírtak, virágok
- 27 MF1: Busultok fonnyattok szép zöldellő Ágok | PF4: busultak, zöldellő | R1–2: Búsultak, fonnyadtak, zöldellő
- 28 MF1, PF4: Napaeák | R1–2: Egy másra borulván sírtak a Napéák:
- 29 MF1: élő, Szűz Nymphák | PF4: élő, szűz Nymphák | R1–2: élő, Dríades szűz Nímfák
- 30 MF1: Magas sudár fáknak le tsüggőt Tetejek | PF4: fáknak le tsüggött | R1–2: Magas ságár fáknak le tsüggött
- 31 MF1: tölök, szomorkottak Fejek | PF4: tőlek, tellett, szomorkodott fejek | R1–2: tölök ki tellett, szomorkodott fejek
- 32 PF4: vizek | R1–2: vizek fenéig apadtak
- 33 MF1: Erdő, mező, berek, fű | PF4: Erdő, mezző, berek, fű | R1–2: Erdő, mező, berek, fű, el hervadtak
- 34 MF1: kővé megint válna [szórend] | PF4: kővé | R1: Dafnis, holtta válnék, R2: Dafnis megint kővé válnék
- 35 MF1: Élő Pásztorokkal eő | PF4: Élő pásztorokkal ő | R1–2: Élő Pásztorokkal ő
- 36 R1–2: szíve, erdők' pusztulásin
- 37 MF1, PF4, R2: szörnyű | R1: szörnyű változásin
- 38 MF1: Pan haragia vége fogyta életemnek. | PF4: Pán haragja, vége, fogyta életemnek. | R1–2: Pán', vége, életemnek [nincs aláhúzva]
- 39 MF1: Pan alatt ugy hallik, nem szolgált az idő | PF4: Pán alatt, ugy hallik, nem szolgált az idő | R1–2: Pán alatt, úgy hallik, nem szolgált az idő
- 40 MF1: Gyűmöltstelen | PF4: gyűmöltstelen
- 41 PF4: A gazdák-is, vékonyon | R1–2: A' gazdák is vallják, vékonyan maradtak
- 42 MF1: vetettek bé | PF4: többet vetettek bé | R1–2: Többet vetettek bé
- 43 MF1: Nyái | PF4: nyái hullott, veszett | R1–2: botja, nyáj hullott, veszett
- 44 PF4: Roszúl, eset | R1–2: Roszúl bírta, eset
- 45 MF1: el téveledet, ő bé | PF4, R1–2: tévelyedet, kár'
- 46 MF1: Ó be, nincs | PF4: időkö!, nints | R1–2: időkö!, nints

- 47 PF4: *Hegyek Szentsége* | R1–2: *tőlünk el költöztek*
- 48 MF1: *ortzával végső* butsút | PF4: *Szomorú ortzával végső* butsút | R1: *Szomorú, végső* butsút | R2: *Szomorú, tőlünk butsút*
- 49 MF1: *El költ* | PF4: *El költ, betsületek* | R1–2: *El költ hírek, betsületek*
- 50 MF1, PF4, R1–2: *Számokra el rendelt, tiszteletek*
- 51 MF1: Pán haragja vége fogyta életemnek. | PF4: Pán haragja, vége, fogyta életemnek. | R1–2: [nincs aláhúzva]
- 52 MF1: *el temették* | R1–2: *hírrrel jöttem*
- 53 MF1: *új, vég* szóval Székíbe állították | PF4: *az új, székébe* állították | R1–2: *új, vég, székébe*
- 54 MF1: *Városokban* | PF4: *fénnyen* | R1–2: *Városokban, fenynyen*
- 55 MF1: *pofássán Kőrtől* | PF4: *pofáson kőrtelik* | R1–2: *pofásan kőrtölik*
- 56 MF1, PF4: *neve, felét* | R1–2: *neve PIUS – felét el ragadta*
- 57 MF1: *halotta* | PF4: *fu*t | R1–2: *fűt, fülem nem hal/hatta*
- 58 MF1: *Pánnak, termet* | PF4: *Pánnak, mondgyák, égik* | R1: *Pánnak, égik* magasztalják | R2: *Pánnak, égig* magasztalják
- 59 MF1: *Az égből* adatott minnyájon | PF4: *az égből* adatott, minnyájon | R1–2: *Az égből* adatott minnyáján azt vallják [Négyes a 60. sorhoz rendelte az ide tartozó jegyzeteit]
- 60 MF1, PF4, R1–2: *igaz, nyája*
- 61 MF1, R1–2: *Ellenkezőinek* | PF4: *ellenkőzőinek* [tollhiba]
- 62 PF4: *ő páltzája* | R1–2: *rúg ő paltzája*
- 63 MF1: *őreg apró falat* [tollhiba, hiány] | PF4: *mentt* | R1–2: *őreg*
- 64 MF1: *Nyáját és Pásztorit elő* keresteti | PF4, R1–2: *Pásztorit elő*
- 65 MF1: *aklát, béteteti* | PF4: *táttva, aklát bé* téteti | R1–2: *aklát megínt bé* téteti
- 66 MF1: *Tágos, Legelő* | PF4: *tágos legelő-helyt, juhászoknak* | R1–2: *legelő*
- 67 MF1: *igarságát* | PF4: *jussát*
- 68 MF1: *Fel támod, Pásztorok napja* | PF4: *Pásztorok napja* | R1–2: *megínten, Pásztorok napja*
- 69 MF1: *dotső névnek elborult csillagja* | PF4: *ama dotső névnek el borult* | R1–2: *dotső névnek el borult*
- 70 MF1: *sereginek ki terül zászlója* | PF4: *fogyott, terül a zászlója* | R1–2: *ki terült zászlója*
- 71 MF1: *nyuktig, Lobogója* | PF4: *nap keletről* | R1: *kelettől, lobogája* [tollhiba], R2: *kelettől*
- 72 MF1: *Érzi, Erdő, zölde* | PF4: *Érzi, erdő, zölde* | R1–2: *Érzi, erdő*
- 73 PF4: *fel vont* | R1–2: *színlík*
- 74 MF1: *tsőrőgnek* | PF4: *patakok, tsőrőgnek* | R1–2: *patakok, vídálnak*
- 75 MF1: *völgy Liget Sziget, meg ujnálnak* | PF4: *begy, völgy, sziget, liget* | R1–2: *völgy, sziget, liget, újálnak*
- 76 MF1: *nap virágnak* | PF4: *juhnak, nap virágnak* [a 76–78. sor két sorba írva] | R1–2: *Tím fű juh*nak, *nap virágnak*
- 77 MF1: *Fris víz, madárnak* | PF4: *Fris víz, társ madárnak* | R1–2: *Fris víz, társ madárnak*
- 78 MF1: *fűkert, eső Rétnak* | PF4: *Fű-kert méhnek, Eső rétnak* | R1–2: *Fűkert méhnek, / Eső rétnak* [R1–2-ben ez a sor két sorba van törölve.]
- 79 MF1, PF4: A kegyes és jó Pán élte életemnek | R1–2: *A kegyes és jó Pán élte életemnek*
- 80 MF1, PF4: *Éllyen* | R1–2: *Éljen, vigasztaljon*
- 81 MF1: *Győitse, Nyájunkat* | PF4: *győitse* | R1–2: *Győitse, szaporítsa*
- 82 MF1: *Én* | PF4: *Én már hitten hiszem, hogy váltja sorsomat* | R1–2: *Én, meg váltja*
- 83 R1–2: *szírmos*

Szómagyarázatok

- 1 *szírmos ostorodat* – díszes ostorodat (A pásztori költészet szimbóluma is lehet.)
- 2 *telekes botskor* – durva bőrből készült, szíjjakkal a lábhoz fűzött bocskor. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Telekes botskor.”
- 6 *Gúnyónk* – kunyhónk
- 7 *Pán* – a pásztorok fölött álló nagyúr; Vergilius eklogáiban is szerepel. Eredetileg a görög–római mitológia pásztoristene, latinul Faunus.
- 8 *A' vak szeretsének bal szárnyára vetett* – szerencsétlenségre kárhozottatott
- 14 *Lézzegünk* – lézengünk
- 16 *ügyünk* – ügyünk
- 22 *mételey* – juhok halálát okozó féreg
- 24 *aszál* – aszály
- 28 *Napaeák* – a nimfák egyik csoportja, a hegyek nimfái
- 29 *Dryades* – drüászkok, fákban lakó nimfák
- 30 *sugár fa* – magas (sudár) fa. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Sugár magas termet.”
- 34 *Daphnis megint kővé válna* – Hermész és egy nimfa fia, maga Pán oktatta zenére. A szép termetű és szép dalokat játszó pásztorfíúba egy nimfa beleszeretett. Daphnisz örök szerelmet, házasságot ígért a nimfának, Naisznak, de beleszeretett egy királylányba. Büntetésként a nimfa kővé változtatta. Van olyan variáció is, hogy vaksággal büntette.
- 37 *Legelő hegyeknek* – legeltetésre való hegyeknek
- 43–44 *a' Nyáj [...] egyvelesleg eset* – a nyáj egyre-másra vagyis együtt esett, hullott el
- 47 *A hegyek szentségi tőlünk el-költöztek* – az istenek és a hegyi nimfák elhagyták saját hegyeiket
- 49 *el költ hírek nevek* – elveszett a jó hírnevük
- 52 *Tarka hírrel* – vidám hírrel
- 54 *Kultsos Városokban* – bezárható városokba. Faludi *Jegyzőkönyvében* ezt a párhuzamot találjuk: *Kultsos város*.
- 55 *A' folyó Postákis pofássan Kürtelik* – a mostani hírnökök nagy hangon adják tovább (a kürtök megszólaltatásához felfújt pofa és összeszorított ajkak szükségesek, emiatt ábrázolják a kagylókürtöt vagy harsonát fújó mitológiai alakokat is felfújt arccal)
- 62 *Farkas gyapjat nem rug* – farkas nem bántja a bárányt
- 63 *Ment lézzen mellette öreg 's apró falat* – biztonságban lesz mellette az öreg és a fiatal állat
- 73 *színlik* – látszik már (a színe) – Faludi *Jegyzőkönyvében* ezt a párhuzamot olvashatjuk – *Ki színlett virág*.
- 76 *Thym-fű* – kakukkfű (*Thymus vulgaris*)
- 81 *el-oszlott nyájunkat* – Négyesy László és Vargha Balázs kiadásában „eloszlott nyájunkat” olvashatunk. Faludi egyértelműen „el-oszlott Nyájunkat” ír, amelynek jelentése: szétszórt, felosztatott nyáj. Ez allegorikusan a jezsuiták felosztatására vonatkozik. Révai, Batsányi, Toldy kiadásaiban a helyes olvasat található.

35. Olasz Sonetto Formára A' Pipárul

Források

SZK [103.]

R1 [85–86.]

R2 [67–68.]

Lehetséges, hogy Faludi több hasonló formájú és tartalmú verset akart még írni az istenes költeményei elé.

A SZK-ban a vers után 11 üres oldal található.

Keletkezés

Ütemhangsúlyos vers szonett formában. Jelzi, hogy Faludi idős korában is új versformával kísérletezett, és ragaszkodott a magyar közköltészet hagyományához. Csak ebben a kéziratban olvashatjuk ezt a verset.

A dohányzás vitatéma lett, miután a dohány a 16. század vége felé Amerikából Európába került. Angliában nagyon népszerűvé vált néhány pipadal, innen terjedt el Franciaországban és német nyelvterületeken (vö. POGÁNY 1978, 195–199).

Révai Miklós többször kiadta ezt a költeményt. Az 1784-es, *Magyar Hírmondó*-ban megjelenő versnek nem adott címet. Később már a tiszántúli kiejtésnek megfelelően toldálékolta, és elhagyta a versformára való utalást a cím elején. Mindkét kiadásában az első rész (*Faludi Ferenc énekei*) utolsó darabjaként helyezte el, általa módosított címmel: *A' Pipárol*. Révai megváltoztatta a strófák sorszámát is. Az eredeti 4/4 3/3 helyett 4/4 2/4-es szakaszokra osztotta. R1-ben sok eltérés van a SZK szövegétől. Ezeket javította a második kiadásában.

Batsányi János – a Linzben postán megkapott Bitnitz-féle másolatban (MF2) – az *Olasz Sonetto Formára* műfajleíró cím után piros ceruzával egy nagy kérdőjelet tett. Ezzel jelezte, hogy nem fogadja el az ütemhangsúlyos formát szonettnek. Ezt a *Toldalék*-ban ki is fejtette: „[...] ezen költeménynek az Olasz *Sonettó*-val tsak annyiból lehet valami külső tsekély hasonlatossága, hogy ez-is tizennégy sorból áll”. Batsányi a négy utolsó sort elhagyta volna, mert szerinte csak a forma miatt került oda. Batsányi azt is megjósolta, hogy a szonett a magyar irodalomban soha nem fog meghonosodni. Az idő nem igazolta jóslatát. Kiadásában az első könyv (*Énekek*) 19. verseként közölte *A' Pipához* címmel.

Négyesy László jobb véleménnyel volt erről a költeményről: „E vers az első pipadal és az első szonett költészetünkben. A 2. vszak rímje nem egyez ugyan az elsőével, de egyébként megbir az alakkal Faludi. A ritmus nem nyugati még.” Négyesy a Faludi-kiadásában az *Első könyv*, *Világi dalok* végére helyezte ezt az éneket.

Saját korában nem utánozták, de mivel bekerült több közismert antológiába, a későbbi korokban követőre talált. Például József Attila *Perc* című, 1922-ben írt költeményének ritmusa nagyon hasonlít Faludi pipadalára.

Szövegváltozatok

Cím R1: XXXVII. Ének. A' Píparól.; R2: XXXV. Ének. A' Píparól.

Révai kiadásában Faludi strófáit így változtatta meg: 4 / 4 / 2 / 4.

- 1 R1–2: *Hív társom, börböntzém!*
- 2 R1–2: *tisztítod fejemet*
- 3 R1–2: *pípám, égő, kementzém!*
- 4 R1–2: *enyhítéd melylyemet*
- 5 R1–2: *Füstötskéd*
- 6 R1: *És engemet* vigasztal | R2: *És*
- 7 R1: *De csak el tűnik* | R2: *tűnik*
- 8 R1–2: *Azért engem' meg is tsal*
- 9 R1: *Sőt nem tsal, elmémnek:* | R2: *Sőt nem tsal, letskét [nyomdahiba] ád elmémnek:*
- 10 R1: *így lesz* | R2: *lesz*
- 11 R1–2: *Élő, gondold meg!*
- 12 R1: *füst jó 's megy hirtelenül* | R2: *hirtelenül*
- 13 R1: *Úgy magad is, fondold meg [nyomdahiba]* | R2: *Úgy*
- 14 R1: *El oszlasz, véletlenül* | R2: *véletlenül*

Szómagyarázatok

- 1 *Börböntzém* – rendszerint fából készült, dohánytartó, kerek edény; gyakoribb neve: szelence
- 9 *Sőt* – ellenkezőleg

36. Az Ur Jesushoz

Források

- SZK [115.]
NK [1.] a kézirat 1. verse
MF1 [95.]
EF1 [105–106.]
OF1 [107–108.]
OF3 [70–71.]
- R1 [76–77.]
R2 [58–59.]

MF1, EF1, OF1: Nincs sorkihagyás a háromsoros strófák között.

OF3: Nincs sehol se beljebb kezdés, se sorkihagyás.

R1–2: a SZK-tal egyező forma.

Keletkezés

„Ez az ének, mint valószínűleg több más is, csak formáját köszöni Faludinak; tartalma szerint régiebb. Drebitka Ferenc magyar jezsuita tanár nyomozta ez ének eredetét és változatait, s közzétette a »Jézus szent szívének Hírnöke« című folyóirat 1899. évi számaiban. Legrégibb ismert változata Xavéri sz[ent] Ferenc leveleiben fordul elő spanyol nyelven, szonett alakjában (1546 körül); legelterjedtebb Garcia jezsuitának latin szövege 1672-ből (*O Deus ego amo te, Nec amo te ut salves me...*). De már nálunk 1657-ben megjelent nyomtatva is Nádas János jezsuita gyűjteményében a spanyol szonettnek egy latin prózai fordítása, ugyancsak Nádasitól verses változat is 1665 körül, 1695-ben pedig Náraynál magyar nyelven is megvan, még pedig az *Amo Deum sed libere* kezdetű latin változatból fordítva, melyet 1657-ben fordított németre Angelus Silesius. Lehet, hogy ez a latin szöveg a legeredetibb valamennyi változat közt. A tanulmány összeállítja az éneknek spanyol, latin, olasz, francia, angol, görög, magyar, német, tót, lengyel, hindu és egyéb nyelvű változatait. Érdekes volna Faludi többi énekének eredetét hasonlóképp kinyomozni. – Az alkalmas forma, mely az alapgondolat egységét az egész éneken végig folytatott egy főrímmel emeli ki, a mellett a szabatos, lendületes, szép dictio természetesen Faludi érdeme.” (Négyesy László)

Szövegváltozatok

Cím NK: *Affectus S. Xaverij* | MF1: *Az Ur Jeshozhoz* | EF1: *Az Úr Jeshozhoz* | OF1: *Az Ur Jeshozhoz*. [B. J. 1824. IV. 3.] | OF3: *Az Ur Jeshozhoz* | R1: XXX. ÉNEK. AZ ÚR JÉZUSHOZZ. | R2: XXVIII. ÉNEK. AZ ÚR JÉZUSHOZZ.

- 1 NK, OF3: *szepe* | EF1: *szepe szermele* [tollhiba] | R1–2: *Jézus! szívem’ szépe szerelme!*
- 2 NK, EF1, R1–2: *én* | OF1: *en* | MF1: *én Lelkem* | OF3: *én lölköm*
- 3 NK, MF1, R1–2: *Buzgón, tégedet* | OF1: *buzgon* | EF1, OF3: *tégedet*
- 4 NK: *üdvözöllyön* | MF1: *üdvözöllyön* | EF1: *üdvözöllyön* | OF1: *üdvözöllyön* | OF3: *üdvözöllyön* | R1: *üdvözöllyön* | R2: *üdvözöllyön*
- 5 NK, OF1: *Tüzzre, ne kerüllyön* | MF1: *Tüzzre, ne kerüllyön* | EF1: *Tüzzre, ne kerüllyön* | OF3: *Tüzzre, ne kerüllyön* | R1–2: *Tüzzre, kánra ne kerüllyön*
- 6 NK, EF1, OF1, R1–2: *Másként, tégedet* | MF1, OF1: *Másként*
- 7 NK, MF1, EF1, OF1: *te* | OF3: *Ingen, te* | R1–2: *Uram! te*
- 8 OF3: *Teremtettél meg szentöltél*
- 9 MF1: *meg váltottál* | OF1, OF3: *engemet!* | R1–2: *engemet:*
- 10 EF1: *Úgy* | OF1: *szepe* | R1–2: *Úgy, szívem’, szerelme!*
- 11 MF1: *Lelkem* | OF3: *lölköm* | R2 [a sor végén olvashatatlan jel van, talán zárójel vagy kettőspont]
- 12 NK, EF1: *tégedet!* | OF1: *Tégedet!* | OF3: *Ingen*
- 13 OF3: *szeretedben* | R1–2: *Ebbenn a’ hív szeretetben*
- 14 MF1, EF1: *Holtig* | OF3: *Holtig való* | R1–2: *Holtig, tiszteletben*
- 15 MF1: *Véremet* | OF3: *Ontom Véremet* | R1–2: *Vígán öntöm*
- 16 EF1: *en* | OF3: *Néked* | R1–2: *Vígán, Istenem!*
- 17 NK, MF1: *Draga* [NK: az *a* betű fölött tintafojt, emiatt *á*-nak is olvasható], *Mindenem* | OF3: *Kincssem és Mindenem* | R1–2: *mindenem!*
- 18 OF3: *Fel Áldozom Éltetmet.*

Szómagyarázat

- 7 *Ingyen* – önzetlen szeretetből, kegyelemből

37. A' Feszülethez

Források

SZK	[116.]
NK	[34.]
MF1	[96.]
PF1	[132. vagy 57. folio verso]
EF1	[107–108.]
OF1	[109–111.]
OF3	[71–73.]
R1	[77–78.]
R2	[59–60.]

A SZK-ban nincs sorkihagyás a strófák között. Ennek a kivételnek valószínűleg gyakorlati indoka van: így fért ki egy oldalra. Ugyanez állapítható meg a NK-ról és az MF1-ről. Az MF1 minden második sora beljebb kezdődik.

PF1: minden egyes versszak egy bekezdésbe van írva, nincsenek verssorok. Az utolsó strófa után közvetlenül egy másik énekszöveggel folytatódik: *Kő sziklánál keményebb...* Az oldal alján évszám található: 1768vo 8va Martij

NK, EF1, OF1 és OF3 követi a SZK versformáját. A EF1 első két strófája között még látható sorköz. OF1 és OF3 minden versszaka között van sorköz.

OF3 sorai többször kis betűvel kezdődnek. Az R1–2 a stófákban a 3–4. sort nem kezdí beljebb. Az R1 minden strófa után díszjelet tesz ki.

Címe a *Szakolczai-énekeskönyv*-ben (1762): *Bűnös Léleknek Megváltónkhoz térése.*

Egy antikvár könyvkereskedésből nemrég előkerült egy lapos, nagyszombati nyomtatvány címe: *Ájítatos Ének.* (1767), ennek strófái előtt római szám látható, utánuk három cifra következik.

A korábbra datálható *Brassai-kódex*-ben *Ájítatos ének.* címmel olvasható (bővebben: KNAPP 2022). Az általánossá vált címvariáns Zrínyi Miklós *Feszületre* című versére utalhat.

Keletkezés

Szent Márton pannonhalmi apátsága és Montecassino a középkorban imaszöveget kötöttek. Időnként ajándékokat is küldtek egymásnak. 1743-ban is küldött ajándékokat a magyar monostor, de az osztrák örökösödési háború miatt nem juthatott tovább Rómánál. Az ajándékokat Faludi Ferenc osztotta szét patrónusainak. Ellentételezésként Faludi a ravennai érsektől szentkereszt-ereklyét kért, és azt Rómából eljuttatta Buti Celesztin bencésnek. A rendtörténet írója elveszettnek tartotta ezt az ereklyét, amelyről azt tudta, hogy Celldömölk bencés apátságába került. A celldömölki templom tárházában 2015-ben sikerült beazonosítanom a győri püspök oklevele alapján, amelynek hátoldalán Faludi Ferenc aláírásával tanúsítja, hogy ő 1745. szeptember 1-jén küldte el Buti Celesztinnek (vö. BORIÁN 2016, 83–84).

A cím eltérései mellett a kezdősor többféle változata is szembeötlő. A *Bocskor-kódex*, a *Brassai-kódex*, a nyomtatott *Ájítatos Ének.* (1767), a *Bozókai-énekgyűjtemény* (1775), a Bozóki Mihály: *Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (1797) első sora: *Keresztények sírjátok!* A katoli-

kus templomokban ma is ez az énekelt változat: *Keresztények* sírjatos (*Hozsanna*: 71. ének, *Éneklő Egyház*: 82. ének). Ez a variáció szintén Faluditól származhat.

A *Dőri énekeskönyvben* (PF1) található első sor: *Minden szeme* sírjatos.

A SZK kezdősora imitálhatja a híres gregorián húsvéti ének kezdetét: *O filii et filiae...* (Ó, ifjak és leányok...), Faludi azonban nagybőjti témához használja fel.

A *Szűzekre* való utalásnál Faludi konkrét lánynevelő intézetre is gondolhatott: A Notre-Dame (Miasszonyunk) nővéreknek Pozsonyban található épületét 1754. július 17-én, Mária Terézia királynő és férje, I. Ferenc császár jelenlétében szentelték fel. A szerzetesnővérek Regensburgból érkeztek, nőneveléssel és -oktatással foglalkoztak (vö. NK: *Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek* 7. sora: „Ifjak szűzek buzgó Népe”).

Szövegváltozatok

A variantúrában a *Szakolczai-énekeskönyv* (Szk-ék.) és az *Ájtatos Ének*. (ÁÉ 1767) variációit is feltüntetjük.

Cím NK: *De Crucifixo* | PF1: [nincs cím, csak nótajelzés: *Nota. Jertek Keresztény hitek etc.* | MF1: *A' Feszületehez* | EF1: *A Feszületehez* | OF1: *A' Feszületehez*. [B. J. 1824. IV. 4.] | OF3: *A Feszületehez*. | R1: XXXI. ÉNEK. A' FESZÜLETEHEZZ. | R2: XXIX. ÉNEK. A' FESZÜLETEHEZZ.

- 1 NK: *sírjatos* | PF1: *Minden szemek* sírjatos | MF1: *Szűzek* | EF1: *Szűzek*, *Ifjak* sírjatos | OF1: *Szűzek*, sírjatos | R1–2: *Szűzek*, *Ifjak*, sírjatos!
- 2 Szk-ék.: *Velem* | ÁÉ 1767: *Mélyen* | NK: *szomorkodjatos* | PF1: *Lelkek* szomorkodjatos | OF3: *Mélyen* | R1–2: *Mélyen* szomorkodjatos!
- 3 OF3, R1–2: *szív*
- 4 Szk-ék.: *Aki JEsussához* | ÁÉ 1767: *A' ki JESUSához* | PF1: *a ki JESUSsához* hiv | EF1: *Jesu.ához* | OF3: *a ki* | R1–2: *Jézu.ához* hiv
- 5 Szk-ék.: *Nincsen* | NK [az *irgalom* szó első betűje felett pont, mellette egy hosszúságra utaló mellékjel] | OF3: *Nincsen* | R1–2: *abbann*
- 6 Szk-ék., ÁÉ 1767: *Hozzád* | NK, EF1, OF1: *Hozzád*, *fájdalom* | PF1: *bozzád* | MF1: *Hozzád*, *fájdalom* | OF3: *Hozzád* *buzgó fájdolyom* | R1–2: *Hozzád*
- 7 Szk-ék.: *Aki* | NK, MF1, OF1: *téged* | PF1: *a ki téged* | EF1: *téged* *meg-nem-szán* | OF3: *aki téged* | R1–2: *téged*
- 8 Szk-ék.: *O Jesus! a' Körösztfán.* | ÁÉ 1767: *Ob JEsus! a keresztfán!* | NK: *keresztfán!* | PF1: *ob JESUS* | EF1: *O JESUS* | OF1: *O JESUS a' Keresztfán!* | OF3: *O! Jesus* | R1–2: *O Jesus! a' kereszt fán*
- 9 Szk-ék.: *Gyöngé testén sebeid* | ÁÉ 1767: *Szent Testednek* | PF1: *Szent Testednek* | OF3: *Testén*
- 10 Szk-ék.: *buzgó Kékeid:* | ÁÉ 1767: *festett kékeit* | NK, EF1, R1–2: *Vérre/buzgó* | PF1: *vérrel foló kékeit* | MF1, OF1: *Vérrel* | OF3: *vérrel*
- 11 Szk-ék.: *Aki, sár* | ÁÉ 1767: *A' ki látja* | NK: *A' ki, sár* | PF1: *a ki, sár* | MF1, EF1, OF1, OF3: *sár* | R1–2: *látja*
- 12 Szk-ék.: *Élő bittel a'* | ÁÉ 1767: *Élő bittel* | NK: *Elő bittel, nem bír!* | PF1: *Élő bittel* | MF1: *Élő bittel* | MF2: *Elő* | EF1, OF1: *Elő bittel* | OF3: *Élő bittel* | R1–2: *Élő bittel, bír*
- 13 Szk-ék.: *A Kősziklák* | NK, OF1, OF3: *kő-sziklák* | PF1: *kősziklák* | MF1: *kő sziklák* | EF1: *kő-sziklák* | R1–2: *kő sziklák*

- 14 *Szék.*: és, sötétednek | *ÁÉ 1767*: és Hőld sötétednek | *NK*: és hőld setétednek | *PF1*: és hold sötétednek | *MF1, EF1, R1–2*: és hold setétednek | *OF1*: és Hőld setétednek [a d betű t-re jav.] | *OF3*: is hold sötétednek [tollhiba]
- 15 *Szék.*: állot | *ÁÉ 1767*: állat meg-indúl | *NK, MF1, OF1*: állat | *PF1*: minden állat meg-indúl | *EF1*: állat meg-indúl | *OF3*: állot | *R1–2*: állat meg-indúl
- 16 *Szék.*: Csak a' bűnös | *ÁÉ 1767*: bűnös nem búsul | *NK, OF1, OF3*: bűnös nem busul! | *PF1*: tsak a bűnös nem busul | *MF1*: bűnös | *EF1, R1–2*: bűnös nem búsul
- 17 *Szék.*: Szánd meg im[m]ár sirassd | *ÁÉ 1767*: Szálj, sirasd-meg | *NK, MF1, EF1, OF1*: Szály, *PF1*: szivedben | *OF3*: Szály szivedben | *R1–2*: Szállj szívedbe
- 18 *Szék.*: meg, vétkeidet gondold | *ÁÉ 1767*: Vétkeidet: fontold meg | *NK*: Vétkeidet, gondold meg! | *PF1*: vétkeidet fontold-meg | *MF1*: Bűneidet | *EF1*: Vétkeidet, gondold-meg: | *OF1*: Vétkeidet, gondold meg | *OF3*: Vétkeidet gondold meg | *R1–2*: Bűneidet, s' gondold meg
- 19 *Szék.*: meg, *PF1, OF3*: bogy, volt | *MF1, EF1*: Hogy az Isten fia volt | *R1–2*: az Isten' Fia
- 20 *Szék.*: így, holt | *NK*: A ki, így | *PF1*: ki éretted így meg holt. | *MF1*: holt. | *EF1*: A ki, így meg-holt. | *OF3*: a ki, így meg holt. | *R1–2*: holt.

Szómagyarázatok

- 10 *Vérrel busgó kékeit* – Jézus vérral telített sebei által okozott kék foltokat. Czuczor–Fogarasi szótára szerint „kéknek mondatik a verés helye”, Faludi versét adja meg példának.
- 17–18A központosástól függően többféleképpen is lehet értelmezni. Ha az első sor végén vessző van, és a másodikban az első szó után nincs, akkor: 'sirasd meg a keresztre feszített Jézust' (*OF3*). Ha nem teszünk vesszőt az első sor végén, akkor: 'sirasd meg bűneidet' (*NK, R1–2*). Ez utóbbi értelmet fejezheti ki az a változat is, amikor a második a sor végén, illetve a *Bűneidet* / *Vétkeidet* után egyaránt kitette a vesszőt (*SZK, PF1, MF1, EF1, OF1*).

38.

A' Szűz Mariához

Források

SZK [117.]
NK [35.]
EF1 [109–110.]
OF1 [112–114.]
OF3 [73–75.]

R1 [75–76.]
R2 [57–58.]

Forma

A *SZK*-ban és a *NK*-ban nincs sorkihagyás a strófák között. *R1*-ben minden strófa után díszjel látható. *R1–2*: A 3–4. sorok nem kezdődnek beljebb.

Keletkezés

Faludi leírásának következtetlenségére mutat, hogy egy szó háromféleképpen van lejegyezve: *szűz*, *szűz*, *szuz*. Az ismétlések szerepére mutat rá, hogy a *nagy* jelző két, egymás utáni sorban is olvasható. Néhol nem egyértelmű, hogy a szó nagybetűvel kezdődik vagy nem.

A korábbi autográf kézirataihoz képest Faludi több alkalommal tájnyelvi alakokat használ:
NK, OF1: méltóságod, távoztasd, Gyámolunk

SZK: méltosagad, távasztasd, gyamalunk

A következtetlenségre jó példa, hogy a következő, utolsó versében így olvashatjuk: „Távoztassad”.

Szövegváltozatok

Cím NK: *De Beata Virgine*. | EF1: *Az Szűz Mariához* | OF1: *A' Szűz Mariához* [B. J. 1824. IV. 5.] | OF3: *A Szűz Mariához* | R1: XIX. ÉNEK. A' SZÜZ MÁRIÁHOZZ. | R2: XVII. ÉNEK. A' SZÜZ MÁRIÁHOZZ.

- 1 OF3: Kedvesse | R1–2: Kedvese!
- 2 NK, EF1, OF1: Léleknek | OF3: Léleknek jegesse | R1–2: Léleknek Jegyese!
- 3 NK, OF1: Szűz | OF3: Szűz Mária, Kincs | R1–2: Mária!, kints
- 4 NK: mássad nints! | EF1, OF1: mássad | OF3: Masod Nincs | R1–2: utánn másod
- 5 NK: Eg 's föld | EF1: ég 's föld | OF1, OF3: ég 's Föld | R1–2: ég föld
- 6 NK: Királynénak | OF3: Királyianak [szótagszám]
- 7 NK, OF1: méltóságod | EF1: Maria! méltóságod | OF3: Mária Méltóságod | R1–2: Mária! méltóságod
- 8 NK: fellyeb' | EF1: fel'eb | OF1: fellyeb' vagy! | R1–2: felylyebb
- 9 EF1: Szűz | OF3: méhédben | R1–2: Szűz méhedbenn fogadtad
- 10 EF1: Szűz | R1–2: Szűz emlővel
- 11 NK, EF1: Szűzen szűlted | OF1, OF3: szűlted Fiadat | R1–2: Szűzen szűlted Fiadat
- 12 EF1: Mindenható
- 13 NK: nyájadat | EF1, OF1: Kis nyájadat őltalmazd | OF3: Kis nyájodat | R1–2: A' nyájadat
- 14 NK, OF1: bünt tőle távoztasd | EF1, R1–2: bünt tőle távoztasd | OF3: bünt tőle távoztasd
- 15 NK, OF1: Gyámolunk | EF1, OF3: gyámolunk | R1: mi [esetleg nyomdahiba, de a SZK-ban is kétséges az ékezet hossza] Gyámolunk | R2: mi Gyámolunk
- 16 NK, OF1: Könyörülő | EF1: Könyörűlő Aszszonyunk | OF3: Könyörülő Aszszonyunk | R1–2: Könyörűlő Aszszonyunk
- 17 NK, OF1: Engedd Téged | EF1: Engedd: téged kövessünk | OF3: téged | R1–2: Engedd, téged'
- 18 NK, OF1: szível | EF1: szívvel keressünk | OF3: szívvel | R1–2: szívvel keressünk:
- 19 MF3: Éljen [értelem] | NK, OF3: Égjen bennünk | EF1: Egjen, tűz | OF1: Egjen bennünk | R1–2: Égjen bennünk ez a' tűz
- 20 EF1: Szűz | R1: kegyességgel Szűz! | R2: kegyességes Szűz!

Szómagyarázatok

- 3 *Isten után Mássad nints* – 1) nincs másod Istenen kívül; 2) csak Isten fogható hozzád
- 19 *Égjen bennünk ez a' tűz* – az irántad érzett szeretet tüze égjen bennünk

39. Szent Emidhez.

Források

SZK [118.]
EF1 [111–112.]
OF1 [115–116.]
OF3 [75–76.]

R1 [74.]
R2 [56–57.]

A SZK 4 négy üres lappal fejeződik be.

Az OF3-nak a *második* strófájában a 3. és 4. sor nem kezdődik beljebb. R1–2: a strófákban egyáltalán nincs beljebb kezdés.

Keletkezés

Toldy Ferenc jegyzete: „Hihetőleg az 1763-ki komáromi földinduláskor készült, mely a hazában rendkívüli rémulést okozott.” Komáromon kívül Győrt és a két város közötti vidéket is sújtotta a földrengés.

Soós Sándor egyik tanulmányában rézmetszettel, könyörgő verssel, imával ellátott, publikálatlan imalapot mutatott be, amelyet 1764-ben, Nagyszombatban adtak ki. „A metszeten felhőkben Szent Emid lebeg, lábánál püspöksüveg, fölötte a Szentháromság, mellette kerubfejek. Alul késő barokk keretben magyar nemesi viseletben térdeplő férfiak és Győr 18. századi látképe. Az összehajtott lapon olvasható versnek és imának a szerzőjét nem nevezi meg a kiadvány.” (Soós 2013, 148.)

Soós az imalapon levő költeményt és az imádságot is Faludi Ferenc versének tartja. Ezt a feltételezést csak megerősíteni tudjuk. A szerző Faludi ismert költeményének egy bővebb, a földrengésre könyörgéssel reagáló korai változatát találta meg. [A SZK-ban a dőlt betűvel szedett részek nem lehettek fel, vagy más szóval vannak kifejezve.]

1.

Ó Szent Emid hired nagy,
Dítsóséges Mártir vagy!
Hitért ontád véredet,
És le tetted éltedet.

2.

Téged ég, 's-föld magasztal,
Tsuda-térő Szentnek vall,
Te nevedben sok gyógyúlt
Inségéből szabadult.

3.

*A' bálványok hullottak,
Meg némúltak, oszlottak,
Tsonka, bénna, talpra kél,
Haldakló jár, 's-tovább él.*

4.

*Kastély, város, sok falu,
(Olasz ország a' tanu)
Kérésedre drága Szent!
A' föld-indulástul ment.*

5.

*Mi-is hozzád járulunk,
Lábaidhoz borulunk:
Drágalátos Szent Emid!
Kérésünket égbe vidd.*

6.

*Te légy a' mi gyámolunk,
Föld-rémülvén óltalmunk,
Enyhítsd Urunk haragját,
Távoztassad ostorát.*

IMADSÁG.

O Nagy érdemű Szent Emid Mártir, vajha alázatos könyörgésünk, és óhajtásunkra a' te könyörülő szíved lágyulna, és mi nekünk azt, kit színrül színre látz, mindenható Urunkat meg engesztelnéd! Induly mellettünk Atyai jó-vóltoddal, és nyerd meg, a' mit kérünk; távoztasd el tőlünk a' rettenetes föld-indulásnak veszedelmét, mellytül méltán félünk: siess segítségünkre, vigasztald reád szorult igyünket, halgasd-meg azokat, kik szent nevedet ditsőitik, hogy nehéz szükségekben a' te hatalmas közben-járásodat tapasztallyák, A' mi Urunk JESUS Kristus által, a' ki Attyával, és Szent Lélekkel egyetemben azon egy élő, és Uralkodó Istenség öröktől fogva örökkig AMEN.

A' Nagy-Szombati Jesus Tarsaságnak Cathechetica Bibliothékájából ki-adattatott. 1764. Esztendőben.

Valószínűleg az a magyarázata, hogy Faludi átírta, lerövidítette, és kötete végére helyezte ezt a versét, hogy a költeménynek allegorikus jelentést akart adni: a jezsuita rend feloszlatására, Faludi lelki földindulására vonatkozhat. Így személyes értelmet nyerhet, ahogyan Zrínyi *Syrena*-kötetében a záróvers: a *Peroratio*.

Révai és az utána következő kiadók nem tudták elfogadni, hogy ez legyen a befejező szöveg. Révai a két magyar szentről (Szent István és Imre) szóló ének után teszi az ókeresztény vértanú Szent Emidhez írott költeményt. Majd Szűz Máriát, illetve Jézust megszólító versek következnek. Az istenes versek végén pedig *A' Feszülethez* olvasható. Révai ezt tartotta a vallásos költemények méltó befejezésének. Utánuk illesztette az „alkalmi” verseket.

A NK, az MF1 és az OF2 nem tartalmazza ezt a szöveget.

A székesfehérvári Szent István-székesegyház egyik barokk mellékoltárképe alatt Szent Emid festményét láthatjuk. A szent alakjától balra (ha szembe állunk vele, akkor jobbra) egy torony dől össze. Tőle jobbra az az épület, amelyre rámutat, épen áll. A 18. században sokáig jezsuiták vezették ezt a templomot, és annak viszontagságos újjáépítését.

A modern költészetben Nagy Gáspár *Rengéseim* című versében fedezhetjük fel a föld-rengések és a társadalmi „földindulások” párhuzamát.

Szövegváltozatok

Cím EF1: *Szent Emidhez* | OF1: *Szent Emidhez* [B. J. 1824. IV. 6.] | OF3: *Szent Emidhez* | R1: XXVIII. ÉNEK. SZENT EMIDHEZZ. | R2: XXVI. ÉNEK. SZENT EMIDHEZZ.

- 1 EF1: Emid! | OF1: Ó | OF3: Szent | R1–2: O Szent Emid! híred
- 2 OF1: Mártyr vagy! | OF3: Csuda, mártj'r vágy [értelem, rím] | R1–2: Tsoda tévő Márt'r vagy:
- 3 EF1: gyógyúlt | OF3: te, gyógyúlt | R1–2: nevedbenⁿ, gyógyúlt
- 4 EF1: Inségéből szabadúlt | OF3: Inségéből szabadolt | R1–2: Inségéből szabadúlt
- 5 EF1, OF3: Drága | OF1: szent | R1–2: Drága Szent!
- 6 EF1, R1–2: indulástól | R2: föld | OF3: Föld
- 7 EF1: Olasz-ország a tanú | OF1: ország | R1–2: tanu
- 8 EF1: Váras, falú | OF1: Varos és | OF3: város és | R1–2: váras, és falu
- 9 EF1: járúlunk | R1–2: Mí, járúlunk
- 10 EF1: Labaidhoz borúlunk | OF3: Lábaidhoz | R1–2: Lábaidhoz borúlunk
- 11 EF1, R1–2: hatalmú
- 12 EF1: Kérésünket égbe | OF1: Kérésünket egbe vidd! | OF3: kérésünket égbe | R1–2: Kérésünket égbe vigyd
- 13 EF1: szó-szólunk | OF1: szó-szollunk | R1–2: mí Szó szöllónk [Révai szerint túl népies lehetett a *szószöllunk* alak, így viszont rímhiba keletkezett]
- 14 EF1: réműlven, oltalmunk | OF1: réműlvén | OF3: réműlvén oltalmunk | R1–2: réműlvén Oltalmunk
- 15 R1–2: Enyhítsd Urunk'
- 16 EF1, OF1, R1–2: Távoztassad ostorát | OF3: távoztassad ostorát

Szómagyarázatok

- 6 *A föld, indulástul ment* – valószínűleg: a szent kérésére a föld „indulástól” mentes, vagyis véget ért a földrengés
- 14 *Föld réműlvén oltalmunk* – miután a föld „megréműlt”, vagyis megremegett, te vagy az oltalmunk. A *Föld réműlvén* egyben metafora is, mert az emberek réműlnek meg a földindulás miatt.
- 15–16 Négyesével ellentétben nem tartjuk tollhibának a 15. és 16. sor utolsó szavának ismétlését. Például az első eklogában egymás utáni sorokban találhatjuk: „láttuk – látom”, „Száz –Száz”, „számtalan – számtalan”. Az előző Mária-énekben egymás utáni három sor kezdődik a *Szűz* szóval (9–11). Faludi Rohoncon valószínűleg tudatosan írta át kézírata utolsó szavát. A hangsúlyosabbá tett *harag* szava a VI. *Eclogának* refrénjére rímel: „Pán haragja vége, fogyta életemnek.”

A SZOMBATHELYI KÉZIRATBAN NEM TALÁLHATÓ MAGYAR VERSEK

40.

Oda Provocans

Források

NK [11–12.]

MF1 [1–2.]

PF4 [2.]

EF1 [1–3.]

OF1 [1–3.]

OF2 [3–4.]

OF3 [1–2.] *Faludi Ferentz Verseinek Laistroma.* alapján számozva

A NK és az MF1 ötsoros strófákban írja le a verset. A PF4 két-két sort egybeír, ritmusképlete: 8/8 8/8 7. A vers alatt zárójelbe téve 11 magyar szó latin megfelelőjét hozza. Az EF1 és az OF1: 5 soros szakaszokból áll, a 3. és 4. beljebb kezdődik és újabb bekezdésben az 5. sor. OF2: 4 sor egymás alatt kezdődik, az 5. beljebb. OF3 5 sorban van leírva; egy vagy több sor nem következetesen kezdődik beljebb. R1–2: az első 4 sor egymás alatt, az 5. beljebb kezdődik.

Keletkezés

A SZK elején levő üres lapok után az *Oda respondens Felelő Enek* az első szöveg. Minden kiadás azonban az *Oda Provocans. (Kiszűtő ének.)* címűt hozza az első versként, mert a legtöbb kéziratban megelőzi az *Oda respondenst*. Kiadásunkban ezért 0. sorszámmal már közreadtuk a *Felelő ének* előtt, hiszen retorikai helyzete indokolja. A SZK-hoz legközelebb álló verssorrendet az MF1 képviseli, e kéziratnak is első verse az *Oda Provocans*. (Az EF1, az OF1, OF2, OF3 szintén az első helyen hozza ezt a szöveget.)

Mivel nincs alapszöveg, két fontos kézirat szövegét adjuk közre. Elsőként az autográf NK szövegét közöljük, másodsor a MF1 másolatét. Négyesy szerint „szövegkritikai értéke minden másolat közt legnagyobb”. Négyesy még nem ismerte a korábban keletkezett, autográf NK-ot. Kérdés számunkra: a SZK után a szintén autográf OF1-nél lehet-e nagyobb jelentőségű kézirat?

Négyesy egy strófával kibővíti a verset Toldy Ferenc meggyőző érvelése alapján. Az *Oda Respondens*ben a legtöbb kézirat tartalmaz még egy strófát, amely a SZK-ból hiányzik. Ezt teszi át Toldy és Négyesy ebbe a versbe. A SZK-ból való hiányzása nagyon fontos érv Négyesy számára. Elfogadja azt is Toldytól, hogy a hárfá inkább női hangszer, bár a 18–19. században számos férfi hárfásról is tudunk, köztük Verseghy Ferencről.

R2 jegyzetében azt írja, hogy a régebbi változat egy párvers volt, amelyben *Hyppolitus* és *Fédra* felváltva mondott egy-egy strófát. Ebben a ma már nem ismert kéziratban

Hyppolitus éneklie ezt a többlet strófát. Toldy szerint is ezt a férfinak kellene énekelnie. R2-ben így olvashatjuk:

Pindus' hegyén szebb verseket,
Nem mondanak énekeket:
Mint mikor ő torkát nyitja,
És hárfáját meg indítja;
De mit használ, ha hamis?

Révai, Toldy és Négyesy igazát igazolja a *Világi énekek és versek B. P. 1800* című énekgyűjtemény. Itt a vers címe: *Hyppolitus – Phaedrához* (N° 209). *Hyppolitus* narrációjának 4. strófája a fentebb említett, vitatott strófa kis variációkkal.

A 7. szakasz pedig egy általános erkölcsi tanulságot – nem túl költőien – elmondó összegzés, amelyről Révainak és semelyik általunk használt kéziratnak nincs tudomása. (Vö. KÜLLÖS 2018, 367–368, jegyzete 589.)

Szövegváltozatok

A variációkat az MF1 szövegéhez viszonyítjuk. Erre a másolatra jellemző a nagybetűkkel való szókezdés, hosszú magánhangzók, illetve az, hogy a *ts* és a *cs* egyaránt megtalálható benne. Az első három szakasz refrénje végén pont található, az utolsó kettő strófa végén kérdőjel.

Cím NK: *Provoc. Oda*; [A kézirat számozása szerint: N° 5.to vagyis az 5. ének; előtte olvasható a számozatlan *Arietta concerto Alto con Alto*.] | MF1: *Oda Provocans* | MF2: [hiányzik ez a vers, mert a SZK másolata. De a *Mutató Tábla* címléírásában szerepel: I. *Kísztő Ének*. – Batsányi János írhatta a *Mutató Táblát*. Azért szerepelhet benne a *Kísztő Ének*, mert a *Mutató Tábla* Batsányi saját kiadásának verssorrendjét tartalmazza.] | PF4: *Kísztő Ének*. Jobbra kicsit feljebb: *Provocans Cantilena*. [a kézirat 2. verse] | EF1: *Oda Provocans Kísztő Ének* | OF1: *Oda Provocans. Kísztő Ének*. [a cím alatt: B. J. 1824. I. 1.; Batsányi János Faludi-kiadásában ez az I. Könyv 1. verse] | OF2: *Kész-tető Ének*. | OF3: *Oda Provocans, Kísztő Ének*. | R1: I. ÉNEK. KÍSztő ÉNEK. | R2: I. ÉNEK. A' KÍSztő ÚRF' ÉNEKE.

- 1 NK, PF4, OF3: *nemzet eredete* | EF1: *Úri nemzet eredete!* | OF1: *eredete!* | OF2, R1–2: *Úri nemzet eredete*
- 2 PF4: *deli* | NK, EF1, OF1, OF3, R1–2: *termete* | OF2: *deli, termete*
- 3 NK: *Gyöngyös* | EF1, OF1, OF3, R2: *Gyöngyös, köves* | OF2: *gyöngyös, köves* | R1: *Gyöngyös, köves, rírhája*
- 4 PF4: *orczája* | EF1, OF1: *szeb', artzája* | OF2: *ruhájánál, orczája* | OF3: *szeb'* | NK, R1–2: *artzája*
- 5 PF4: *de* | EF1, OF1, OF3, R1–2: *hamis?* | OF2: *de, hamis?*
- 6 PF4: *tsillag* | EF1, OF1: *kókény, tsillag* | OF2: *kókény* | NK, OF3, R1–2: *kókény, tsillag fénye*
- 7 NK: *épitménye* | PF4: *amor, épit/ménnye* | OF1: *épitménye* | OF2: *csuda épit-ménnye* | OF3: *csuda épitménye* | R1–2: *tsoda épitménye*
- 8 EF1, OF3: *Tűzet, pillántása* | NK, OF1, OF2, R1–2: *Tűzet*
- 9 NK: *egkek villamlása* | PF4, OF2: *mint, egkek* | EF1: *egkek villámlása* | OF1, R1–2: *egkek* | OF3: *egkek vilámlása*

- 10 PF4: *de* | EF1, OF1, OF3, R1–2: *hamis?* | OF2: *de*, *hamis?*
 11 NK, PF4, EF1, OF1: *nyaka* | OF2: *Alabastrom*, *nyaka* | OF3: *Álábástrum* *fejer* | R1–2: *Alabastrom* *fehér nyaka*
 12 PF4: *piros rósát nyit ajaka* | NK, EF1, OF1: *Piros rósát, ajaka* | OF2: *piros rósát, ajaka* | OF3: *Piros, ajaka* | R1–2: *Piros rózsát, ajaka*
 13 NK: *márvány pitziny álla* | PF4, OF2: *márvány piziny álla* | EF1, OF1, OF3: *márvány, álla* | R1–2: *Síma márvány pitziny álla*
 14 NK: *vállá* | PF4: *tiszta hónál szebb a vállá* | EF1, OF1: *hónál tisztáb' vállá* | OF2: *tiszta hónál, vállá* | OF3: *tiszta, tisztább vállá* | R1–2: *hónál, vállá*
 15 PF4: *de* | EF1, OF1, OF3, R1–2: *hamis?* | OF2: *de*, *hamis?*
 16 PF4: *varr* | OF2: *varr; ír* | R1–2: *ír*
 17 PF4, OF3: *szép* | OF2: *szép, sár* | R1–2: *sár*
 18 PF4: *ál/* | NK, EF1, OF1: *ül* | OF2, R1–2: *ül, ál/* | OF3: *ül, szep*
 19 NK: *tziffrán sétál* | PF4: *jól, sétál* | EF1, OF1, R1–2: *Jól, tziffrán sétál* | OF2: *jól, térgyet, sétál* | OF3: *jól haít, tziffrán sétál*
 20 PF4: *de* [mindegyik strófa végén pont] | OF2: *de*, *hamis*.
 21 PF4: *nyájas* | OF1: *nyajos* | OF2, R1–2: *nyájas, hízelkedő* | OF3: *hizelkedő*
 22 PF4: *bátor, vidám, kedveskedő* | NK, EF1: *vidám, kedveskedő* | OF1: *Kedveskedő* | OF2: *bátor, vidám, kedveskedő* | R1–2: *vidám, kedveskedő*
 23 OF2, R1–2: *mosolygása* | OF3: *bizta* [tollhiba, értelem]
 24 PF4: *tellyes Tárház* | OF3: *Tárház* | R1–2: *Tellyes tár ház*
 25 PF4, OF2: *de*

Szómagyarázatok

- cím *készítő* – Faludi a *provocanst* magyarította ezzel a szóval (Négyesy). Kaprinai István *Készítővé* módosította (OF2). Értsd: köztözködő, ingerlő, kihívó.
 2 *deli* – szép termetű, erős vállú
 5 *hamis* – hűtlen. Faludi *Jegyzőkönyvében*: „Egy lator hajadon személyről, melylynek gyémánt gyűrű volt úján, azt mondá valaki: Igaz a' kő, hamis a' személy.”
 7 *Amor* – Venus fia, aki nyilaival szerelemre gyullasztja azt, akit eltalál
 24 *tárház* – kincsesár

41.

Sz[ent]. Istvan Királyrul Posonyi Enek

Források

NK	[52–53.]
MF1	[91–92.]
EF1	[97–100.]
OF1	[99–102.]
OF3	[64–67.]

A NK-ban a megszámozott énekek között ez a 24. A strófák két szakaszonként számozva. MF1: Az első versszakban a 2. és 4. sor nincs beljebb kezdve. OF3: A strófákon belül a 2. és 4. sor nem kezdődik beljebb.

Keletkezés

1771. január 4-én a Raguzai Köztársaság felajánlotta Mária Terézia királynőnek, hogy a raguzai domonkosok templomában őrzött Szent István- és Szent Imre-ereklyéket visszaadják. 1771. június 21-én érkeztek meg Budára.

A NK-ban ez a latin szöveg olvasható a verset követő oldalon:

Anno 1771. Mense
Allata est manus S. Stephani Ragusa mense Julio die... exposita est in
Schonbrun publico cultui p[er] dies octo
dein die ablata Viennā ad montem Pannoniae ibi triduo culta
die ... inde translata Budam ad Ecclesiam Parochialem sub cura Soc. Jesu in
Praesidio
conquievit una die
hinc in Palatium Regium Budense ablata ibi quietum:

1771. évben [...] hónapban / Szent István kezét Raguzából átvitték, és július [...] napján Schönbrunnban kiállították nyolc napra nyilvános tiszteletre / a következő napon elvitték Bécsből Pannonia hegyére [Szent Márton monostora, ma Pannonhalm] három napra, hogy ott tiszteljék / [...] napon Budára vitték, a Plébánia templomba, amelyet a jezsuiták gondoztak, és oltalmuk alatt egy napig ott nyugodott, / innen a budai királyi palotába vitték, hogy ott pihenjen:

A SZK-on kívül az OF2 sem tartalmazza ezt az éneket. Kötetünkben az autográf NK alapján adjuk ki, de néhány helyen a szintén autográf OF1 másolatból javítjuk. Maga Faludi javította a későbbi kéziratában.

Szövegváltozatok

Cím NK: *Sz. Istvan Királyrul Posonyi Enek* | MF1: *Szent István Királyhoz* | EF1: *Szent István Királyhoz* | OF1: *Szent István Királyhoz* [B. J. 1824. IV. 1.] | OF3: *Szent István Királyhoz* | R1: XXVI. ÉNEK. SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZZ. | R2: XXIV. ÉNEK. SZENT ISTVÁN KIRÁLYHOZZ.

- 1 MF1: Ditső, nagy | EF1: nagy | OF3: Dicső | R1: Ditső | R1–2: István/Nagy Királyunk!
- 2 MF1: föld | OF3: téged
- 3 MF1: Országunk | OF1: Teged | R1–2: Országunk
- 4 MF1: Első, val/ | EF1: Szent, val? | OF1: Uranak val? | R1–2: Első Szent, val/
- 5 MF1: Tőled, fényességet | OF3: Töle [tollhiba], fényességit | R1–2: Tőled
- 6 MF1: Méltóságát érdemít | EF1: erdemét | OF3: érdemít
- 7 MF1: ékességet | OF3: ekességét | R2: ko/onája [nyomdahiba]
- 8 OF1, OF3, EF1: Hitit | MF1: Hitét, mindenit | EF1, OF3: kincsét, mindenit.
- 9 MF1: meg kerestünk
- 10 MF1: Áldott | OF3: Áldot | R1–2: Áldott, Szent Ég!
- 11 MF1, EF1: Országunkba bé vezetettünk | OF1, R1–2: Országunkba

- 12 MF1: Szívünk *örömi*ben | EF1: Szívünk *örömében* | R1: Szívünk *örömében*, R2: Szívünk *örömében*
- 13 MF1: *Draga* Kintsünk | EF1: *kintsünk* | OF3: *kincsünk föl*találtunk | R1–2: *Kintsünk!*
- 14 MF1: Magyar Ország *vigadoz* | R1–2: Ország! *vigadozz* | OF1: *vigadoz'* | OF3: Ország *vigadoz* | R1–2: Ország! *vigadozz*
- 15 MF1, EF1: *ohaj*tva | OF1: *ván* | OF3: *ohaj*tva
- 17 MF1: *remén*ség | EF1: *remenys*ég | OF1: *Te* | R1–2: *Íme*
- 18 MF1: *néz* | EF1, OF3: *néz* | OF1: *néz'* | R1–2: *Insé*gedben, *néz*z:
- 19 MF1: *Erő*sség | EF1, OF1: *erőss*ég | OF3: *erő*ség | R1–2: *után*n *erő*ség
- 20 MF1, EF1, OF3, R1–2: *olt*almaz
- 21 MF1: Meg *V*igasztal *mín*nyájunkat | EF1, OF1, R1–2: *mín*nyájunkat | OF3: *mín*-*já*unkat
- 22 MF1: *vastag*t | EF1: *Hatalmunkat* | OF3: *Hatalmunkba vastag*t | R1–2: *Hatalmunkban*n *vastag*t
- 23 MF1, OF1, OF3: Országunkat | EF1: *Meg-lágy*ította Országunkat | R1–2: *tág*ítja Országunkat
- 24 MF1, R1–2: *bö*ldogit | EF1: *bö*ldogit | OF3: *Végi*k, *bö*ldogit
- 25 MF1: *nyu*készik | EF1, OF3: *nyu*készik, *vára* | R1–2: Buda' *Vára!*
- 26 MF1: meg *bö*tsüld | OF3: E *szent*ség | meg *bö*csüld | R1: E' *Szents*éget meg *bet*-süld.; R2: E' *Szents*éget meg *bets*üld:
- 27–28 MF1, EF1: *ká*ld | OF3: *biz*tat az *É*g | R1–2: *Atyja után*n, *É*g
- 29 MF1, R1: István *mellet*, *lesz* | EF1: István, *lesz*, *fia* | OF1, OF3: István | R2: István, *lesz*
- 30 MF1, R1–2: Meg *testes*ült | EF1: Meg *testes*ültt *angyal*unk
- 31 MF1, OF1, OF3: *Má*ria | R1–2: *azt*, *Má*ria
- 32 MF1: *É*gi 's-földi *Asszony*unk | EF1: *É*gi, *Assz*onyunk | OF3: *É*g és, *Asszony*unk | R1–2: *É*gi 's *Földi Assz*onyunk

Szómagyarázat

31–32 *Meg szerzi ezt két Maria, / Égi 's földi Asszonyunk* – Az égi Asszony: Szűz Mária, a földi asszony: Mária Terézia királynő

42. Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek

Források

NK (I)	[55–56.]
OF1 (II)	[103–106.]
MF1	[93–94.]
EF1	[101–104.]
OF3	[67–70.]
R1	[72–73.]
R2	[53–54.]

A NK-ban a megszámozott énekek közül ez a 25. A strófák két szakaszonként számozva vannak. Az OF3-ban a 2. és 4. sor nincs beljebb kezdve.

Keletkezés

„1758-ban Mária Terézia királynőnk a trencsényi jezsuitáknak két díszes rokokó stílű, ezüstereklyetartót ajándékozott Szent István és Szent Imre egy-egy csontdarabkájával. Ezek ma a Nemzeti Múzeum történeti osztályában láthatók.” DÍVALD 1930, 184.

Két autográf szövegvariációt közlünk, elsőként a NK szövegét, mely sok helyen eltér a többi kéziratától. Faludi javította a szöveget: jelentősen átszerkesztette, több sort és strófát átírt. Másodjára az OF1 szövegét közöljük.

Szövegváltozatok

Az OF1 szövegétől való eltéréseket jelöljük az alábbi jegyzetekben. A sok eltérés miatt a NK változatait nem jelöljük.

Cím NK: *Szent Imre Hertzeghez Posonyi Enek* | MF1: *Szent Imre Hertzegről.* | EF1: *Szent Imre Hertzegről* | OF1: *Sz. Imre Hertzegről.* [B. J. 1824. IV. 2.] | OF3: *Sz. Imre Hertzegről* | R1: XXVII. ÉNEK. SZENT IMRE HERTZEGRŐL. | R2: XXV. ÉNEK. SZENT IMRE HERTZEGRŐL.

- 1 MF1, R1–2: Versekkel | OF3: Magasztalo Sz. versekkel
- 2 MF1: Ditsőitsűk az Eget | EF1: Ditsőitsuk | OF3: Dicsőitsük az Eget | R1–2: Ditsőitsük az Eget
- 3 MF1: És üdvözlő Énekekkel | EF1: És üdvözlő | OF3: Ez üdvözlő Enekekkel [szótag-szám] | R1–2: És üdvözlő Énekekkel
- 4 MF1: Szűz Sz[ent] Imre Herczeget | EF1: Szuz | R1–2: Szűz Szent
- 5 MF1: Nemzetűnknek, népe | EF1: Nemzetűnknek, népe | R1–2: népe!
- 6 MF1, OF3: [nincs zárójel] | OF3: kincsetek | R1–2: kintsetek: [Négyesy szerint a 7. sort is zárójelbe kell tenni, hogy világos értelme legyen. A másik jól érthető variáció a 6. sor után kettőspont, zárójel nélkül (NK és R1–2).]
- 7 MF1: A' Herczegek példás | EF1: példás | OF3: példás képe | R1–2: A' Hertzegnek [Négyesy szerint hiba] példás képe
- 8 MF1: Zöld | OF3: Szöld, hincsetek, R1–2: hintsetek!
- 9 MF1, EF1: jön | OF3: éltben | R1–2: jó, éltében
- 10 MF1: Eskütt Szűz, volt | EF1: Eskütt Szűz, es angyal volt | OF3: esküt Szűz és Angal volt | R1–2: Szűz
- 11 MF1: kötelében | OF3: kötélben | R1–2: Házaságnak kötelében
- 12 MF1: Szűz Társával szűzen holt | EF1: Szűz Tarsával, holt | OF3: tarsával, holt | R1–2: Szűz Társával szűzen
- 13 MF1, R1–2: Erdő mező | EF1: mezo | OF3: virágozzan
- 14 EF1: Rosák | OF3: Rosák emelkedjétek | R1–2: Rőzsák
- 15 OF3: illatozzan
- 16 OF3: ke/ye/tek | R1–2: ke/jetek!
- 17 MF1: jön, Hangas Szokkal | EF1: jön | OF3: jön, szokkal | R1–2: jó:
- 19 MF1: Ágyuk Taraczkokkal | EF1: Sűgár álgyúk | OF3: Aldjuk | R1–2: Sűgár álgyúk taratzkokkal
- 20 MF1: Öröm új | EF1, OF3: uj | R1–2: új hárt

- 21 MF1: Keresztűnkel | EF1: Keresztűnkkel | OF3: Keresztűnkkel világjatok | R1–2: Keresztűnkkel
- 22 MF1: Országunknak | EF1: Országunknak hegyei | R1–2: Országunknak
- 23 EF1: És, induljatok | OF3: És, induljatok | R1–2: És végabban induljatok
- 24 MF1: czi meres | EF1: tzi meres vizei | OF3: Ngy vizei | R1–2: tzi meres
- 25 MF1: Szent Herceg jön Szent | EF1: szent testének | OF3: jön Szent Testének | R1–2: jó:
- 26 MF1, EF1, R1–2: fejet | OF3: fejet haitcsatok
- 27 MF1: eő, Szerzőjének | EF1: eő nagy meg-szerzőjének | OF3: nagy szerzőinek [szótagszám, értelem] | R1–2: ő, Meg szerzőjének
- 28 MF1: Örök hálát | EF1, R1–2: hálát | OF3: hálát, mondgyatok
- 29 MF1: Áldjuk Istent Szent Szentében [értelem] | OF3: Aldgyuk, Nagy Szentben | R1–2: Áldjuk Istent Szent Testében
- 30 MF1: könyörögjete | EF1: könyörögjete | OF3: könyörögjete | R1–2: Hávek
- 31 MF1, EF1: Oltalmában, érdemében | OF3: Oltalmában érdemben | R1–2: Oltalmában, érdemében
- 32 MF1: legyetek [az utolsó magánhangzón vízszintes vonal]

Szómagyarázatok

- 5 színes Képe – Faludi is bizonytalanul érezhette jelentését, ezért az OF1-ben már Példás Képe szókapcsolatra javította. Értsd: példaadó mintaképe
- 16 Négy Tzimmeres Vizei – az Árpád-ház címerében az ezüst sávok Magyarország fő folyóit jelképezték: Duna, Tisza, Dráva, Száva
- 18 Sugár ágyuk – könnyebben mozgatható ágyútípus, közkeltű nevén csataakggyó
- 23–24 Az eő Nagy meg Szerzőjének / Örök hálát mondjatok – Mária Terézia királynő, az ereklyék visszaszerzője

43.

Affectus ad Jesum

Forrás

NK [23.]

A NK-ban a cím előtti számozási rendben: N^o9^o, vagyis a 9. Más kéziratok nem ismerik ezt a verset.

Keletkezés

Kötetben még nem adták ki. Faludi valószínűleg nem tartotta arra érdemesnek ezt az éneket, hogy később is lemásolja.

A cím fölött, balra zártan, ezt olvashatjuk: *Phyllide amabile*. Faludi talán először a *Phyllis* verset akarta erre az oldalra másolni?!

6, 9 rep [ismétlés jelölése]

44. A' Hajnal

Források

OF2 [21–24.]
OF4 [66–69.]

R1 [41–44.]
R2 [25–28.]

OF2: 8 soros strófák, köztük vízszintes vonal. A strófák sorai sokszor kisbetűvel kezdődnek.

OF4: 7 soros strófák (kivétel a 4. és 10. strófa), mert az 1–2. sor egymás mellett olvasható: 8/7; a többi sor az OF2-nek megfelelően tagolt. Az OF4 minden sora nagybetűvel kezdődik, ezt a különbséget nem jelezzük.

R1–2: végig 4 soros strófák; az R1-ben két szakasz után díszítő jel látható, az R2-ben ezek nem találhatók. Révai kiadásainak sorai mindig nagybetűvel kezdődnek, az OF2 sorai sokszor kisbetűvel. Ezt a különbséget nem jelezzük a jegyzetekben. Révai az igék előtt álló igekötőket külön írja, Verseghy egybe. Ezt sem tüntetjük fel.

Keletkezés

A szöveg a felhasznált kéziratok közül egyedül a Verseghy Ferenc által lejegyzett OF2-ben található meg (1806), ez alapján közöljük. Révai kiadásainak (1786, 1787) eltéréseit csak a jegyzetekben közöljük. A kézirat közelebb áll a SZK-hoz, mind a nyomtatott kiadások. Nem kívánunk azonban egy kitalált, feltételezett „tökéletes” szöveget létrehozni az OF2 és Révai Miklós kiadásai alapján, ahogy Négyesy tette. Szerinte is Verseghy szövege „valamivel hívebbnek látszik Faludi nyelvjárásához”.

Az OF4-ként jelölt kéziratoss énekgyűjteményben a hat Faludi-vers között megtalálható ez a költemény is Reggeli Hajnal. címmel. Kivételesen ennek variációit is közöljük a jegyzetekben, mégpedig a Révai-kiadásokra vonatkozó variációk után, mert ez a másolat valószínűleg már a Révai-kiadások után keletkezett.

Az OF2 és Révai kiadásai megegyeznek abban, hogy *A' Hajnal a Tarka Madár*. című verset követi. Ezt tartja meg az összes kiadó, köztük Négyesy is, aki szerint Verseghy és Révai még egy joggal feltételezhető – már nem fellelhető – *SZK-ot ismerhetett. Az R2-ben ezt a jegyzetet olvashatjuk: „Ez Ének nints meg Faludi Kéz írásábann. Hogy övé még is, nyilván mutatja írása' módjának telylyes egyenlősége.”

Szövegváltozatok

Cím OF2: A' Hajnal. | R1–2: XI. ÉNEK. A HAJNAL. | OF4: Reggeli Hajnal.

- 1 R1–2: *mihént* | OF4: *mikor*
- 2 R1–2: *újúlnak*. | OF4: *újulnak*
- 4 R2, OF4: *vidámúlnak*.
- 5 R1–2, OF4: *madárkák*
- 6 R1–2, OF4: *szárnyokat*:

- 8 R1–2, OF4: torkokat
9 R1–2: *hullogatja* | OF4: győngyét *hullogattya*
10 R1–2, OF4: szálain
11 R1–2: *lobogtatja* | OF4: [*S* nélkül]
12 R1: *válain* | R2: *vállain* | OF4: *vállainn*:
13 OF4: *rórák*
14 R1–2: *nyíjják* | OF4: kebeleket:
15 OF4: *Rozmarinok*
16 R1–2: *Újíjják* | OF4: *Újittyák*
17 R1–2: *Vagnak* gondban *n* a'póko'skák | OF4: póko'skák
18 R1–2: *Hálójokat* sétálják: | OF4: *hállójokat*
19 R1–2: *foltozgatják* | OF4: meg-szaka'tt *földozgattyák*
20 R1–2: *újját* el állják
21 R1–2: *Várnak prédát*, lesbenn | OF4: *Várnak prédát*
22 R1–2: *Fűlánkokat* | OF4: *Fűllangokat* készítenek
23 R1–2: *légy!* | OF4: vagy *légy* a ζ halálnak
24 R1–2: *halóba* | OF4: kerítenek
25 R1–2: lép vesszőkkel | OF4: lép vesszőkkel
26 R1–2: *készült fájokat* | OF4: *fájokat*
27 R1–2: *Kunynyójokban* | OF4: *Gunyhójokban*
28 R1–2: *tsalárd sípokat* | OF4: *tsalárd sípokat*:
29 R1–2: *Jő* | OF4: *Jőnn* a Rigó, Harkály, Szarka
32 R1–2 | OF4: *baglyokat*
33 R2: *gerlitze* | OF4: *Gerlitze* veszett
35 OF4: *sírja*
36 R1–2: *Nyégésétől* | OF4: *Nyögésétől*
37 R1–2: *sajnálja*
39 R1–2: *Míglén* | OF4: *Míglén*, *meg*-talállya
40 R1–2: *ágokra* | OF4: *Zöld ágra addig* nem *íll*
41 R1–2: *Kelj, hull* | OF4: *Pásztor*, *hú!* a ζ harmat
42 OF4: *drága* gyöngyeit
43 OF4: *Pásztor*, *álmot*
44 OF4: *tetejét*
45 R2: *Juhotskái* | OF4: *Juhotskái vígan*
46 OF4: *A ζ , hegyeket*
47 R1–2: *mezőket* beretvállják | OF4: *A ζ mezőket*
48 OF4: *tölgyőket*
49 R1–2, OF4: *Nyulatskák*
50 R1–2, OF4: *vetésekből*
52 R1–2, OF4: *fris, vizekről*
53 R1–2, OF4: *szélén*
54 OF4: *kőrmeit*
55 R1–2: *Barlangjában*
56 R1–2: *szoptatja* | OF4: *kölkei*
57 R1–2: *rétzék* | OF4: *Kátsák*
58 R1–2: *patakokon* | OF4: *patakokhoz*
59 R1–2: *hason* | OF4: *hasra*
60 R1–2: *Vígyáznak* a' partokon | OF4: *partokban* [rím]
61 R1–2 | OF4: *szeren'sét*

- 62 R1–2: Vigassággal | OF4: Vigassággal meg-*telnek*
 63 R1–2: Tiszt tartóhoz_z | OF4: Tisztartó_éhoz
 64 R1–2, OF4: bé mehetnek
 65 R1–2: Úthoz_z
 66 R1–2: hívesben_n | OF4: az, hívesben
 67 R1–2: kovát_{sok} | OF4: lakatos_{sok}
 68 R1–2: műhelyben_n | OF4: Homlokok_é az műhelyben
 69 R1–2: Deákok | OF4: Emelkednek [tollhiba] a Deákok
 70 R1–2: fejőket | OF4: tőrök
 71 R1–2: ne tám Pretzeptorok | OF4: Tanító_{jok}
 72 R1–2: Meg szegdel_{je} | OF4: bőrőket
 73 R1–2: a’ tengerről | OF4: immár a Nap Tengerről [szótagszám]
 75 R1–2: egekről | OF4: Az hajnal-is az heg_{yek}ről
 76 R1–2: El indít_{ja} | OF4: El-indította
 78 R1–2: Fáraszt_{ják}
 79 R1–2: Vers írásban_n k/k | OF4: Vers-írásban, boldogok
 80 R1–2: Meg mondhat_{ják}

Szómagyarázatok

- 12 *alabastrom vállainn* – hófehér vállain
 25 *lép vesszőkkel* – vessző, melyet a madarászok léppel bekennek, s a lépfára tesznek, hogy kisebb madarak rászálljanak és ottragadjanak
 27 *gunnyójokban* – kunyhójukban
 33 *gerlicze* – galambhoz hasonló erdei madár, gerle
 39 *méglen* – amíg
 45, 47–48 *juhcskái* [...] *a’ mezőket beretvályák / és nevelik tölgyöket* – a juhái [...] a mezők fűvét legelik, és növelik tőgyeiket
 57 *récék* – vadkacsák
 63 *tisztartóhoz* – uradalmi főtiszt, uradalmi intéző; sokszor ők fizették ki a munkásokat, itt a madarászokat
 71–72 *pretzeptorok megszegdellye bőrőket* – a tanítójuk el ne verje őket

45.

Nem mind vígaság a’ vígaság

Források

OF2 [24.]

R1 [45–46.]

R2 [28–29.]

OF2: 8 soros három strófa, köztük vízszintes vonal. A három strófa sorai sokszor kisbetűvel kezdődnek.

R1–2: 4 soros hat strófa; az R1-ben két szakasz után díszítő jel látható, az R2-ben ezek nem találhatók. Révai kiadásainak sorai mindig nagybetűvel kezdődnek. Ezt a különbséget nem jelezzük a jegyzetekben.

Keletkezés

A szöveget a Verseghy Ferenc által lejegyzett OF2 alapján közöljük (1806), mert a többi kéziratban nem található. Révai Miklós kiadásainak (1786, 1787) változatait a jegyzetekben tüntetjük fel. Nem kívánunk egy feltételezett, „tökéletes” harmadik szöveget létrehozni az OF2 és Révai alapján. Négyesy szerint Verseghy szövege „valamivel hívebbnek látszik Faludi nyelvjárásához”. Verseghy nem másolta Révai egyik kiadását sem.

Révai az R2-ben hasonló jegyzetet fűzött a címhez, mint *A' Hajnal*éhoz: „Ezt az Éneket fel nem találni Faludi' Kéz írásábann. Övének lenni elég nyilván mutatja az írás' módja.”

Szövegváltozatok

Cím OF2: Nem mind vígaság a' vígaság | R1–2: XII. ÉNEK. NEM MIND VIGASÁG A' VIGASÁG.

1	R1–2: <i>Azon</i>
2	R1: <i>vígadni</i>
3	R1–2: <i>nin/sen</i>
5	R1–2: <i>Hogy ha olylykor</i>
6	R1–2: <i>gőze:</i>
8	R1–2: <i>a' hozz</i>
10	R1–2: <i>arról</i>
12	R1–2: <i>Nap világra</i>
13	R1: <i>örömmnek</i> R2: <i>Örömmnek víg</i>
17	R1: <i>Ebben 's abban volt</i> R2: <i>Ebben 's abban volt</i>
18	R1–2: <i>Míg a' szeren/se hagyta:</i>
20	R1–2: <i>Tudja</i>
22	R1–2: <i>viselheti:</i>
23	R1–2: <i>mihez</i>
24	R1–2: <i>Aztot könnyen</i>

46.

Bútszó ének

Források

OF2 [38.]

R1 [79–80.]

R2 [61–62.]

OF2: A másoló a strófák első sora elé írja ki a személyeket jelölő betűket, mindegyiket két vonallal aláhúzza. A strófák után hosszabb, vízszintes vonal látható. A szaka-

szok utolsó sora eltér a többi páros sor beljebb kezdésétől, az előző sorral egy vonalban kezdődnek. A másoló a kézirat sorait sokszor kisbetűvel kezdte, ezt a különbséget nem jelöljük.

R1–2: A két Révai-kiadás a versszakok fölé helyezi a nagybetűket. Egyébként a versforma megegyezik a kéziratéval.

Keletkezés

Révai a címhez egy jegyzetet fűzött. Faludinak paratextusát idézi, amelyet más forrásból nem ismerünk: „Erről az Énekről ezeket jegyzette maga a’ Szerző: Egy valakinek nagy kérésére ismeretlen Személyekről írtam ezen Bútsúzó Verseket 1775 esztendőbenn S és Z betűk alatt.” Az R1 és az R2 szövege megegyezik. Eldönthetetlen, hogy melyik írásmód áll Faludiéhoz közelebb.

Szövegváltozatok

Cím OF2: Bútsúzó Ének. | R1: XXXIII. ÉNEK. BÚTSÚZÓ ÉNEK | R2: XXXI. ÉNEK.
BÚTSÚZÓ ÉNEK

1	R1–2: bú/sút
2	R1–2: <i>Ts</i> ak
3	R1–2: te tő/ed
4	R1–2: Jó Hívem.
7	R1–2: Könnyű, bú/sút
8	R1–2: ítéli
9	R1–2: egy mástól
10	R1–2: <i>Jó Hívem!</i>
11	R1–2: állandó
12	R1–2: lesz
13	R1–2: bú/súzzunk:
15	R1–2: <i>ts</i> ak írtózzunk: [nincs zárójel]
16	R1–2: Bú/sú szók <i>at</i>
17	R1–2: Ered <i>j</i> , Jó
18	R1–2: Enyém, a’ vagy
19	R1–2: <i>ts</i> ak bú/súzzunk
20	R1–2: bú/sú <i>ts</i> ak szóból
21	R1–2: bú/sútól ne írtózzunk
22	R1–2: m <i>i</i>
23	R1–2: jár k <i>el</i>
24	R1–2: társ <i>at</i>

47.
Arietta Concerto Alto con Alto.

Források

NK [10.]

OSZK Kt. Quart. Hung. 1073. [19.]

NK: Ez a vers ki van hagyva a kéziratban található művek számozásából. A 4. és 5. vers között van lejegyezve. A vers alatt paratextus: *Producta Tyrnaviae et alibi* („Előadták Nagyszombatban és másutt”).

OSZK Kt. Quart. Hung. 1073.: *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában Szomorú Játék*

A cím alatt a következő paratextus olvasható: „Ment játékbán Fejer-Egyhazi Kástelyban az ősz mulatónapok alkalmatosságával. T. P. Kunics Ferencz Rectorsága alatt 1749-dik Esztendőben.”

Ez után más kéz által írt bejegyzés látható: „P. Faludi Ferentz fordította Olaszbol”

Nem Faludi kézírása. Nem tudjuk, mikor keletkezett a másolat. Az igényes formából arra lehet következtetni, hogy egy előkelő úr számára készült.

Cím NK: *Arietta Concerto Alto con Alto*. | OSZK Kt. Quart. Hung. 1073.: *Arietta 2da Páross Enek Alto Concer Alto*

Keletkezés

Csak az autográf NK-ban található ez az ének. Révai kiadásaiban sem szerepel, Toldy Ferenc Faludi-könyve végén, a *Töredékek* cím alatt sem található. Három kiadásáról tudunk. Négyesnél (1900) a jegyzetek után következő *Függelék* első dalaként olvashatjuk. „E versek Faludi *Caesar* című iskolai színművében az egyes felvonásokat fejezték be, éppen úgy, mint a fentebb közölt »Páross ének«. A *Caesar*-ban az I. darab a második felvonás, a II. pedig az ötödik felvonás végére van téve, de valószínűleg oda tartozott a III. számú is.” (NÉGYESY 1900, 175.) Négyesy még nem ismerte a NK-t, ezért az OSZK Kt. Quart. Hung. 1073 kézirat alapján közölte a verset. A központosítást, a magánhangzók hosszúságát, rövidségét, a sorkezdő szó kezdőbetűjét eléggé szabadon átírta.

Gálos Rezső szintén az OSZK-ban található kézirat alapján adta ki (FALUDI 1931, 45). A kéziratot követve a színdarab után lejegyzett három ének *második* darabjaként olvashatjuk. A *Jezsuita iskoladramák* 4/1. kötetében szintén a Faludi-színdarab végén található a betétdalok. Ebben is, a kéziratot követve, a három betétdal második darabja.

(A jegyzetekben nyomdahibaként kétszer is Quart. Hung. 1093. olvasható az 1073 helyett, vö. RMDE XVIII/4/1, 79.)

Az *Arietta Concerto Alto con Alto* kontextuális helye tehát eredetileg *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában* című színdarabban van, amelyet Faludi egy olasz jezsuita, Giulio Cesare Cordara (1704–1785) színművéből fordított. Ez volt a *második* felvonás utáni betétdal. Az első betétdal a *SZK*-ban is szerepel: *Páross Enek*. (15.)

Az előadáshoz: „Az iskolai színpadokon nem volt zárófüggöny, ennek következtében az egyes felvonások között intermezzókat iktattak be, és ezek alatt történt a színpad átrendezése. Faludi ezért az első és a második »végzés« végére, a korban divatos Metastasio-melodramákat követve, felvonásokat záró énekeket illesztett, melyeket a szereplők »páross

ének», azaz, duett formában adtak elő, míg a harmadik és negyedik felvonást (»végzés«-t) a színpadra alkalmazó fordító szándéka szerint balett betét, »saltus artificialis«, azaz művészi tánc, illetve »saltus lanistarum«, harci tánc zárta.” (SÁRKÖZY 2005, 121–122.)

48.

Arietta 3ta Maganoss Ének. Discanto Solo

Források

OSZK Kt Quart. Hung. 1073. [19.]
Nem Faludi kézírása.

R1 [46–47.]

Keletkezés

A szöveg kontextuális helye eredetileg Faludi Ferenc által fordított *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában* című színmű. Az ötödik felvonás utáni betétdal volt: „Post actum 5tum: Aria: Így jár a’ ki fuvalkodik.” (FALUDI 1931, 46.)

Az R1-ben (XIII. Ének) a kézirattól eltérések találhatók (központosítás, igeekötők, ragok írásmódja). A vers jegyzete mutatja, hogy a kiadó tudta, ez egy színmű számára készült: „Ez az Ének, és a’ következő, Játékra készült, melylybenn egy dagályos kevélynek meg fordult állapotja adatott elő. Köszögön.” Nem lehet eldönteni, hogy a kézirat vagy az R1 áll közelebb Faludi szövegéhez. Révai 2. sora: „Magas helyre ágaskodik” eredetibbnek tűnik a kéziraténál: „Magos hegyre ágaskodik”.

Az R2 már nem tartalmazza az első kiadás két betétversét. Négyesnél a *Fiuggelékben* ez a második betétvers. A színmű egyetlen kéziratában és ennek Gálos Rezső általi, illetve a *Jezsuita iskoladrámák* 4/1. kötetében való kiadásában ez a harmadik, egyben utolsó betétvers.

A *Constantinus Porphyrogenitus* című drámában található variációja és egy páros ének

Révai Miklós első Faludi-kiadásának (1786) második kötetében jelentette meg a *Constantinus Porphyrogenitus* című, bizánci témájú drámát, amelyet Faludi olaszból fordított. Olasz forrásáról és szerkezetéről bővebben: DÓBÉK 2022. Révai második, egykötetes kiadásában is ott találjuk (1787). Az első előadás dátumát is olvashatjuk benne: 1750. szeptember 13-án játszották Fehéregyházán, Nagyszombat közelében, ahol egy évvel korábban a *Caesar*-drámát adták elő.

A Révai-féle szöveget találjuk a *Jezsuita iskoladrámák* 4/1 kiadásban kiegészítve a Tarnai által közölt énekekkel (RMDE XVIII/4/1, 146). A Révai-kiadások szövegét Faludi később az egi előadásra átdolgozta (1754), ezt is megjelentették az iskoladrámák kiadói.

Tarnai Andor kezébe került az OSZK Kézirattárában az 1966-os revízió során előbukkant Faludi-féle aprónyomatvány, amelyet bizonyára Nagyszombatban, 1750-ben nyomtatott a szerző, aki egyben a nyomda igazgatója is volt. A szerző nem adta meg a jelzetet, valószínű nem is volt neki. A *Jezsuita iskoladrámák* 4/1 kiadói szerint lappang (1992).

Földesi Ferenc az OSZK Kézirattárának vezetője kérésünkre kerestette a nyomtatványt, és meg is találták. Jelzete: M 630.205 = 92. Ennek nyomán javítottuk Tarnai kiadásának helyesírását. A nyomtatvány fellelését Rajnai Editnek (OSZK Színháztörténeti Tár) köszönhetjük.

Tarnai így írta le a programot: „A negyedré alakú, egyleveles nyomtatvány a címen kívül a darab argumentumát (Elöl járó beszéd), és a szereposztást (Beszélgető személyek) közli, végül a második ill. a negyedik felvonás végéről két ének szövegét hozza.” (TARNAI 1968, 563.)

A címet más helyesírással olvashatjuk (*Constantinus Porphyrogenitus*), amely megegyezik az egri előadásával, ezért arra gyanakodunk, hogy Révai a kiadásaiban megváltoztatta a cím helyesírását. Tarnai megállapította, hogy az általa közölt program argumentuma, szereposztása sem egyezik meg teljesen a Révai-féle szöveggel. Azt tartja valószínűnek, hogy Faludi által már átdolgozott szövegről van szó. Szerintünk több mint valószínű, hogy Révai írta át saját stílusérzékének megfelelően.

A 18. századi kiadó nem jelentette meg az énekek szövegét, Sárközy Péter szerint nem ismerte már ezeket. Véleményünk szerint az is lehetséges, hogy Révai nem akarta a műfajokat keverni, illetve nem tartotta olyan értékes szövegeknek, amelyeket közölnie kellene.

A második felvonás végén a *Caesar*-dráma harmadik énekének szerintünk Faludi által átírt első versszakát olvashatjuk:

ÉNEK

a' Második Végezés után.

Igy jár a' ki fuvalkodik,
Mást mint rontson agyarkodik:
A' Szerencse meg-alázza
Véletlenül le-gyalázza:
Ki-veti, ki-veti öléből.

A negyedik „végezés”, fejezet után harci jelenet következik. Fókás jogtalanul császár akar lenni, ezért el akarja fogatni és megölni Constantinust és Artémiust. Artémios annak a Románusnak a fia, aki őt szerette volna a trónra ültetni Constantinus helyett. A császárné levelét eltette, hogy ne derüljön ki az igazság, az igazi örökös. A felvonások közötti szünetben az áldozatos barátság éneke szól, akárcsak a *Caesar*-drámában. Véleményünk szerint ezt is Faludi írta.

ÉNEK

a' Negyedik Végezés után.

<i>Constan.</i>	Víg-orczával, vidám kedvel Érted halok <i>Artemi</i> .
<i>Artem.</i>	Víg-orczával, bátor szível Erted fogyok <i>Constanti</i> .
<i>Const.</i>	En édessem!
<i>Art.</i>	En kedvessem!
<i>Const.</i>	Erted fogyok <i>Artemi</i> !
<i>Art.</i>	Erted halok <i>Constanti</i> .

Szövegváltozatok

Cím OSZK Kt Quart. Hung. 1073.: *Arietta 3ta Maganoss Enek Discanto Solo* | R1: XIII. ÉNEK. FEL FÚVALKODOTTNAK MEGFORDÚLT SZERENTSÉJE.

- 1 R1: Így jár, *ki fel* fúvalkodik
- 2 R1: Magas helyre ágaskodik!
- 3 R1: meg alázza
- 4 R1: le gyalázza
- 5 R1: Ki ve*ti* öléből
- 6 R1: kedvéből
- 7 R1: bíz
- 8 R1: ne val/d károd
- 9 R1: Édes Barátom!
- 10 R1: tanátsom

49.

A' meg fordult szerentsén való epekedés.

Forrás

R1 [47.]

A 2. strófa a bal margóhoz közelebb kezdődik; kérdés, hogy ez Faludi akarata-e.

Cím R1: XIV. ÉNEK. A' MEG FORDÚLT SZERENTSÉN VALÓ EPEKEDÉS.

Keletkezés

Kéziratokban nem maradt fenn, így R1 szövegét közöljük. Valószínű, hogy Révai kicsit „átdolgozta”; a hasonlóknak tűnő tartalom miatt tehette az első kiadásában a XIII. ének mellé, a második kiadásból kihagyta.

A XIII. ének címéhez fűzött jegyzetében R1 ezt a verset is „Játéokra készült”-nek mondja, vagyis egy színdarab felvonásai közötti éneknek. Négyes a *Betét versikék* utolsó darabjául helyezte, de ez a besorolás nem valószínű, hogy helyes. Faludi *Caesar Aegyptus Földén Alexandriában* című színművében és más drámáiban sem szerepel ez a vers tudomásunk szerint. Vargha Balázs kiadásában (1985, 140) tévesen már „tényként” a *Caesar* című színjáték betétverseként közli.

Az ének sokkal személyesebb, mint a harmadik arietta. Végig egyes szám első személyben szól. Lehetséges, hogy Faludi ebben a versében is jezsuita rendjének és saját sorsának vigasztalhatatlanul magányossá, szerencsétlenné válását éneklí meg. Ilyen témájú verset nem lehetett ekkor még megjelentetni. Feltehető, hogy Révai ezért adta ki egy színmű énekeként. Jellemző, hogy az R1-ben közölt *latin* versek között nem találjuk a jezsuiták feloszlatásáról szóló Faludi-verset: *De Soc[ieta]te Jesu*.

3.

LATIN VERSEK

I.

AZ OMNIARIUM (OF5) VERSEI

Az *Omniarium*-ról elsőként Nagy Elemér írt összefoglaló tanulmányt. „Meg kell itt jegyezni azt is, hogy amikor Faludi írói és költői munkásságáról van szó, életírói és méltatói ezen csak a magyar nyelven írott munkáit értik, latin művei, főképpen versei, jórészt nem voltak ismeretesek előttünk, mert azok Révai első kiadása óta nyomtatásban nem is jelentek meg.” (NAGY E. 1943, 24.)

„Az *Omniarium* Faludi legszemélyesebb jegyzetfüzete. Pontosán nem lehet megállapítani, hogy mikor használta, csak az bizonyítható, hogy római tartózkodása idején (1740–1745) és az 1770-es években is kerültek bele feljegyzések. A beírásokat és a verseket, kevés kivétellel, nem lehet dátumhoz kötni. A füzet beosztása esetleges: két főbb része nem különül el. Az első felében – általában gondosabb kézírással – versek találhatók (ezek némelyikét maga írta, a többit másolta), illetve néhány versfogalmazvány. A második részben többnyire olvasmányai során írt jegyzetek, témajegyzék, érdekességek és bibliográfiai utalások találhatók. Itt írása is többnyire elkapkodott, nehezen olvasható. Több olyan adalékot találhatunk itt, amelyeket később műveiben felhasznált. Mitológiai, hermetikai, ásványtani, nyelvészeti, földrajzi, gyógyászati feljegyzései széles körű érdeklődéséről tanúskodnak. Itt-ott gyors, hétköznapi feljegyzések, illetve számolások is láthatók a füzetben.

Az *Omniarium* kézírata az Országos Széchényi Könyvtár Kézírtatárában található, jelzete *Quart. Lat. 699*. Negyedréti nagyságú füzet.” RMPE 8/2. 1061. (Régi Magyar Próza Emlékek)

Szauder Mária szerint „a lapok itt-ott levágott széleiből, a maradék tintaírásból, a quadrát alakú lapok különböző összefűzéséből kiderül, hogy azokat a bekötéskor egyenesítették ki s állították egybe. Római jegyzeteinek nagy része hazajövele után elkallódhatott, s csak a XIX. század elején köthették össze a megmaradt lapokat a későbbiekkel, ezért kerültek egymás mellé római jegyzetei az itthon készítettetekkel.” SZAUDER M. 1982, 448–449.

Az *Omniarium*-ot jelen kötetben a megszokott rövidítéssel jelöljük: OF5. Faludi-verseknek ismertük el az R1 első kötetében megjelenteket; a történelmi szituációra vonatkozó, illetve Faludival kapcsolatban álló személyekhez írt költeményeket. Az Uray Piroska kiadásától (RMPE 8/2) való eltéréseket, illetve az OF5 tollhibáit dőlt betűvel jelezzük. Meglepő, hogy a R1 latin szövegében milyen sok köznévi kezdődik nagybetűvel.

1.

Források

OF5: [4r:]

R1: 92. *Deák Verseke*. I. AELIA

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 941; magyar fordítás: Uo., 1064.

2.

Forrás

OF5: [4v:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 941; fordítás: 1064.

Keletkezés

Nagy Elemér is Faludi versének tartotta, mert Prága francia katonák általi elfoglalásáról a kortárs Faludi írhatott. Vö. NAGY E. 1943, 31.

3.

Források

OF5: [5r:]

R1: 92., *Deák Verseke* II., DE GYGANTE POSONII VISO.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 942; fordítás: 1065.

4.

Források

OF5: [6v:];

R1: 92–93., *Deák Verseke* III. IN SCUTUM GEORGII KLIMO, EPISCOPI QUINQUE ECCLESIENSIS.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 945; fordítás: 1066.

Keletkezés

A cím helyes olvasata *Georgii* Klimo. Faludi fiatalon tanári gyakorlatának egy részét Pécssett töltötte (1727–1728), és 1757–1759 között Pécssett tanított. vö. NAGY I. 2010, 127–131. Tudnia kellett a püspök nevét, akit 1751-ben nevezett ki a királynő, és 1752-ben szenteltek püspökké. Révai kiadásában is helyesen van írva a püspök neve.

Nem osztjuk Uray Piroska 32. jegyzetéből idézett alábbi véleményét: „A címben a rövidítés csak *Gregori* formában oldható fel. *Klimo* keresztnéve György, tehát helyesen *Georgii*-t kellett volna írni.” RMPE 8/2, 1100.

5.

Források

OF5: [6v]

R1: 93., *Deák Verseke* IV. IN EIUSDEM BIBLIOTHECAM.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 945; fordítás: 1067.

Keletkezés

Uray szerint „*Klimó György* 1774-ben nyitotta meg a nagyközönségnek könyvtárát, közel 15 000 kötettel. Valószínűleg ekkor készült Faludi verse is.” RMPE 8/2, 1100.

Véleményünk szerint Faludi korábban, Pécssett tanítása idején írta ezt a verset. Faludi 1757–1759 között élt a városban. Fordítási probléma áll a költemény keltezésének különbsége mögött.

Az RMPE 8/2 fordítása szerint a főpap szíve „tárva áll mindenkinek”; a latin szövegben azonban csak ez olvasható: „pectus aperta patet”, ’tárva van szíve’. Miért „aperta” és nem „apertum”, semleges nemben? Jankovits László tanulmányának jegyzetében ezt írja: „az *Omniarium*-beli »pectus aperta patet« (bensejét önként megnyitva feltárul) kifejezésben az »aperta« mediális alak, az »altera bibiliotheca« értelmezője, s tárgya a »pectus«. Jankovits saját fordításában is közli a verset. A problémás két sort így fordította:

„Új könyvtár virul itt, tele rendbe rakott tudománnyal, / S fontos, hogy mindent nyitva találász odabent.” JANKOVITS 2001, 91–92.

6.

Források

OF5: [7r:]

R1: 94., *Deák Versek* V. IN EIUSDEM EFFIGIEM.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 945; fordítás: 1067.

7.

Források

OF5: [7r:]

R1: 94., *Deák Versek* VI. EIDEM, CUM IN VILLAM NÁDASIAM ANIMI CAUSSA SECEDERET. (Az első két sor hiányzik.)

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 946; fordítás: 1067.

Keletkezés

„*Nagy Elemér* véleménye szerint Klimó a Nádasdiak Körmend melletti nádasdi nyári lakába vonult pihenőre. Valószínűbb azonban, hogy a pécsi püspöknek Mecseknádasdon saját villája volt.” Vagyis a *Villa Nadasia* (Mecsek)nádasdra vonatkozik. RMPE 8/2, 1101. Vö. NAGY E. 2010, 161.

8.

Forrás

OF5: [7r:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 946; fordítás: Uo., 1067.
Révai kiadásában nem található.

9.

Forrás

OF5: [7r:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 946; fordítás: 1067.

Keletkezés

„Az előző vers parafrázisa. Mivel ebben az osztrák fél vereségéről esik szó, Faludi egészen apró betűkkel írta a lap legaljára, bár még bőven lett volna hely.” RMPE 8/2, 1101.
Révai kiadásában nem található.

10.

Forrás

OF5: [7v:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 946; fordítás: 1067.

Keletkezés

„Valószínűleg Károly Albert bajor választófejedelem, aki a Mária Teréziával vívott örökösödési háború idején, 1745. január 20-án halt meg. A következő vers valószínűsíti az azonosítást.” RMPE 8/2, 1101.
Révai kiadásában nem található.

11.

Forrás

OF5: [7v:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 946; fordítás: 1067.

Keletkezés

„Nagy Elemér Faludi versének tartja. Az örökösödési háborúnak abban a szakaszában íródhatott, amikor már az osztrák fél kerekedett felül a sokáig győztes ellenfélen.” RMPE 8/2, 1101.

Révai kiadásában nem található.

12.

Források

OF5: [10v:]

R1: 94–95., *Deák Verseik* VII. ROGERIO BOSKOVICH, QUI VESTES SINGULAS E SINGULIS PROVINCIIS COLLEGERAT, ET OSTENTARAT.

A címből Révai valószínűleg tudatosan kihagyta a név után a jezsuita rendet jelölő S. J. betűket, mert a jezsuiták fel voltak oszlatva, nem volt tanácsos emlékeztetni rájuk.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 952, fordítás: 1072.

Szómagyarázatok

2 *Carbasus* – finom spanyol vászon

5 Helyes olvasat: *braccatum*. Révai szövegkiadása is ezt támasztja alá: „Et tua braccatum te fecit Gallia ciuem”. Fordítása: „és téged Gallia tett *nadrágos* polgárrá”. Ez beillik a jezsuita öltözkézt leíró ironikus szövegösszefüggésbe. A kritikai kiadásban szereplő *baccatum*, ’dorbézoló’ nem illik a kontextusba.

13.

Forrás

OF5: [10v:] A két sort *aliter* szó követi (*másképpen*), majd két alaposan áthúzott sor:

aliter

<Pax est cum Prusso: si quaeras Oedipe qualis?

Dic mihi quid Plausus Passio [geminare?] velint>

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 952; fordítás: 1072.

14.

Források

OF5: [15r:]

R1: 98., *Deák Verseke* IX. IN EIUSDEM EFFIGIEM.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 959, fordítás: 1077.

Keletkezés

Uray Piroska „versfogalmazványnak” nevezi a jegyzetében, mert variációk találhatók még benne, RMPE 8/2, 1104.

A harmadik sor nyelvtanilag problémás („Jucundum os...”). Az R1 harmadik sorában levő *colorat* ige mellett állhat tárgyeset, az *Omniarium*-ban olvasható *videtur* szenvedő igealak mellett nem. A fentiek miatt közöljük a Révai által kiadott szöveget is.

15.

Források

OF5: [15r:]

R1: 99., *Deák verseke* XI. EPITAPHIUM COMITI DANIELI ESZTERHÁZI MORTUO ANNO AETATIS NONO 1769.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 959; fordítás: 1077.

Szómagyarázat

- 2 „*Patrius Leo*: az Esterházy-címer oroszlánja;
- 3 *stricto ferro*: a címerben szereplő kard; RMPE 8/2, 1104.
- 6 Az *Omniarium*-ban és Révai kiadásában is: *morere* olvasható. (Uray Piroska olvasatában: *maerore* – ekkor így érthető a szöveg: „sose lankadj el a *gyászban*”). – A *morere* olvasat akkor lesz értelmes, ha a *moreris* rövidebb alakjának értelmezzük: ’meghalsz’. Uray fordítását alapul véve, de javítva azt, a kegyetlen halál ezt írta Esterházy Dániel sírjára: ’sose lankadj el, bár gyermekként *meghalsz*, / mert az élettől megtagadott évek hozzáadódnak hírnevedhez.’ – (Nehéz válaszolni arra a kérdésre: miért adódnak hozzá hírnevedhez? Valószínűleg csak retorikai fordulatról van szó.)
- 8 „*Elysias rosas*: az elíziumi mezők, a boldog elhunytak birodalma.” RMPE 8/2, 1104.

16.

Források

OF5: [15v:]

R1: 98–99., *Deák Verseke* X. IN SCUTUM.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 959–960, fordítás: 1077.

Keletkezés

„Nem *Esterházy Dániel*, hanem *Barkóczy Ferenc* a címzett.” RMPE 8/2, 1104.
Az R1-ben előtte két vers is Barkóczy Ferenchez, egri (1744–1761) majd esztergomi érsekhez (1761–1765) szól. Ezek után következik Eszterházy Dániel epitáfiuma.

Szómagyarázat

- 1 *Praesul* – Barkóczy Ferenc egri, majd esztergomi érsek. Vö. a 25. verssel.
19 *Stryx*: az alvilág folyója

16/2.

Forrás

OF5: [16r:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 960, fordítás: 1078.

Keletkezés

„Verstöredék, valószínűleg Faludi műve, az *In ejus scutum* (OMN 15v) c. vershez írt fogalmazvány.” RMPE 8/2, 1104.

17.

Forrás

OF5: [16r:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 960, fordítás: 1078.

Keletkezés

„II. József 1765-től lett német-római császár; apja, I. Ferenc császár halála után.” RMPE 8/2, 1104. A szatirikus vers Faludi bizalmatlanságát fejezheti ki II. József iránt.

Révai kiadásában nem szerepel. Nem is szerepelhet, mert a kiadáskor II. József már Magyarország koronázatlan uralkodója volt.

18.

Források

OF5: [16r:]

R1: 100., *Deák Verseke* XII. A SCUTO DESUMTUM THEMA IN SPONSOS JOANNEM ESZTERHÁZY, ET ANNAM PÁLFI. 1771.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 960, fordítás: 1078.

Szómagyarázat

- 1 „*Leo*: az Esterházy címerből; – *Cervus*: a Pálffy címerből;
- 5 – *Rota Fortunae*: a szerencse forgó kereke Vö. Faludi: *Forgandó szerentse*.” RMPE 8/2, 1104.

Keletkezés

Révai pontosította a neveket a címben, az évszám mellett viszont elhagyta az *advent* szót.

19.

Források

OF5: [16v:]

R1: 100., *Deák Verseke* XIII. PHILOMELA. CUM 1. DIE MARTII REPENTE
TONITRU AUDIRET, INCEPIT CANERE.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 961, fordítás: 1078.

Keletkezés

Faludi a címben a *Philomela* szó után egy erőteljes függőleges vonalat húzott, ezt úgy értelmezzük, hogy két sorba akarta írni a címet. Révai négy sorba szedte, az első sorban csak a madár neve szerepel: *Philomela*.

20.

Forrás

OF5: [16v:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 961, fordítás: 1078.

Keletkezés

„Valószínűleg Forgács [Forgách] Ádám grófról, Faludi kortársáról szól, akinek életmódjára ráillik a vers.” RMPE 8/2, 1104.

Révai kiadásában nem szerepel.

21.

Források

OF5: [17r:]

R1: 101., *Deák Verseke* XIV., SELLULA.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 961, fordítás: 1079.

Keletkezés

„Faludi saját verse, ezt pontosan bizonyítja az előtte álló, törölt fogalmazvány.” RMPE 8/2, 1104.

22.

Források

OF5: [17v:]

R1: 101–102., *Deák Verseke* XV. CARMEN NUPTIALE IN SCUTUM SPONSORUM XAVERIAE BATTHYANI, ET GEORGII NICZKI.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 962, fordítás: 1079.

Szómagyarázat

- 2 „*Niliaco* [...] *Avem*: pelikán
4 *pro Telamone*: Telamon Hercules barátja, több munkájában társa. Nagy erejű hős.
RMPE 8/2, 1104.
Gryphos: griffmadár, teste oroszlán, sasé a feje és a szárnyai, az Esterházy család jelképe

23.

Forrás

OF5: [19v:]

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 964, fordítás: 1081.
Révai kiadásában nem található.

Szómagyarázat

- 6 Kikértem Földesi Ferenc véleményét, akivel teljesen egyetértve választom (a korábbi két kiadástól eltérő) olvasatot: *Borbonidum*. Faludi ezen olvasat alapján a Bourbon uralkodókat hibáztatta, mert ők sürgették a pápánál a jezsuiták felosztatását. – Uray Piroska olvasata: *Barbaridum*. Jegyzete szerint Faludi a protestánsokat nevezi „barbároknak”. Előtte viszont ezt írja: „A jezsuita rendet a Bourbon-dinasztia királyai-

nak a sürgetésére oszlatta fel a pápa 1773-ban.” RMPE 8/2, 1105. – Nagy Elemér olvasata: *Barbanidum* (a Bourbonok követelésére gondolt?), NAGY E. 1943, 45. vö. a történelmi háttér megismerésére: PETRUCH 1992, 15, 20–21.

24.

Források

OF5: [20r:]

R1: 102. *Deák Verseke* XVI. CARMEN SECULARE SUPER FONTE ACIDULARUM TARCSAE. 1775.

Uray Piroska kiadása

RMPE 8/2, 964–965, fordítás: 1081.

Keletkezés

Faludi e költeménynek magyar nyelvű, bővített változatát is megírta: *A Tartsaj Savanyó Vizről Mikor azon kútnak fel-állítása után a' századik esztendőjét emlegettük. 1775-ben.* (18.)

II.

CSAK RÉVAI MIKLÓS ELSŐ KIADÁSÁBAN MEGLÉVŐ
LATIN VERSEK

25.

Forrás

R1: 95–98. *Deák Verseik* VIII. AD CELSISSIMUM S. R. I. PRINCIPEM FRANCISCUM BARKÓCZI ARCHIEPICOPUM STRIGONIENSEM CUM SUMMUS STUDIORUM PROTECTOR RENUNCIARETUR.

Keletkezés

A királynő Barkóczy Ferenc esztergomi hercegérseket 1762-ben a magyar korona egész területén levő tanintézetek főfelügyelőjévé nevezte ki. Ebben az évben keletkezhetett a dicsőítő költemény.

26.

Forrás

R1: 103. *Deák Verseik* XVII. IN SCUTUM GENTILIUM IOANNIS SZILI PRIMI EPISCOPI SABARIENSIS.

Keletkezés

1777-ben keletkezhetett a vers, mert ekkor lett Szili János első püspöke a Mária Terézia által alapított Szombathelyi egyházmegyének.

III.
AZ ESZTERGOMI PRIMÁSI LEVÉLTÁR
FALUDI-VERSE

1778

Báthory Orsolya közleménye

27.

Forrás

Primási Levéltár, Batthyány József hercegprímás iratai. Acta publica-ecclesiastica 1776–1785. Nr. 19. (BÁTHORY 2013)

Kiadás

AD CELSISSIMUM S. R. I. PRINCIPEM JOSEPHUM E COMITIBUS DE BATTYÁN,
ET STRATTMANN ARCHIEPISCOPUM STRIGENIENSEM PRIMATEM REGNI
HUNGARIAE CUM S. R. E. CARDINALIS RENUNCIARETUR.

BÁTHORY 2013, 204–205.

Keletkezés

„A Batthyány Józsefet köszöntő vers keletkezésének apropója, amint az ajánlásban is szerepel, az egyházfő 1778. évi bíborosi kinevezése volt.” BÁTHORY 2013, 201. Köszönjük az eredeti kézirat másolatának elküldését.

A bíboros apjához, Batthyány Lajos nádorhoz Faludi két magyar nyelvű verset is írt, de lehet, hogy ezeknek is volt latin nyelvű változata.

A vers címe előtt olvasható: Carmina Faludiana, mivel többes számú Báthory Orsolya joggal gondolja, hogy több verset is küldött Faludi a bíboros érseknek. A költemény után olvasható a szerző neve: Franciscus Faludi.

4. A)

AZ OMNLIARIUM LATIN VERSEINEK PRÓZAFORDÍTÁSAI

Uray Piroska fordításai (néhol korrigálva)

[4r:]

1.

Aelia, ha kopasz homlokodat díszhálóval rejtet,
épp a háló teszi feltűnővé fejedet.
Aelia, ha ifjú homlokot takarsz hálóval,
vigyázz, hogy hálóddal ne magadat kapd el.
5 Ha okos vagy, Aelia, felfejted a szalagot:
ez olyan fáradság lesz, amely senkinek sem okoz kellemetlenséget.
Faludi írta Rómában

[4v:]

2.

Királynő, ahány ércszobrod van,
annyi kínhalált érdemelnek a prágai gallok.
írta Rómában

[5r:]

3.

Űzzétek el az óriást, aki az északi féltekéről jött:
oly izmos, mint Herkules, s olyanok csontjai, mint egy atlétának.
Ne tömjétek tovább, polgárok, a lusta férfit pénzzel:
két birtoka is van: a jobb meg a bal keze.
A Pozsonyban látott óriásról Faludi

[6v:]

4.

Klimo György rózsákat és liliomokat ábrázoló címerpajzsára

A címerpajzs virágokat mutat és bájos tavasz jegyeit;
Virágozzon is oly hosszú napokig, mint maga a Főpap.
A virágok jelképek, de saját jelképeit felülmúlja a Főpap,
a gyönyörű rózsákkal összefűzött fehérlő liliomokat.
5 A lélek fehérsége és szeretete ugyanis nagyobb a Főpapban,
még a tehetség adományinál is nagyobb a kegyessége.
Ezeket a rózsákat dicsérem, ezeket a liliomokat nézem én benned,
Ezeket sem a fűvő déli szél, sem a zord tél nem sérti.
Nagy Klimó, a te virágaid túl fogják élni a márványt:
10 A sziklák leomlanak, de ezekre az örök élet vár.

[6v:]

5.

Ugyanannak a könyvtárára

- Janus, itt, ahol – úgy mondják – a nagy Corvin Mátyás
összegyűjtötte hamvaidat és verseidet,
ahol egykor a költő görög és latin poéták műveit
felölelő könyvtára állott,
5 azt felemésztette a falánk idő, s a keserves végzetünk
miatt kirabolták a kegyetlen török kezek.
Most egy másik emelkedik itt, tapsoljatok, visszahívott Múzsák!
Mily jól rendezett könyvtár itthon! Mily jól ismert külföldön!
Már virágzik e másik, válogatott tudományokkal megtöltve,
10 és, ami a fő, mindent nyitva talál sz odabent.
Szeressenek Téged az istenek, Főpap, ki ismered is, műveled is
a tudományokat. Reméljük, a későbbi századok is olvasnak majd.
- 10 Jankovits László fordítása (JANKOVITS 2001). U. P. fordítása: „szívét megnyitva, tár-
va áll mindenkinek.”

[7r:]

6.

Ugyanannak az arcképre

Hogy milyen volt, megfestette Klimót minap egy festő,
de Klimót magát mégsem festette meg.
Így hát újrateremtette a művet, homlokát, arcát, kezét,
de az, amit nem tudott megfesteni: maga a Főpap.

[7r:]

7.

Ugyanannak, mikor kedvtelésből visszavonult a nádasdi villába

- A gondoknak és a törődésnek az a sajátja, hogy szűkölködik a
pihenésben az, ki hazájával és városával akar törődni.
Lélegezz fel, Főpap! bocsásd le íjadat, ereszd meg az idegét,
5 leld gyönyörűségedet a nádasdi vidékben.
Ott nyugodt pihenés vár, a villa édes nyugalma,
a mező dédelgetése, ingyenes gyógyulás. Élvezd ezeket,
hogy gyorsabban visszatérhess a Rád vágyakozó városba,
(hogy semmit se irigyeljen), de Téged láthasson.

[7r:]

8.

Tanuljátok meg, halandók: ezek az építmények a győztesek számára diadalívek, de az ellenségnek járom.

[7r:]

9.

Távozzék a pletyka jóslata, hogy ezek az új ellenség számára diadalívek, az ausztriaiak számára pedig járom.

[7v:]

10.

Károlyról

<Tovább Hercules>

Nem haladhat tovább Hercules, sem Károly, a halál így szól:
Tovább senki sem léphet előre.

[7v:]

11.

Hétszeres vereségen kerekedik felül a győzelem: ahogyan
hétyszer győzött a porosz, nyolcadszor ő lett a legyőzött.

[10v:] 12.

Rogierius Boskovichnak a Jézus-társaságból,
ki különböző ruháit a különböző vidékekről <vitte körül>
gyűjtötte össze és dicsekedett velük

Milyennek mutatod magad nekem húsz éve után, Rogieriusom?
Vászonruhát a Batavusok földjén készült fonálból szőtték,
London adta az alsóruhát, Sztambul tornyos süveged,
a velenceiektől kapott lábszárvédő fedi mindkét sípcsontodat,
5 kedves Galliád nadrágos polgárává tett,
végül egy szarmata dobott a válladra bokáig érő köpenyt,
a tiszta Róma övezett fel szűzi öveddel.
Ha minden ország visszakérné a jelképét,
akkor természettől adott ruhádban látnád viszont a várost.

Faludi írta neki Pozsonyban 1763-ban

- 5 A helyes olvasat: *braccatum*, vagyis nadrágos. U. P. fordítása: „dorbézoló”; ez téves olvasaton alapszik: *baccatum*.

[10v:]

13.

Neked, Isten, amikor a porossal kötött békét Feketevasárnapon
hirdették ki, ágyüdörgés közepette

Békét kötöttünk a porossal. Hogy milyen? azt
a *keresztbalál* és az ágyúk bőgése mutatja.

[15r:]

14.

Ez Barkóczy arcképe. Tiszteld a festményt.

[1.] hiszen a nagy férfiú képmását látod.

[2.] hiszen a nagy hercegprímás képmását látod.

Vidám arcot és méltóságteljes homlokot mutat a festmény,
(De még jobban tudnának hatalmas kezdeményezései) szólni.

[15r:]

15.

Sírfelirat Esterházy Dániel gróf számára
aki 1769. július 6-án, életének 9. évében halt meg

A kegyetlen halál megpillantotta a kertben az Esterházyak virágát,
kit az atyai oroszlán óvó körme közé szorított.

A halál nem rettent meg az ellenféltől, sem a kihúzott kardtól,
s nem könyörülve zsenge korán, sem híres nemzetségén,

5 rárontott és megölte. Sírját e verssel jelöli:

sose lankadj el, bár gyermekként meghalsz,

az élettől megtagadott évek hozzáadódnak hírnevedhez.

Most menj az eliziumi rózsákhoz, te, ki magad is virág vagy.

6 A mi olvasatunk: moreris (meghalsz).

U. P. olvasata: maerore (gyászban), fordítása: „sose lankadj el a gyászban, míg fiatal vagy”;

[15v:]

16.

Ugyanannak a címerpajzsára

A címered mutatja szíved szimbólumait, Főpap,

A delfin, a kereszt, a rózsza és a csillag a te jegyeid viseli.

A festett alakok semmi olyat nem jelölnek, ami nem királyhoz méltó,
s mit nemes lelked mutat, itt művészetként jelentkezik.

5 Az elemek királya az a tűz, amelytől a csillag sugárzik,
a pikkelyes delfin is udvart tart a rajában,

- a virágok királynője a rózsza, s a keresztnek még a jele
is királyi jelképpé vált, mert Isten illette.
Nem is lehetne téged méltóbb jelképekkel lefesteni,
10 a néma kép is hirdeti, kit ábrázol.
Mivel lelkületed királyi, és nem alacsony hajlamokat követsz,
még testi alakodban is nagyobb szépséget mutatsz.
Csillagként sugársz a tiedre, herceg, lángolsz és ragyogsz,
mint a rózsza, erényeid úgy illatoznak,
15 s ahogyan a delfin nem merül el a viharos örvényben,
úgy szoktál te is magasra emelt fővel állani,
mert a kereszthez ragaszkodol, ezek a béke alapjai,
Szíved legmélyét mutatja a címer.
Bár zúg a Styx folyó, ezzel a pajzzsal biztosan állsz előtte,
20 ha majd a sors hív: ezer kereszttről adsz hírt e keresztrel.

Cím: Barkóczy Ferenc egri, majd esztergomi érsek címeréről van szó.

- 1 Révai olvasata a helyes: umbo (pajzs, címer). U. P. olvasata: ambo (mindkét); fordít-
tása: „A címerben megtalálható lelked mindkét jelképe, Főpap,” –
17 U. P. fordítása: „hiszen székhelyed a kereszt, a béke alapja.”
19 A mi olvasatunk: /remat (bár zúg). Uray és Révai olvasata: tremat (megretten), for-
dítása: „Megremeg majd a Styx, mikor ezzel a pajzzsal megállsz előtte”

[16r:]

16/2.

Miféle enyhe szellő hozza felém ezt az édes illatot?
Tévedek-e, hogy ettől a kettős rózsától származik?
Nyilván innen árad az illat. Dicsérem jelképeidet, Főpap.

[16r:]

17.

Híre járta, hogy II. József császár levágatta a haját és parókát öltött
Epigramma

Ha kétséges dolgokban biztosan megmutatod az igazat,
Oedipus, fejtsd meg e férfit! Kérdés, hogy ki ő?
Egyszerre jobb is meg nem is mindennél,
Egyszerre kevesebb is a haja, meg több is mindenkinél.

[16r:]

18.

címerpajzsról vett téma
Az Esterházy–Pálffy jegyespárnak
1771 Adventjében

- Rózsza kapcsolódik a rózsához, oroszlán a szarvashoz.
Oedipus, mit mond a jósjel? Megjövendölöm, szól.
Ahogy a rózsza, úgy virul most mindkettőjük rózsás ifjúsága,
az Esterházyak menyéé és a Pálffyak vejéé.
5 Az oroszlán gondja lesz, hogy a szerencse kerekét jól tartsa,
a szarvasokkal együtt mindketten megérik majd a késői napokat.
Éljetek egyetértő szövetségben boldogan, jegyesek!
Tévednék? De megdördül az ég: Juppiter jóváhagyta az imát.

[16v:]

19.

A fülemüle, mikor március 8-án váratlanul égzengést hallott,
elkezdett énekelni

Megdördült a márciusi ég, s a fülemüle megtörte [téli] csendjét.
A kis együgyű azt hitte, megjöttek a nyári napok.

[16v:]

20.

A tékozló Forgách grófra azon a napon, mikor
mindenét elpazarolva megkapta a kegydíjat

- Flaccusom, egy régi és ragyogó család sarja ő,
gazdag vagyonnal látta el takarékos őse.
Mindent eltékozolt, megcsúfolta a nevét, Flaccusom,
most már a nyomorultnak a semminél is kevesebbje van csak.
5 Vadbőrökbe öltözik, szűkölködését becsmérlik a piacon s utcasarkokon
Ha ezt látod, Flaccus, tanulj megélni a jövedelmedből.

[17r:]

21.

- Sellula, mondd meg, milyen erdő lánya vagy?
Mondd, miért hívsz a fejt tejre vásárt csapva,
Vevőket? eljön Sabina, Camilla, Sybilla,
s te is jössz, Ludmilla, Corinnával együtt.
5 Kis fitos, hát nem tudod, hogy éberen vár rád Aegon?
Sellula, csak attól félek, hogy elárasztasz tejjel.

Menyegzői ének
Batthyány Xavéria és Niczky gróf jegyesek címerpajzsára

- Fegyvert rántó oroszlánokat látok
és a Nílus partján lakozó madarat,
koronás sasokat, fénylő csillagokat,
és griffmadarakat, mik, mint Telamon, őrzik a [pajzs] oldalát.
- 5 Jegyesek, ez most már közös címeretek,
Batthyányak veje, Niczkyek menyé.
Vajon milyen jelentést hordoznak? Oedipus, tárd fel!
A jóslat a képen megvan, s megjövendölöm, mondja.
Csak az egy pelikán győz le minden madarat a szeretetben,
10 a pelikán anya kiontott vérével táplálja fiait.
Az oroszlán és a griff életüket adják a hitvesükért,
akkora bennük a hitvesi hűség.
Jövendölöm, megvan a jósjel, legyőzik a jegyesek jelképeiket
kölcsonös szeretetben, hűségben, az égiek jóslata szerint.
- 15 A földön ragyognak majd, ahogy a csillagok ragyognak az égen,
mindketten kései napokat élnek meg majd a sasokkal.
Éljetek egyetértő szövetségben boldogan, jegyesek,
Tévednék? De megdördült az ég: Juppiter jóváhagyta az imát.

A Jézus-társaság

- Ha meg van írva az égben, a csúcsról zuhan le a mélybe,
leomlik az oszlop, mi ragyogó fénnel tündökölt,
Tán tévedek, de a vétkesek vétke enyhítik a bukást!
Éppen az lesz a könnyebbség, hogy elkövette a vétket!
- 5 Már királyi szó sürgeti a szent kulcsokat,
s a Bourbonok ítéletének összegyűlt tömeg örvend,
s eszétvesztett düh diktálja törvénytelenül a nem érdemelt törvényt.
Viseld bátor lélekkel! Eppen ez fog hírnevedről gondoskodni.
Hiszen érdemeid adják méltóságodat, s régi fénytől ragyogj,
- 10 Nem a te bűnöd, hanem az irigysége okozta bukásodat.
Nem zavart össze a félelem, nem rendített meg a szégyen,
lelked nem ingott meg, bátor szívvel zuhansz le.
S ha te ledőlsz, hatalmas romlást vonsz magad után!
Súlyos sorscsapások követik bukásodat.
- 15 Szélesre tátott szájjal nevensz te, tébolyodott szabadosság,
De veled szemben nyögve gyászol a tisztas hit és a vallás.

- 4 U. P. fordítsa: „ami”, kicseréltük a „hogya” kötőszóval.
5 a szent kulcsokat, vagyis a pápaságot

- 6 U. P. fordítása: „s az ítéletet a barbárok lázadó csürhéje sietteti”
 9 U. P. fordítása: „Hiszen érdemek adják fontosságodat, s régi fénytől ragyogsz”
 15 U. P. fordítása: „röhög”
 16 U. P.: „S”; fordításunk: De

[20r:]

24.

Százados ének
 a tarcsai savanyúvízes kút [ünnepére]

- E hely nimfája, a szent forrás őre,
 vendég, ha van rá időd, néhány szóval elmondom mondandóm.
 Száz évet értem meg, hogy elhidd, nézd, írva van kútkávámon,
 most már tartsd eszedben, hisz figyelmeztettek.
 5 Szedjél verbénát, vedd körül minden oldalam borostyánnal,
 Aggass körül virágkoszorúkkal,
 Hints szép rózsabimbókat, s ragyogjon fel az ápolt tájék
 bíborban, zöldben, skarlát és sáfrány színekben.
 Akkor harsanjon fel az ünnepen a kürt s a dob hangja,
 10 s táncoljon párosan a víg ifjúság.
 Megérdemeltem már s majd százszoros kamattal fizetem meg,
 akár iszol, akár fürdesz a vizemben.

1775

- 2 U. P. fordítása: „szólít téged, vendég, pár szóval elmondom mondandóm”

4. B)

A CSAK RÉVAI ELSŐ KIADÁSÁBAN MEGLÉVŐ KÉT LATIN VERS
 PRÓZAFORDÍTÁSA

1.

A Szent Római Birodalom fölséges hercegéhez,
 BARKÓCZI Ferenchez,
 esztergomi érsekhez,
 amikor legfőbb tanfelügyelővé nevezték ki.

1. Akár Délosz, akár Künthosz hegyei,
 Akár Amphrüsosz árjai tartóztatnak téged,
 Phoebus, jelenj meg lanttal, koszorúzva fejed
 Daphnis babérjával.

- 5 2. Te is, hadak istennője, isteni Pallasz!
Hagyd a harcokat, nincs itt harci zaj,
Irányítsd ide léptedet, hagyd a félelmetes
 Gorgót és a lándzsádat.
- 10 3. Ha nem tudnád, a Helikon csúcsán
Nagy ünnepet ülnek a Múzsák, s miközben Pindosz hegye ragyog,
Fényben úszik a babérliget, mert a Múzsák körtánca
 Fénnyel tölti be.
- 15 4. Miért habozom? Juppiter jóváhagyásával
Csodás csillag ragyogott fel a hazai Múzsákra,
Juppiter békésen bölintott énekünkre
 A hegy magasáról.
- 20 5. Bár folyton a gondok terhét hordod,
Mégis, a főpapok közül a legnagyobb, őseid
Dicsőségével és érdemeivel ragyogjon
 A csillagokig híred.
- 25 6. Ragyogó sorsot és a hófehér végzet
Isteni jósait zengjétek lantok!
Pindaros, sürgesd a fejedelmi diadalmeneteket,
 Tapsoljatok, Múzsák!
- 30 7. Nagy Oltalmazó, Atya és Herceg,
Akinél az Égiek még nem adtak,
És nem is adnak nagyobbat és jobbat, szerencsét kívánva
 Légy üdvözölve!
- 35 8. A nimfa zeng a szent barlangjából,
A sziklák, a magas ormok, a völgyek
Ezerszer adnak választ, légy üdvözölve mindig
 Kedvedre való kívánságokkal!
- 40 9. Íme, Phoebus Apollón és Minerva egész
Kórusa előtted áll, és Pindosz mindkét
Csúcsa meghajlik, neked hozza legszentebb
 Áldozatát Thália.
- 45 10. Te a zsenge ifjúságnak igaz erkölcsöket,
Hogy ne kövesse a gyönyörök útját,
És a csábítások hálója ne fonja be,
 Adsz és óvod őket.
- 50 11. Te a jó tudományokat gondosan megadod
A hazai iskoláknak, és azon munkálkodsz,
Hogy az Égiek segítségével századunk újra
 változzék arany korrá.

- 45 12. Vezetésseddel az arpinói latin világ felvirágzik,
 vezetésseddel a mi Múzsánk legyőzi a római
 és görög világot, bőségebb forrással
 folyik a Kitairon.
13. Ne hangoztasd, költő, kívánságod és reményed,
50 Mert a főpap kihívja a Múzsát és felülmúlja,
 Senki sem ér fel vele, csak ha egy nagyobb,
 másik Apollón születik.
14. Nagy méltóságú Barkóczi! vidékek tanítója,
 Idők legyőzője, a szelíd Múzsákat
55 Híred teljessé teszi az emlékező éveken át
 Híred túlél téged.

Borián Elréd fordítása

2.

Szili János, az első szombathelyi püspök
nemesi címerére

A címerpajzsokon babérlevelek futnak, az örök tavasz jelei:
virágozzanak hosszú ideig, ahogy maga a főpap.
A címerpajzsokon bátor oroszlánok kardot ragadnak:
ismerd fel bennük szíved, jellemed jelképeit.
5 Medve is van a címerpajzson. Nézz fel az éjszakai égre:
A Nagymedve az első a csillagos égen.
Te vagy az első érdemeiddel, te vagy, főpap, az első a rangban:
Egyház, örvendj; tapsoljatok, Szombathely lakói!
A Medve vezérli a kételkedő hajósokat, a sorsot nem ismerőket,
10 sose merül el napnyugtakor az óceánban.
Így vagy te is példa a tiednek. Híred dicsősége növekedni fog:
Mevan a jósjel, neved híre örökké tart.
Nagyságos Szili! kormányozd, jeleidet töltsd be tetteiddel,
Es későn távozz el a megszerzett csillagaidra.
15 Most te város, egykor Colonia Claudia, csatlakozz jókívánságaimhoz,
Megdördült az ég: Juppiter elfogadta kívánságainkat.

Borián Elréd fordítása

4. C)

AZ ESZTERGOMI PRÍMÁSI LEVÉLTÁR FALUDI-VERSÉNEK
PRÓZAFORDÍTÁSA

A Szent Római Birodalom fölséges hercegéhez,
Batthyány és Strattmann grófoktól származó Józsefhez,
esztergomi érsekhez, a Magyar Királyság primásához,
amikor a Szent Római Egyház bíborosává nevezték ki.

- Már beteljesítetted, herceg, a segítő istenek révén vágyainkat,
A legmagasabb csúcson látod magad és látnak tied téged,
Nem a szerencse kedvezése révén jutottál ide,
Hanem az arany Themis vezetett és járt előtted.
5 Ő a dicsőség templomát nyitotta meg neked, főpap,
És megérdemelt bíborral fedte be fejed.
Most már lépj az oltárhoz messzire látszó bíborszín ruhában,
Te, aki a bíborosok között is híres vagy.
Mindenképpen szerencsét kíván, nincs, aki irigykedne, ez a te sorsod,
10 Sőt egyben az igazi dicsőséget hordozza magában.
Bár te a dicsőséget kerülöd, de a visszatérő hírnév annál inkább
Hangosan zúg, minél jobban ki szeretnéd kerülni.
Itália földjén született, ahol Róma áll mindenek felett.
Le vagy leplezve, Róma híredet terjeszti, nem tudsz rejtőzni.
15 Nevednek ő a hírnöke, és ő a te Pindarosod,
Azt zengi, hogy te majdnem a királyokhoz vagy illő.
Híres volt nagybátyád, híres az apád, az egész világ ismerte őket.
Nagybátyád katonaként, apád nádorként volt a legnagyobb.
Te követed őket a családban, de rangban mindkettőjüket megelőződ.
20 Már nagybátyádnál és apádnál is többre jutottál.
Íme, a földkerekség bírása és az egyház oszlopa vagy.
E nagy tisztségeket érdemeidnek köszönheted.
Ne szóljatok, Múzsák, ha nem támad egy nagyobb Apollón,
Ezt a férfit semelyik múzsa sem éri utol.
25 Tapsoljatok, Batthyány-utódok, tele kosarakból adjatok liliomokat,
Ő a ti nemzetségetek dicsősége, csúcsa, koronája,
Ti, Pannónia fiai, jegyezzétek fel naptáraitokba,
Hogy az utókor emlékezve rá, tegye ezt a napot ünnepnappá!

Borián Elréd fordítása

4. D)

AZ OMNLIARIUM FRANCIA NYELVŰ VERSE ÉS PRÓZAFORDÍTÁSA

Forrás

OF5: [20v:]

Kiadás

RMPE 8/2, 965, fordítás: 1081–1082.

Keletkezés

A költemény nem tartalmaz konkrét történelmi szituációra való utalást, mint a többi Faludi dicsőítő vers. Nincs címerre utalás sem. Nem tartjuk valószínűnek, hogy ez Faludi verse lenne. Beleírhatta jegyzetfüzetébe valahonnan.

Az olvasat pontosításáért köszönetet mondunk Hardi Titusznak.

„Valószínűleg Faludi műve. Nem tudtam kideríteni a címzettet. Verselése alexandrin. A nyersfordítást Koltay-Kastner fordításának felhasználásával készítettem.” RMPE 8/2, 1105.

Vö. KOLTAY–KASTNER 1959, 134, 141–142. Uray Piroska olvasata pontosabb, több helyen eltér Koltay-Kastnerétől.

M L.

Je ne vois dans L'Histoire aucun de vos portraits
J'y trouve vos vertus sans rencontrer vos traits
Vôtre éloge fuit l'ombre d'un parallele
Montrer que vous brillés d'une gloire nouvelle
5 De vos rares projets louer l'invention
C'est d'une main novice ebaucher votre image
Dan un noble transport la Muse la 'plus sage
Droit, que vous tracer une Création
D'un monde fasonnée par un être suprême
10 Et que votre esprit seul est semblable a lui même
Muse, tu peux quitter et palette et pinceau
Ce trait suffit pour finir son tableau

2 RMPE: l'y

8 que [a q csak a későbbi, más színű tollal való javítás miatt tűnik nagybetűnek]

9 RMPE: D'une

[20v:]

ML

A történelemben nem találom az Ön hasonmását.
Legfeljebb erényei vannak ott meg, de nem arcvonásai.

Az Ön dicsősége semmivel sem hozható párhuzamba.
 Megmutatni, hogy Ön új dicsőségben tündöklök,
 5 s ünnepelni ritka terveinek találékonyságát
 annyit jelentene csak, mint újonc kézzel felvázolni képét.
 Nemes hevületében a Múzsák legbölcsebbje
 azt mondaná, hogy Ön egy olyan világ képe,
 mit egy legfelsőbb lény alkotott,
 10 s hogy az Ön szelleme egyedül önmagához hasonló.
 Múzsá, félretehetsz már palettát és ecsetet,
 ez az egy jellemvonás elég arcképének befejezéséhez.

Uray Piroska fordítása

4. E)

AZ MF1 OLASZ NYELVŰ VERSE ÉS PRÓZAFORDÍTÁSA

Koltay-Kastner Jenő felvetette a Pannonhalmi Főapátság Könyvtárának egyik kézírata (PF3) végén olvasható *Phyllis* című, német nyelvű verssel kapcsolatban: vajon Faludi-vers-e? De határozottan nemmel felelt, ugyanis a Paintner által gót betűkkel leírt vers csak szinonimákban különbözik Turóczi-Trostler József által közölt *Phyllis* című költeménytől. (Vö. KOLTAY–KASTNER 1959, 1–2, 132.) A *Phyllis*-ben levő „szívlopás” témával kapcsolatos legrégebb német verset Peter de Memel jelentette meg 1660-ban. (TURÓCZI–TROSTLER 1914, 202–204.)

Az MF1 olasz nyelvű versét sem tartjuk Faludi alkotásának, annak ellenére, hogy ugyanaz a kéz jegyezte le ezt a verset is, mint a többi. Ilyen személyes, szerelmes bukolikus vers nem található Faludi magyar versei között. Faludi párbeszédes formában írt a szerelem témájáról. A *VI. Ecloga* után nagyon nem illik tartalmi és formai szempontból sem ez a költemény. Az *Omniumban* sok olasz nyelvű bejegyzést láthatunk, de nem található olasz nyelvű vers (SZAUDER 1948, 164–176).

A szerzőséggel kapcsolatos érdeklődésemre válaszolva Hoffmann Béla is Paolo Rolli (1687–1765) zenére komponált költeményével hozza kapcsolatba ezt az olasz verset (*Solitario bosco ombroso*). Kultúrtörténeti érdekességgént említi, hogy „Goethe anyja is énekelte és ismerte kívülről a *bosco ombroso*t”. Hoffmann Béla megállapítja, hogy az MF1-ben található változat jóval rövidebb az eredetinel; a nyelvi megfogalmazottsága a másoló olasz nyelvű tudásának hiányosságára is rámutat. Valószínűleg örök kérdés marad, hogy a másoló miért illesztette be ezt az olasz szöveget.

A korábbi olvasat javításáért köszönetet mondunk Dörnyei Zsuzsannának és Szűcsné Villányi Ritának.

Forrás

MF1 [86.]

Előtte a *VI. Eclogát*, utána *A' Tarcsai Savanyu vizről 1775^{ben}* című verset találjuk.

Kiadás

KOLTAY–KASTNER 1959, 131. Olvasata néhol eltér a mienktől.

Keletkezés

Paolo Rolli (1687–1765) olasz költő, muzsikus és fordító egyik verse (*Solitario bosco ombroso*) változatának tartjuk.

Solitario bosco amato,
Voi confesso il mio dolor
Ah non posso quel ingrato
ah parti mi batto il cuor.
5 Qvante volte piante amate
La vostra ombra ne copri
Corse d'ore si beate
Qvanto rapido fuggi.
Dite al meno amiche frondi
10 Se lamico piu rivedro
Ai che il Eccho mi respondi
E mi par che diche no
Sento un dolce mormorio
Un sospiro forse sara
15 Un sospiro del ben mio?
che mi dice tornera
Ai il Rio che si frange
Tra quel sassi il froscio umor
E non mormora ma piange
20 Per piëta il mio dolor
Se nat dorna dio per tardo
Ill silenzio e piëta
Vallo in van lo mio sguardo
Il cor mio svenira.

21 non [?]; torna [?]

Magányos, szeretett erdő,
Neked vallom meg fájdalmam,
Ah, nem bírom azt a kint,
Ah, elment, szívem hevesen ver.
5 Szeretett növényeim, hányszor
Takart be árnyékotok,
Oly boldog órák,
Mily gyorsan tovaszálltak.
Legalább ti, kedves lombok, mondjátok,
10 Látom-e még a kedvesem?
Ah, a visszhang felel nekem,
S úgy tűnik, azt mondja: nem.
Édes morajt hallok,
Egy sóhaj lehet talán?
15 Kedvesem sóhaja?
Ki azt mondja: visszatér majd.

Ah, a patak, mely csörgedezik
Frissen ott a kövek között,
Nem zúg, de sír
Könyörületből fájdalomért,
Ha nem hozná vissza Istenem,
A csend legyen a kegyelem.
Tekintetem hiába vetem messze,
Szívem majd elalél.

Szűcsné Villányi Rita fordítása

IV. FÜGGELÉK

1.

FALUDI FERENC ÉLETE JEZSUITA FORRÁSOK TÜKRÉBEN

I.

Kaprinai István Faludi-életrajza¹

1754

Egyik tanulmányomban már korábban felhívtam a figyelmet arra, hogy a sokoldalú Kaprinai Istvánnak literátor rendtársairól szóló kéziratában egy rövid Faludi-életrajzot is találunk.² Adatai megbízhatóak, bár Kaprinai szintén rosszul tudja Faludi születésének dátumát: április 1-jére teszi.

Mikor írhatta Kaprinai ezt a szöveget? Mikor volt számára az utolsó mondatában említett „most”? Mikor működött Faludi Pozsonyban könyvtárosként és lelkipásztorként? Faludi háromszor is volt Pozsonyban könyvtáros. Mivel Kaprinai nem említi az életrajzban Faludinak Pécsre való helyezését, így elég jól be tudjuk határolni a szöveg keletkezésének idejét: 1754–1757 között keletkezhetett. Kaprinai azt sem említi, hogy Faludi a pozsonyi kollégium igazgatója lett volna, amely tisztséget először 1755–1757 között viselte, azt viszont közli, hogy Faludi katekézist is tanított Pozsonyban. Gyárfás Tihamér Faludi-életrajzában ezt olvashatjuk: „A könyvtárosságon kívül más egyéb kisebb hivatalokat is töltött be, így 1754-ben a morálisból vett esetek fölötti vitatkozásokat vezette, a templomban lelkipásztori teendőket végzett stb.”³ Így legvalószínűbb, hogy 1754-ben keletkezett az életrajz.

Faludinak Kaprinaihoz írt levelét, a két jezsuita kapcsolatának értékes emlékét találjuk a Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattárában. Faludi prózai műveinek kritikai kiadása csak négy Faludi-levelet ismer, ezért is különleges emlék Faludi lelki világáról.⁴ A két jezsuita közti bensőséges viszonyra mutat rá a levél.

Franciscus Faludi.

Franciscus Faludi Ungarus Mundo editus prima Aprilis 1704 Societatem ingressus Viennae ad S. Annam 14 Octobris 1720. Quatuor vota professus 2da Februarii 1738. Aristotelem audiit Graecii; Divum Thomam Agvinatem in Universitate Viennensi utrumque publice propugnatum. Dialecticae institutiones explanavit Viennae, Philosophicas Graecii, Mathematicas Lincii. Dein Romam profectus ut paenitentibus Ungaris ad S. Petrum aures commodaret; inde redux jus Canonicum

1 Stephanus KAPRINAI, *Catalogus scriptorum Societatis Jesu in Hungaria*, BEKK, Coll Kapr. B., Tom. 88, Nr.2, 107.

2 BORIÁN 2016c, 517–518.

3 GYÁRFÁS 1911 40.

4 RMPE 8/2, 818–819. – BEKK G 111.

in Regio Theresiano Collegio explicuit, postea ad curandam Týrnaviae typographiam translatus ubi utilissimos libros luci publicae dedit. Rexit Collegium Ginsinense; nunc Bibliothecam Catechetica curat Posonii.

Faludi Ferenc

A magyar származású Faludi Ferenc 1704. április 1-jén jött a világra. A Társasághoz Bécsben csatlakozott 1720. október 14-én Szent Anna templomában. Negyedik fogadalmát 1738. február 2-án tette le. Arisztotelészt Grazban hallgatott, az isteni Aquinói Tamást a bécsi egyetemen; mindkettő [tézisét] nyilvánosan megvédte. A dialektika tanításait Bécsben oktatta, a filozófiát Grazban, a matematikát pedig Linzben. Ezután Rómába indult, hogy a magyar bűnbánókat meghallgassa Szent Péter templomában. Innen visszatérve kánonjogot tanított a Teréziánium Királyi Kollégiumában, majd pedig Nagyszombatba helyezték, hogy a nyomdát irányítsa, ahol nagyon hasznos könyveket adott közre. A kőszegi kollégiumot irányította, most pedig Pozsonyban a könyvtárat és a katekézist vezeti.

Borián Elréd fordítása

II.

Az ausztriai jezsuita provincia katalógusa 1767

Gálos Rezső egy Faludi-színdarab kiadásához⁵ írt előszavában említi a Paintner-hagyatékban található *Catalogus Provinciae Austriae S. J. pro anno 1767* című, a jezsuita tanárokat kollégiumonként összeíró katalógust.⁶ Faludi nevét a Pozsonyi Kollégium tanárai között találjuk. Születési dátuma helyesen van megadva: 1704. március 25. Ebből és az írásképből is levonhatjuk a következtetést: ezt a nagy katalógust nem az (ex)jeszuita Paintner Mihály írta össze, csak megszerezte, hogy a feloszlítás után el ne kallódjon. Mindenkinél ugyanazon rubrikák szerepelnek. Az eredetiben függőleges oszlopokba kellett beírni az adatokat, a jobban olvashatóság miatt ezt nem követjük.

Ez a forrás tehát még Faludi életében született, akár a piarista Horányi Elek *Memoria Hungarorum* című életrajzgyűjteménye (1775).⁷ Meglepetésünkre a *Catalogus* adatai között is találunk téveset: Faludi Rómában töltött 5 éve után azt állítja, hogy Budán élt egy évig mint „Regentem”.⁸ Azonban semelyik életrajz nem említi, hogy Faludi Róma után

5 FALUDI 1931, 4.

6 *Catalogus Provinciae Austriae S. J. pro anno 1767*. PFKK 118. E. 36. 329.

7 HORÁNYI 1775, 1:661. Horányi – Gálostól tudhatjuk – Praytól és általa Faluditól kért adatokat, de nem kapott. Így érthető, hogy Horányi szerint – tévesen – Faludi Kőszegen született (a két város, Németújvár és Kőszeg német neve hasonló hangzású: Güssing – Güns). Horányi egyébként csak Faludi tudós voltát és azt említi, hogy Rómában volt gyóntató, amikor szabad idejében az angol jezsuita, Josephus Dorellius (William Darrel) munkáit olasz nyelvből fordította magyarra.

8 *Regentem*: ezt a szót nehéz önmagában értelmezni: *valamit irányítót, vezetőt* jelent.

Budára került volna. Egységesen azt állítják: Nagyszombatba küldték, ahol bibliikumot tanított egy évig.

Catalogus Provinciae Austriae S. J. pro anno 1767.
Catalogus Collegii Posoniensis. S. J. Anno 1767.

Nomen Cognomen Patria

5. P. Franciscus Faludi. Ungarus Németh-Ujvariensis. +

Aetas Vires

Natus 1704. 25 Mart: Deficientes

Tempus Societ.

Ad Societatem admissus Sopronii. Eandem ingressus Viennae 1720. 14 8^{bris}

Studia Idiomatica

Absolvit Humaniora in Saeculo [Viennae]. Philosophiam Graecii triennio. Mathesim Viennae anno 1. Theologiam ibidem quadriennis.

Scit Latine Ungarice Germanice bene.

Ministeria Societatis

Docuit Parv: et Principia Posonii annis singulis. Syntax: cum Gram: Poesim cum Rhetor: 5 Ecclesiis annis singulis. Concionat Tertio: egit Budae an. 1. Docuit Ethicam Vienn: an: 1. Philosophiam Graecii an. 3. Mathesim Lincii an: 1. Penitentiarium egit Romae an: 5. Budae Regentem an. 1. Ministrum Viennae in Colleg: Theres: an. 1. Quinque Ecclesiis an. 1. Praefectum Typographiae Tyrnaviae an. 3. Rectorem Ginsii an: 3. Praefectum Scholarum Posonii an: 4. Revisorem librorum ibidem an 3. Nunc agit ibidem Praefectum Bibliothecae domûs, et Polemicae in an. 1.

Gradus in Literis

Doctor Philosophiae creatus in Socte.

Gradus in Societ.

4 Vota Professus Graecii 1738. 2. Febr.

Az ausztriai jezsuita provincia katalógusa
A Pozsonyi Kollégium névtára 1767.

Név, családi név, születési hely:

5. Ferenc Faludi, magyar, Németújvári +

Életkor, egészségi állapot:

1704. március 25-én született. Hanyatló.

A Társaságban töltött idő:

A közösséghez csatlakozott Sopronban, a rend tagja lett Bécsben, 1720. október 14-én.

Tanulmányok, nyelvtudás:

A humán tárgyakat a [bécsi] Saeculumban végezte.⁹ Filozófiát Grazban három évet. Matematikát Bécsben egy évet. Teológiát ugyanitt 4 évet.

Jól tud latinul, magyarul, németül.¹⁰

A Társaságban ellátott szolgálatok:

9 Ez a jezsuita Szent Anna-ház másik neve lehet.

10 Nem említi az olaszt, pedig Faludi öt évet Rómában töltött, és olaszból fordított.

Gyerekeket tanított elemi ismeretekre Pozsonyban egy évig. Mondattant és nyelvtant, költészettant és retorikát Pécsen egy évig. Harmadik feladatként Budán prédikált egy évig. Bécsben tanított etikát egy évig. Filozófiát Grazban három évig, matematikát Linzben egy évig, Gyóntató volt Rómában öt évig. Budán egy évig. Aligazgató Bécsben, Teréziánium kollégiumában egy évig. Pécsen egy évig. A nyomda igazgatója Nagyszombatban három évig, Kőszegen rektor három évig. Az iskolák felügyelője Pozsonyban négy évig. Könyvvizsgáló ugyanott három évig. Most ugyanott a ház könyvtárának és a tiltott műveket tartalmazó könyvtár igazgatója egy éve.

Tudományos fokok:

A filozófia doktora lett a Társaságban.

A Társaságbeli fokok:

A 4. fogadalmát Grazban tette le 1738. február 2-án.¹¹

Borián Elréd fordítása

III.

Szerdahely György Alajos

*Ars poetica generalis...*¹²

1783

Szerdahely György Alajos (1740–1808) 1755-ben lépett a jezsuita rendbe. Pozsonyban együtt tanított Faludival. A rend feloszlata után szerzett doktorátust, majd az esztergomi főegyházmegye papjai közé kérte felvételét. A nagyszombati egyetemen 1774-ben a széptan és a világi szónoklattan tanszékén tanított, majd az egyetem dékánja lett. Az egyetem átköltözése után Budán, majd Pesten tanított. 1784-től az egyetem főgimnáziumának igazgatója lett. Esztétikai és költészettani munkái, valamint a latin nyelvű költészete is jelentős.

1783-ban Budán jelent meg az *Ars poetica generalis ad aestheticam*, majd 1784-ben szintén Budán a *Poesis narrativa ad aestheticam* című értekezése, amelyről Tóth Sándor Attila és Balogh Piroska írt részletesen.¹³ „A *Poesis narrativa* negyedik könyve (Liber quartus) értekezik a *mezői* költészetről – *Poesis Rustica*. A könyv öt fejezetből áll, és a már megismert módon tekinti át nagy részletességgel a pásztorkölteményről való tudnivalókat.”¹⁴ Mindkét kiadás negyedik fejezetében Szerdahely György a héber, görög, latin, spanyol, angol,

11 Géfin Gyula ehhez a forráshoz hasonló, minden valószínűség szerint latin szöveget fordított le Faludi-életrajzában. A forrás adatait nem adta meg. A jezsuita levéltár igazgatója, Siptár Dániel ezt válaszolta a forrás lételőhelyére való kérdésemre: „A generálissal folytatott levelezésből ugyan vannak másolataink, de ezek sem terjednek tovább 1760-nál. Ahogy Géfin Gyula zárójeles megjegyzése is utal rá, a forrásrészletet annak idején Rómából kapta meg, így sajnos most is csak ők tudnának segíteni előkeríteni.” Így szól a Faludiról Rómába küldött jellemzés:

„A Jézustársaság tartományi főnöke P. Kössler József 1770-ben a következő információt küldi Faludiról az általános rendfőnökséghez: *Tebetsége*: jó. *Okossága*: átlagon felüli. *Ítéletképesége*: átlagon fölüli. *Gyakorlati érzéke (experientia)*: jó. *Vérmérséklete*: szangvinikus-melankolikus. *Tudományos képzettsége*: jó. *A Jézustársaság melyik feladatkörére van különleges tebetsége*: könyvtárösszagra és a lelkipásztorkodásban előforduló gyakorlati esetek megoldására. (A Jézustársaság általános főnökének szíves közlése.)” GÉFIN 1942, 20.

12 SZERDAHELY 1783, 180–181.

13 TÓTH 2009, 45–273; SZERDAHELY 2025.

14 TÓTH 2009, 133.

francia, német, dán, svéd, izlandi, lengyel eklogaköltészet tárgyalása után tér rá a magyar nyelvűre. A magyar költők közül egyedül Faludi Ferencsel foglalkozik. Faludi laudációjával, magasztalásával fejezi be a pásztorköltészetéről írtakat. Először költői lélekrajzot ad Faludiról, majd utána a hagyományos életrajzzal folytatja. A latin szöveg egységes tömbjét két részre választva adom közre, hogy a forma is mutassa a kétféle tartalmi egységet.

Szerdahely György mondatai több helyen szó szerint visszhangoznak Paintner életrajzaiban. Révai első Faludi-kiadása, amelyet Szerdahely is várva várt, három évvel az *Ars poetica generalis* és két évvel a *Poesis narrativa* megjelenése után látott napvilágot. A szerző tévesen azt állította, hogy Faludi nyolc évet töltött Rómában, a többi forrás helyesen tudja, hogy csak öt évet. Ez is bizonyítja, hogy Szerdahely nem kaphatott Paintnertől inspirációt, csak fordítva.

A latin szöveg első részét Staud Géza lefordította *Faludi Ferenc és az iskolai színjátszás* című tanulmányának végén.¹⁵ Ezt a fordítását felhasználtuk, idézőjelbe tettük (néhol kicsit változtattunk rajta, de ezt külön nem jelöljük). Szerdahely tévesen tudja, hogy Faludi 1704. április 1-jén született. Tőle terjedhet el – Paintner közvetítésével – ez a téves adat.

Domi nostrae in *Hungaria* legi iam innumera Idyllia, Eclogas, et Dramata Pastoralia, nationali, latinaque eloquutione constructa artificia, quorum pars maxima allegoriam habet, ut festivitati temporum, laudibusque virorum illustrium tanto magis inserviat, placeatque, quanto minus vult videri blanda, et complacentiae ambitiosa. Nihil unquam amaenius, nihil elegantius, nihil denique, quod virtutibus Bucolicis ornatus esset, datum est mihi legere, ac quod mihi carissimus, sed iam modo Musis quoque patriis deplorandus *Franciscus Faludi* composuit. Ille enim a natura felicissime praeparatus et Poesim, et sermonem patrium in potestate habuit, gustuque fuit nobili, delicato, et propemodum perfectissimo. Quidquid ille scripsit, scripsit autem non pauca, quamquam meo desiderio longe pauciora, moralia, et poetica, sacra, et profana, purissimo sensu, saporeque gustuosissimo scripsit. Hic est, quem ego plurium annorum consuetudine, usuque familiari perspexi, penitusque recognovi; hic sumus¹⁶ e nobis est, in quo consederunt Gratiae, cuius ex ore loquutae sunt Musae Hungaricae, quemque ego in puritate, sinceritateque Gustus omnium aetatum, gentiumque gustui opponere audeo. Utinam quae ille carmina concinnavit auro, cedroque, et immortalitate dignissima in unum collecta teneremus!

Natus est equestri ordine in Németh Újvár Comitatus Castri Ferrei municipio anno 1704. calendis Aprilibus. Aetate iuventa ingressus est Societatem Iesu, in qua discendo, docendoque Scientias multiplices dignus erat habitus, qui Romam, ut Poenitentiarium Nationis Hungaricae ageret, dimitteretur. Expletis annis octo rediit in patriam, gessitque varia sui ordinis munera prudentia egregia. Inter sacrificandum, recitandumque Divinum officium prae nimia cordis teneritudine, cui a minima etiam negligentia, incuriaque metuebat, magnis animi cruciatibusangebatur; ceterum quietus, ac placidus, mireque facilis, comis, facetus, et in sermone communi eleganter venustus, natura virtuteque iucundus, et candidus, qui nihil magis, quam offensionem hominum praecavere studuit, neque unquam de altero male loqui, audireque sustinuit: domi, forisque carus, et spectatus. Cessit e vita in oppido Rohoncz anno 1779 die 15 Cal. Ianuarias.

15 STAUD 1981, 312. (A fordításban kisebb változtatásokat tettünk.) – Sárközy Péter monográfiájában is idézi a fordítást: SÁRKÖZY 2005, 250–251.

16 A *sumus* szót *summus* (legkiválóbb) értelemben kell venni. Valószínűleg nyomdahibáról van szó.

„Hazánkban, Magyarországon már megszámlálhatatlan idillt, eklogát és pásztorjátékot olvastam, magyar és latin nyelvű ékesszólással szerkesztett műalkotásokat, amelyeknek legnagyobb része allegóriát tartalmaz, hogy ünnepélyes alkalmakkor kiváló férfiak dicséretét szolgálja, s annál inkább elnyerje az ünnepelemek elismerését, minél kevésbé akar hízelgőnek és tetszeni vágyónak látszani.

De sohasem olvastam szívemnek kedvesebbet, soha elegánsabbat és semmi olyat, ami pásztori erényekben gazdagabb lett volna, s ezért számomra a legkedvesebb mindaz, amit a hazai műzsák által már elsíratott Faludi Ferenc alkotott. Őt ugyanis a természet mindennel igen gazdagon felruházta, ugyanis költői tehetséggel és a hazai nyelvvel tökéletesen rendelkezett, ízlése nemes, választékos, szinte tökéletes volt. Bármit írt – már pedig nem keveset írt –, az én vágyaimhoz mértén ugyan nagyon is keveset, akár erkölcsökre nevelő vagy költői jellegű, akár vallásos vagy világi művet, a legtisztább érzéssel és a legkifinomultabb ízléssel írta.

Ő az, akivel én több éven át mindennapi és családi érintkezés során ismeretsebbe kerültem, ő a legkiválóbb köztünk, akiben otthonra találtak a Gráciák, és ajkáról a magyar Múzsák szóltak, s akinek ízlését tisztasága és őszintesége miatt, minden kor és minden nép ítélete elé oda merem állítani.” Bárcsak az aranyhoz, cédrushoz mérhető és halhatatlanságra teljesen méltó énekei egy kötetben mellennének nekünk!

Nemesi rendből született Németújvárott, Vasvár megyei városban 1704. április 1-jén. Ifjúkorában lépett be a Jézus Társaságba, amelyben tanulmányai és tanári működése során méltónak bizonyult, hogy Rómába küldjék, ahol a magyar nemzet gyóntatójaként tevékenykedett. Miután eltelt nyolc év, visszatért hazájába, és rendjének különféle tisztségeit kiváló bölcsességgel töltötte be.

Szentmise bemutatása és a szent zsolozsma mondása közben szívének igen nagy érzékenysége miatt, melynél fogva a legkisebb hanyagságtól és gondatlanságtól is félt, lelkében nagy gyötrelmekről szenvedett; egyébként békés, sőt szelíd, csodálatosan barátságos, udvarias, kedélyes, és a közös beszélgetések közben még annál is jobban elegánsan kedves volt. Belső természetétől fogva vidám és szórakoztató, aki mindennél jobban ügyelt arra, hogy meg ne bántsa az embereket, soha nem mondott rosszat másról, sőt soha nem tudta elviselni, ha másról rosszat mondtak; Faludi otthonában és a közeletben is kedvelt és megbecsült volt.

Az életből Rohonc városában 1779. december 18-án távozott el.¹⁷

17 Tóth Sándor Attila ezt írta a halál dátumának: „Rohoncon halt meg 1779. december 15-én.” TÓTH 2009, 145. Zárójelben hivatkozott Szerdahely *Poesis narrativa* 181. lapjára.

A hivatkozott latin szöveg így fejeződik be: „Cessit e vita in oppido Rohoncz anno 1779 die 15 Cal. Ianuarias.” Faludi jezsuita magasztalójáról nem tehetjük fel, hogy egy hónapot tévedett a halál dátumában, így csak a római kori és középkori dátumozás alapján értelmezhető ez az adat. Vagyis január elsejéből le kell vonni 15 napot, ebben benne van január 1-je és a megjelölendő nap is. Így jön ki 1779. december 18. – Paintner a jezsuiták életrajzáról szóló kéziratában szintén azt írta, hogy Faludi 1779. december 18-án halt meg. Stoeger is ezt a dátumot adja meg.

IV.

Paintner Mihály Faludi-életrajza Révai Miklós első kiadásában 1786

Egy volt piarista tanár, majd győri egyházmegyes pap, Révai Miklós kitől is tudta volna a Faludival kapcsolatos életrajzi adatokat megszerezni, mint egy jezsuitától? Paintner Mihály (ex)jezsuita volt az egyik legjobb barátja, szellemi és anyagi fő támasza. Révai 1784. május 15-én kelt levelében ezt írta hozzá Faludi kiadásával kapcsolatban:

Faludiról igen nyughatatlan vagyok. Mihelyst valamiben meg állapodhatom, annak kibotsáttatásához fogok, a' te javallásod szerint. El ne hagyj, mutasd magadat ezek után is Barátomnak.¹⁸

Jól mutatja ez a részlet, hogy Révai a Faludi-kiadást megbeszélte Paintnerrel, az ő „javallása” szerint akarja kiadni. Egy hónappal későbbi levele pedig arra mutat rá, hogy még az „írás módját” is egyeztette Paintnerrel:

Faludit nem sokára közre bocsátjuk. Én a' napokbann már által is megyek Szombathelyre, hogy a' többit is hozzá szerezzem, a' minek híjával vagyok. Le írtam ugyan már azt egyszer, de Grécett vagyon: onnét pedig meg nem kaphatom. Nincs más mód benne: megínt a kút főhözz kell mennem. Ne féltsd az írás módját: hiszem, olyan betűk nincsenek is, a' milyenekkel írok, azért nem úgy fog ki nyomtattni, csak nekem kedvem vagyon így magamnak írdogálni, hogy két betűt ne vessek egy helyett. Ezt meg írom örömedre: mert tudom, örülni fogsz, ha már szép színbenn, azzal a' nagy készüllettel, melylyet tőlem várhatsz, ki jó egyszer Faludi.¹⁹

1786. február elején Révai már a közeljövőben való nyomtatásról adott hírt:

Egyébként bárhoggy is alakulnának a pénzügyek, a Faludi kiadását megkezdjük. Jövő héten kezdődik a nyomtatás. A bécsi cenzúra dolgaimat csodás gyorsasággal és jóindulattal jóváhagyta. Az élő Istenre kérlek, szoríts értem. Valami középserű állást szerezz nekem ott.²⁰

Révai egy jó évvel később beszámolt Paintnerhez írott levelében Faludi *Téli éjszakái* című művének és költeményeinek második kiadásának tervéről is.²¹ Az 1787-ben megjelent második kiadás bevezetőjében ezt írta: „Faludi Élete’ le íratását, melyly az előbbi kiadásbann itt elől ki tettetett, most oda engedtem valami kitsiny változtatással a' *Nemes Ember*’ második kiadására.”²²

A Faludi-kiadásokról írt tanulmányunkban már kifejtettük álláspontunkat: a szakirodalom tévesen tulajdonítja Révai Miklósnak a Faludi-életrajzot:²³

18 FEDERMAYER 2011, 86.

19 Uo., 88.

20 Uo., 93.

21 Uo., 93.

22 FALUDI 1787 (R2), 6. számozatlan oldal.

23 BORIÁN 2017, 372–373.

Faludi Ferenc verseit Révai Miklós adta ki először 1786-ban, Győrött, a költő halála után hét évvel. A szakirodalom úgy véli, hogy a kötet elején található Faludi-életrajz Révai Miklós munkája. A Pannonhalmi Főapátság Könyvtárában található azonban egy példány, amely a Révait anyagilag, lelkiileg is mindenben támogató Paintner Mihályé volt. Az exjezsuita Paintner latin nyelvű possessorii bejegyzése az eddigi egyhangú véleménnyel szemben azt bizonyítja, hogy Paintner Mihály írta a könyv előszavában a Faludi-életrajzot (*Faludi Ferencz' élete 's munkái*): „Donum Editoris, cui Faludi Biographiam et quaedam Carmina suppeditavi. Paintner” – „A kiadó [Révai Miklós] ajándéka, akinek átadtam Faludi életrajzát és néhány költeményét. Paintner”.

Ezzel a bejegyzéssel egybevág, hogy Paintner a Horányi Elek irodalomtörténetéhez küldött életrajzában azt állította, hogy ő írta meg Révai számára Faludi életrajzát.²⁴ Nem kétkelhetünk benne, hogy Paintner igazat mondott. Paintner írta az életrajzot (7–10), a Faludi munkáiról szóló rész viszont már Révai munkája (11–18).

A Révai-féle első kiadás előszavából teljes egészében csak a Paintner-féle életrajzot közöljük. A Révainak tulajdonítható második részből csak a kiadásra vonatkozó alapelveit adjuk közre, a konkrét Faludi-művekről szóló ismertető részeket kihagyjuk. Révai egységben látja Faludi erkölcsnevelő prózai műveit és költészetét: „többszörte még itt is csak ugyan magát el nem felejtette jozanságának jeléül hol szent dolgokat énekelt, hol más olylyakat, a' melyyekből egynesen ki tetszik vagy ugyan megint erkölts oktatása, a' vagy Jeles Nagy Férfiaknak meg adatott tisztelete”.²⁵

Paintner Faludi születésének dátumát rosszul tudja. 1704. április 1-jét a kor nyelvén így fogalmazta meg: „Szent György' havának első napján, 1704 esztendőbenn”.

1787-ben jelent meg Pozsonyban, Patzkó Ferenc nyomdájában a *Nemes ember* új kiadása. Ez előszóként lényegében szó szerint tartalmazza a Révai-kötetben olvasható Faludi-életrajzot, és a műveiről szóló részt is.²⁶ Landerer Mihály is ugyanebben az évben Pozsonyban és Kassán kinyomtatta ezt a könyvet, amelyben szintén olvashatjuk Faludi életrajzát, de Landerer kissé átfogalmazza, egyszerűsíti nyelvezetét, és a Faludi által írt művekről nincs szó benne.²⁷

24 SZELESTEI N. 1999, 297. Paintner a Horányinak küldött latin nyelvű levelében ezt írta: „Vitam Poetae, et Scriptoris Hungariae Incomparabilis, Francisci Faludi, inter alia concinnavit, quam Nicolaus Revai, e Scholis Piis, editioni suae poematum viri hujus, ac Collectionis poetarum hungaricarum parti primae praefixit, ab ipso etiam in colligendis adjutus, animatusque. Sic aliis pariter ad quaevis literaria obsequia praesto semper fuit.” HORÁNYI 2016, 104. – Rédey-Keresztény Júlia fordítását közöljük kis változtatással: „[Paintner] Egyebek mellett összeállította Faludi Ferencnek, a páratlan magyar költőnek és írónak életét, melyet a piarista Révai Miklós, e kiváló férfiú a költemények saját kiadása, mégpedig a *Költeményes gyűjtemény* első részének élére helyezett. Paintner a gyűjtőmunkában segédkezett és buzdította őt. Így mások számára az irodalom bármilyen szolgálatát illetően mindig rendelkezésre állt.” (Köszönjük Figula Jánosnak, hogy felhívta a figyelmünket a levél kiadására és a fordításra.)

25 RÉVAI 1786, 13–14.

26 *Faludi Ferencz' élete és munkái*. Írta Révai Miklós. = *Nemes ember*, Pozsony, 1787.

27 *Faludi Ferencz' élete* = *Nemes ember*, Pozsony, Kassa, 1787.

Faludi Ferentz nemes vérből származott, Német Új váratt, Vas Vár megyében Szent György' havának első napján, 1704 esztendőbenn. Sopronbann nagy dítsérettel végezvén oskoláit, egész az Ékesen szállásig, igen ifjantan, már tizen hat esztendő korábann, Jézus' Társasága' Papjai közé vétetett fel.

Bétsbenn Szent Anna Aszszony' nevezete alatt lévő Szerzetes Házbann töltötte két esztendei próbáját. Onnét az utánn Stájer Országba küldetvén, Grétzett, a' mint akkor szokták volt, három álló esztendeig, jeles elő menettel, foglalatoskodott a' Böltelkedési Tudományokbann. Deákul *Studia Philosophica*. A' Szelíd Tudományokra oktatta az utánn Hazánkban négy esztendeig az ifjúságot, Pozsonbann, és Pétsett. Ismét Bétsbe küldetett, hol ott egy esztendeig a' Tudákosságot tanulta. Deákul *Mathesis*. Az utánn mindjárt négyig az Istenes Tanultságban gyakoroltatott. Deákul *Theologia*. Ezt el végezvén, ugyan ott, 1734 esztendőbenn, Aldozó Pappá szenteltetett.

Azonnal Budára rendeltetett, hogy ott alatt, a' Vízi Várasbann lévő Szent Egy házbann, a' Magyar Nemzetnek hirdesse az Isten' Ígését. Egy esztendőt töltött ebenn a' hivatalbann, az utánn Besztertze Bányára küldetett a' harmadik próba ki állásra, a' mint is szokása volt annak a' Szerzetnek, már meg élemedettebb korbann, nagyobb tekéltesség' kedvéért, Tagjait újra meg próbálni. Ennek egy esztendejét ki állván, szerzetes józan erkölcsének ott hagyatott jeles bizonyossággal, megínt vissza rendeltetett Bétsbe, hol ott már kettős hivatalt viselt. Az Oskola Mindenességbenn az Erköls Oktatásnak Nyilván való Rendes Tanítója volt: Deákul *Ethica*: és egyszer 's mind a' Pázmáni Magyar Nevendék Papságnak Lelki Vezérlője.

Onnét egy esztendő múlva Grétzbe ment Böltelkedési Tanítónak, hol ott egyszer 's mind a' Nemes Nevelő Házbann lévő Ifjúságnak Gyóntató Atya is volt. Három esztendő telve, Lintzbe küldetett, Óstria Országba, a' Tudákosságot tanítani: 's ugyan ott is eme' hivatala más tiszttel is egybe volt köttetve, mint hogy azon kívűl a' Keresztyén Tudománynak Nyilván való Magyarázóva tettetett. Még azon esztendőnek folytán Rómába költözködött, hol ott öt álló esztendeig Szent Péter' Öreg Egy házában Magyar Gyóntató volt. Deákul *Poenitentarius* a' neve.

Onnét az utánn Hazájába vissza térvén, Nagy Szombatbann Szent Írás Fejtegetővé lett, a' melyly hivatalbann egy esztendőt töltött.

Akkor időben állíttatta fel Felséges Mária Terésia Bétsben azt a' Nagy Nevelő Házat, melylyet ditső nevről Terésiainak mondatott, és által adott Jézus' Társasága' Papjainak. Oda akkor Faludi eme' Szerzet' Al igazgatójának küldetett. Nálók *Minister* volt a' neve. És egyszer 's mind a' Római 's Német Törvény Történetit Fejtegető Tanítóvá rendeltetett. Itt egy esztendeig volt.

Az utánn megínt Nagy Szombatba ment, hol ott a' Nyomtató Házat három esztendeig igazgatta. Onnét nevezetesebb hivatalra emeltetvén, megínt anynyi ideig a' Köszögi Szerzetes Háznak Elöl járója volt. Ezek utánn három esztendőt töltött mint Oskola látó. Nálók *Praefectus Scholarum* volt a' neve. Pétsett volt az utánn kettőig mint Al igazgatója a' Szerzetes Háznak. Megínt vissza rendeltetett Pozsonba, és a' Szerzetnek el bontatásáig mindéig ott volt, többire Könyv ház tartó hivatallal. Deákul *Bibliothecarius*.

Ama' szélvész után, melyly a' Szerzetet szélylyel oszlatta, Rohontzra költöz-
ködött, hol ott tisztelen, és tsendesen élődött egész holtáig, a' melyly is történt
1779 esztendőbenn. Telylyes életébenn különös volt benne az ember szeretés.
Soha senki hírének 's nevének nem ártott. Ha hol ember szóllást hallott, onnét
vagy azonnal el sietett, vagy ha el nem mehetett, nyilván adta jeleit, hogy kedve 's
akarata ellen vagyon az a' féle rágalmazó beszéd.

E' volt a' mí Faludi Ferentzünknek élete' folyása. Mi nagy érdemű Férfiú volt
légyen, eléggé mutatják viselt hivatalai.

[Paintner Mihály eddig írbatta, a többi Révai Miklós munkája.]

Hanem a' miért a' Magyaroknál leg inkább meg érdemli az örök ditső em-
lékezetet, a' Haza Nyelvnek gyarapodására szaggató igyekezete az: melylynek is
olyly helyes, olyly nyomos jeleit hagyta, és közre botsátotta már életébenn is: hogy,
ékesen szólló tolla miatt, ötet egyező akarattal köz néven Magyar Tzitzerónak hí-
ják vala. Ihol azok a' Munkák, a' hol rejtődnek nyelvünknek anynyi drága kintsei.

[...]

Faludit mind eddig nyomtatásbann közre ki jött Munkái, a' jeles Magyarság-
gal, tsak a' Szent Erkölsnek keményebb szerű Oskolájába helyeztették. Hanem ő
az illendőséget értő ártatlan multságokra is le tudott ereszkedni: el nyájaskodott,
el enyelgett versekkel is Édes Baráti között; de többszörte még itt is tsak ugyan
magát el nem felejtette jozanságának jeléül hol szent dolgokat énekelt, hol más
olylyakat, a' melylyekből egynesen ki tetszik vagy ugyan megint erköls oktatása, a'
vagy Jeles Nagy Férfiaknak meg adatott tisztelete.

Valamenynyi, mind olyan, hogy méltán függőbe hagyják a' telylyes el vége-
zést: ha valylyon szerentsébb Ékesen szólló volt e Faludi a' szabadon folyó be-
szédbenn, vagy a' le köttetett vers költésbenn: tsak hogy amabban többet botsátott
közre, emebben pedig kevesebbet, a' mi ugyan anynyival is drágább kints.

Hogyan? tehát veszendőbenn kellett volna e ezt hagyni? Valójábann, vagy
nem Magyar, vagy anya nyelvét gyűlölte Magyar lehet az, kinek ilyen szándék
ötlődhetnék el fájult eszébe. Valakit hallottam még Faludinak verseiről szóllani,
mind azt óhajtotta, hogy azok egyszer már, valakitől egybe gyűjtetve, a' Magyar
Világgal közzétetnének. Ugyan anynyival is inkább fel ingereltetett kívánságom
azoknak olyly igen meg dítstetett szépségeket tulajdon tapasztalásommal is lát-
ni, és érzeni. Mert még addig tsak egy néhányhoz is alég férhettem. Majd tsak
nem telylyes kedvem telt, hogy 1781 esztendőbenn Bétsbe fel mentem vala. Ott
akadtam szerentsémre egy jókora papíros nyalábba. Azonnal el is tekélttem ele-
get tenni, és pedig mennél elébb, anynyi sok jeles óhajításoknak.

De fen akadtott jó szándékom, akkor ugyan anynyiból, hogy azt olyly siető
hamar végbe nem vihettem, mivel érzettem, hogy még soknak lehetek híjával.
A' mint valójábann is az után szorgalmatos ki puhatolásim által még nyóltz Éne-
kekre találtam. Talám több is lehet még valahol el rejtve.

Az alatt, míg váraozom, míg készülök, ihol, immár ez egyre fel bátorodván,
más többre is ki szántam magamat. Itt gerjedeztem napról napra nagyobb buzgó-
sággal arra a' mérész Munkára, hogy, egy telylyesebb Magyar Költeményes Gyűj-
temény' kí botsáttatásának eredvén, az egész Hazát mozdulóba hozzam.

Hanem most tsak magán Faludiról szóllván, mint hogy épen különböző ne-
mekre fel osztathatóknak találtam Verseit, ugyan a' szerint adom elő, két Részekre
fel szakasztatva.

Az első az Énekes Költéshezz tartozó. Deákul *Poesis Lyrica*. Saját kezével éke-sen le íratott Könyvébenn az Énekek közé egy néhány Frantzia Verseket is talál-tam el vegyítetve. Én azokat leg végett adom elő, Magyarra is fordítva. Egyéb írásai között találtattak elég számos Deák Versek is. Azokat is Énekek gyanánt véve az Énekekhez oda akasztottam.

A' második Rész a' Pásztor Költéshezz tartozó. Deákul *Poesis Pastoralis*. És eb-benn épen különös Faludi. A' mi még az én tudomra lehetett, a' mit még az e' nemű Magyar Költeményekből olvashattam, az igazat szabadon ki mondván, mind arnyék, mind semmi ezekhez képest.

Ritkaság minden nemnek az ő belső való tulajdonát el találni. Nem is mindjárt Pásztor Ének azzal a' Költemény, hogy akár mi dologbann egy néhány bokro-san fel fűzetett virág koszorúkkal elő állanak valakinek Pásztori, Koridon, Titír, Amintás, vagy akár mi más olyan nevek alatt. De ha úgy szállítja ki őket, hogy minden beszédjek, minden intézetjek, minden indulatjok ábrázolja a' mezei élet-nek természetes együgyűségét, a' már a' tettében lévő igaz Pásztor Ének. Hanem erről Magyar Nemzetemmel, ugyan Magyarúl, másutt bővebben szólok Battó után. Ezt is el olvasván, ki ki magától is nyilván láthatja az után, és ugyan kedve 's kénye telésével: hogy miként érte el Faludi ezt a' ritkaságot. Ő anynyival is szebb munkát űzött, hogy ő nála, nem csak igaz Pásztorok, hanem még Magyar igaz Pásztorok járnak a' Magyar mezőt, 's a' Magyar erdőt.

Mivel a' Játékok is a' Költeményes Karhoz tartozók, Faludinak *Konstantínus Porfirogenitus* Szomorú Játékát is Költeményes Maradványihoz számlálván együtt botsátom közre. [...]

V.

Paintner Mihály latin nyelvű Faludi-életrajza A *Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu...* című kéziratában 18. század vége

Amikor 2016-ban kiadtuk Paintner latinul írt kéziratosa Faludi-életrajzát,²⁹ azt gondoltuk, hogy – a Gyárfás Tihmér által kiadott életrajzon kívül – a szakirodalomban nem szere-pelt addig.³⁰ Tévedtünk, mert Gálos Rezső, aki többször járt a Pannonhalmi Főmonos-torban, 1931-ben megjelentette Faludi *Caesar Aegyptus földjén Alexandriában* című, olaszból fordított színművét, és ennek bevezetőjében felsorolt számos értékes életrajzi forrást, majd latinul meglehetősen pontosan kiadta a Paintner-féle Faludi-életrajzot.³¹ A margón levő részeket beillesztette a főszövegbe. Gálost azért is érdekelhette, mert Paintner a Fa-ludi által írt művek felsorolása után megjegyezte: Faludinak van „egy színműve, amelyet Kőszegen adtak elő 1751-ben. A címe *Julius Caesar Aegyptus földén, J. in terra Aegypti*”.

29 PAINTNER Mihály, *Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu olim Provinciae Austriae, complexae Hungariam, Croatiam, Slavoniam, Austriam, Transsilvaniam, Styriam, Carintiam, Carnioliam, Comitatum Goritiae, et Istriam Austriacam, ac ad annum M. DC. XIX. Bohemiam quoque, Moraviam, et Silesiam. Ab Anno M. D. LIV. ad nostra tempora*. Pars I. A.–H. PFKK 118. C. 35. 18. század vége

30 BORIÁN 2016b, 80–83.

31 FALUDI 1931, 4–7.

Érthető, hogy a kutatók többsége nem gondolt arra, hogy Gálos egy színmű kiadásának bevezetőjeként egy még lényegében ismeretlen, a Pannonhalmi Főapátság Könyvtárában levő Faludi-életrajzot is megjelentet. Vannak kivételek is. Géfin Gyula tanulmányának végén, *Faludi jellemzése* című fejezetben olvashatunk néhány magyarra fordított mondatot a Gálos által kiadott latin szövegből.³² Staud Géza pedig a *Faludi Ferenc és az iskolai színjátszás* című tanulmányában utalt a Paintner által írt, és Gálos által kiadott Faludi-életrajzra, amelynek végén olvashatjuk, hogy a *Caesar*-darabot Kőszegen 1751-ben adták elő.³³ Szörényi László szintén ismerte Gálos kiadását, ez derül ki a *Faludi Ferenc, a könyvvizsgáló* című jeles tanulmányából.³⁴

Kölesy Vincze Károly Paintner és Révai életrajzát használta fel a *Nemzeti Plutarkus* (1816) című, többkötetes életrajzának második kötetében található Faludi-életrajzban.³⁵ Kölesy gazdatiszt volt, de érdekelte a magyar hírességek életrajzai, és kissé szerénytelenül Plutarkhosz összehasonlító életrajzaira utalt a címmel. Erdemének tarthatjuk viszont, hogy nem önálló szerzőnek mutatta önmagát és társát, Melczer Jakabot, hanem a kötetet belvére ezt írta: *összevázlat* Kölesy Vincze Károly és Melczer Jakab. Kölesy a Faludi-életrajban azt állítja, hogy a költő a pécsi tanársága előtt még a „Kanizsai Collégiumba küldetett”. Ezt más forrásban nem olvassuk, tévedésnek tartható. Faludi irodalmi tevékenységéről Révai nyomán felsőfokon beszél: „A Magyar nyelvet olly jelesen ’s ékesen beszéltette ’s írta, hogy még ma sem, ’s még igen sokáig ezután sem szabad az ő munkájának többszörözött elolvasását senkinek elmulasztani, ki a ’Literatura’ barátjának kíván nem csak neveztetni; hanem e’ nevet méltán óhajtja viselni.”³⁶

Paintner magyarul írhatta meg a Révainak elküldött Faludi-életrajzát, majd néhány évvel később a jezsuita szerzőkről szóló hatalmas művében kibővítve latinra fordította. Ez a későbbi Paintner-kézirat hangsúlyozza, hogy a szélvihar („post turbinem illum”) után, amely a jezsuitákat szétszórta (1773), Faludi „a Kőszeg melletti Rohonc kikötőjébe keresett menedéket. Irodalmi munkássággal foglalkozott azzal a céllal, hogy anyanyelvének kiművelését mind jobban előmozdítsa, és abban a magányában – idős kora ellenére – annyit tett, hogy kiadott műveivel hazánkban neve örök emlékezetre méltó lett.” A Révai-kiadásban levő életrajzában csak Faludi visszavonulásáról olvashatunk, az irodalmi munkásságáról nem.

Paintner legfontosabb kiegészítését Révai első kiadásának méltatásánál találhatjuk: „Ezeket együtt Révai Miklós, piarista majd egyházmegyés pap, meghitt barátom, kiváló költő, hogy sokak kívánságának és valahol Bécsben, 1781-ben összegyűjtött munkámnak teljesen megfelelően, először Győrben, 1786-ban méltón adta ki nagyobb nyolcadrét formában, két kötetben Josephus Streibig betűivel.” Ebből a részből megtudjuk, hogy maga Paintner Mihály gyűjtötte össze Faludi verseit Bécsben, 1781-ben, és nyilván ő serkentette Révait: adja ki méltó módon szeretett rendtársa költeményeit. Így már érthető, hogy Révai miért ment Bécsbe: „Majd tsak nem telylyes kedvem telt, hogy 1781 esztendőben Bétsbe fel mentem vala. Ott akadtam szerencsémre egy jókora papíros nyalábba. Azonnal el is tekélttem eleget tenni, és pedig ménnél elébb, anynyi sok jeles óhajtásoknak.”

Paintner a második Faludi-életrajzában azért is emelhetette ki, hogy ő gyűjtötte össze Bécsben a Faludi-verseket, mert ez Révai szövegéből nem derül ki. Révai csak „szerencséről” írt, és „jeles óhajtások”-ról.

32 GÉFIN 1942, 20–21.

33 STAUD 1981, 308.

34 SZÖRÉNYI 1979.

35 KÖLESY és MELCZER 1816, 172–177. – Tóth Sándor Attilának köszönjük, hogy felhívta a figyelmünket erre a könyvre.

36 KÖLESY és MELCZER 1816, 176.

Paintner a kisebb betoldásait idézőjelbe tette, és a sorok közé írta. Egy helyen a szövegét a margóra kitett # jel utáni hosszabb betoldással egészítette ki („utut ... puritatem.”). Függetlenül két sorba írta a marginális jegyzetét, amelyet beillesztettünk a szövegbe. Ebben a jegyzetében nem vitatta, hogy a Tisza melletti megyékben beszélnek a legszebben magyarul (vagyis Kazinczy és társai), de elegánsan megvédte a dunántúli megyék nyelvezetét. A margón levő szöveg végén nem található ugyanez a jel az eredetiben, de mi kitettük szögletes zárójelben.

A szövegben található csillag értelme nem teljesen világos számunkra, talán Faludi *Revisor* (cenzor) szerepét akarja kiemelni. A hegyes zárójelek <...> jelzik a Paintner által áthúzott részeket. Az aláhúzott szavakat pedig dőlt betűvel közöljük. Faludi prózai műveiről szóló részeket a magyar fordításból kihagytuk.

PFKK 118. C 35.

PAINTNER Mihály, *Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu olim Provinciae Austriae, complementae Hungariae, Croatiae, Slavoniae, Austriae, Transsilvaniae, Styriae, Carintiae, Carnioliae, Comitatus Goritiae, et Istriae Austriacae, ac ad annum M. DC. XIX. Bohemiae quoque, Moraviae, et Silesiae. Ab Anno M. D. LIV. ad nostra tempora*. Pars I. A.–H.

<CCXLVII.>

Faludi Franciscus

Hungarus, equestri ordine natus in Németh Ujvár, vulgo Gissing Comitatus Castri ferrei municipio, calendis Aprilibus 1704. Sopronii 1720. Societati adscriptus, Viennae ad D. *Annae* biennium primae probationis exegit, post quam Graecii triennis philosophica placita excepit. Docuit dein classem elementarem, ac infimam grammaticae Posenii; mediam cum suprema, et poësim cum rhetorica Quinquē-ecclesiis. 1730. Viennae cum mathematicas disciplinas ex intervallo recoluit; tum Theologicas quadriennis audivit, palamque propugnavit, tertio studii hujus anno, pro more in provincia hac recepto, Sacerdotio initiatus. Superiores, videntes eum cuivis jam muneri ordinis parem, completo cum insigni sui commendatione studiorum cursu, 1735. <eum> Budensi in aquatica Urbe diebus festis ad concionem Hungarum verba facere, et sacri Curionis partes agere jusserunt. Tertia vero probatione perfunctus Neosolii, Viennae professus est philosophiam de moribus sex mensibus; postea Graecii Logicam, Physicam, Metaphysicam; et Lincii anno uno mathesim. Vir hic, quod non tantum a doctrina, sed et spiritu religioso commendatissimus semper fuerit, cum docendi provincia Viennae curam regendi spiritus Cleri junioris in Hungarico Collegio Pazmanniano conjunxit; Graecii Convictoribus simul a Confessionibus fuit; Lincii vero simul in templo diebus Dominicis teneram juventutem principiis fidei imbuit. Hinc sub finem anni 1740. Romam migravit, ubi ad S. *Petri* Hungaricus et Germanicus, quod ajunt, Poenitentiarius Pontificius quinquennio excubabat, horasque subcisivas, otii acerrimus osor, docte admodum fallebat. Provinciae redditus, sacras literas anno uno interpretatus est Tirnaviae; et 1747. in recens fundato ab Aug. *Maria Theresia* Nobilium Collegio Viennae primus Minister disciplinam domesticam curavit, unaque Historiam Juris Romani et Germanici docuit; ut adeo merito patria nostra gloriari possit, hunc civem suum eorum de numero primos inter fuisse viros, qui Domum, in qua tot nobilissimi patriae filii educati sunt, instruxerant. Tribus dein annis Typographiae Tirnaviensi; totidem Collegio Ginsiensi praefuit Rector; et biennio Quinquē-ecclesiis socios vicaria Rectoris potestate gubernavit. Reliquam omnem

in Societate vitam Posonii egit partim in Residentia ad D. *Martini* uti librorum Revisor;* potissimum vero in Collegio Bibliothecae domesticae, et polemicae, Scholarumque praefecturam gerendo, ultra tria lustra. Post turbinem illum, qui Societatem totam involvit, evertitque, portum Rohonczini ad Ginsium quaesivit, otiumque literarium in id contulit, ut patriae linguae culturam magis, magisque promoveret, in eaque solitudine, et provecta licet aetate tantum fecit, ut editis scriptis suis immortalem nominis sui memoriam apud populares promeritus sit, ac unanimi calculo omnium, quibus non tantum Musae, et eloquentia patria, sed et ipsius linguae aliqua cultura cordi est, *Tullii* Hungari nostri temporis, et summi poëtae nomine compelletur. Ille enim a natura felicissime praeparatus, et poësim, et sermonem patrium in potestate habuit, gustuque fuit nobili, delicato, et prope-modum perfectissimo, # utut natus in provincia, in cuius ore linguae nostrae patriae nativus lepor minus personare reputatur; nec unquam in Comitatibus, qui Tibiscum bibunt, commoratus, ubi energiam ejus combibisset, atque puritatem. [#] Quidquid scripsit (scripsit autem non pauca, quamquam desiderio communi longe pauciora) moralia, et poëtica, sacra, et profana, purissimo sensu, saporeque gustuosissimo scripsit. Hic summus e poëtis, praecipue rusticis, seu bucolicis, est, in quo consederunt Gratiae; cujus ex ore locutae sunt Musae Hungaricae; et quem in puritate, sinceritateque gustus omnium aetatum, gentiumque gustui merito opponimus. Deplorant, deplorabuntque semper fatum ejus Musae patriae, quod subit in dicto oppido Rohoncz 18. Decemb. 1779. Pie ut vixit, ita mortuus. Inter Sacrificandum, recitandumque Divinum officium prae nimia cordis teneritudine, cui a minima etiam negligentia, incuriave metuebat, magnis animi cruciatibus angebatur per medios etiam dies; ceterum quietus, ac placidus, mireque facilis, comis, facetus, et in sermone etiam communi ultra id, quod hominibus partium transdanubianarum Tibiscani, Transsilvanique tribuunt, eleganter venustus, natura, virtuteque jucundus, et candidus, qui nihil magis, quam offensionem hominum, praecavere studuit, neque unquam de altero male loqui, audireque sustinuit: ipse quoque domi, forisque carus omnibus, et spectatus. Opera ejus, auro, cedroque, immortalitate certe dignissima, in quibus tot, tantique thesauri linguae *Hungaricae* reperiuntur, sunt sequentia:

<*Istenes jószágra és szerentsés boldog életre oktattatott Nemes Ember;*> seu: *Ad virtutem, et felicem, beatamque vitam institutus homo nobilis.* Ex opere *Josephi Dorelli*, e S. J. Anglice primum scripto, deinde traducto in idioma italicum; nunc in hungaricum. Tirnav. 1748., et Bud. 1749. 4. *Petrus Bod* in Athenis Hungaricis, *Jos. Dorel* facit Jesuitam hungarum, atque: ipsum scripsisse lingua anglica has Comoedias, quas ex italico in hung. verterit *Faludi*; utriusque auctoris hujus fors fictum esse nomen; *Dorelium* esse ingeniosum Satyrae scriptorem; quanti paucis in lineis errores, hallucinationesque! Atrum nempe Jesuitae nomen obfuscavit oculos.

<*Istenes jószágra, és szerentsés boldog életre oktattatott Nemes Asszony.* Utóbb pedig: *az badi, és udvari embereket néző Köz beszédek.*> *Ad virtutem, et beatam vitam instituta mulier nobilis.* Cum *dialogis de vita militari et. aulica.* Ex ejusdem *Jos. Dorell* operibus. Tirnav. 1748.. et Bud. 1749. 4. Scripsit vero Romae 1744.

<*Bölts, és figyelmetes Udvari Ember III. Század.*> *Sapiens, et attentus homo Aulicus,* quem *Baltb. Gratianus* hispan. scripsit. Tirn. 1750–72. 8. Duas Centurias ex germ. 1750 tertiam ex gallico vertit 1775. *Faludi.*

<*Nemes Úrfi.*> *Nobilis Juvenis.* Posonii 1770. 8. vertit Ex *Dorelli* operibus. prodiit Budae in 4. Tirn. 1771.

<Bölts Ember.> # *Sapiens homo*. # <vagy is az erköltses böltseségre vezérő rövid oktatások.> Scripsit Rohontzini 1776. edidit Posonii 1778. 8.

<Szent Ember, vagy is szent életre vezérő Istenes Oktatások.> *Sanctus homo, seu ad sanctam vitam ducentia pia documenta*. Poson. 1773. 8.

<Költeményes Maradványi.> *Analecta poetica*, inter quae numerosa: Carmina tam hungarica, quam latina; Eclogas; Tragoediam *Constantinum Porphyrogenitum*, ex italico in hung. conversam, saepe cum plausu productam. Accedit libellus connotationum, in quo diversa hung. proverbia; bene cohaerentia dicta seu substantiva juncta adjectivis; elegantiores expressiones, seu idiotismos, aut apposita ornantia sermonem; denique falsas narratiunculas diversas legas, <cum his inscriptionibus: *Faludi Ferentz' Énekei. Pásztor Énekei. Konstantinus szomorú játéka. A jegyző Könyve. Magyar Közmondások. Szépen össze illő vezetékek szók. Szép Magyarázatok. Telyhes Mondások.*>

Haec omnia junctim *Nicolaus Révai*, e Scholis olim piis, nunc Clero seculari adscriptus familiaris meus, et ipse insignis poeta, ut communibus votis, collataeque aliquali Viennae 1781. operae meae, ex asse responderet, Jaurini primum 1786. eleganter edidit in 8. maj. tomulis II. typis Josephi Streibig. Dein Posonii 1787. in 8. min. tom. I. typis Antonii Loewe. In praefixa editionibus his praefatione uberius leget *Μουσophilos* Musophilus, quidquid ad notitiam operum, et commendationem Autoris nostri facit.

<Téli Éjszakák, vagy is a téli est időnek unalmait enyhítő Beszéddek.> *Hiemales Noctes, seu horas hiemis vespertinas fallentes Dialogi*. Opus etiam posthumum, quod ex Mss Autoris apud Ecc. condam Sabariensium Praesulem *Joannem Szili* asservatis, laudatus *Révai* edidit Posonii 1787. 8. typis August. Franc. Patzko. Ad exemplum, et incitationem *Révaianam*.

Opera reliqua moralia *Faludiana* edita sunt denuo Posonii apud eundem *Patzko* curante Clero juniore Seminarii Poson. 1787. 8. videlicet: *Nemes Ember. Nemes Asz-szony. Nemes Úrfi*. Et: *Udvári Ember*. ibid. 1791.

Autor noster recudi curavit: *Elementa Geometriae P. Ignatii Gaston Pardies S. J. Graecii*, 1738. 12, cum figg. et praefatione sua.

Scripsit etiam variis occasionibus multas elegantes *Cantilenas* tam latinas, quam germanicas; et inter alia Comoediam actam Ginsii 1751. *Julius Caesar Aegyptus földén, J. in terra Aegypti*.

Paintner Mihály
<CCXLVII.>

Faludi Ferenc

Nemesi rendből származó magyar, aki Németújvárott született – amelyet általában Güssingnek neveznek – Vas vármegye városában, 1704. április elsején. 1720-ban Sopronban felvették a Társaságba, Bécsben a Szent Anna-házban töltötte első próbációjának két esztendejét, majd ezután Grazban, tetszést aratva, elvégezte a hároméves filozófiai tanulmányokat. Azután az alsó osztályban járókat, a grammatika alapjait tanulókat Pozsonyban, a középső és felső osztályosokat pedig Pécsen tanította költészettanra a retorikával együtt. 1730-ban Bécsben először újra matematikai tanulmányokat folytatott, majd teológiát hallgatott négy évig, és nyilvánosan megvédte téziseit. A teológiai tanulmányainak harmadik évében – ennek a provinciának elfogadott szokása szerint – pappá szentelték.

Az előjárók látták, hogy már méltó a rend valamilyen feladatára, és mivel már nagy dicsérettel befejezte tanulmányait, 1735-ben elküldték Budára a Vizivárosba, hogy ott ünnepnapokon magyarul prédikáljon, és a szent papi közösségben szerepet vállaljon. Besztercebányán pedig a harmadik próbációját fejezte be, utána Bécsben erkölcsant tanított hat hónapig. Majd Grazban logikát, fizikát és metafizikát oktatott, és Linzben egy évig matematikát.

Mivel ez a férfi nemcsak tanítása, hanem vallási lelkülete miatt is mindig nagyon kedvelt volt, ezért a bécsi provinciában való tanítás mellett a Pázmáneum magyar kollégiuma ifjú klerikusainak lelki vezetését is rá bízta. Grazban a kollégistáknak egyik gyóntatója volt, Linzben pedig vasárnapokon a templomban a zsenge ifjúságot a hit alapjaiba vezette be. Innen az 1740. év vége felé Rómába indult, ahol a Szent Péter-bazilikában öt évig működött – ahogy mondani szokás – magyar és német nyelvű pápai gyóntatóként. A tétlenségnek nagyon szigorú gyűlölője okosan elkerülte, hogy eltékozzon idején.

Provinciájába visszatérve Nagyszombatban a Szentírást tanította egy éven át.

1747-ben a – Mária Terézia királynő által – Bécsben újonnan alapított nemes ifjak kollégiumában az első minister [aligazgató] lett, aki a ház fegyelmét irányította, egyben a római és a német jog történetét tanította. Hogy hazánk méltán nagyobb dicsőségre jusson, ez a hazánk fia első között volt azok közül, akik elindították ezt a házat, amelyben a haza annyi kiváló nemes ifja nevelkedett,

Azután Nagyszombatban három évig a nyomda, majd ugyanennyi ideig a kőszegi kollégium rektora volt. Pécsen pedig társait két évig a rektor helyetteseként irányította. A Társaságban töltött többi évében Pozsonyban élt, részben Szent Márton temploma melletti székházban, mint a könyvek cenzora.* Főként azonban a jezsuita ház könyveit és a tiltott műveket tartalmazó könyvtár³⁷ melletti kollégiumban élt, és az iskolák felügyelőjeként dolgozott több mint három évig.

Azon szélvész után, amely az egész Társaságot elragadta és tönkretette, a Kőszeg melletti Rohonc kikötőjében keresett menedéket. Irodalmi munkássággal foglalkozott azzal a céllal, hogy anyanyelvének kiművelését mind jobban előmozdítsa, és abban a magányában – idős kora ellenére – annyit tett, hogy kiadott műveivel hazánkban neve örök emlékezetre méltó lett. Sőt egyhangú szavazatával nemcsak azoknak, akiknek a Múzsák és az anyanyelvi ékesszólás a szívügyük, hanem azoknak is, akik valamelyest is a szívükön viselik a nyelvnek kiművelését: kora magyar *Civerőjének* és legnagyobb költőjének nevezték.

Kiváló adottságai voltak, és mind a költészettant, mind az anyanyelvét kiválóan ismerte, ízlése nemes, csodálni való, majdnem teljesen tökéletes. # bár olyan területen született, amelynek beszédjéről azt tartják, hogy anyanyelvünk született szépsége kevésbé hatja át, és nem élt azokban a vármegyékben, amelyek a Tiszát isszák, ahol annak erejét és tisztaságát ihatta volna.[#]

Bármit írt (és nem keveset írt, ámbár a mindenki által vágyottnál sokkal kevesebbet): erkölcsi tanítást, költeményeket, szent és világi témákat, mindezeket rendkívül tiszta érzékenységgel, és válogatott, kipróbált ízléssel írta. Ez a legnagyobb

37 „[...] in Collegio Bibliothecae domesticae, et polemicae”: Kádár Zsófia javaslata szerinti fordításban a *polemicae* Faludi cenzori (*Revisor*) tevékenységére utal, és azokat a külföldről behozott könyveket tartalmazza ez a könyvtári rész, amelyeket a cenzorok elkoboztak. E tevékenységének hangsúlyozására szolgál talán a *Revisor* szó után levő csillag. – Szörényi László idézett tanulmányának első jegyzetében olvashatjuk: „*Librorum revisor* az országba behozott könyveket bírálta el, míg a *cenzor* a kinyomtatásra benyújtott kéziratokat. Sokszor keveredik a két kifejezés.” SZÖRÉNYI 1979, 1–23 – Mi is inkább a „cenzor” szót használjuk, mert a „revizor” szó ma már anyagi ügyekben való ellenőrt jelent.

költőnk, akire a mezei (avagy bukolikus) írásai közben különösen is leszálltak a Múzsák, kinek szájával magyar Múzsák szóltak, és akit nyelvezete tisztasága és őszintesége miatt minden korszak és nép ízlésével méltán összehasonlíthatunk.

A hazai Múzsák megsíratják és meg fogják siratni végzetét, amely elérte őt a fent említett Rohonc városában, 1779. december 18-án. Ahogy istenfélően élt, úgy is halt meg. Szentmise bemutatása és a szent zsolozsma mondása közben szívének igen nagy érzékenysége miatt, melynél fogva a legkisebb hanyagságtól és gondatlanságtól félt, lelkében nagy gyötrelmekről szenvedett félnapokon keresztül; egyébként békés, sőt szelíd, csodálatosan barátságos, udvarias, kedélyes, és a közös beszélgetések közben még annál is jobban elegánsan kedves, mint amit a dunántúli emberekben a Tiszánál és Erdélyben élők oly nagyra tartanak. Belső természetétől fogva vidám és szórakoztató, aki mindennél jobban ügyelt arra, hogy meg ne bántsa az embereket, sőt soha nem tudta elviselni, ha másról rosszat mondtak, mert Faludi otthonában és a közéletben is mindenki iránt kedves és megbecsült volt.

A művei, amelyek aranyhoz, cédrushoz hasonlíthatók, valóban igazán méltók a halhatatlanságra, és bennük a magyar nyelvnek oly sok kincsei találhatók, a következők:

[...]

<Költeményes Maradványi.> *Analecta poetica*, amelyek között vannak mind magyar mind latin énekek, eklogák, *Constantinus Porphyrogenitus* tragédiája, amelyet olaszból magyarra fordított, és többször sikerrel adtak elő. Ehhez járul egy feljegyzésekből álló kis könyv, amelyben különféle magyar mondásokat, jól összeillő szavakat vagy másként: jelzőket főnevekkel, szép magyarázatokat vagy szólásokat, vagy beszédet díszítő szavakat, végül pedig különféle kitalált rövid történeteket olvashatsz <ezekkel a címekkel: *Faludi Ferentz' Énekei. Pásztor Énekei. Konstantinus szomorú játéka. A' jegyző Könyv. Magyar Köz mondások. Szépen őszve illő vezetékek szók. Szép Magyarázatok. Telyhes Mondások*:>³⁸

Ezeket együtt Révai Miklós, piarista majd egyházmegyes pap, meghitt barátom, kiváló költő, hogy sokak kívánságának és valahol Bécsben 1781-ben összegyűjtött munkámnak teljesen megfeleljen, először Győrben, 1786-ban méltón adta ki nagyobb nyolcadrét formában, két kötetben Streibig József betűivel. Majd Pozsonyban, 1787-ben kisebb nyolcadrét formában, egy kötetben, Loewe Antal betűivel. A kiadások előszavaiban bővebben olvashat majd a Μουσoφιλος, a Múzsza szerető, akár a művekre, akár a mi szerzőnk ajánlására vonatkozóan.

[...]

A mi szerzőnk különféle alkalmakra is sok szép éneket írt, latinul és németül egyaránt, és más művek mellett egy színművet, amelyet Kőszegen adtak elő 1751-ben. A címe: *Julius Caesar Aegyptus földén, J. in terra Aegypti*.

Borián Elréd fordítása

38 Paintner Mihály itt Révai második kiadását írja le. Az első kiadásban Révai még Faludi latin nyelvű verseit is közölte. Az első kiadás második kötetében a címek ezek voltak: *Faludi Ferentz' Jegyző könyve. Magyar köz mondások. Szépen illő társ-igék. Szép magyarázatok. Ékes mondások*.

VI.

Katona István: *Historia Critica*³⁹ 1809

Katona a *Historia Critica* című sok kötetes munkájában az általa összegyűjtött történelmi források után a korszakra művelődéstörténeti szempontból jelentős hatású írók rövid életrajzát közölte, és műveiket is felsorolta. Gálos megjegyezte, hogy Katona tévedett Faludi halálának évében, mert 1780-at írt, pedig ellenőrizhette volna Révai első kiadásában.

Faludi Franciscus, Német-Ujvári natus 1704. in. S.I. 4. vota professus 1738. philosophicas disciplinas Viennae, Graecii, Lincii docuit. Subinde Romae quinquennio poenitentibus Hungaris aures praebuit. In patriam reversus, praefuit typographiae Tirnaviensi, collegio Ginsiensi, Scholis et bibliothecae Psoniensi, mortuus 1780.

Faludi Ferenc

Faludi Ferenc Németújváron született 1704-ben. A jezsuita rendben a negyedik fogadalmát 1738-ban tette le. Filozófiai tantárgyakat Bécsben, Grazban és Linzben tanított. Utána Rómában öt évig gyóntatója volt a magyar híveknek. Haza térve előjárója lett a nyomdának Nagyszombatban, a kőszegi kollégiumnak, a pozsonyi iskolának és könyvtárnak. 1780-ban halt meg.

Borián Elréd fordítása

VII.

Johannes Stoeger *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu...*⁴⁰ 1856

Stoeger jezsuita írókról szóló, latin nyelvű lexikonában is eltévesztette Faludi születésének helyét és időpontját. Forrásai, Horányi és Paintner megértetik ennek okát. A legérdekesebb feljegyzett forrás: „Szécheny Könyvtár”. Stoeger az életrajz után felsorolta Faludi műveit, köztük a Révai által közzé tett verseinek mindkét kiadását. A második kiadás idejét rosszul tudja (1788), egy évvel későbbre tette. A felsorolás végén Paintner sorait olvashatjuk rövidített formában: „Sok kiváló ének szerzett még latin és német nyelven, és egy színművet, amelyet Kőszegen adtak elő 1751-ben. Julius Caesar Egyiptomban.”⁴¹

39 KATONA 1809, 39:949–950.

40 STOEGER 1856, 77–78. (A cím fordítása: Az ausztriai jezsuita provincia írói a kezdetektől egészen a mai időkig. Bécs–Regensburg, 1856.)

41 „Confecit etiam plures elegantes cantilenas latinas et germanicas; et Comediam actam Ginsii 1751. Julius Caesar in Aegypto.”

FALUDI FRANCISCUS, Hungarus, Ginsii in Comitatu Castriferrei 1. Apr. 1704. nobili loco natus, et aet. 16. Societati adscriptus, 4 vota professus, Philosophiae ac Theologiae Doctor, illam primo Lincii tum Graecii praelegit. Dein Romam missus, Poenitentarii munus ad S. Petri pro Hungaris quinquennio gessit. Redux Tyrnaviae Scripturam S. exposuit; subin in Collegio Theresiano Minister, Rector Ginsii, Posonii pluribus annis Scholis inferioribus et Bibliothecae praefectus, sublato Ordine vir in vario scientiarum genere conspicuus, linguam patriam adeo excoluit, ut Cicero hungaricus merito adpellaretur. Obiit in oppido Rohoncz, quo se litteris unice vacaturus contulit, vir simul religiosissimus 18. Dec. 1779. aet. 75.

Faludi Ferenc

Faludi Ferenc, magyar, a Vas vármegyei Kőszegen született 1704. április 1-jén. Nemesi családból származik, életének 16. évében lépett a jezsuiták közé, 4 fogadalmat tett, filozófiai és teológiai doktor. Először Linzben, majd Grazban tanított. Ezután Rómába küldték, és ott a Szent Péter-templomnak lett magyar gyónatója öt évig. Visszatérve Nagyszombatban a Szentírást tanította. Majd ezután a Terézianum Kollégiumában aligazgató lett, Kőszegen igazgató, Pozsonyban sok éven át az alsós diákok és a könyvtár előjárója. Miután a rendet feloszlatták, a több tudományban is kiváló férfi anyanyelvének kiművelésében oly mértékben kitűnt, hogy méltán nevezték magyar Cicerónak. Rohonc városában halt meg, ahová visszavonult, hogy egyedül az irodalomnak szentelje magát. A nagyon valóságos férfi 1779. december 18-án halt meg, 75 éves korában.

Borián Elréd fordítása

VIII.

De Backer – Carlos Sommervogel:

*Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*⁴²

1892

Sommervogel Faludi francia nyelvű életrajza és prózai, illetve költői műveinek leírása után a következő, általa felhasznált szerzőket említi forrásának: Horányi, Stöger, Caballero, de Backer.⁴³ Horányitól és Stoegertől vehette át azt a tévedést, hogy Faludi Kőszegen született. Sommervogel a címet és a kiadások pontos adatait magyarul közölte, majd franciára vagy latinra fordította rövidített formában.

42 DE BACKER és SOMMERVOGEL 1892, 3:537.

43 Gálos azt állítja, hogy Sommervogel Páintner félkészben maradt *Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu* [...] című munkáját használta fel a hasonló című, ám az egész jezsuita világra kiterjedő hatalmas munkájában. Erre azonban nem hoz bizonyítékot. Vö. FALUDI 1931, 4.

FALUDI, François, né à Guns (Hongrie), le 25 mars 1704, admis le 14 octobre 1720, enseigna la philosophie à Lintz et à Gratz. Il alla ensuite à Rome comme pénitencier; de retour dans sa patrie, il devint professeur d'Ecriture sainte, recteur de Guns et préfet à Presburg. Après 1773, il se retira à Rohoncz, où il mourut le 18 décembre 1779.

Faludi Ferenc

Faludi Ferenc Kőszegen született (Magyarország) 1704. március 25-én, felvették a rendbe 1720. október 14-én. Filozófiát tanított Linzben és Grazban. Rómába ment gyóntatónak, visszatérve a hazájába a Szentírás tanára lett, rektor Kőszegen és előljáró Pozsonyban. 1773-ban Rohoncra vonult vissza, ahol 1779. december 18-án halt meg.

Hardi Titusz fordítása

FALUDI FERENC VERSEINEK DALLAMAI

Faludi verseinek nem ismerjük kottás lejegyzéseit a költő kézírásával, de még életének idejéből sem. Ennek ellenére tudjuk, hogy több versét énekelték a kortársak; részben állandó dallamokra, részben alkalmyszerűen. A *Nagyszombati kézirat* címlapján is egyértelmű az utalás:

Magyar Enekek. Mindenikének meg vagyon az eő Nótája

Mivel a versek mellett nem található nótajelzés (ami érthetővé tenné e címet), még az sem kizárt, hogy egy különálló kottás forrás társult e verskézírathoz. Sajnos azonban erről sincs tudomásunk.

Ha Faludi verseinek énekelt utóéletét kutatjuk, a szerzőtől távolabbi körben keletkezett források adhatnak támpontokat. Kiemelkedően fontos a fiatal pálos költő-egyházzenesz, Verseghy Ferenc kézírata, *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músának szószati* (Nagyszombat, 1781; STOLL 343. sz.), benne több Faludi-vers egyetlen ismert dallamával. Nem kizárt, hogy némelyiküket maga írta vagy alkalmazta a Faludi-szövegekhez, bár életművében nincs nyoma zeneszerzői alkotásoknak. A dallamok előképe Molnár Antal szerint (1955, 131) a *Die Liederhandschrift des Weingartner Benediktiners P. Meingosus Gaelle* című 1777-es gyűjtemény. A Verseghy-kézirat teljes kritikai kiadása: RMKT XVIII/18, I. 1001–1112, lásd még RMKT XVIII/18, II. 18–19, 45–58). Faludi és Amade László verseinek zenei kapcsolatairól legbővebben: HOVÁNSZKI 2017, további szakirodalommal.

A források további összefüggéseket rejtenek a Faludi-filológia számára. Farkas Pál tanító 1800 körüli kéziratában (STOLL 1087. sz.) egyaránt találunk 1) kottás Faludi-verset, 2) más vershez tartozó hangjegyes dallamot, amely Faludi-nótajelzést old fel, 3) kotta nélküli Faludi-másolatokat és -parafrázisokat. A költő halála utáni első nemzedék számára mind formái, mind tartalmi tekintetben irányadók voltak Faludi munkái. Esetenként nótajelzésként szolgáltak más versekhez, s énekelve valóban közköltészeti szerepet játszottak (bővebben: VOGEL 2020). Az éneklés lehetőségét sejteti továbbá, hogy Faludi több verse bekerült a váci *Énekes Gyűjteménybe* (1799, 1801).

E fejezetben közreadjuk a 19. század első harmadáig terjedő időszakból az összes hangjegyes forrást, amely Faludi-verseket vagy rájuk vonatkozó, kottával azonosítható nótajelzéseket őriz. Néhány esetben hipotetikus dallamokat is bemutatunk, ha valamennyire valószínűsíthető a használatuk. A kottákhoz minden esetben a jelen kiadás főszövegét alkalmaztuk, eredetileg ettől lehettek eltérések. A dallamokat *g*-záróhanggal közöljük, megadva az eredeti hangnemet és a korábbi kiadások lapszámát.

3.

Tavaszi

Királyi mulatság erdőkben sétálni

Faludi énekének nem maradt ránk kottás lejegyzése. Farkas Pál gyűjteményének 1807-es részében *Az örvendeztető Tavaszról. Ex Faludi peripurgatum* címmel, 5 versszakos átköltéssel szerepel. A vers utáni kottasorok üresen maradtak.

A jellegzetes versforma (12, 12, 8, 8, 6, 6) nyomán többféle 18. századi dallam társítható a vershez. A legkorábbi és legvalószínűbb dallamnak Faludi korából csak hangszeres változatait ismerjük (*Apponyi-kódex*, 1730 k.). Szöveggel elsőként Pálóczi Horváth Ádám *Ötödfélszáz Énekek* című gyűjteményében szerepel, részben a *Patyolat a kecur* kezdetű köz-költészeti dal kései változataként, részben Horváth saját szövegeivel (1813, STOLL 639. sz., 7. és 251. sz.). Bartha Dénes megfigyeltében közöljük, megőrizve a moll olvasatot, de jelezzük, hogy a hangszeres változatok és némely népi rokondallam is nagyterces (BARTHA–KISS 1953, 631).

[Ki - rá - lyi mu - lat - ság er - dők - ben sé - tál - ni,
 Ár - nyé - kos Ut - szá - in fel 's a - lá jár - kál - ni,
 Fü - le - mi - le é - nek - lé - sén, Gyön - ge szel - lők le - gye - zé - sén
 Ö - rö - mét ne - vel - ni, Ked - ve sze - rint él - ni.]

4.

Nádasdi

Rettentő Mársnak Fajzati

A dallamot csak Verseghy Ferenc korai kéziratot gyűjteményéből ismerjük, aki *Nádasdi Mársja* címmel másolta le a verset, apró eltérésekkel (RMKT XVIII/18, I. 1065). Dallama Molnár Antal szerint „közismert marsdallam, amit költőnk felhasználott” (1955, 132; közlés: 161, 85/b kottapélda). A jelen átírás Hovánszki Mária közlése, eredeti hangnemből. A dallam sorbeosztása eltér a Faludi-összövegétől, elmarad a zárósor ismétlése.

A vers Farkas Pál gyűjteményében 1807. szeptember 2-ai dátummal, *Az Hét Esztendő's Burkus báboruban Nádasdi híres Generalisnak való Ének. Ex Faludi* címmel szerepel (247). A vers után a kottasorok üresen maradtak, ahogy sajnos a gyűjtemény több más Faludi-énekénél is (lásd például a 3. sz. zenei jegyzetét).

Andante

[Ret - ten - tö Márs - nak Faj - za - ti, Ti bá - tor se - re - gek,
Bel - lo - na i - gaz Mag - za - ti, Jól vi - téz - ked - te - tek!

Meg győz - tük Bur - gus köly - ke - it meg győz - tük Bur - gus köly - ke - it Fe -

jünk - re es - küdt Öl - ve - it Már di - tse - ked - je - tek!]

5. Chlorinda Gyenge Chlorinda

A versnek egyetlen, kissé bizonytalan feljegyzésű dallamát ismerjük a *Világi énekek* című, 18. század végi kis kéziratból (OSZK Kézirattár Analekta 10.357; STOLL 1149. sz., 7a: *Egy Pásztori Ének: de igen szép*). Mind a ritmus, mind a hangmagasságok tekintetében többféle megoldás elképzelhető, egy lehetséges megoldást közölt Hovánszki Mária (2013, 221), a jelen átírás ennek átdolgozása.

[Gyen - ge Chlo - rin - da Hüs Ki - ke - let - ben,

Egy szép Li - get - ben Fel 's a - lá jár.

Si - ess Do - rin - do, Szi - vét e - peszt - ve,

Ke - zét ter - jeszt - ve, Tsak re - ád vár.]

Az éneket szintén egy Faludi-vers követi dallam nélkül: *Más igen szép Ének. Filis nyugszik mély álomban...* (lásd 19. számmal).

7.

Szerentse

A' szerentse Változásin / Tanultt elme nem indul

Farkas Pál tamási jegyző 1807 körüli kéziratában több Faludi-vers társaságában szerepel (21. és 45. sz.), de a szöveg után üres kottasorokkal (245).

8.

Tündér Kert

Mélly álmambul fel serkentem

Dallamát Verseghy Ferenc *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músának szószati* (Nagyszombat, 1781) című ifjúkori kézírata őrzi. Hovánszki Mária átírásában közöljük (RMKT XVIII/18, I. 1003), eredeti hangnem: C-dúr. A négy nagysorból álló zenei strófára két-két Faludi-versszak esik, ahogy például a 11. vers esetében is.

Lente

[Mélly ál - mam - bul fel ser - ken - tem, A' Haj - nal már fel - pi - rult.
Egy vi - rá - gas kert - nek men - tem, A' har - mat - tal meg uj - jult.

Lát - tam mi - ként bon - to - gaty - tya Az Éj se - tét sá - to - rát,

Lu - na Asz - szony mint osz - laty - tya A' Tsil - la - gok tá - bo - rát.]

Verseghy ugyanezt a dallamot adja meg nótaulással a következő Faludi-vershez (*Magos hegyek, szelíd erdők*, címe: *Erdők' Boldogsága*; lásd a 11. sz. zenei jegyzetében). A költő a ciklus végén két további dallamot is feljegyzett, amelyre a 15-ös nagysorokból álló saját és Faludi-versek énekelhetők. Ezeket a következő lapon közreadjuk Hovánszki Mária átírásában az érintett versek szövegével. Mindkettő eredeti hangneme: F-dúr (RMKT XVIII/18, I. 1016).

Lente

[Mély ál - mam - bul fel - ser - ken - tem, A' Haj - nal már fel - pi - rult.
Egy vi - rá - gas kert - nek men - tem, A' har - mat - tal meg új - jult.

Lát - tam mi - ként bon - to - gaty - tya Az Éj se - tét sá - to - rát.

Lu - na Asz - szony mint osz - laty - tya A' Tsil - la - gok tá - bo - rát.]

[Mély ál - mam - bul fel ser - ken - tem, A' Haj - nal már fel - pi - rult.
Egy vi - rá - gas kert - nek men - tem, A' har - mat - tal meg új - jult.

Lát - tam mi - ként bon - to - gaty - tya Az Éj se - tét sá - to - rát,

Lu - na Asz - szony mint osz - laty - tya A' Tsil - la - gok tá - bo - rát.

9.

Utra való

Ne marasszuk el-mehet

Farkas Pál tamási gyűjteményében (1807 k., 239) *Farsangi Nóta* címmel szerepel a Falu-di-vers másolata, de sajnós alatta üresen maradtak a kottavonalak.

10.

Tarka madár

Egy kis Tarka Madár vig kedvében

A 19. század első felében Mátray Gábor (1797–1875) kéziratában bukkan fel a Faludi-ének zongorakíséretes tisztázata, 1749–1803-as dátummal, *Szécsőn (Pest nygyben)* jegyzettel; Nagykáta, Mátray szülőfaluja szinte szomszédos Tápiószecsővel. A kotta nem került bele Mátray egyik dalalbumába sem, bár láthatóan tervezte közreadását. Saját átírásban közöljük, eredeti hangnem: G-dúr (Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár 2969/I. 106–107).

A dallam először jelenik meg nyomtatásban, Csörsz Rumen István átírásában közöljük.

Allegretto

[Egy kis Tar - ka Ma - dár vig ked vé - ben,
Egy gyü - möl - tses kert - nek ment rep - té - ben

Ha én tar - ka Ma - dár vól - nék, En - is ve - led el - re - pül - nék,

Tar - ka Ma - dár!]

11.

Erdő

Magos Hegyek, Szelíd Erdők

A Faludi-vers kottás másolatát nem ismerjük, de nótajelzésként azonosítható, többféle megoldással. Minden esetben négy nagysorból álló dallamot használtak a vershez, így minden zenei strófára két Faludi-strófa esik. A legkorábbi dallam Verseggy Ferenc *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músának szószati* (Nagyszombat, 1781) című kéziratából való. Itt *Erdők' Boldogsága* címmel szerepel kotta nélkül, nótajelzése a 8. sz. (*Tündér kert*) másolatához feljegyzett, mazurka jellegű dallamra utal, amely közvetlenül előtte olvasható (lásd fentebb is). Hovánszki Mária átírásában közöljük, eredeti hangnem: C-dúr (RMKT XVIII/18, I. 1003).

Lente

[Ma - gos He - gyek, Sze - léd Er - dők, Pán Is - ten - nek Sá - to - ra,
Han - tos Hal - mok hi - ves Er - nyők Di - án - ná - nak Ud - va - ra.

Szüz Nym - fák - nak vig Ut - szá - i Ugy tet - szik hogy uj - ju - lok

Dry - a - de - sek Pa - lo - tá - i Ha hoz - zá - tok já - ru - lok.]

Verseghy két további dallamot feljegyzett, amelyre a 15-ös nagysorokból álló saját és Faludi-versek énekelhetők. Ezeket is közreadjuk Hovánszki Mária átírásában az érintett versek szövegével. Mindkettő eredeti hangneme: F-dúr (RMK'T XVIII/18, I. 1016).

Lente

[Ma - gos He - gyek, Sze - léd Er - dők, Pán Is - ten - nek Sá - to - ra,
Han - tos Hal - mok hi - ves Er - nyők Di - án - ná - nak Ud - va - ra.

Szüz Nym - fák - nak vig Ut - szá - i Ugy tet - szik hogy uj - ju - lok

Dry - a - de - sek Pa - lo - tá - i Ha hoz - zá - tok já - ru - lok.]

[Ma - gos He - gyek, Sze - léd Er - dők, Pán Is - ten - nek Sá - to - ra,
Han - tos Hal - mok hi - ves Er - nyők Di - án - ná - nak Ud - va - ra.

Szüz Nym - fák - nak vig Ut - szá - i Ugy tet - szik hogy uj - ju - lok,

Dry - a - de - sek Pa - lo - tá - i Ha hoz - zá - tok já - ru - lok.]

1787-ben Pálóczi Horváth Ádám *Élsz-e még, szép Tiban vára?* kezdetű verséhez nótajelzés-ként használta (*Magyar Músa*, 1787. június 30., 416) „Magas hegyek, szelid Erdők! – Faludiban”. Amennyiben a vers mellett 1813-ban, az *Ötödfejszáz énekek*ben lekottázott dallamot azonosnak tekintjük ezzel, akkor Faludi versével is jogosan párosítható; ugyanerre a *Phyllist* is énekelték Horváth szerint, lásd alább, a 19. sz. dallamainál. Saját átírásban és ritmizálással közöljük (BARTHA–KISS 1953, 245):

[Ma - gos he - gyek, Sze - líd Er - dők, Pán Is - ten - nek sá - to ra,
Han - tos Hal - mok hi - ves Er - nyők, Di - án - ná - nak Ud - va - ra.

Szűz Nym - fák - nak vig Ut - szá - i Ugy tet - szik - hogy uj - ju - lok

Dry - a - de - sek - Pa - lo - tá - i Ha hoz - zá - zok já - ru - lok.]

Farkas Pál, a Tolna megyei Tamásiban élő nótárius egyik saját alkalmi verséhez nótajelzés-ként adta meg Faludi versét 1807-ben: *Oh Böltsesség Szűz Leányi jer menyünk el Setálni*. Ad Notam: *Magas Hegyek Szelid Erdők* &c. Farkas Pál az 1773 és 1810 között összeírt gyűjteményben (STOLL 1087. sz.) több esetben lekottázta a szöveg végén a nótautalásban megadott dallamot, így a Faludi-vers általa ismert dallamát is. Ez 4×15 szótagú sorokból áll, tehát Faludi verséből két-két versszak tartozik egy dallamstrófához. Az eredeti kéziratban így szerepel a dallam:

Első ízben Domokos Pál Péter közölte ritmushűen (1981, 70). Alább az ő közlése és a kézirat nyomán adjuk közre (eredeti záróhang: g). A dallam a felső szőlamban van. Feltehetőleg eredetileg 3/4-es lüktetése volt a dallamnak, átírásunk ezt követi.

[Ma-gos he - gye-k, Sze - líd Er - dők, Pán Is - ten-nek sá - to ra,
 Han-tos Hal - mok hi - ves Er - nyők, Di - án - ná - nak Ud - va - ra.
 Szűz Nym-fák - nak vig Ut - szá - i Ugy tet - szik hogy uj - ju - lok
 Dry - a - de - sek Pa - lo - tá - i Ha hoz - zá - tok já - ru - lok]

Farkas gyűjteményében ugyanerre a dallamra alternatív nótajelzésként egy másik vers is utal (227, *A meg Sértődött Szomorú Szívnek Sobajtása; Oh te örömdetes regvel*).

13.

Szakáts Enek.

A' Szakátsnak jól van dolga

Farkas Pál gyűjteményében (1807 k., 240–241) *Mulatságra való. A szakátsok étel módjáról* címmel, *Ex Faludi* jelöléssel szerepel a vers másolata, „Ad Notam: Strasburgeris”. A vers után a kottavonalak üresen maradtak.

A Strassburger egy 18. század végi népszerű tánc típus, amelynek több dallamváltozata eljutott Közép-Európába. Pálóczi Horváth Ádám ennek rokonára írta közkedvelt *Értbetetlen énekét* (*Csipkebokor, kormos agyag...*), ennek metruma azonban eltér Faludi énekétől.

A legvalószínűbb a *Midőn szeretőjét várja* kezdősorral ismert altípus (BARTHA 1935, 132. sz.), bár ennek a strófaszerkezete sem azonos: 15, 15, 7, 7, 15. Az első 7-es sorban egy szótagot pótlólag elhelyezve ráénekelhető a *Szakáts Enek*. A dallamot rugalmasan használták, pl. a Himfy-strófához is hozzáigazították az 1830-as években, lásd HOVÁNSZKI 2006, 43. sz. dallam. Népi változatai közt *A bolhának jól van dolga* szövegkezdet is előfordul, valószínűleg Faludi versének közköltési parafrázisa nyomán. Ez a dallamtípus és a vers tartós kapcsolatára utal. (Bővebben: BARTHA–KISS 1953, 515–516.) Saját átírásunk az *Ötödfele száz Éneke* (1813, 29. sz., *Jön Napoleon hadával*) dallamán alapul, de egyenletes nyolcadokkal, mint az 1830-as évekbeli változatok (uo., 515). A kottát lásd a következő lapon.

E dallamra Faludi *Phyllis* című versét is ráénekeltek, lásd a 19. sz. dallamai között.

16.

Remete

A' kemény kösziklák kietlen kebelében

A Faludi-ének dallamát csak Verseggy Ferenc *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músá-nak szózáti* (Nagyszombat, 1781) című kéziratából ismerjük (IX. Hetedik Ének. Remete). Az 1–2. sor utolsó üteme három szótagra rövidül: *kebelében* helyett *keblében*; *mély öblében* helyett *öblében*; e módosítást a többi versszakban is megtartja. Hovánszki Mária átírásában közöljük, eredeti hangnemben (RMKT XVIII/18, I. 1049).

A vers másolata Farkas Pál gyűjteményében is megtalálható (1807. augusztus 27-ei keltezéssel, 224), de üresen hagyott kottasorokkal.

19.

Phyllis

Phyllis nyugszik, mély álomban

Faludi versei közül ennek a dalnak ismerjük a legtöbb kottás feljegyzését az 1780-as évektől csaknem 1840-ig. A dallamok rokonságba állíthatók, de nem azonosak sem a melódia, sem a ritmika tekintetében (vö. BARTHA–KISS 1953, 566; HOVÁNSZKI 2013, 82–83). Ez az alternatív megoldások lehetőségét jelzi a 4×15-ös metrumú, hosszúsoros dalok éneklésekor. Az alábbiakban időrendben közöljük a vers kottás feljegyzéseit, Bartha Dénes áttekintése és saját adataink nyomán.

I. Verseghy Ferenc: *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músának szózat* (Nagyszombat, 1781), Ötödik Enek. *Sokféle szíveknek vágyakodási*. Kotta nélkül feljegyzett szöveg, nótajelzése a sorozat nyitó darabjára utal (*Tündér kert*, kötetünkben 8. sz.), amelyre több Faludi-vers ráénekelhető. Hovánszki Mária átírásában közöljük, eredeti hangnem: C-dúr (RMKT XVIII/18, I. 1003).

Lento

[Phil-lis nyug-szik mély á-lom-ban, A' szép Phil-lis el-me-rült.
I-me A-mor jött a-zom-ban; Lop-pal ól-da-lá-hoz ült.
Fél-re té-szi Teg-zét I-vét, Egy nyi-lá-val u-tat nyit,
Es ki lop-ja Phyl-lis szí-vét Kít se-bes-sen el-is vitt.]

II–III. Verseghy két további dallamot feljegyzett a 15-ös nagysorokból álló, már lemasolt saját és Faludi-versek énekléséhez. Ezeket is közreadjuk Hovánszki Mária átírásában. Mindkettő eredeti hangneme: F-dúr (RMKT XVIII/18, I. 1016).

A kottákat lásd a következő lapon.

Lento

[Phil-lis nyug-szik, mély á-lom-ban A' szép Phil-lis el-me-rült.
I-me A-mor jött a-zom-ban; Lop-pal ól-da-lá-hoz ült.
Fél-re té-szi Teg-zét, I-vét, Egy nyi-lá-val u-tat nyit,
Es ki lop-ja Phyl-lis szi-vét Kit se-bes-sen el-is vitt.]

[Phil-lis nyug-szik, mély á-lom-ban A' szép Phil-lis el-me-rült.
I-me A-mor jött a-zom-ban; Lop-pal ól-da-lá-hoz ült.
Fél-re té-szi Teg-zét I-vét, Egy nyi-lá-val u-tat nyit,
Es ki lop-ja Phyl-lis szi-vét Kit se-bes-sen el-is vitt.]

II. Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz Énekek* (1813) STOLL 639. sz., 117. sz. *A' tolvaj Amor* címmel Faludi versének első szakaszát jegyzi fel, melodiáris dallammal. Távoli rokona az 1830-as években: *Nem hibáztál, tegyes Amor* (BARTHA–KISS 1953, 566). Ritmusát a változatok alapján rekonstruáltuk, saját átírásban közöljük (uo., 248):

[Phil - lis nyug - szik, mély á - lom - ban A' szép Phil - lis el - me-rült.
I - me Á - mor jött a - zom - ban; Lop - pal ól - da - lá - hoz ült.

Fél - re té - szí Teg - zét I - vét, Egy nyi - lá - val u - tat nyit,

Es ki lop - ja Phyl - lis szí - vét, Kit se - bes - sen el - is vitt.]

Horváth Ádám jegyzete a Faludi-vershez: „Lehet énekelni arra is: Gyermekeitől meghevülve”. Ez az *Ötödfélszáz Énekek* 112. darabja, *Ámor panasza* címmel (valószínű szerzője Kazinczy Klára). Szintén kottával szerepel, s több más vershez is nótajelzésként szolgál (BARTHA–KISS 1953, 565). A német eredetűnek tűnő dallamot saját átírásban és ritmizálással közöljük (uo., 245):

[Phil - lis nyug - szik, mély á - lom - ban A' szép Phil - lis el - me-rült.
I - me A - mor jött a - zom - ban; Lop - pal ól - da - lá - hoz ült.

Fél - re té - szí Teg - zét I - vét, Egy nyi - lá - val u - tat nyit,

Es ki lop - ja Phyl - kis szí - vét Kit se - bes - sen el - is vitt.]

IV. *Kottás énekeskönyv* (19. század első fele) STOLL 862. sz., MTAK KIK Kt. RUI 4r, 406. [8. sz.] Modern kottatírás, a dallam a *Triste valedico Musis* (*Ó, Tibannak riadó leánya*) dallamtípusával rokon, talán abból szerkesztették. Modern átírása: Kodály-Rend KR_03217r (https://db.zti.hu/kr/jpg/Kodaly_04134_D030_03187-03264_KR_03217r.jpg) Saját átírásban közöljük, eredeti hangnem: B-dúr (vö. HOVÁNSZKI 2013, 227).

A kotta a következő lapon.

[Phil-lis nyug-szik mély á - lom - ban A' szép Phil-lis el - me - rült.
I - me A - mor jött a - zom - ban; Lop - pal ól - da - lá - hoz ült.

Fél - re té - szi Teg - zét I - vét, Egy nyi - lá - val u - tat nyit,

Es ki lop - ja Phyl-lis szi - vét, Kit se - bes - sen el - is vitt.]

V. *Demjén Sámuel-énekeskönyv* (19. század első fele) STOLL 844. sz., MTA KIK Kt. RUI 8r 206/54. 8. sz. Ritmizálatlan, melodiáris kotta, talán egy korábbi forrás másolata, valószínűleg Sárospatakról vagy Erdélyből. Faludi verse három szakasszal szerepel. A dallam modern átírása: Kodály-Rend KR_07477r (https://db.zti.hu/kr/jpg/Kodaly_09585_D068_07402-07478_KR_07477r.jpg). Saját átírásban közöljük a valószínű 3/4-es ütemezéssel, de páros metrum is elképzelhető.

[Phil-lis nyug-szik, mély á - lom - ban A' szép Phil-lis el - me - rült.
I - me A - mor jött a - zom - ban; Lop - pal ól - da - lá - hoz ült.

Fél - re té - szi Teg - zét I - vét, Egy nyi - lá - val u - tat nyit,
Es ki lop - ja Phyl-lis szi - vét Kit se - bes - sen el - is vitt.]

21.
Forgandó Szerentse
Fortuna szekerén okossan ülly

Farkas Pál tamási jegyző 1800 körüli versgyűjteményében több Faludi-vers társaságában szerepel (7. és 45. sz.), de a szöveg után üres kottasorokkal (244–245).

25.
Méltóságos Vitéz Gróff Nádasdi Ferentz Horváth-Országi Bánnak...
Amig engedte

Verseghy Ferenc *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músának szózáti* (Nagyszombat, 1781) című kéziratában a hangjegyes Faludi-másolatok között szerepel, de kotta vagy nótautalás nélkül ([XXVI]; RMKT XVIII/18, I. 1066: *Nádasdi Koporsó verse*).

A *Dávidné Soltári* című versgyűjteményben (1790–1791, Sárospatak–Erdély, STOLL 393. sz.) fennmaradt egy kezdetleges kottaírási dallam a vershez *CXLV. Nóta: Ama nagy birü Nadásdi Generálisnak Epitaphiuma* címmel. A kéziratot másolatok többségéhez hasonlóan 6-osra bővíti az 5-ös sorokat. A dallamot Szabolcsi Bence rekonstrukciója nyomán kisebb módosítással saját átírásban közöljük, a ritmusértékeket kétszeresére bővítve (SZABOLCSI 1955, 76 f* kottapélda, eredetileg D-finalis, 3/8-ban).

[A - med - dig en - ged - te, a - ki szám - ba vet - te

Em - ber - nek é - le - tét; Ha - lá - lát e - se - tét

A nagy Is - ten.]

37.

A' Feszülethez

Szüzek Iffjak sírjátok / Keresztények sírjátok

A közismert nagyheti ének dallama – Faludi versei közül egyedülként! – nyomtatott kiadásban is megjelent Bozóki Mihály *Katolikus kar-béli kótás énekes könyv* (Vác, 1797, 154) című énekeskönyvében. A kezdősor az elterjedtebb változatot követi: *Keresztények, sírjátok*. Saját átírásban közöljük, a diézis tőlünk. Eredeti hangnem: F-dúr.

A gyűjtemény egyik forrásában, Bozóki Mihály 1775 körüli kéziratában még nem szerepel dallam a vers mellett (STOLL 1091. sz., 132, *Keresztények, sírjátok*).

Az ének bekerült Szentmihályi Mihály *Egyházi énekes könyvébe* is, *Nóta. Tulajdon* jelöléssel (1797, I. 129, *Keresztények sírjátok*), de ez a kiadvány csak szövegeket közölt. A gyűjtemény kottás anyaggyűjtéséhez tartozó egyik kéziratban viszont szerepel a dallam: Szentmihályi Mihály, *Az Egri Püspöki Megye Énekes Könyvének Első Részében foglalt énekek tulajdon nótáinak cottizatioi* (1790 k., Eger, Főegyházmegyei Levéltár A. V. 914; 22, 71. sz.; a kiadatlan változat fényképét Kővári Rékának és Szádóczki Verának köszönjük). A dallamív meg egyezik a Bozóki-féle változattal, de 3/4-es ütemezést ad. Saját átírásban közöljük, eredeti hangnem: F-dúr.

A fenti dallam közelebb áll a világi változathoz, amely *Nem vélt szívem panasza* kezdettel számos kollégiumi forrásból ismert a 18. század végéről (BARTHA 1935, 4. sz.; DOMOKOS–PAKSA 2016, 132. típus, 212). A *Dőri énekeskönyvben* (1763–1774) *Jertek, keresztény hívek* nótatajlazzal szerepel Faludi verse (lásd kötetünk illusztrációi között); ennek a népéneknek nem ismerjük kottás feljegyzését.

A Faludi-vers a régi kezdősorral (*Szűzek Ifjak sirjatok*) nótajelzésként szerepel 1800 körül Farkas Pál tamási gyűjteményében egy átköltéshez, amely Jephte énekeként hangzik el (216, *Ploratus Filiae Jephte; Leán Társok Sirjatok*). A vers alatti kottasorok üresen maradtak.

A világi kapcsolatokhoz tartozik, hogy a Faludi-énekből profán travesztiák is készültek a 18–19. században (pl. a *Kocsonya Mihály házassága* című komikus közjáték betétdala, Kresznerics Ferenc gúnyverse a Dunántúlt 1809-ben megszálló kakasok, azaz francia katonák ellen stb.). Azt, hogy ezeket milyen dallamra énekelték, sajnos nem jelölik a források.

44.

A' Hajnal

A szép hajnal mihelyt hasad

Dallamát első ízben Verseghy Ferenc jegyezte le *A Parnassus Hegyén zengedező Magyar Músának szózat* (Nagyszombat, 1781) című kéziratába, ahol *Hajnali üdö* címmel szerepel (RMKT XVIII/18, I/1006–1007). Molnár Antal (1955, 159, 80/b kottapélda) kapcsolatba hozza egy osztrák dallamtípussal, amely például W. A. Mozart C-dúr hegedűszonátájában is megtalálható (uo., 80/c kottapélda). Hovánszki Mária átírása nyomán közöljük, eredeti hangnem: F-dúr.

Lente

[A' szép haj - nal mi - helyt ha - sad, min - de - nek meg - új - júl - nak;
a' se - tét - ség gyor - san sza - lad, er - dők meg - ví - dá - mul - nak.

A' ma - dár - kák fel - ser - ken - nek, rá - zo - gaty - tyák szár - nyo - kot;

é - nek - lés - re ké - szül - get - nek, pró - bál - gaty - tyák tor - ko - kot.]

1807-ben, Farkas Pál gyűjteményében a vers kotta nélkül szerepel, de *Nota Propria* ('saját dallamára') nótajelzéssel (232–233), majd ezt követi *A' Hajnal* dallamára visszautalva az *Erdő* (kötetünkben 11. sz.). A „kereszténótajelzés” szerint a kéziratban egy alkalmi vershez már lekottázott dallamra nemcsak az *Erdőt* énekelték, hanem *A' Hajnalt* is. Ez utóbbi vers strófái négy nagysorból állnak, így csak egy szakaszt kell énekelni egy dallamstrófára. Az általunk javasolt 3/4-es ritmizálást itt is követjük.

A kottát lásd a következő lapon.

[A' szép haj - nal mi - helyt ha - sad, min - de - nek meg - új - jul - nak,
a' se - tét - ség gyor - san sza - lad, er - dők meg - ví - dá - mul - nak.
A' ma - dár - kák fel - ser - ken - nek, rá - zo - gaty - tyák szár - nyo - kot,
é - nek - lés - re ké - szül - get - nek, pró - bál - gaty - tyák tor - ko - kot.]

Az *Erdő* az alábbi bevezetéssel szerepel Farkasnál:

Az Faludi jó Vers szerző össze szedegettetet, s könyvben ki nyomtattatot Énekei közöt ezen aláb irt Enek is a többi közöt találtatik, a mint láttatik, a föllül irt régi énekből vagyon a követés. (233)

Ezzel azt sugallja a feljegyző, hogy véleménye szerint *A' Hajnal* korábbi, mint az *Erdő*, amely ennek „követésével” készült.

A 19. század első felében Mátray Gábor kéziratában is felbukkan a Faludi-ének zongorakíséretes tisztázata, 1804-es dátummal, *Nagykáta, Szecső, Pest* megjelölésével. Nagy-káta Mátray szülőfaluja volt, ahol ezt gyerekkorában hallhatta. A kotta nem került bele Mátray egyik dalalbumába sem. Az eredeti kéziratból, saját átírásban közöljük, eredeti hangnem: F-dúr (Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár 2969/I. 465–466).

Andante

A' szép haj - nal mi - helyt ha - sad, min - de - nek meg új - jul - nak,
a' se - tét - ség gyor - san sza - lad, er - dők meg - ví - dá - mul - nak.
A' ma - dár - kák fel - ser - ken - nek, rá - zo - gaty - tyák szár - nyo - kot,
é - nek - lés - re ké - szül - get - nek, pró - bál - gaty - tyák tor - ko - kot.

Mátray a kézirat 565–566 lapjaira ismét feljegyezte a dallamot, ugyancsak ének–zongora tisztázatlanban, F-dúrban, Csokonai Vitéz Mihály *Szegény Zsuzsi, a táborozáskor* című versével, 1804–1830 datálással, *Debreczen. Nagykáta. Pécs. Pest. Rábaköz. Sárospatak. Szecső* megjelölésével. A Csokonai-szöveg után az alábbi jegyzetet olvashatjuk:

E' melodia 1804ben valóban már divatos volt, de tudtommal „a' szép hajnal mi-ként hasad” szövegre énekeltetett. Kérdés már most: Csokonai e' szövege kész volt-e már 1804-ben, vagy csak későbbben alkalmaztatott e' dallamra. (567)

A történeti adatok szerint e dallamot a 19. század elejétől széles körben használták Csokonai verséhez, talán eredetileg is erre készült. Bővebben: HOVÁNSZKI 2013, 340. Faludi versével csak Mátray feljegyzését ismerjük.

45. Nem mind vígaság a' vígaság Azonn senki ne építsen

Farkas Pál gyűjteményében 1807 körül *A vígaság nem mind Vígaság* címmel található Faludi szövege, de jelentősen átköltve, 9 versszak terjedelemben („Ex Faludi perpuratum”, 243–244). A vers utáni kottasorok kivételesen nem maradtak üresek, így alább közreadhatjuk. Első ízben Domokos Pál Péter közölte (1981, 63–64, dallam: 75, 18. sz.). Farkasnál a versszakok Faludi strófáinak csak négy-négy sorát tartalmazzák, így a dallam is csak félszakasznyi, néhol kísérszólamokkal. Az eredeti hangnem: G-dúr.

[A - zonn sen - ki ne é - pít - sen, hogy en - gem lát vi - gad - ni,

mert ö - rő - met a' hol nin - csen, né - ha le - het mu - tat - ni.]

Farkas Pál kéziratában itt újabb két Faludi-vers következik a szerencséről, de üres kottasorokkal (lásd a 7. és 21. vers dallamjegyzetét).

Csörsz Rumen István – Hovánszki Mária

V. MUTATÓK

V. 1.

Bibliográfia

V. 1. 1. Faludi-művek kiadásai

- FALUDI 1786 (R1) FALUDI Ferentz'. *Költeményes Maradványi*. Egybe szedte, 's elő beszédekkel, jegyzésekkel, és szükséges oktatásokkal meg bővítve közre bocsátotta A' Magyar Költeményes Gyűjtemény' öregbedésére RÉVAI Miklós, I–II. Győrött, 1786–1787.
- FALUDI 1787 (R2) FALUDI Ferentz'. *Költeményes Maradványi a' Jegyző könyvvel együtt. A' Költeményes Gyűjtemény'* öregbedésére egybe szedte, és közre bocsátotta RÉVAI Miklós, Második megjobbított nyomtatás, Pozsony, 1787.
- FALUDI 1824 FALUDI Ferentz'. *Versei*. Kiadta BATSÁNYI János, Pestenn, 1824. Petrózai Trattner János' betűivel és költségével. Faludi versei: 1–132; *Toldalék*. 133–263.
- FALUDI 1853 FALUDI Ferenc. *Minden munkái*. Eredeti kéziratok és kiadások után a szerző életrajzával kiadta TOLDY Ferenc, Pest, 1853. Nemzeti Könyvtár (kéthasábos könyv). *Verses költemények* 861–916.
- FALUDI 1854 FALUDI Ferencz. *Versei*. TOLDY Ferenc által. Pest, 1854. (A szöveg megegyezik az 1853-as kiadással, csak a tördelés más.)
- FALUDI 1900 FALUDI Ferencz. *Versei*. Összeszedte és jegyzetekkel kísérte NÉGYESY László, Budapest, Franklin Társulat, 1900, Olcsó Könyvtár. Négyesy tanulmányai a kötetben: *Faludi Ferencz* 1–14., *Faludi Ferencz költeményei* 17–94., *Faludi verseinek eredeti kézíratai, másolati kiadásai*, 95–122; *Jegyzetek egyes versekhez*, 123–173; *Függelék*, 174–179. (A kis alakú könyv mindegyik fő részét új számozással kezdi. *Faludi Ferencz versei* a harmadik rész.)
- FALUDI 1904 FERENCZI Zoltán, bevezette és kiadta. *A Régi Magyar Költészet II. Faludi – Gradányi – Virág*. Remekírók Képes Könyvtára 24. Budapest, 1904.
- FALUDI 1931 FALUDI Ferenc. *Caesar Aegyptus földjén Alexandriában*. Szomorújáték 5 felvonásban. (1749.) Kéziratból kiadta és bevezetéssel ellátta GÁLOS Re-

zsó, Győr, 1931. Különnyomat a győri Női Felső Kereskedelmi Iskola 1930. évi Értésítőjéből – (A Paintner-féle latin életrajz: Uo. 4–7.)

- FALUDI 1979 Franz FALUDI. *Gedichte*. Ungarisch/deutsch, Burgenländischer PEN-Club megbízásából kiadta, az utószót írta Franz PROBST. Eisenstadt, 1979. (Karl Semmelweis nyersfordítása alapján fordították: Anni PIRCH, Josef DIRNBECK, Rüdiger HAUCK, Eugen MAYER, H. St. MILLETICH, Erwald PICHLER. – nem teljes kiadás, néhány Faludi-vers hiányzik.)
- FALUDI 1985 FALUDI Ferenc. *Fortuna székerén okossan ül, Versek, Téli éjszakák*. Kiad., bev., utószó VARGHA Balázs. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985.
- AMADE–FALUDI 1996 AMADÉ László és FALUDI Ferenc *versei*. Válogatta, szerkesztette, az utószót írta MEZEI Márta, Budapest, Unikornis Kiadó, 1996. A Magyar Költészet Kincsestára, 42.
- FALUDI 1992 DOBRI Mária és KOVÁCS Mihály, kiad., bev. *Forgandó Szerentse: Faludi Ferenc 1704–1779 kéziratos versesfüzete*. Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár, 1992. Változatlan utánnyomás: 2004.
- RMPE 8/1–2 FALUDI Ferenc. *Prózai művei*. S. a. r. VÖRÖS Imre, a latin nyelvű szövegeket gondozta URAY Piroska. 2. köt. Régi magyar prózai emlékek 8. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991. (A latin nyelvű versek: 939–965, fordításuk: 1061–1082.)

V. 1. 2. Szakirodalom

- ALSZEGHY 1943 ALSZEGHY Zsolt. „Szakolczai István daloskönyve.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 53 (1943): 306–310.
- BARTHA 1935 BARTHA Dénes, sajtó alá rendezte. *A XVIII. század magyar dallamai: Énekelt versek a magyar kollégiumok diák-melodiáriumaiból (1770–1800)*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1935.
- BARTHA–KISS 1953 *Ötödfélszáz énekek. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. Kritikai kiadás, jegyzetekkel*. Sajtó alá rendezték BARTHA Dénes és KISS József. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953.
- BÁTHORY 2013 BÁTHORY Orsolya. „Faludi Ferenc ismeretlen latin nyelvű verse Batthyány József esztergomi érsekhez.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 117(2013): 201–205.
- BATSÁNYI 1961 BATSÁNYI János. *Prózai művek II*. Sajtó alá rendezte KERESZTURY Dezső és TARNAI Andor. Batsányi János összes művei 3. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961.

- BENE 2021 BENE Sándor. *A harmadik szíren: Zrínyi Miklós költészete*. Osiris monográfiák. Budapest: Osiris Kiadó–Gondolat Kiadó, 2021.
- BÍRÓ 1998 BÍRÓ Ferenc. „Faludi Ferenc (1704–1778)”. In BÍRÓ Ferenc. *A felvilágosodás korának magyar irodalma*, 36–41. Budapest: Balassi Kiadó, 1998.
- BORIÁN 2016a BORIÁN Elréd. „Emelkedő stációk: Faludi Ferenc *A’ Feszületbe* című versének kontextuális értelmezése.” *Pannonhalmi Szemle* 14, 3. sz. (2016): 85–93.
- BORIÁN 2016b BORIÁN Elréd OSB. „Faludi Ferenc költeményeinek másolatai a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban és Paintner Mihály (ex)jezsuita Faludi-életrajza”. *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője* 4 (szerk. DÉNESI Tamás) (2016): 71–87.
- BORIÁN 2016c BORIÁN Elréd. „Faludi Ferenc kötetkompozíciója a kéziratok és a kiadások tükrében. I.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 120 (2016): 503–527.
- BORIÁN 2017 BORIÁN Elréd. „Faludi Ferenc kötetkompozíciója a kéziratok és a kiadások tükrében. II.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 121 (2017): 372–391.
- BORIÁN 2023 BORIÁN Elréd. „Faludi Ferenc költészetének jellemzői és kiadásainak értelmezése: Egy készülő kritikai kiadás előhangja.” *Vasi Szemle* 77, 4. sz. (2023): 445–451.
- CSÁSZÁR 1903 CSÁSZÁR Elemér. „Faludi Ferenc költészete.” *Egyetemes Filológiai Közlemény* 27 (1903): 15–32, 113–127.
- CSETRI 1979 CSETRI Lajos. „*Faludi Ferenc VI. ecloga*”. In *A régi magyar vers*, szerkesztette KOMLOVSZKI Tibor, 425–447. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.
- CSÖRSZ 2016 CSÖRSZ Rumen István. *A kesergő nimfától a fonóbázi dalokig: Közköltészeti hatások a magyar irodalomban 1700–1800*. Irodalomtudomány és kritika: Tanulmányok. Budapest: Universitas Kiadó, 2016.
- CSÚRY 1910 CSÚRY Bálint. „Faludi idilljeihez.” *Magyar Nyelv* 6 (1910): 415–418.
- DE BACKER – SOMMERVOGEL 1892 DE BACKER és Carlos SOMMERVOGEL. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. 3 köt. Paris, 1892.
- DIVALD 1930 DIVALD Kornél. „Szent Imre ábrázolások és ereklyéi.” In *Szent Imre Emlékkönyv: Halálának kilencszázados évfordulójára*. Szerkesztette HARSÁNYI Lajos és TORDAI Ányos, 181–191. Budapest: Szent István Társulat, 1930.
- DÓBÉK 2022 DÓBÉK Ágnes. „Faludi Ferenc Constantinus-drámájának forrásáról.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 126 (2022): 72–82.

- DOMOKOS 1981 DOMOKOS Pál Péter, „»Uj énekek – amellek Farkas Pál tamási nótárius által költek üdőről üdőre 1773 és 1810 között.«” *Zenetudományi Dolgozatok* (1981): 47–76.
- DOMOKOS–PAKSA 2016 DOMOKOS Mária és PAKSA Katalin. „*Vígsággal zeng Parnassusnak magas teteje*”: 18. századi kottás források és a magyar zenei néphagyomány / „*The High Peak of Mount Parnassus Resounds with Delight*”: 18th-century musical sources and the Hungarian folk music tradition. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2016.
- FEDERMAYER 2011 FEDERMAYER István. „*Isten áldjon még egyszer!*”: Révai Miklós és Paintner Mihály levelezése 1782. április 18.–1806. március 14. Szerkesztette, a szöveget gondozta, bevezető NEMESNÉ MATUS Zsanett. Győr, 2011.
- FIGULA 2021 FIGULA János. „Editor Poetarum Hungaricorum»: Révai Miklós Faludi-kiadásai”. In *Kéziratosság és nyomtatott kultúra a régiségben*, szerkesztette KOVÁCS Annamária, MOLNÁR Annamária, VIRÁG Csilla, VITKAI Nóra és VRABÉLY Márk. Fiatal kutatók konferenciája. 133–172. Budapest: Reciti Kiadó, 2021.
- GÉFIN 1932 GÉFIN Gyula. „Batsányi János és Bitnitz Lajos levelezése.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 42 (1932): 67–83.
- GÉFIN 1940 GÉFIN Gyula. *Faludi Ferenc 1704–1779*. Budapest: Pray Rendtörténet-írói Munkaközösség, 1942. Kiadványok Jézus Társasága Magyarországi Történetéhez: Tanulmányok 15.
- GÉFIN 1970 GÉFIN Gyula. „Ismeretlen adatok Faludi Ferenc életéből.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 74 (1970): 352–354.
- GYÁRFÁS 1911 GYÁRFÁS Tihamér. „Faludi Ferenc élete.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 20 (1910): 1–15, 129–141, 398–427. – Különnyomat: Budapest, 1911, 1–59.
- HOLLÓSY 1898/1899 HOLLÓSY Béla. „Faludy Ferencz élete és költészete.” *A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló nagykarolyi r. kath. főgymnasium értesítője* (1898/1899): 10.
- HORÁNYI 1775 HORÁNYI, Alexius. *Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum*. Bécs, 1775, 1:661–662.
- HORÁNYI 2016 HORÁNYI Elek. *Levelezése*. Kiadja SZELESTEI N. László. Pázmány Irodalmi Műhely: Források. Budapest: MTA – PPKE Barokk Irodalmi és Lelkiségi Kutatócsoport, 2016.
- HORVÁTH 1978 HORVÁTH János. *A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig* [1927]. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978.

- HOVÁNSZKI 2006 HOVÁNSZKI Mária. „Csokonai-dallamok” és forrásaik”. *Magyar Zene* 44 (2006): 331–358, 439–479.
- HOVÁNSZKI 2013 HOVÁNSZKI Mária. *Csokonai és az érzékeny énekelt dalköltészet*. Csokonai könyvtár 53. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2013.
- HOVÁNSZKI 2017 HOVÁNSZKI MÁRIA. „Faludi Ferenc és Amade László formaújításai”. In *Zenei repertoár és zenei gyakorlat a 18. századi Magyarországon*. Szerkesztette SZACSVAI KIM Katalin, 289–302. Műhelytanulmányok a 18. század zenetörténetéhez 2. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, 2017.
- ILLYEFALVI VITÉZ 1894
ILLYEFALVI VITÉZ Aladár. *Faludi Ferenc élete és költészete*. Budapest, 1894.
- JANKOVITS 2001 JANKOVITS László. „Könyvtári utazás (Faludi Ferenc és a Klimó Könyvtár).” In *A Klimó-könyvtár a tudományos kutatások szolgálatában: A 2001. szeptember 28-án megrendezett konferencia előadásai*, szerkesztette CSÓKA-JAKSA Helga, 91–100. A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 3. Pécs: Pécsi Egyetemi Könyvtár, 2001.
- KATONA 1802 KATONA, Stephanus. *Historia critica regum Hungariae*, 39. kötet. Buda, 1802.
- KNAPP 2010 KNAPP Éva, „Történetek az Szűz Máriáról (Szövegkritika, szerzőség, műfaj, források).” *Irodalomtörténeti Közlemények* 114 (2010): 487–519.
- KNAPP 2022 KNAPP Éva, „Egy újabb ismeretlen nagyszombati nyomtatvány Faludi Ferenc versével (1767).” In *Doromb: Közköltészeti tanulmányok* 10, szerkesztette CSÖRSZ Rumen István, 233–245. Budapest: Reciti Kiadó, 2022.
- KOLTAY-KASTNER 1959
KOLTAY-KASTNER Jenő. „Faludi Ferenc idegen nyelvű versei és jegyzetei.” *Filológiai Közöny* 5, 1–2. sz. (1959): 129–142.
- KOVÁCS M. 1994 KOVÁCS Mihály. „Faludi Ferenc és Amadé Antal költészetének kapcsolata.” In *Faludi Ferenc 1704–1779*, 35–42. Körmend: Szegények Orvosa Körmendért Alapítvány, 1994.
- KOVÁCS S. I. 1985 KOVÁCS Sándor Iván. *A lírikus Zrínyi*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985.
- KOVÁCS S. I. 1994a KOVÁCS Sándor Iván. „Gasztronómiai ihlet és Zrínyi-hagyomány Faludi „Szakácsének”-ében.” In *Faludi Ferenc 1704–1779*, 14–21. Körmend: Szegények Orvosa Körmendért Alapítvány, 1994.

- KOVÁCS S. I. 2000 KOVÁCS Sándor Iván. „*Faludi Ferenc (1704–1779)*.” In *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból: II. Barokk és késő-barokk rokokó*, szerkesztette KOVÁCS Sándor Iván, 801–815. Budapest: Osiris Kiadó, 2000.
- KÖLESY–MELCZER 1816
Nemzeti Plutarkus vagy A Magyarország’ nevezetes férfainak életleírásai.
 Kiadta KÖLESY Vincze Károly és MELCZER Jakab. Pest, 1816.
- KÜLLÖS 2018 KÜLLÖS Imola, s. a. r. *Világi énekek és versek B. P. 1800: Forráskiadás.* ReTextum 7. Budapest: Reciti Kiadó, 2018.
- LACZHÁZI 2014 LACZHÁZI Gyula. „A *Szigeti veszedelem* és a szenvedélyek poétikája.” *Irodalmi Magazin* 2, 4. sz. (2014): 52–54.
- LACZHÁZI 2015 LACZHÁZI Gyula. „A szenvedélyek és a költészet hatalma Zrínyi Miklós *Syrena*-kötetében.” In *Amicitia: Tanulmányok Tüskés Gábor 60. születésnapjára*, főszerk. LENGYEL Réka, 127–139. Budapest: Reciti Kiadó, 2015.
- MEZEI 1998 MEZEI Márta. *A kiadó mandátuma: Kiadói nézetek és eljárások Révaitól Kazinczyig.* Csokonai könyvtár 15. Debrecen: Csokonai Kiadó, 1998.
- MOLNÁR 1955 MOLNÁR Antal. „Nyugatis magyar dallamok a XVIII. sz. végén és a XIX. sz. első felében.” In *Zenatudományi tanulmányok IV: A magyar zene történetéből.* Szerkesztette SZABOLCSI Bence és BARTHA Dénes, 103–162. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955.
- NAGY E. 1943 NAGY Elemér. *Faludi Ferenc Omniáriumának latin költeményei és jegyzetei.* Értekezések a magyarországi latinság köréből 8. Ipolyság, 1943.
- NAGY I. 2010 NAGY Imre. *A magyar Athén: Pécs irodalmi műveltsége 1009–1780-ig.* Pécs, 2010.
- PENKE 2013 PENKE Olga. „Faludi Ferenc nyolcadik „téli éjszakája” francia forrásairól.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 117 (2013): 142–154.
- PETRUCH 1992 PETRUCH Antal s.j. *Száz év a magyar jezsuiták múltjából I., A magyar jezsuiták a közös rendtartományban.* Kecskemét: Korda Kiadó, 1992.
- POGÁNY 1978 POGÁNY Péter. *A magyar ponyva tüköre.* Budapest: Magyar Helikon, 1978.
- PÓR 1969 PÓR Péter. „Faludi Ferenc és a *Forgandó szerencse* stílustörténeti helye.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 73 (1969): 246–258.
- RMDE XVIII.
 4/1 Régi magyar drámai emlékek: XVIII. század
 ALSZEGHY Zsoltné, CZIBULA Katalin és VARGA Imre, s. a. r. *Jezsuita iskoladramák I: Ismert szerzők.* Budapest: Argumentum Kiadó–Akadémiai Kiadó, 1992.

RMKT XVIII. Régi magyar költők tára: XVIII. század

7. AMADE László. *Versei*. Sajtó alá rendezte SCHILLER Erzsébet és AJKAY Alinka. Budapest: Balassi Kiadó, 2004.
 10. DAYKA Gábor. *Összes művei*. Sajtó alá rendezte BALOGH Piroska, BÓDI Katalin, SZÉP Beáta és TASI Réka. Budapest: Univesitas Kiadó, 2009. (RMKT XVIII/10)
 15. CSÖRSZ Rumen István és KÜLLÖS Imola, s. a. r., *Közkeletészet 3: A társadalmi élet költészete. 3/B: Közkerkölcs és egyéni sors*. Budapest: Universitas Kiadó, 2015.
 18. VERSEGHY Ferenc. *Összes költeményei*. Sajtó alá rendezte HOVÁNSZKI Mária, 1 kötet: *Szövegek*; 2. kötet: *Jegyzetek*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2021. 3. kötet: *Dallamok*. Sajtó alá rendezte HOVÁNSZKI Mária. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2022.
- SÁRKÖZY 2005 SÁRKÖZY Péter. *Faludi Ferenc*. Magyarok emlékezete. Pozsony: Kalligram Kiadó, 2005.
- SÁRKÖZY 2007 SÁRKÖZY Péter. „Et in Arcadia ego”. In *A magyar irodalom története a kezdetektől 1800-ig*, szerk. JANKOVITS László és ORLOVSKY Géza, 589–594. Budapest: Gondolat Kiadó, 2007.
- SÓLYMOS 1997 SÓLYMOS Szilveszter OSB. *Ezer év száz bencése*. Pannonhalma, 1997.
- SOÓS 2013 SOÓS Sándor. „Szent Emid (Emőd, Emigidius, Emygidius) tiszteletéhez: egy 1764-es rézmetszetes imalap és Faludi Ferenc S. J. költeménye.” *Magyar Sion* új folyam 7 (49), 1. sz. (2013): 148–155.
- STAUD 1981 STAUD Géza. „Faludi Ferenc és az iskolai színjátszás.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 85 (1981): 305–312.
- STOLL 2002 STOLL Béla, összeáll., *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*. 2. javított, bővített kiadás. Budapest: Balassi Kiadó, 2002.
- STOEGER 1856 STOEGER, Joannes. *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu ab ejus origine ad nostra usque tempora*. Viennae: Ratisbonae, 1856.
- SZABÓ F. 1981 SZABÓ Flóris. *A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kéziratkatalógusa – 1850 előtti kéziratok*. Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai 2. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 1981.
- SZABOLCSI 1955 SZABOLCSI Bence. *A magyar zenetörténet kézikönyve*. Második, átdolgozott kiadás. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1955.
- SZAUDER J. 1948 SZAUDER József. „Faludi Ferenc és Itália: Az *Omniarium* olasz nyelvű jegyzetei.” In *Magyar Századok: Irodalmi műveltségünk történetéhez*, 164–176. Budapest, 1948. Vö. SZAUDER József. *Olasz irodalom – magyar irodalom: Tanulmányok*, 368–387. Budapest: Európa Kiadó, 1963.

- SZAUDEK M. 1982 SZAUDEK Mária. „Faludi Ferenc, a római Árkádia tagja.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 86 (1982): 448–451.
- SZELESTEI N. 1995 SZELESTEI N. László. „Faludi Ferenc versei egy 1800 körüli énekeskönyvben.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 99 (1995): 204–213.
- SZELESTEI N. 1999 SZELESTEI N. László. „Faludi Ferenc autográf verseskönyve Nagyszombatban.” *Magyar Könyvszemle* 115 (1999): 287–303.
- SZENTMÁRTONI SZABÓ 2006
SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza. „Faludi Ferenc forrásünnepe (avagy a tarcsai savanyúvíz nimfája).” *Vasi Szemle* 60, 2. sz. (2006): 135–158.
- SZERDAHELY 1783 SZERDAHELY, Georgio Aloys. *Ars poetica generalis ad aestheticam seu doctrinam boni gustus conformata*. Buda, 1783.
- SZERDAHELY 2025 SZERDAHELY György Alajos. *Esztétikai írásai. II. Szakessztétikai művek*. Fordította és a jegyzeteket írta BALOGH Piroska. Csokonai könyvtár: Források (Régi kortársaink) 23. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2025.
- SZÖRÉNYI 1979 SZÖRÉNYI László. „Faludi Ferenc, a könyvvizsgáló.” *Magyar Könyvszemle* 95 (1979), 1–23. Vö. SZÖRÉNYI László. „Faludi Ferenc, a könyvvizsgáló.” In *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*, szerkesztette SZILÁGYI Csaba, 83–108. Művelődéstörténeti műhely: Rendtörténeti konferenciák 2. Piliscsaba, 2006.
- SZÖRÉNYI 1981 SZÖRÉNYI László. „Latin nyelvű Árkádia.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 85 (1981): 184–191.
- SZÖRÉNYI 1999 SZÖRÉNYI László. „Faludi Ferenc irodalmi jelentősége.” In SZÖRÉNYI László. *Studia Hungarolatina: Tanulmányok a régi magyar és a neolatin irodalomról*, 62–72. Budapest: Kortárs Kiadó, 1999.
- SZÜCS 1897 SZÜCS István. *Zrínyi és Faludi idylljeinek viszonya Vergiliuséhoz*. Máramarosziget, 1897.
- TARNAI 1964 TARNAI Andor. „Faludi Ferenc.” In *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, szerkesztette KLANICZAY Tibor, 536–544. A magyar irodalom története 2. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1964³.
- TARNAI 1968 TARNAI Andor. „Faludi Constantinus-drámájának programja.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 72 (1968): 563–566.
- TÓTH 2009 TÓTH SÁNDOR Attila. *A szép–jó hatalma és a jezsuita szellem: Szerdabehy György költészetelmélete és poézise*. METEM könyvek 66. Budapest: METEM, 2009.

- TURÓCZI-TROSTLER 1914
TURÓCZI-TROSTLER József. „Faludi és a »gáláns« költészet.” *Egyetemes Philologiai Közöny* 38 (1914): 201–206.
- VARGHA B. 1985
VARGHA Balázs. „Két portré.” In *Faludi Ferenc: Fortuna szekerén okossan ül; Versek, Téli éjszakák*, 9–40. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985. „Utószó.” In Uo., 323–330.
- VARGHA K. 2016
VARGHA Katalin. *Találás kérdések: 1295 hagyományos szóbeli rejtvény*. Budapest: Tinta Kiadó, 2016 [2010, 2013].
- VOGEL 2012
VOGEL Zsuzsa. „Faludi Ferenc verseinek recepciója a XVIII–XIX. századi kéziratos énekeskönyvekben.” In *Doromb. Közkeöltészeti tanulmányok 1.*, szerkesztette CSÖRSZ Rumen István, 103–140. Budapest: Reciti Kiadó, 2012.
- VOGEL 2014
VOGEL Zsuzsa. „Faludi Ferenc magyar mûsájának köntösei: Kiadói olvasatok.” *Erdélyi Múzeum* 76, 2. sz. (2014): 29–43.
- VOGEL 2020
VOGEL Zsuzsa. *Az olvasás útjain: A biográfiától a közkeöltészig. Faludi Ferenc mûveinek fogadtatása*. Erdélyi tudományos füzetek 292. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2020.
- VOIGT 2006
VOIGT Vilmos. „*Historia litteraria populorum*.” In *Historia litteraria a 18. században*, szerkesztette CSÖRSZ Rumen István, HEGEDÛS Béla és TÛSKÉS Gábor, 501–514. Irodalomtudomány és kritika: Tanulmányok. Budapest: Universitas Könyvkiadó, 2006.
- VÖRÖS 1979
VÖRÖS Imre. „Faludi Ferenc eklogái.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 83 (1979): 849–865.

V. 2. Címmutató

V. 2. 1. Magyar versek címmutatója

	lapszám	jegyzet
A' Dio! (6.)	48	145
A' Feszülethez (37.)	93	231
A' Hajnal (44.)	104	245
A' megfordult szerentsén való epekedés (49.)	111	253
A' Szüz Mariához (38.)	94	233
A' Tartsaj Savanyó Vizrul (18.)	63	173
Affectus ad Jesum (43.)	103	244
Arietta Concerto Alto con Alto (47.)	109	250
Arietta 3 ^{ta} Maganoss Enek Discanto Solo (48.)	110	251
Az Ur Jesushoz (36.)	92	229
Azon Méltóságnak Neve Napjára Az Ország Gyűlésekor. 17 Esztendőben (24.)	72	189
Búcsúzó ének (46.)	107	248
Chlorinda (5.)	46	142
Cupido (12.)	58	164
Eccloga 2da Pasztori Versek. (29.)	79	202
Eccloga 3 ^{ta} Pasztori Versek (31.)	81	208
Eccloga 4 ^{ta} Pásztori Versek. (32.)	83	213
Eccloga 5 ^{ta} Pásztori Versek. (33.)	86	218
Eccloga 6 ^{ta} Pasztori Versek. (34.)	89	233
Erdő (11.)	55	157
Forgandó Szerentse (21.)	68	181
Frantzia Versek (2.)	43	136
Frantzia Versek (14.)	61	168
Frantzia Versek (17.)	63	172
Frantzia Versek (30.)	81	207
Maria Theresia Királyné Asszonyunkhoz (22.)	69	184
Méltóságos Gróff Battányi Lajosnak Mikor Palatinussá Lett. 1751. Esztendőben (23.)	71	187
Méltóságos Gróff Fekete Györgynek Mikor Országunk Birája lett. Pasztori Versek. Eccloga 1 ^{ma} (28.)	77	198
Méltóságos Gróff Niczki György, és Batthyáni Xaveria Kis-Asszony Házassága alkalmatosságával, mely történt a Rohonczi Várban 1774 ^{dik} Esztendőben 13 November (26.)	75	194

	lapszám	jegyzet
Méltóságos Szili János Urnak, Szombathelyi Első érdemes Püspöknek mikor azon Püspökségébe bé állot, 1777 Esztendőben (27.)	76	196
Méltóságos Vitéz Gróff Nádasdi Ferentz Horváth-Országi Bánnak. irtam ezen Koporsós Verseket még éltében és meg küldöttem 1777-dikben (25.)	73	192
Nádasdi (4.)	44	140
Nintsen Neve. (20.)	66	179
Nem mind vígaság a' vígaság (45.)	106	247
Oda Provocans ([0])	41	133
Oda Provocans (40.)	97	238
Oda Respondens Felelő Enek (1.)	42	133
Olasz Sonetto Formára A' Pipárul (35.)	92	228
Páras Enek (15.)	61	169
Phyllis (19.)	64	175
Remete (16.)	62	170
Szakáts Enek (13.)	59	165
Szent Emidhez (39.)	95	235
Sz[ent]. Imre Hertzegrül (42.)	100	242
Sz[ent]. Istvan Királyrul Posonyi Enek (41.)	99	240
Szerentse (7.)	48	146
Tarka Madár (10.)	54	155
Tavaszi (3.)	43	137
Tündér Kert (8.)	50	148
Utra való (9.)	53	153

V. 2. 2. Latin nyelvű versek címmutatója

a scuto desumptum Thema in sponsos Esterhazium et Palffybanam Anno 1771. in Adventu (18.)	120	263
Ad Celsissimum S. R. I. Principem Franciscum Barkóczi Archiepiscopum Strigoniensem cum Summus Studiorum Protector Renunciaretur (25.)	124	267
Ad Celsissimum S. R. I. Principem Josephum e Comitibus de Battyán, et Stratmann Archiepiscopum Strigoniensem Primate Regni Hungariae cum S. R. E. Cardinalis renunciaretur (27.)	127	268
Carmen Nuptiale In scutum Sponsorum Xaveriae a Batthyán et Comitis Niczky (22.)	122	265
Carmen Saeculare Super fonte[m] acidularum Tartsae (24.)	123	266

	lapszám	jegyzet
De Carolo (10.)	116	259
De Societate Jesu (23.)	122	265
Eidem cum in Villam Nádasiám animi causa secederet (7.)	116	258
Epithaphium Comiti Danieli Esterhazy Anno 1769. 6. Jullij mortuo anno aetatis 9 (15.)	118	261
fama tulit Caesarem Josephum II ^{dum} deposuisse capillos perucam assumpsisse Epigramma (17.)	120	263
in Bibliothecam ejusdem (5.)	115	257
In Comitem Forgacs Prodigum ea die qua omnibus exutus sequestrum accepit (20.)	121	264
In effigiem ejusdem (6.)	115	258
In ejus scutum (16.)	119	262
In scutum Ge[or]gii Klimo rosas et lilia referentis (4.)	114	257
In Scutum Gentilitium Ioannis Szili Primi Episcopi Sabariensis. (26.)	126	267
In Te Deum, facta pace cum Prusso et promulgata in Dominica Passionis reboantibus Tormentis (13.)	117	260
Philomela cum 1 ^a die Martii repente tonitru audiret incepit canere (19.)	121	264
Quis mihi nectareum Zephyrus devexit odorem (16/2.)	119	262
Rogério Boschovich ě S. J. Qui suas vestes singulas ex singulis Provincijs, collegerat et ostentárat (12.)	117	260

V. 3. 1. Magyar versek kezdősormutatója

A' kemény kösziklák kietlen kebelében (16.)	62	170
A' mig engette (25.)	73	192
A' Szakátsnak jól van dolga (13.)	59	165
A' szép hajnal mihelyt hasad (44.)	104	245
A' Szerentse Változásin (7.)	48	146
Az epeszti szívemet (49.)	111	253
Azonn senki ne építsen (45.)	106	247
Ditső István Nagy Királyunk (41.)	99	240
Egy agg lant van Gyöngyös táján (20.)	66	179
Egy kis Tarka Madár vig kedveben (10.)	54	155
Egy mohos kösziklán két ketskés le üle (31.)	81	208
Ennek a' Forrásnak nevelő Nymfája (18.)	63	173
Fegyvert rántva látok töb vitéz Oroszlányt (26.)	75	194
Fortuna Szekerén okossan üllý (21.)	68	181
Gyenge Chlorinda (5.)	46	142

	lapszám	jegyzet
Hiv Társam dohányos Börböntzém (35.)	92	228
Hires Fő-Rend Nemzetében (1.)	42	133
Ide, felénk Pásztor avval a' Dudával (28.)	77	198
Igy jár a' ki fuvalkodik (48.)	110	251
Jesus szivem szép szerelme (36.)	92	229
Két sugár Borostyánt Tavaszi Zöldében (27.)	76	196
Ki légyen Cupido eddig nem tudhattam (12.)	58	164
Királyi mulatság erdőben sétálni (3.)	43	137
Koronáknak Koronája (22.)	69	184
Köszönöm hogy hamis voltál (6.)	48	145
Magasztaló szent versekkel (42.)	100	242
Magos Hegyek, Szelíd Erdők (11.)	55	157
Magyar Ország Egén ki tetsző fényesség (24.)	72	189
Meg holt Pálffy János Bajnakja Hazánkknak (23.)	71	187
Mélyl álambul fel serkentem (8.)	50	148
Minap egy Kis Kanász, más Juhász Gyermekekkel (29.)	79	202
Ne marasszuk el-mehet (9.)	53	153
Nehéz búcsút adni, venni (46.)	107	248
Nehéz jó Barátat (15.)	61	169
Nem szeretem Nem gyűlölöm (47.)	109	250
O Istennek kedvese (38.)	94	233
O szent Emid hired nagy! (39.)	95	235
Pásztor kinek fonyod szirmos ostorodat (34.)	89	223
Phillis nyugszik, mély álomban (19.)	64	175
Rettentő Mársnak Fajzati (4.)	44	140
Szerelmes Jesusom (43.)	103	244
Szüzek Iffjak sírjátok (37.)	93	231
Tátra Hegye allyán Moeris Pajtására (32.)	83	213
Thyrsi furuglyázzunk van most módunk benne (33.)	86	218
Uri Nemzet Eredete ([0])	41	133
Uri Nemzet Eredete (40.)	97	238

V. 3. 2. Latin versek kezdősormutatója

	lapszám	jegyzet
Absit famae omen nuperis hos hostibus arcus (9.)	116	259
Aelia si texis calvae redimicula fronti (1.)	113	256
Clara vetusque dedit Domus istum Flacce Nepotem (20.)	121	264
Collectos video stricto Mucrone Leones (22.)	122	265
Discite Mortales, opera haec Victoribus arcus (8.)	116	258
Effera in Estoradum mors florem viderat hortis (15.)	118	261
Est curae studijsque suum nimis indiget otij (7.)	116	258
Est Rosa juncta Rosae Leo Cervo, quaeritur omen (18.)	120	263
Haec est Barkoczi facies reverere tabellam (14.)	118	261
Hic ubi Jane tuos cineres Laurumque lyramque (5.)	115	257
Hujus Nympha loci, sacri custodia fontis (24.)	123	266
Iam nostra implesti Diis Princeps vota secundis (27.)	127	268
Martius intonuit Philomela silentia rupit (19.)	121	264
Non plus Alcides, plus ultra Carolus, at mors (10.)	116	259
Pax est cum Prusso; cujus tamen illa coloris (13.)	117	260
Pectoris ille tui gerit umbo symbola, Praesul (16.)	119	262
Pellite ab arctoo qui venerat orbe gygantem (3.)	114	256
Qualis erat pinxit Klimonem nuper Apelles (6.)	115	258
Quem mihi te reddis quatuor post lustra Rogeri? (12.)	117	260
Qui mihi nectareum Zephyrus devexit odorem (16/2)	119	262
Scuta gerunt flores & amoeni symbola veris (4.)	114	257
Scuta gerunt Lauros, aeterni symbola veris (26.)	126	267
Sellula dic nobis cujatis filia sylvae es? (21.)	121	264
Septena clades superat victoria: Prussus (11.)	117	259
Si caelo scriptum est, ruet alto e culmine praeceps (23.)	122	265
Si Tibi in ambiguis certa est sententia veri (17.)	120	263
Sive te Delos, iuga sive Cynthi (25.)	124	267
Tot Regina tibi solido sint aere colossi (2.)	113	256

V. 4.

Névmutató

- Acis 223
 Admétosz, Admetus 84, 215, 217, 218
 Adónisz, Adonis 51, 85, 152, 153, 217, 218
 Ajkay Alinka 331
 Alszeghy Zsolt 326
 Alszeghy Zsoltné 330
 Amade Antal 329
 Amade László 10, 24, 34, 147, 305, 326, 329, 331
 Amor 41, 64, 65, 67, 97, 98, 176–178, 180, 181, 240, 315–317; *lásd még*: Cupido
 Anna, Szent 286, 293, 297
 Apollón, Apollo 56, 84, 124, 125, 128, 139, 144, 152, 163, 213, 215–218, 276–279; *lásd még*: Phoebus
 Arisztotelész 285, 286
 Artemisz *lásd* Diana
 Ásványi Ilona 30

 Bach, Sebastian Johann 26
 Backer, Augustin de 303, 327
 Balogh Piroska 288, 331, 332
 Barkóczy Ferenc, Barkóczy 12, 118, 119, 125, 262, 267, 272, 273, 278, 335, 338
 Bartha Dénes 306, 312, 313, 315–317, 320, 326, 330
 Báthory Orsolya 19, 25, 128, 268, 326
 Batsányi János 20, 23–27, 30, 129, 134, 157, 200, 206, 227, 228, 239, 325, 326, 328
 Batteaux, Charles 295
 Batthyány család 10, 13, 18, 19, 28, 30, 128
 Batthyány Ferenc (III.) 9,
 Batthyány József 11, 19, 25, 28, 279, 326
 Batthyány Lajos, nádor 15, 18, 19, 23, 28, 71, 187–190, 195, 196, 202, 268
 Batthyány Xavéria 15, 18, 75, 122, 194, 265, 275, 334
 Bene Sándor 13, 327

 Benyák Bernát 39
 Bíró Ferenc 327
 Bitnitz Lajos 20, 25, 30, 131, 173, 228, 328
 Bocskor János 37
 Bod Péter (Petrus) 298
 Bódi Katalin 331
 Borián Elréd 13, 27, 29, 31, 36, 37, 231, 278, 279, 285, 286, 288, 291, 295, 301–303, 327
 Boskovich, Rogerius 271
 Bozóki Mihály 37, 39, 231, 320
 Brassai Sámuel 36, 37, 231
 Buti Celesztin 231

 Caballero, Raymond Diosdado 303
 Cicero, Marcus Tullius ('Tizzeró) 294, 300, 303
 Constantinus *lásd* Konsztantinosz
 Cordara, Giulio Cesare 250
 Cupido 58, 164, 165, 178, 181, 334, 337; *lásd még*: Amor
 Czibula Katalin 330
 Czuczor Gergely 139, 181, 233

 Császár Elemér 12, 327
 Csetri Lajos 327
 Csóka-Jaksa Helga 329
 Csokonai Vitéz Mihály 34, 322, 323, 329
 Csörsz Rumen István 37, 38, 40, 134, 310, 323, 327, 329, 331, 333
 Csüry Bálint 203, 327

 Daphnisz, Daphnis 57, 90, 124, 160, 163, 225, 227, 276
 Darrel, William (Dorel, Josephus) 13, 286, 298
 Dayka Gábor 22, 331
 Dante Alighieri 13

- Dénesi Tamás 327
 Diana (Dianna), Artemisz 44, 47, 55, 138, 139, 144, 158, 163
 Dionüszosz 163
 Divald Kornél 243, 327
 Dóbké Ágnes 251, 327
 Dobri Mária 326
 Domokos Mária 320, 328
 Domokos Pál Péter 29, 312, 323, 328
 Doncsicz Etelka 20, 27
 Dörnyei Zsuzsanna 281
 Drebitka Ferenc 230
- Ekhó, Echo, Eccho 44, 55, 63, 78, 138, 139, 158, 163, 175, 201, 202, 282
 Emid, Szent 16, 36, 95, 235, 236, 237, 331, 335, 337
 Esterházy család 261, 263, 265, 272
 Esterházy Dániel 118, 261, 262, 272, 336
 Esterházy János 120, 263, 274, 335
- Faludi János 10
 Farkas Pál 29, 305, 306, 308, 309, 312–314, 319–323, 328
 Faunus 56, 57, 163, 218, 227; *lásd még:* Pán
 Federmayer István 291, 328
 Fekete György 18, 77, 198, 199, 334
 Ferenc, Lotaringiai 186
 Ferenc, I., Habsburg-Lotaringiai 232, 263
 Ferenc, Xavéri Szent 230
 Ferenczi Zoltán 325
 Figula János 35, 40, 153, 292, 328
 Flora 31, 50, 52, 55, 148, 150, 152, 158, 163
 Fogarasi János 139, 181, 233
 Forgách Ádám 121, 264, 274, 336
 Földesi Ferenc 27, 28, 40, 252, 265
- Galathea 87, 221, 223
 Gálos Rezső 19, 29, 166, 169, 250, 251, 286, 295, 296, 302, 303, 325
 Garcia, François 230
 Géfin Gyula 11, 18, 25, 28, 288, 296, 328
 Gorgó 124, 277
- Gyárfás Tihamér 9, 20, 28, 173, 285, 295, 328
- Hádész *lásd* Pluto 153
 Hardi Titusz 280, 304
- Hegedüs Béla 333
 Héraklész, Hercules 84, 215, 218, 265, 271
 Hermész 163, 218, 227; *lásd még:* Mercurius
 Hodor Károly 37
 Hoffmann Béla 281
 Hollósy Béla 9, 328
 Horányi Elek 9, 286, 292, 302, 303, 328
 Hortobágyi Círil 40
 Horváth János 39, 328
 Horváth József 29
 Hovánszki Mária 305–308, 310, 311, 313–315, 317, 321, 323, 329, 331
 Hülasz, Hílas 84, 215, 218
 Hyppolitus 133, 238, 239
- Illyefalvi Vitéz Aladár 34, 329
 Imre, Szent 16, 17, 19, 24, 100–102, 208, 232, 236, 241, 242, 243, 327
 István, I., Szent 16–19, 24, 32, 99, 184, 187, 236, 237, 241, 243
- Jankovits László 257, 258, 270, 329, 331
 Jankovich Miklós 17, 25, 33, 132
 Janus Pannonius 115, 270
 Jézus (Jesus, Jesu, Kristus) 16, 20, 92, 93, 103, 122, 224, 229, 230, 232, 233, 236, 241, 244, 253, 271, 275, 285, 290, 295, 297, 302, 303, 331, 334, 336, 337
 József, II., Habsburg-Lotaringiai 120, 127, 263, 273, 336
 József Attila 228
 Julius Caesar, Caius 19, 25, 109, 169, 250–253, 295, 296, 299, 301, 302, 325,
 Juhász-Laczik Albin 40
 Jupiter, Juppiter, Iove 124, 274, 275, 277, 278,
- Kádár Zsófia 300
 Kaprinai István 31, 147, 189, 240, 285
 Károly, III. 186
 Károly Albert 259
 Katona István 302, 329
 Kazinczy Ferenc 29, 39, 297, 330
 Kazinczy Klára 317
 Kazy Ferenc 10
 Kelemen, XIV. (Ganganelli) 11, 224
 Keresztury Dezső 326
 Kiss József 306, 312, 313, 315–317, 326
 Klaniczay Tibor 332

- Klimo György 12, 114, 115, 257, 258, 269, 270, 329, 336, 338
- Knapp Éva 11, 36, 37, 39, 231, 329
- Koczka Dávid 40
- Kodály Zoltán 317, 318
- Koltai András 29
- Koltay-Kastner Jenő 20, 21, 176, 280, 281, 329
- Komlós Tibor 327
- Konsztantinosz Porphürogenétosz, VII. 34, 251, 252, 295, 299, 301, 327, 332
- Kovács Annamária 328
- Kovács Mihály 326, 329
- Kovács Sándor Iván 13, 40, 329, 330
- Kölesy Vincze Károly 296, 330
- Kössler József 288
- Kővári Réka 320
- Küllös Imola 38, 134, 142, 157, 239, 330, 331
- Laczházi Gyula 13, 330
- Landerer Mihály 292
- Lajos, II. 70, 184, 187
- Lengyel Réka 330
- Liechtl, Jacobus 11
- Lipót, I. 69, 184
- Loewe Antal (Antonius) 299, 301
- Luna 31, 50, 148, 152, 163
- Mária, Szűz 16, 17, 94, 100, 233, 234, 236, 237, 242, 334
- Mária Terézia, Theresia, Habsburg-Lotaringiai 10, 12, 14–18, 37, 69, 100, 155, 184–186, 191, 194, 219, 232, 241–244, 259, 267, 293, 297, 300, 334
- Mars 38, 42, 44, 74, 135, 136, 140, 141, 193, 306, 307, 337
- Márton, Szent 231, 241, 300
- Mátray Gábor 310, 322, 323
- Mátyás, I., Corvin 115, 270
- Melczér Jakab 296, 330
- Memel, Peter de 176, 281
- Menta 31, 52, 151, 152, 153
- Mecurius 218
- Metastasio, Pietro 250
- Mezei Márta 326, 330
- Minerva 115, 277; *lásd még:* Pallas
- Molnár Annamária 328
- Molnár Antal 305, 306, 321, 330
- Mozart, Wolfgang Amadeus 321
- Nádasdi Ferenc 14, 15, 18, 19, 23, 26, 30, 32, 38, 44, 73, 74, 131, 140, 192, 193, 198, 258, 306, 319, 335
- Nádasi János 230
- Nagy Elemér 255, 256, 258, 260, 266, 330
- Nagy Gáspár 237
- Nagy Imre 257, 330
- Napoleon Bonaparte, I. 313
- Náray György 230
- Négyesy László 20–25, 27, 28, 30–34, 36, 40, 52, 67, 68, 70, 73, 88, 90, 92, 95, 129, 130, 131, 135–139, 145, 147, 150, 151, 153, 155, 157–160, 163, 165, 169, 175, 180, 183, 190, 195, 197, 200, 205, 206, 208, 209, 215, 218–220, 222, 226–228, 230, 237–240, 243, 245, 248, 250, 251, 253, 325
- Nemesné Matus Zsanett 328
- Niczki György, Nitzki, Niczky 18, 75, 122, 194, 195, 265, 275, 334, 335,
- Oedipus 120, 122, 260, 273–275
- Orlovsky Géza 331
- Ovidius Naso, Publius 15, 153, 223
- Padányi Bíró Márton 17
- Paintner Mihály 9, 11, 16, 25, 28–30, 37, 131, 137, 144, 176, 178, 179, 184, 224, 281, 286, 289–292, 294–297, 299, 301–303, 326–328
- Paksa Katalin 320, 328
- Pálffy család 263
- Pálffy Anna, Pálfi 263, 120, 263, 274, 335
- Pálffy János, Pálffi 71, 187, 188
- Pallas, Pallasz Athéné 124, 277; *lásd még:* Minerva
- Pálóczi Horváth Ádám 34, 306, 312, 313, 316, 326
- Pán 15, 46, 55, 80, 84, 87, 89–91, 144, 158, 163, 205, 216, 218, 221, 223–227, 237; *lásd még:* Silvanus
- Patzko Ferenc 292, 299
- Pardies, Gaston Ignatius 299
- Pázmány Péter 10, 212
- Penke Olga 20, 330
- Petőfi Sándor 328
- Petruch Antal 266, 330

- Phaedra 134, 239
 Phoebus, Phoibosz 56, 124, 125, 163, 276, 277; *lásd még:* Apollón
 Pindaros, Pindarus 127, 277, 279
 Pluto 52, 151, 152, 153
 Pogány Péter 34, 203, 228, 330
 Polüphémosz 223
 Pomona 31, 50, 148, 152
 Pór Péter 14, 330
 Pray György 286
 Probst, Franz 326
 Proserpina 52, 152, 153
- Radostics Jusztna 10
 Rajnai Edit 252
 Rájnis József 10, 12
 Rédey-Keresztény János 11
 Rédey-Keresztény Júlia 9, 292
 Regis Szent Ferenc János 11, 12
 Révai Miklós 9, 14, 16, 17, 19–25, 28, 29, 32–39, 67, 103, 124, 129, 130, 133, 134, 136, 140, 141, 145, 156, 157, 161, 166, 168, 173, 184, 190, 192, 194–197, 200, 207, 209, 214, 219, 227–229, 236, 237, 239, 245, 248–253, 255, 257–261, 263–265, 273, 276, 289, 291, 292, 294, 296, 299, 301, 302, 325, 328, 330
 Rolli, Paolo 281, 282
 Roznák Márton 30, 131
- Sándor B. György 40
 Sárközy Péter 10, 14, 15, 33, 34, 176, 251, 252, 289, 331
 Schiller Erzsébet 331
 Silesius, Angelus 230
 Silvanus, Sylvanus 55, 57, 158, 160, 163; *lásd még:* Pán
 Siptár Dániel 288
 Sólymos Szilveszter 39, 331
 Sommervogel, Carlos 303
 Soós Sándor 16, 36, 235, 331
 Staud Géza 289, 296, 331
 Stoeger, Johannes 11, 290, 302, 303, 331
 Stoll Béla 33, 37, 39, 157, 182, 305–307, 312, 316–319, 320, 331
 Strattmann család 127, 268, 279
 Streibig József 296, 299, 301
- Szabó Flóris 29, 331
 Szabó Márton 40
 Szabolcsi Bence 319, 330, 331
 Szádóczki Vera 320
 Szacsvai Kim Katalin 329
 Szakolczai István 37, 38, 130, 140, 166, 231, 232, 326
 Szarvas Gábor 222
 Szauder József 281, 331
 Szauder Mária 255, 332
 Szeder Fábán 39, 40
 Szelestei N. László 20, 26, 29, 33, 38, 40, 157, 208, 292, 328, 332
 Szentmártoni Szabó Géza 174, 332
 Szép Beáta 331
 Szerdahely György Alajos 12, 288–290, 332
 Szilágyi Csaba 332
 Szily János, Szili 15, 19, 35, 76, 126, 189, 196, 197, 267, 278, 299, 335, 336
 Szita Bánk 173
 Szörényi László 11, 12, 296, 300, 332
 Szűcs István 332
 Szűcsné Villányi Rita 281, 283
- Tamás, Aquinói Szent 285, 286
 Tarnai Andor 251, 252, 326, 332
 Tasi Réka 331
 Telamon 122, 265, 275
 Thália 125, 128, 277
 Themis 127, 279
 Toldy Ferenc 23, 30, 129, 131, 135, 136, 145, 181, 202, 206, 224, 227, 235, 238, 239, 250, 325
 Tóth Sándor Attila 288, 290, 296
 Trattner János Tamás 20, 325
 Turóczy-Trostler József 176, 281, 333
 Tüskés Gábor 330, 333
- Uray Piroska 25, 34, 195, 255–266, 269, 273, 280, 281, 326
- Varga Imre 330
 Vargha Balázs 203, 227, 253, 326, 333
 Vargha Katalin 333
 Várszegi Asztrik 40
 Venus 51, 67, 150, 152, 178, 180, 181, 240
 Vergilius Maro, Publius 13, 15, 23, 121, 209, 214, 215, 218, 219, 223, 227, 332

Verseggy Ferenc 19, 20, 24, 32, 132, 137, 238, 245, 248, 249, 305, 306, 308, 310, 311, 314, 315, 319, 321, 331	Vrabély Márk 328
Virág Benedek 325	Weöres Sándor 148
Virág Csilla 328	Zephürosz, Zephyrus 50, 119, 149, 152, 336, 338
Vitkai Nóra 328	Zrínyi Miklós 13, 17, 40, 224, 231, 236, 327, 329, 330, 332
Vogel Zsuzsa 9, 24, 39, 40, 182, 305, 333	
Voigt Vilmos 203, 333	
Vörös Imre 326	

KÉPMELLÉKLET

A' Feszélethez
 Szűnek Affjak sirjaitok,
 Melyen somorkoizatok,
 Keseregjen minden sziv,
 A' ki Jásussához kiv.
 Rintsen abban irgalom,
 Horrad burgó fájdalom,
 A' ki Töged meg nem szán
 O' Jézus a' Kereszt fán
 Gyenge testén sebeit,
 Vére burgó lékeit,
 A' ki lánya, és nem bír,
 Elő Hitél az nem bír.
 A' kösziklák ropednek,
 Nap és Hold setdedednek,
 Minden Allat meg indúl,
 Csak a' bűncs nem busul.
 Szálly szivedbe sirad meg,
 Büneidet gondold meg,
 Hogy az Isten Fia volt,
 A' ki érted így meg halt!

A' Szűz Mariához
 O' Istennek kedvese
 Szent Leleknek Segyese
 Szűz Maria ritka Kincs
 Isten után Másad nincs
 Töged Ég, föld, magassal
 Nagy Rímlyetjének vall
 Maria méltóságod nagy
 Angyalaknál jellek vagy.
 Gűz méhedben fogattad,
 Szűz emlővel szoptatad,
 Szíven szulted fiadat,
 Mindenható Uradat.
 Kín Nyujadat oltalmaz,
 A' bűnt tele távasztad,
 Te legy a' mi gyamulunk,
 Könyörülő Aranyunk.
 Enged Töged Kérésünk,
 Törtsz szíved szeresünk,
 Egjen bennünk ez a' tűz,
 Horrad Kegyeseség Szűz!

Forgandó Szerentse
 Fortuna szekerén okossan ülly,
 Ugy forgasd Jangélet, hogy ki ne dűlly
 Ha szípen vezetet,
 Ha miben kedvezet,
 Ha miben kedvezet, meg ne orűlly
 Fortuna szekerén okossan ülly
 Fortuna szekerén okossan ülly
 Jó kedve's kereke, egy aránt jár,
 Forgandó, Váltzó, ma Kintrel vár.
 Holnap le nyomorit,
 És megint bődlogit,
 És megint bődlogit el hűjéd bár
 Jó Kedve's kereke, egy aránt jár.
 Jó kedve's kereke, egy aránt jár.

Erdemre

Meltöragos Vitéz Gróf Nádasdi Fe-
 rentz Horvath-Országi Bánnak,
 irtam ezen Koporsós Verseket meg é-
 taben és meg küldöttem 1777-dikben.

A' mig engette,
 Ki zamba vette,
 Embernek esetét,
 Halálát életét,
 A' Nagy Isten;
 Forgattam Kardomat,
 Bővívő Kardomat,
 Ki szántam életemet,
 Hogy ontsam véretem,
 Aranyomért.

1. A' Feszélethez; A' Szűz Mariához (fent); Forgandó Szerentse (lent)
 Szombatbelyi kézirat (SZK), Szombathely, Egyházmegyei Könyvtár, Kézirattár, jelzet nélkül

50
H. 250

Fortuna Fabrica

Szerentse

1

Fortuna szekerén okossan üly!

Ugy forgasd tengelét hogy ki ne dűly.

Ha miben kedvet

És szépen vezeted;

Meg ne örűly.

Fortuna szekerén okossan üly!

2

Íó Kedre's Kereke egyaránt jár,

Torog és változik: ma kintse vár,

Holnap le nyomorít,

És megint boldogít.

Elhídigyed bár:

Íó Kedre's Kereke egyaránt jár.

3

2. Szerentse

Nagyszombati kézirat (NK)

Nagyszombat, Szent Adalbert Társaság Levéltára, Fasc. 134, č. 4.

Adm. Pide Patii Salustino Buti Ord. S. Benedicti
In Monte Cannonia Professo. Româ. donò.

1745. 1. 16to

Franc. faludi S.I.

Cum humillima Petrar' assidue & sua
ma Veneratione accipio optatus de laetitia
tunc, nec non ut ubi huiusmodi publicis
Venerationem exonerat possit suffragari &
inpetrare ab eodem suo Exco. Summo Bene-
dicto & Comissario R. E. D. Decano quâ
Pius A. E. M. p. R. M. Donellusdem Co.
nanti, Thimoteus declaravit R. Obi.
1745. 1. 16to

Donell
Fase 1. 7

Franc. Saluti. S. I.

349

Minden Jermek. Jertek keresztény hitek. *Öt.*
 morkodjatok, keresztessen minden. *Öt.*
 a ki J. U. ához *Öt.*
 C. P. en abban irgalom, hozzád
 buzgó rajdalom, a ki tegec meg nem
 zán, *Öt.* a keresztján
 Cent. J. rednek. lebit, *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 kékjeit, a ki láttya, és nem. *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 tell' az nem *Öt.*
 A kö. ziklák repednek. Nap, és
 hold. otettednek, minden állat meg
 indúl, *Öt.* a bűnös nem busúl.
 C. zall. ziveden. *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 de, *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 ki eredet *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 A kö. ziklák keményebb. *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 kegyetlenebb, voltam nem *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 eritem meg *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 Mert keresztján *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 tegec meg *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 halmi, nem *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 hönnyem, nem *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 akadnak *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*
 erem. *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.* *Öt.*

4. A' Feszülethez. Nota. Jertek keresztény hitek

Dőri énekeskönyv (PF1)

Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára; 10a. E. 29/1; 56. v.;
 margón: 132.

Olasz Sonetto Formára.
A Pipárul.

Hiv Sársam dohányos Bőrbonzém,
Te tisztított Fejemet.

Szép Lipám égő kis Kementzém,
Te enyhítet Mellyemet.

Füstesskéd Kereng, forog, jársszik,
És még valban vigasztal.
De alig tűnik & már nem lásszik,
Ezent engem még-is tsall.

Sőt nem tsall, Letekét ad elmémnek
Mert így lesz vége életemnek
Élő ember gondold meg

Mint a füst osztlik hirtelenül;
Ugy magad is forszold meg!
Eltűppensz egykor véletlenül.

5. Olasz Sonetto Formára. A Pipárul

MF1

Budapest, MTA KIK Kt., RUI 4r. 61, 96.

A Feszülethez

Szűzek, Ifiak sírások
 Mélyen szomorkodások
 Keseregjen minden szív.
 A ki Jzusához hív.
 Nincs en abban irgalom,
 Hozzád buzgó fájdalom
 A ki léged meg-nem várán
 O Jzus a levelet fán.

Syenge testén sebeit,
 Vérel buzgó kékeit.
 A ki láttya; és nem sir
 Elő kittel az nem bír
 A kö-székák repednek,
 Nap és hold sötétednek,
 Minden állat meg-undúl,
 Tűk a búriós nem búsiul.
 Szály szivedbe, sirasd-meg,
~~tes~~ Vétkeidet, gondold-meg:
 Hogy az Isten fia volt,
 A ki érted így meg-holt.

Syenge

6. A Feszülethez

EF1

Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, H. 32

Maria Teresa Királyné Asszonyhoz

B.J. 1824. T. 21.

Koronának Koronája,
Asszonyunk Felseged nagy,
Nagy Tiszárnak Unokája,
Vere, Társa, Anyja vagy.

Te Nemedén Te vagy első,
Kintsek közt legnagyob' kints,
Felsegek közt Te vagy felső,
Az élők közt másod nints.

nagy

7. Maria Teresa Királyné Asszonyhoz

OF1

Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 357.

Faludi Ferencz
Énekei.

Készítő Ének.

Uri nemzet eredete,
deli, jeles, ép termete;
gyöngyös, köves, szép ruhája,
ruhájánál kebb országa;
de mit használ, ha hamis?

Szeme kökény, csillag fényre,
Amor' csuda építménye.

Tüzet lobbant pillantása,
mint az eget' villámlása;
de mit használ, ha hamis?

Alabastrom fejér nyaka;
piros rózsát nyit ajaka.
Sima márvány picziny álla;
tífta hónál tíftább vállá;
de mit használ, ha hamis?

Szép

8. Készítő Ének

OF2

Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 48.

96.

XXXX
Eccloga Symbolica

Morlus, Török Alkris, n. n.

Társa begye alján Török paitáján
 Morlusra abádor végi búsítgyára
 Kicsfelv vata Török Morlus pedig Tübaté
 Morlus jó lejtet vata Török jó Madaraj.
 Morlus Dabaa nagyok Török tegnap álmában
 Egy bér abádor tartsik borsos maszkában
 hi lehetne egy hi borsosban kerekéből
 Most sen borsosban hi agódsz Csomából.
 Török meg más jelenetben nem várom jó végi
 Most éppen Törökkel nagy lejtetőjén
 Török Alkris borsosban nében megvalhatón
 Coridon jó méret ahi sen tagadhatod.

97

Kala nagyok álmában látnak borsosban
 lágyon borsosban vele hallam jaleimel
 Meg kiist vatait Török borsosban borsosban
 Török nem töltöbbsz jale Dora megvalhatón
 Egy bér tok borsosban addig jaleimel
 Rá borsosban borsosban borsosban
 Egy jale jaleimel borsosban borsosban
 Kala jaleimel borsosban a borsosban
 Látnak borsosban borsosban borsosban
 Mai jaleimel borsosban borsosban
 Török borsosban borsosban borsosban.

Alkris

9. Eccloga Symbolica

OF3

Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár Oct. Hung. 47.

Enek.

Egy kűfs Tarka madár vig Kédvén,
Izén gyümölcsös kertnek ment rőptében,
Ha én tarka madár volnék,
énis veled el rőpülnék,
Tarka madár!

Tarka, versicolor.

A kűfs Tarka madár ott akadott,
mert két leg veszőeske közt ragadott,
Ha én tarka madár volnék,
Soha veled nem rőpülnék,
Tarka madár!

leg, visens.

A kűfs Tarka madárt kégre kapták,
nem bántották, Izépen ápolgatták,
ha én tarka madár volnék,
mégis veled el rőpülnék,
Tarka madár!

ápolgatom, disparior,
exosculor.

A kűfs Tarka madárt jaj fogságban,
Izorosban bé zárták kalitkában,
ha én tarka madár volnék,
Soha veled nem rőpülnék,
Tarka madár!

A kűfs Tarka madárt jól tartották,
Guhor falatokkal meg hizlalták,
ha én tarka madár volnék,
mégis veled el rőpülnék,
Tarka madár!

hizlalom, lagino.

A kűfs Tarka madárt ki fogzották.
Tarka tollajból, nyárona huzták,
ha én tarka madár volnék,
Soha veled nem rőpülnék,
Tarka madár!

10. Ének

PF4, Paintner-másolat

Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattára 118. G. 20/11.

1.

O Szent Emid hied nagy,
Ditsőséges Márrir vagy!
Hitért ontád véredet,
És le tetted éltedet.

2.

Téged ég, 's föld magasztal,
Tsuda - tévő Szentnek vall,
Te nevedben sok gyógyult
Inségéből szabadult.

3.

A' bálványok hullottak,
Meg némultak, oszlottak,
Tsonka, bénna, talpra kél.
Haldakló jár, 's - tovább él.

4.

Kastely, város, sok falu,
(Olasz ország a' tanu)
Kéréfédre drága Szent!
A' föld - indulástul ment.

5.

Mi - is hozzád járulunk,
I ábaidhoz borulunk:
Drágalátos Szend Emid!
Kérésünket égbe vidd

6.

Te légy a' mi gyámolunk,
Föld - rémülvén óltalmunk,
Enyhítsd Urunk haragját,
Távoztassad ostorát.

I M A D S Á G.

O Nagy érdemű Szent Emid Már-
tir, vajha alázatos könyörgé-
sünk, és ohajtásunkra a' te könyörü-
léd.

lő szived lágyúlna, és mi nekünk azt,
kic színről szívre látz, mindenható
Urunkat meg engesztelnéd! Induly
mellettünk Atyai jó - vóltoddal, és
nyerd meg, a' mit kérünk; távoztas-
d el tőlünk a' rettenetes föld - in-
dulásnak veszedelmét, mellytől mel-
tán félünk: sieszt segélyűnkre, vi-
gasztald reád szorult igyűnket, hal-
gassd - meg azokat, kik szent neve-
det ditsóitk, hogy nehéz szűksé-
gekben a' te hatalmas közben - já-
rásodat tapasztalják, A' mi Urunk
JESUS Krisztus által, a' ki Atyá-
val, és Szent Lélekkel egyetemben
azon egy élő, és Uralkodó Isten-
ség öröktől fogva örökkig

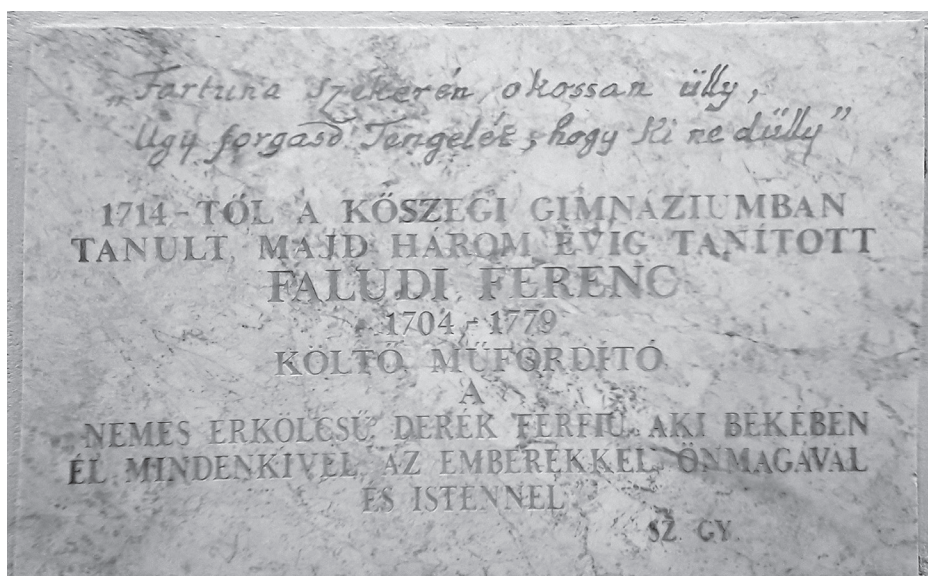
A M E N.

A' Nagy - Szombati Jéhus Tisztaságnak Cather-
chetica Bibliotekájából ki - adtatott.
1744. Efsztendűben,

11. A Szent Emidről szóló versnek legrégebbi nyomtatott változata
12. A Szent Emidről szóló vers második lapja és az *Imádság* kezdete
13. A vers után olvasható kérés ima folytatása
14. Az aprónyomtatványon látható metszeten Szent Emid és Győr ábrázolása

15. Faludi Ferenc emléktáblája Kőszegen, az egykori jezsuita kollégium falán

16. A Faludi család egykori házára emlékeztető felirat Körmenden

17. A körmendi könyvtárban látható emléktábla

18. A Rohoncraól Körمندre
áthelyezett emléktábla

